

ARACS

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2020. március 15.

XX. évfolyam, 1. sz.

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2020. március 15.

XX. évfolyam, 1. sz.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Lektor: Kulhanek Edina

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Harangozó Attila

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Utasi Jenő

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: gubasagi@gmail.com

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon.

E számunkban Hauser Beáta textiltervező, gobelinművész, grafikus munkáit mutatjuk be.

A címlapon: Velei gobelin I.

A hátoldalon: Petőfi

Támogatók:

Számunk szerkesztésében együttműködő partnerünk volt a Magyar Művészeti Akadémia.

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
: – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

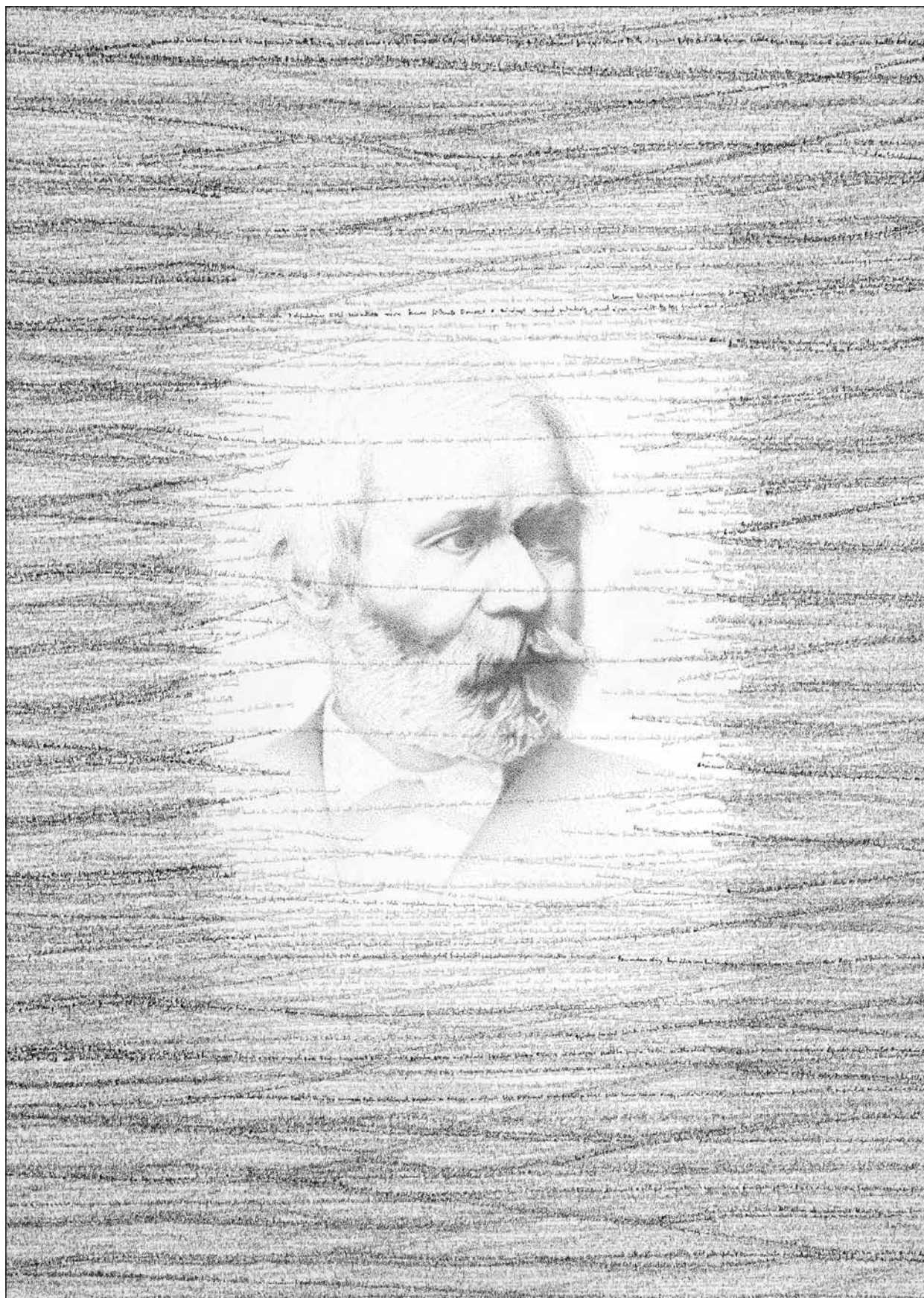
Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Takaró Mihály	Jeruzsálemi hétvége	5
Domonkos László	Nemzetgyilkossági kísérlet, tanulságokkal	6
W.-Nemessuri Zoltán	A Gubás házaspár laudációja	8
Gubás Ágota	köszönőbeszéde a Báró Eötvös József-sajtódíj kapcsán	9
Iancu Laura	Panaszének	11
Bata János	Isten, áldd meg a magyart!	12
Szentesi Zöldi László	Gyógyítsuk meg a nép lelkét!	13
Szakács Árpád	A magyar miniszterelnökhöz	16
Gutai István	Tavaszi levélegetés	20
Bertha Zoltán	Délvidéki magyar lírai passió	22
Bicskei Zoltán	Elfelejtett ének	29
P. Maklári Éva	Versek	33
Diószegi György Antal	Lovasíjász-őstörténetünk: szkíta-hun-magyar azonosság és archeogenetika	35
Marcsovics Vilma	Eltűnődve	46
Mérey Katalin	Kis jugó pornográfia a '60-as évek elejéről	47
Stanyó Tóth Gizella	Éveken át szerb könyvtáros vezette az újvidéki Magyar Tanszék könyvtárát	50
Mezey Katalin	Naplójegyzetek IX.	54
Kunkovics László	Bevehető vár a valóság?	57
Julesz János	Hat szonett	62
Tráser László	Cédulák XXV.	64
Bobory Zoltán	Kenyér és fegyver	68
Bencze Izabella	Megmaradni... embernek, magyarnak, nemzetnek ..	70
Hódi Éva	A nyelvi erkölcs változásai	76
Gyémánt Richárd	III. Károly második háborúja a törökök ellen – (1737–1739)	80
Fekete J. József	A vajdasági magyar mozgókép történeti áttekintése – <i>Második rész</i>	95
Torday Alíz	Profán apokrif	106
Hauser Beáta	Curriculum vitae	110
Papdi Izabella	Az Aracs 2019-es repertóriuma	112
Színes melléklet		121

E számunkban Hauser Beáta kárpitművész, grafikus munkásságába nyújtunk betekintést.

Arany János

Jeruzsálemi hétvége

Péntek

A kereszten
ég és föld között,
sem a földön,
sem az égben,
csak Te tudtad,
Jézus, mit hoznak az órák,
csak Te tudtad,
Jézus, bűnöd a léted,
csak Te láttad,
Jézus, az ezernyi jövőképet...
Csak Te láttad,
Jézus, ahogy nőttek az Árnyak,
csak Te láttad,
Jézus, az ezernyi angyalszárnyat.
És a világra ráesteledett.

Szombat

Mikor a világra
a Nem dobogás
dermesztő csendje hullt,
és a kakasszavas
Péter zokogása
is bánattá fakult,

s mikor a kárpitot
– persze csak titokban –
újra varrni kezdték,
és a satnya selymek
silány csillogása
legyőzte az Eszmét,

és nem hallatszott még
gördülő kő zaja,
Istenszív-dobogás,
angyalszárny-verdesés,

csak a gyolcspuhaságú
csönd, ami alászállt,
épp oda, ahol egy
rémült, bús halász állt.

„Hová tűntek az
ősrégi szombatok?”
– kérdezgette magát.
„És lehet-e holnap
holt tengerre szállni,
holt hittel halászni,

s rég hálót, hitet
megfoltozva élni?”
Bűnroskadtan állva
tétlen várakozott
merengőn, fürkészve
a lebukó napot.

S ledőlt egy sziklára
Péter, a Sziklakő.
„Miféle szombat ez?”
– motyogta csendesen.

S a városra ráesteledett.

Vasárnap

A hajnal az üdvöt hozta,
bár siratóid üres sírodnál
még alig hitték az angyali szót.
És a számítva rettegő főpapok
már vasárnap este parancsba adták:
Testedből megépült Igazság-váradat
rombolja tomboló Hazugság-áradat!

És a világra ráesteledett.

Nemzetgyilkossági kísérlet, tanulságokkal

Kereken száz esztendeje nemzetgyilkossági kísérlet történt a versailles-i Nagy-Trianon palota Cotelte-csarnokában (Galerie des Cotelte). Megállt a nemzet szívverése – volt olvasható a Nemzeti Újság címdalán. A templomokban fél órán át zúgtak a harangok, álltak a villamosok, a vasúti szerelvények, az üzletek, hivatalok, bankok bezártak, az iskolákban nem volt tanítás, az üzemekben a munka leállt, nem dolgoztak a bíróságok, zárva voltak a szórakozóhelyek.

Azóta gyakran elmondjuk, mi, mennyi vészelt el, hány négyzetkilométer, mennyi lakos, termőföld, erdő, bányá-ásványkincs, város, hegység, falu, építmény, történelem. Mennyien lettek földönfutók, üzettek el, haltak bele, nyomorodtak meg. Nemzetgyilkossági kísérlettel ez jár.

Csak egyvalamiről nem beszélünk.

A tanulságokról. És velük kölcsönhatásban a lehetséges jövődőről.

Báró Somorjai Lukachich Géza altábornagy 1918. október 26-án lett Budapest katonai parancsnoka. Korábban a fronton dandár-, majd hadosztályparancsnok, később a magyar karhatalmi erők, majd a budapesti I. honvédkerület parancsnoka. Nagyjából mindent látott – és mindezt egészen napjainkig elérhetetlen, a közelmúltban (igazi szenzációként!) megjelent *Magyarország megcsonkításának okai* című könyvében igen tömören és pontosan össze is foglalja. Rögzíti, leírja – a tanulságokat.

Egy nemzetgyilkossági kísérlet tanulságait.

Távolról sem csak olyan – egyáltalán nem utolsó – megállapításokkal, hogy „azt halljuk és olvassuk, hogy a trianoni békeszerződésben vették el az ország területének kétharmad részét. Ez a beállítás csak formailag felel meg a történeti hűségnek [...] az ország kétharmad részét már 1918-ban vették el tőlünk, Trianonban csak írásba foglalták azt a tényleges állapotot, mely már 1918-ban előállott”.

Igen: vissza hát 1918-ba. Minden érdemi tanulság itt, erre felé található.

November 3-án írják alá a padovai Giustivillában az úgynevezett Diaz-féle fegyverszünetet, amely – Horvátország elszakadását leszámítva – nemcsak száz százalékban érintetlenül hagyja a magyar határokat, de a rendelkezésre állható magyar fegyveres erőt is szabályozza. Nem is akárhogyan. A szerződés Ausztriának és Magyarországnak összesen húsz – tíz-tíz –, fegyverben tartható hadosztályt engedélyez. Ez – hadiállapotban, feltöltve – kb. 150 ezer, békében kb. fele ennyi, 70-75 ezer főnyi fegyveres erőt jelent. A november közepétől az országba három irányból beáramló hódító-területfoglaló idegen – cseh, román, szerb – csapatok kiveréséhez számos katonai forrás meglehetősen egybehangzó szakmai becslése szerint kb. három-négy közepes harcértékű hadosztály (az említett engedélyezett – tíz hadosztályt jelentő – haderőnek kevesebb mint a fele) elegendő kellett volna, hogy legyen. (Különösen a cseh és a román alakulatok harcképességének ismeretében.) Tudjuk, hogy harcedzett, kiváló magyar ezredek egész sorát épségben, fegyelmezett hadrendben és teljes fegyverzetben hozták haza parancsnokaik, a határokon – néha már korábban is, illetve az ország belseje felé haladva – zavarták szét, bomlasztották, próbálták leszerelni – vajh kik? „Nevezzük őket belső ellenségnek. Merthogy ez a helytálló elnevezés.”

Íme, az első tanulság.

A Károlyi-kormány november 13-án teljesen fölöslegesen és értelmetlenül megkötötte a belgrádi fegyverszünetet, amely már óriási darabokat hagy az ellenségnek Magyarország testéből. Nem fura, hogy nagyjából éppen ezekben a napokban indulnak meg a románok, a szerbek (a csehek kicsit hamarabb), és alig néhány hét alatt óriási területeket szállnak meg...

Balassagyarmatról 1919 januárjában kiverik a cseheket, a Muravidékről kétszer is a délszlávokat. Komáromnál lönek, a Délvidéken hosszú heteken át tartó bénító sztrájkok, a székelyföldi Sóvidéken szabályos fegyveres felkelés. Erdély történelmi határán a Székely Hadosztály közel négy hónapon át a szó szoros értelmében a frontvonalhoz szegezi az előrenyomulni próbáló románokat – eddig, és ne tovább! Hadtörténelmi tény: a modern hadtudomány szerint a legújabb korban példátlan, hogy ilyen szörnyű körülmények között ennyi ember ilyen hosszú frontvonalat ennyi időn át tartani tudjon. Ők tartották.

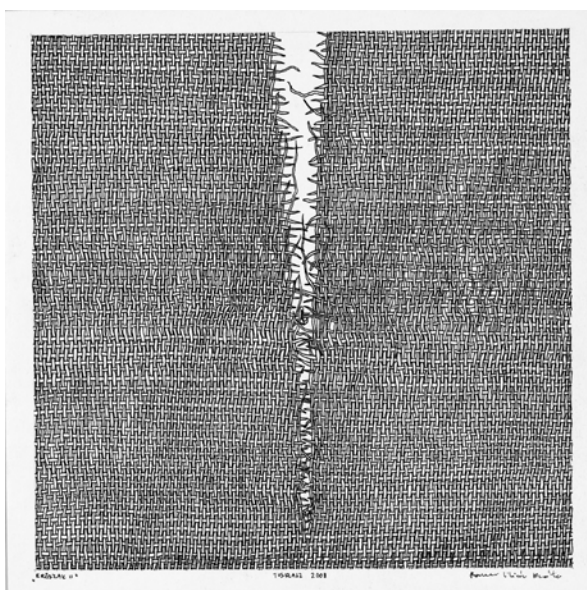
Itt a második tanulság. Igen, az ellenállás – legalábbis hosszabb távon – így vagy amúgy, de kifizetődik. Csak az fizetődik ki. (Még ha esetleg nehezebb is észrevenni.)

A bomlasztókra, a züllesztőkre, a nemcsak „tehetetlen”, „tehetségtelen”, de hazaáruló Károlyi-kormány idegenszívűire, a már hosszú hónapok óta alattomban romboló belső ellenségre pedig nem csak Lukachich tábornoknak és a hozzá hasonló kiváló katonáknak kell figyelniük. Íme, a harmadik tanulság.

Ami a közvetlen jövőt – az 1918 után következő 1919-et illeti: ez nagyrészt a Károlyiék uralgásának szerves folytatását jelentő vörös rémuralom, a Tanácsköztársaságnak becézett 133 napos lidércnyomás volt. Azokkal a bolsevikokkal, akiknek vadállati kegyetlenségénél csak hányta-

tó nemzeti érzéketlenségük volt talán nagyobb, leszedetvén a nemzeti zászlót a visszavett felvidéki magyar városokban és kimondva, hogy ők nem állnak a nemzeti integritás alapján. Ímhol a következő tanulság: náluk nagyobb veszély nincs, tőlük óvakodni a legelső óvintézkedés az elsők között.

A tanulságok sorát, meglehet, lehetne még szaporítani, ám ne feledjük – a magyarok Istene még most is velünk volt: nem (nemzet)gyilkosság, csak nemzetgyilkossági kísérlet történt. És a jövő – a tágabb összefüggésekben vizsgált, igazi lehetséges jövő – szintúgy ennek függvényében szemlélendő. Nem kell jóslásokba, taktikai-nemzetstratégiai tanácsadásdömpingbe, esélylatolgatásokba vagy éppen prognózisváltozatok kidolgozásába fognunk. Még azt sem kell újra meg újra hangsúlyoznunk, hogy nem kell beszélni róla sohasem, de mindig, mindig gondoljunk rá (ez természetes), hogy semmi sem végleges ezen a világon, és hogy az idő méhében mindig készül valami. Egyetlen kérdést tennék csak most fel inkább, kicsit tanárosan tán, de a legkomolyabban: kérem, jelentkezzen, aki úgy 1985 táján gondolta volna, hogy a szovjet gyarmatosítók tíz éven belül kitakarodnak az országból, és alig fél évtized múlva a Szent Koronával ékes ősi címer a haza legfőbb jelvénye. Ez a legesleglényegesebb tanulság.

Erőszak I.

A Gubás házaspár laudációja*

Hölgyeim és uraim, kedves barátaim és pályatársaim!

Tizennyolc éve, 2001. március 20-án Gubás Jenő orvos és felesége, Ágota asszony szabadkai otthonában néhányan elhatározták, hogy Szerbiában a délvidéki magyarságnak egy színvonalas művészeti-társadalmi lapot teremtenek. Az alapítók közt jelen volt a Teleki Pál-díjjal kitüntetett Bata János költő-műfordító is, az Aracs címmel létrehozott, negyedévente megjelenő kiadvány jelenlegi főszerkesztője. A lap nevét az aracsi gótikus pusztatemplomról kapta, mely romjaiban is a hűséget és a megmaradást jelképezi. A kiadvány díjmentes nyomtatását Utasi Jenő atya tótfalusi plébános, a Logos Grafikai Műhely vezetője vállalta, a szerzők pedig azt, hogy munkájukért nem kérnek és nem fogadnak el honoráriumot. Az Aracsban azóta sok tucat jeles magyarországi író, költő, társadalomtudós és képzőművész publikál, mintegy jelképeként a határainkon átnyúló szellemi összefogásnak.

A Gubás házaspár munkája nyomán a délvidéki magyarság szinte újjászületett, legalábbis jócskán megerősödött. Az évszázadok pusztításait átvészelve él, és szívósan kapaszkodik a tájba és a hagyományba, mely az Aracs nyomán folyamatosan meg-megújul. Óriási szerepet játszik abban, hogy a szerbiai magyar közösséget immár nem „vajdaságinak”, hanem régi nevén, délvidékinek hívják. Kezdetben s még sokáig nacionalizmussal és vidékiességgel vádolták, míg a rágalmak elcsitultak. Végül a legelvakultabbak is belátták, hogy az Aracs keresztény indíttatású, a nemzeti megosztottság ellen küzdő, mélyen humanista kiadvány. Ezért is támogatja a Nemzeti Kulturális Alap, de elsősorban a kiadványt szám-

ról számra megtöltő művészek. Azok, akik jól tudják, hogy a határainkon túli magyarság legtöbb gondja-baja a trianoni békediktátumra vezethető vissza, s elsősorban azt kell meghaladnunk.

Gubás Jenő, az Aracs megeremtője nemcsak orvos – közíró is. Írásai középpontjában az anyanyelv ápolása áll, valamint szűkebb páttriája és az összmagyarság sorskérdéseinek elemzése, vagyis a nemzeti megmaradás. Ahogyan Bencze Lajos lendvai magyar tollforgató, ugyancsak az Eötvös József-sajtódíj kitüntetettje mondja: „Magyar író-költő földolga a megmaradás szolgálata.” Gubás Jenő *Értelmiségi vártán* című könyve, *Veszendő végeken* faluszociográfiai tanulmánykötete és a 2006-ban megjelent munkája, a *Magyarságtudat-hasadás* egyszerre európai, Kárpát-medencei és jellegzetesen délvidéki. Ugyanakkor a Gubás házaspár társadalmi munkája is kimagasló. Létrehozott egy civil szervezetet (Aracs Társadalmi Szervezet a Művelt Faluért néven), hogy segítse az egyetemes és a magyar kultúra fejlesztését, a nemzeti identitás megőrzését könyvek, folyóiratok kölcsönzésével, rendezvények szervezésével és sok mással.

Ezért érzi a Magyar Páneurópa Unió megítéltetésnek, hogy Eötvös József-sajtódíját az Aracs főszerkesztője, Bata János után 2019-ben a Gubás házaspárnak, illetve képviselőjükben Csilla leányuknak átadhatja.

Köszönöm szíves figyelmüket.

* *Elhangzott Budapesten, 2019. december 5-én, a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium Békefi termében.*

Gubás Ágota

köszönőbeszéde a Báró Eötvös József-sajtódíj kapcsán

Tisztelt Ünneplő Közösség!

Először is elnézést kérünk, hogy fizikailag nem lehetünk jelen e főlemelő ünnepségen, de lélekben együtt vagyunk, és teljes szívből köszöntjük ezt az együtt ünneplő közösséget, a 30 éves Magyar Páneurópa Unió Egyesület és a 20 éves Báró Eötvös József-sajtódíj kuratóriumi képviselőit, az eddigi díjazottakat és mindazokat, akik e szervezet körül tevékenykednek a magyar nemzet és Európa szolgálatában – gratulálunk mindannyiuknak és természetesen külön a nagyra becsült Gajdics Ottó díjazottnak, a karkán publicistának, szerkesztőnek. Külön köszönettel tartozunk a kitüntetési bizottság elnökének, dr. Andrassy Gábornak az üdvözlő szavaiért és a kapcsolattartásért, valamint megtisztelő köszönetet mondunk a díjat alapító W.-Nemessuri Zoltán írónak, a Magyar Páneurópa Unió Egyesület alelnökének a méltató szavaiért.

Kedves Egybegyűlte! Az nem lehet, hogy az Aracs – a délvidéki magyarság közéleti folyóirata „annyi balszerencse közt, / Oly sok vizsály után”, annyi otthoni gáncsokodás, lekicsinylés, elhallgatás után most a magyar nemzet fővárosában kitüntetésben részesül. De igen, lehet. Mégis lehet: „hogy ész, erő, / És oly szent akarat” nem volt hiábavaló. Akkor lehetséges ez, ha vannak olyan, egységes nemzetben gondolkodó, elkötelezett értelmiségiek, akik meghallják a távolban dolgozó és a saját honfitársaik által is kiközösítettek hangját, észreveszik és értékelik tevékenységüket. Igen nagy megtiszteltetés nekünk mint az Aracs folyóirat, illetve a civil szervezet alapító tagjainak a Báró Eötvös József-sajtódíjban részesülni, ezt az „erkölcsi etalont” kiérdemelni, és olyan díjazott nagy egyéniségek névsorába kerülni, mint Döbrentei Kornél, Duray Miklós, Kondor Katalin, Szakács Árpád vagy az ugyan csak délvidéki Hornyik Miklós és Bata János. Ez

a kimagasló kitüntetés megkétszerezi az immár 20. évfolyamába lépő folyóirat életben tartóinak erejét (hiszen többen vagyunk), és arra ösztökél bennünket, hogy folytassuk a küzdelmet. Ne csüggedjünk el, ha azt látjuk körülöttünk, hogy a liberális, globalista, nemzetellenes eszmék hordozói bárányszőnyegbe bújva látszatra hirtelen átalakulnak nemzeti érzelművé, pedig csak a saját hatalmi pozíciójuk és vagyoni gyarapodásuk az érdekük, nem a közösségé. Tudunk olyanról, aki néhány éve még befogta a fülét, amikor a magyar himnusz hangjait meghallotta. De reménykedjünk, hogy az illetőnek is tetszeni fog, ha hamarosan megérjük azt is, hogy a magyar nemzet visszakapja Erkel eredetileg megkomponált zenéjét.

„Az eredeti mű verbunkos jellegű, magyaros zenei elemekkel, feszes tempóval, refrénnel, és a felfeztető és lezáró részekben Hunyadi dicső nándorfehérvári diadalára emlékező gyönyörű harangszóval” – írja Bencze Izabella, majd kiemeli, hogy a Dohnányi Ernő által 1938-ban áthangszerelt himnuszvariáció vélhetően a trianoni tragédia és a közelgő II. világháború előszele miatt vált gyászosabb hangvétellé, és maradt ki belőle a győzedelmes harangszó. Az eredeti mű „nem gyászzene, hanem egy felemelő ima, amely a »víg esztendőket« vetíti előre. Buzdít, lelkesít, és nem búslakodik. [...] A harangszó tudniillik az a csodás hang, az a hatalom, amely mágikus képességével évszázadokat köt össze, és hirdeti azt az erőt, amelyet a keresztény magyarság képvisel. Hunyaditól Erkelen keresztül éri el lelkünket, és buzdít arra, amire int: a keresztény világ védelmére. Soha máskor nem volt nagyobb szükség a harangszóra, mint a mai globalizálódó, értékvesztő, fékevesztett, a kereszténységet lassan feladó világban. Kaphatunk-e ehhez nagyobb kapaszkodót, mint a magyar zenei génusz, Erkel Ferenc harangzúgás ihlet-

te Himnuszának újbóli felfedezését?” – kérdezi Bencze Izabella. Reméljük, hogy a magyar kormány megteszi ezt a gesztust, amely elsősorban az elszakított nemzetrészek magyarságának, de az anyaországiak túlnyomó többségének is egy lélekemelő kapaszkodót jelentene. Várható, hogy az ellenzékben ez a magyarságtudatot erősítő eredeti himnusz óriási fölhördülést fog előidézni. De a megindított, majd elhallgatott kultúrharcot folytatni kell. Nem szabad megtorpanni abban a hiszemben, hogy az eredmények, az építkezések önmagukért beszélnek. Ez téveszme, önfeladás. Szomorúan láttuk az önkormányzati választások alkalmával. Naponta és gőzerővel kell a tényeket kikiabálni és leleplezni a szemünkbe hazudókat, a korruptakat, megvédeni a Liget-projektet, lerántani róla a zöldmászlagos hazugságáradatot. Erre különösen most óriási igény van, amikor a nemzetellenes erők hatalmas vehemenciával, gátlástalanul hadba indultak. Meg kell erősíteni nemzettudatunkat, mert most nem az országot akarják feldarabolni, hanem a lelkünket lerombolni, mert jól tudják, hogy csak a lélekben erők, az igazukban biztosak képesek a harcra. Ők pedig gátlástalanul hazudnak, a Mammon az egyetlen istenük. Gátat kell vetni ennek a szennyáradatnak, új módszereket és szellemi harci eszközöket kell kifejleszteni a csatába induláshoz, mert enélkül elvérzünk.

Közeledik Trianon századik évfordulója. Bűn lenne, ha most nem számolnánk le a történelemhamisításokkal, a hazugságokat meg kell cáfolni,

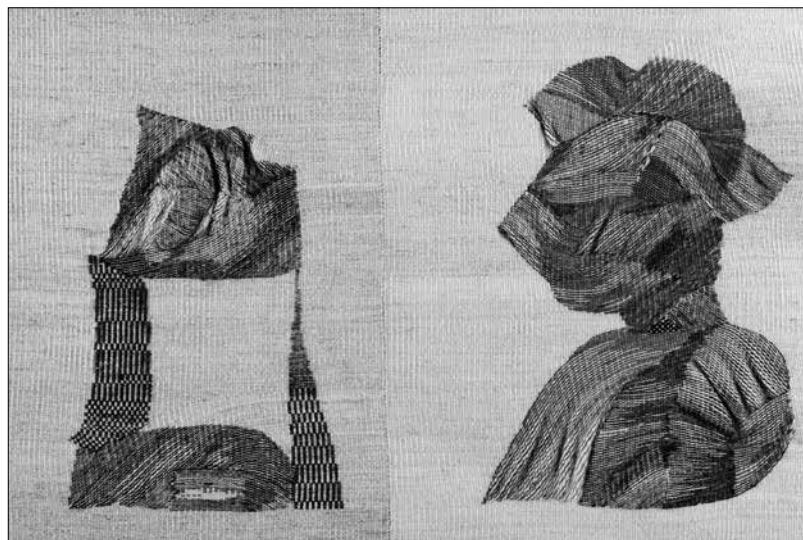
a környező országok többségi nemzetének nyelven elmondani a tényeket és elérni, hogy azok bekerüljenek az oktatásba. A jövő nemzedékének joga van megtudni az igazságot. A békediktátumot vezénylő hatalmaktól pedig jóvátételt kell követelni az elrabolt területekhez vezető utak tényleges és szimbolikus kiépítésével, valamint a szerződésben vállaltak betartatásával.

A páneurópai szervezetek célja a keresztény Európa egységének elérése. A páneurópai eszmeiség mentes az ateizmustól és a nihilizmustól, ugyanakkor elősegíti a nemzeti érdekek érvényesülését is. Abban bízunk, hogy a Magyar Páneurópai Unió Egyesület három évtizedes kiváló tevékenységére mint kösziklaalapra erős várat lehet építeni, ahonnan a társadalomnak mégiscsak a nagyobbik részét képező nemzetben gondolkodókkal együtt sikeresen megvívhatjuk a ránk váró csatákat, és nem kényszerülünk önfeladásra sem az anyaországban, és ebből következően sem az elcsatolt részekben, hogy bennünket, magyarokat – József Attila szavaival élve – „ne rántsón el a Semmi sodra”.

Még egyszer köszönjük ezt a rangos elismerést és köszönjük a figyelmet.

Áldott, meghitt karácsonyi ünnepeket kívánunk mindenkinek: Gubás Ágota és dr. Gubás Jenő

2019. december 5.

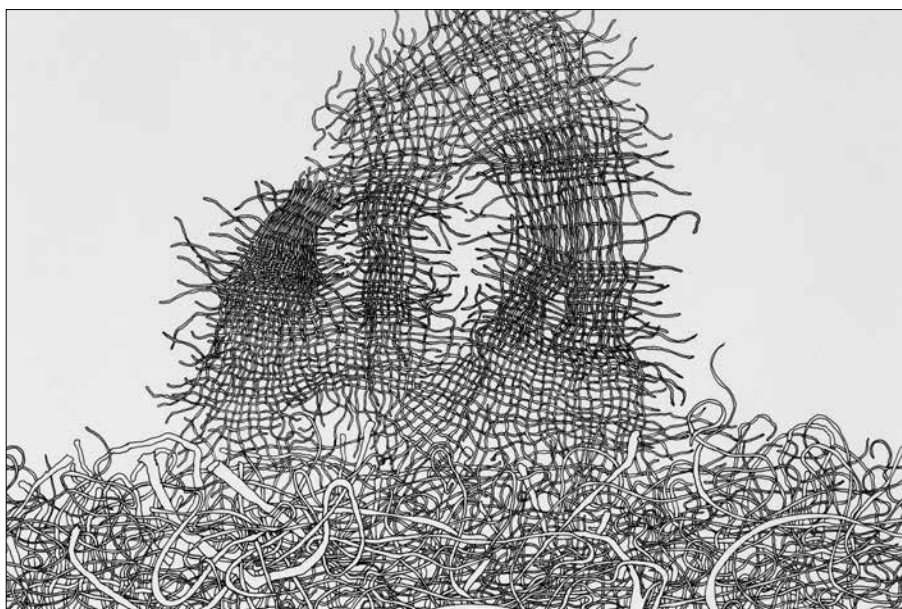
Himnusz – részlet, XIII.

Panaszének

ezzel a kézzel már nem adok
rád tavaszi inget
te nem vagy az ősz lehajtott fejű
szentjei között sem kő sem árnyék
neked a test jácintvirág
s a virág zöldhulladék

ezzel a szívvel már
nem búcsúzom árvákkal
teli az ország hidd
hogyan te magad vagy az isten
és nem lesz több háború
jeges irtás földeiden

ezzel a szóval elhallgatom
arcot pirító tériszonyom
talán a virágládák
megtelnek homokkal
felkönyökölök amíg bírom
bírom még húsvéti ajakkal

Fészek – részlet

Isten, áldd meg a magyart!*

Most, amikor egy új világ küszöbén állunk, de az is lehet, már ott vagyunk abban az új világban, ha félve is, és akkor is, ha csak töredékesen és homályosan látunk, de mégis szembe kell néznünk a szörnyű valósággal: évezredes rend van megszűnőben, évezredes rendszer felbomlóban!

Úgy tűnik, Európa nyugati és északi része menthetetlenül elveszett, azaz elveszett az a világ, amilyennek mi ismertünk az elmúlt évtizedekben: a művészetek, a tudomány, az emberhez méltó élet világának. Helyette az álművészetek, az áltudományok és az emberhez méltatlan élet világa az, ami után közülünk is oly sokan vágyakoznak – és nem csak vágyakoznak, fölkerekednek, és egy tál lencséért részesei lesznek egy pusztuló világ színjátéka utolsó fölvonásának.

Évszázadok múltán, ha még lesz ember, és lesz olyan ember, aki gondolkodni mer, bizonyára a párizsi Notre-Dame 2019. áprilisi lángolásában és égésében az egész nyugati kultúrkör, a nyugati világ megsemmisülésének jelképét fogja látni.

Mert nem maradhat fenn az a világ, amely meghasonul önmagával. Nem maradhat fenn az a világ, amely képtelen megvédeni önmagát. Nem maradhat fenn az a világ, amelyben gyermek fordul szülője ellen és szülő gyermeke ellen. Micsoda alvilági erők azok, amelyek arra tanítják a gyermeket, hogy vesse el és vesse meg, gyűlölje azokat, akik őt fölnevelték, akik neki életet adtak, és akik neki az életüket adták! És micsoda rettenet az, ha a szülő dobja el magától magát, tagadja meg őt, oltja ki gyermeke, gyermekei életét? – Ez a világ nem maradhat fenn.

És nem maradhat fenn az a világ sem, amely képtelen önnönmaga védelmére. Az a világ, amely bambán tűri azt, hogy idegenek rombolják szét mindazt, amit őseik évszázadok alatt fölépítettek, amit azok kezük munkájával és orcájuk verítékével megteremtettek. Ez a világ nézi, a jólétbe belehülyülve, üveges tekintettel bámulja, hogyan hódítják el tőle létének terét, miként veszik el idegenek a jövőjét. Áll és bámul. Már nem figyel, csak áll, még tétován megtesz egy-egy mozdulatot, de lépni már nincs ereje. Cselekvésre képtelen.

És mi hol vagyunk ebben a világban? Mi lesz velünk, mi lesz az utánunk jövők nemzedékével? Milyen életük lesz nekik ebben az új, születőben lévő világban? Mit adhatunk nekik, mivel védhetjük magunkat, mivel vétezzhetjük föl magunkat a már dúló, időnként dühöngő háborúban?

Mi is ott vagyunk a forгатag közepén, a tomboló elemek nem kerülnek el a mi otthonainkat sem, nem bújhatunk el előlük, mert nincs már hova bújnunk, nincs hova hátrálnunk, mert a hatalmasok fölégetik a hátországunkat is. Tudnunk kell: nekünk is csak hamut, üszköt és halált szának. Nekünk sem kegyelmeznek.

Egyetlen mentsvárunk a hitünk és kultúránk. E kettő, a hit és a kultúra óvott meg bennünket az évezredek során, és ez az egyetlen esélyünk ebben a sarkaiból kifordult, új világban.

A zene, a tánc, a festészet, a szobrászat, épített örökségünk, meséink, filmjeink, történeteink – ezek azok, amelyek megmenthetnek bennünket a pusztulástól. És azok az emberek, akik ezeket eldalolják, eljátsszák, eltáncolják, lefestik, kőbe, fába vésik, fölépítik, elmesélik, filmre veszik, és továbbadják nekünk azokat a történeteinket, amelyek átsegítenek bennünket a közelgő évek viharos eseményein.

És a szavak, anyanyelvünk szavai, anyáink, apáink, gyermekeink és unokáink szavai. Ősi, ősrégi szavak, amelyek a mában is elevenen élnek, amelyek kimondva és leírva óvnak, dédelgetnek és becéznek, vigasztalnak és megsegítenek, erőt adnak, és kiutat mutatnak a legsötétebb éjszakából is. Anyanyelvünk szavai, a létünk, a múltunk, a jelenünk és a jövőnk varázslatos szavai. Mentsvárunk, anyanyelvünk.

Mert ennél többet mi sem kérhetünk: Isten, áldd meg a magyart!

2020. január 22.

* *Elhangzott 2020. január 30-án a Szabadkai Városi Könyvtár dísztermében a Csáth Géza Művészetbaráti Körnek a magyar kultúra napja alkalmából megtartott ünnepségén.*

Gyógyítsuk meg a nép lelkét!

*Laudáció a Lovas István-sajtódíj átadásán**

Kedves Lovas Pista!

Remélem, odafönt, az égi kávéházban már készül a napi sajtószemléd. Úgy képezem, szemüvegben ülsz a laptop előtt, böngészed az eltitkolt híreket. És a szíved, az a nagy szíved nem hagy cserben. Ahogyan nem is hagyott cserben soha, egészen addig, amíg szükséges volt működtetnie a testet. A testet, amely tagadhatatlanul nagyra nőtt, de csak kevesen tudtuk, hogy szelíd óriás lakozik benne.

Pista, óriásokról beszéljünk akkor először. Nálunk most a módi, hogy mindenki óriás lett. Amikor a korcsolya nem siklik jól a jégen, amikor megtántorodunk a szakadéknál, és elhagy az erőnk a célegyenesben, akkor jönnek az önjelölt óriások. Amikor küzdeni kellett, nem láttuk őket. Amikor pedig majd elcsúszunk a jégen, belebucskázunk a szakadékba, összeroskadunk a célszalag előtt, akkor már messze járnak.

Nem panasz ez, persze. Te tudtad ezt, és figyelmeztetted minket időben. Szó szerint az életedet adtad a felismerésért. Nem tudtad feloldozni, hogy a fehér nem százszázalékosan fehér, a fekete pedig nem koromsötét.

Te nem hittél a szürke mezőben, István. Hát, most nézd meg, szürke a mi világunk, legalábbis amióta elmentél, mindenképpen fakóbb. Nagy lélek libbent át a másvilágra, valódi óriás távozott, nem afféle nagyra nőtt törpe.

Pista, én hiszek abban, hogy a holt ember, akinek kimondják a nevét, akit a gondolat nem ereszt, lélekben velünk marad. Úgy képezem, hogy most te is itt lebegsz felettünk, és ahogyan megidézzük emlékedet, kicsit közénk telepedsz. Ma azért jöttek el ennyien, István, mert valakit szeretnénk bemutatni neked. Valakit, akivel életemben csak egyszer találkoztál, pár nappal a halálod előtt. Ha Isten kegyelméből tovább élsz, ma

barátok lennétek. Mert Lovas István és Szakács Árpád lelki kapcsolatához, egylényegűségéhez nem férhet kétség.

Árpi, a mi barátunk, akivel te csak egyszer találkoztál, Köröstárkányban született. Az a falu magyar sziget a román tengerben. Köröstárkány a magyarországiaknak kicsit Erdély, a székelyeknek pedig határozottan Alföld. Nem csoda, ha duplán tehetséges embereket bocsát útjára: olyanokat, akiknek a szívük és az eszük is a helyén van. Szakács Árpád ilyen ember. Te is ilyen voltál, Pista. Mondom, fél szóból is megértenétek egymást.

Élt közöttünk egy tudós mindenese, Hornyik Miklósnak hívták. Sajnos, már ő sincs velünk. Annak idején Hornyik Miklós, akihez államtitkárok és főpapok jártak tanácsért, mert olyan okos ember volt, egyszer azt mondta nekünk, hogy ha egyszer végre-valahára lesz egy nagy nemzeti könyvkiadó, azt muszáj Szakács Árpádnak vezetnie. Merthogy Árpit az Isten is könyvkiadónak teremtette, literátus ember, elsőrangú az ízlése, és magyarul gondolkodik.

Szakács Árpád még lehet nemzeti könyvkiadó, és alighanem annak is kellene lennie papírforma szerint. Csakhogy Magyarországon élünk, és a forgatókönyveket a világnak ebben a szegletében az élet kíméletlenül átírja. Szakács Árpád most éppen a magyarság élő lelkiismerete, pedig eredetileg nem erre a munkára szegődött. Sokfelé járt-kelt, sok mindennel foglalkozott, gyűjtötte a tapasztalatokat. A budapesti közéletben szembesülnie kellett azzal, hogy az igazságot nem csapják oda egyszerűen az ember elé, mint Köröstárkányban. Nem, Budapesten kiporciózzák, kanalanként teszik eléd, és az is előfordulhat, hogy a nagy porciózásban végül elsikkad az igazság. Ilyen ez a Budapest, szerencsére itt van nekünk Karácsony Gergely, holnaptól nápolyit reggeliznek a kóbor kutyák.

Teltek-múltak az évek, és Árpai feltett néhány nagyon is logikus kérdést. Például, hogy nemzeti kormány idején miért osztanak szét százmilliókat a magyarság ellenségeinek? Hogy miért létezik csak a mások nyilvánossága, miközben a miénkkel mi magunk sem törődünk? És végtére miért nincs kultúrpolitikai fordulat, hiszen aki a lelket uralja, azé az ország?

Tudom, Pista, te is sokat töprengtél ezeken a kérdéseken. És örökre elhalkult szavadat Szakács Árpád erősítette fel híres cikksorozatában.

Azt a sorozatot te is írhattad volna. Jöttek, egyre csak jöttek Árpai érdekes cikkei irodalomról, zenéről, képzőművészetről, és valahogyan úgy alakult, hogy mindenkinek viszonyulása lett Szakács Árpádhoz. Valamit ugyanis mondani kellett arról, amit ír. Cáfolni nem lehetett, így gúnyolódni kezdtek, jelzőket aggattak a szerzőre. A liberálisok és csatolt részeik kultúrkampfnak nevezték el a jelenséget, pedig miféle kultúrkampf az, amikor magyar emberek magyar szót, magyar nézőpontot, magyar témákat sürgetnek Magyarországon. Talán inkább visszavétel, visszavívás, amit Árpád javasolt nekünk. És ő tudja a legjobban, milyen sokan támogattuk lelkesen az ügyet, vállaltuk arccal, névvel, aláírással, hogy neki van igaza, nem pedig az óvatos dekázóknak, akik semmiféle fordulatot nem óhajtottak a magyar kultúrpolitikában.

Tudod, Pista, mi, magyarok olyan szépeket álmodunk, szónokolni is szeretünk, de amikor tenni kell valamit, bizony, megfogyatkozik a sebesen összegyűlt had. Emlékszem, heteken át nem tudtunk a rendszerből kisajtolni egy, azaz egymillió forintot egyik legjelesebb magyar előadóművészünk számára. Nem azért, mert Szakács Árpád vagy Szentesi Zöldi László nevére riadtan összerázkódtak volna, hanem azért, mert senki nem tartotta fontosnak. Mint az alacsonyan szálló repülő, amit a radar nem észlel, észre sem vették azt az egymillió forintos kérelmet. Valószínűleg azért, mert el voltak foglalva azzal a sok száz millióval, amit a frankfurti könyvvásáron, a szentendrei dadaista butikokban és máshol ki kellett osztaniuk rutinos magyargyalázók számára.

Ugye, Pista, tudod, hogy nem savanyú a szőlő? Mit bánom én, kap-e állami támogatást egyik-másik kretén, aki momentán azt sem tudja megválaszolni, fiú-e, vagy lány. Nem az a kérdés,

hogy ők kapnak-e, hanem az, hogy ki az, aki nem kap, miközben jeles és népszerű művész. És ha ez nem, a másik miért igen? Kicsiben én is átéltem, amit Árpai nagyban, amikor szóvá tettem, hogy a tusványosi meghívottak között felbukkant két olyan zenekar, amelynek semmi keresnivalója nem lett volna ott. Akkor a baloldal dühödt rohamot intézett ellenem, és keresztre feszítésem egy hétében csak két kolléga akadt, aki megvédett. Két aprócska cikk, két kurta érvelés száz ellenében. Ennyit a hatalmas jobboldali sajtófőlénnyről, érdekérvényesítésről és összetartozásról. Nem panaszképpen mondom, Pista, mert az ember szemtől szemben állja a harcot, csak vacak érzés oldalra is tekintetni csata közben.

De mint mindennek, ennek a tapasztalatnak is volt haszna. Megértettem, hogyha nem járunk a nép közé, ha elszakadunk a napi valóságtól, és rendszerszinten is eltávolodunk a közízléstől, akkor a magyar kultúra finanszírozása is kisiklik. Akkor minden politikai és gazdasági sikerünk az enyészeté lehet, mert nem tudjuk megvívni a jövő harcait. Emellett nagyon fontos, hogy mi, magyarok tudunk-e ugyanúgy hálózatot építeni, ahogyan ellenfeleink teszik. Hiszen nem az fogja kihozni a kamrából a szilvabefőttet, aki a leghangosabban kiáltozik, hanem akinek a kulcs a zsebében van. Ez utóbbi gondolatomat melegen ajánlom azoknak, akik szóvirágokkal kápráztatják el nemzeti közösségünket, és erre a kormányra, amely 2019-ben a magyarság egyetlen reménye, sértettségükben kígyót-békát kiabálnak.

Most, amikor ezeket a sorokat felolvasom, magyar írónak, magyar képzőművésznek, magyar zenésznek lenni semmivel sem könnyebb, mint hízelgő csókosnak. De a világ már csak ilyen, olvassunk Petroniust, Cervantest és Bulgakovot – a selejt bosszúja nem mai találmány. Az emberektől nem kell sokat várni, ennyit mondhatok Önöknek ötvenesztendőskoromra. De beletörödni nem kell, nem szabad – a szépségnek mindig muszáj győznie a rút felett, és a végén mindig kisüt a nap, bármilyen borús is az ég. Én derűlátó vagyok. Az országban rend van, soha nem látott ütemben fejlődünk, tele vannak a tescós bevásárlókocsik mindennel, ami egyébként nem szükséges – már csak az a kérdés, az emberek a szemüknek hisznek-e, vagy a média-hazugságoknak.

Kedves Pista! Te tudod a legjobban, hogy annyit érünk, amennyit a terveinkből meg tudunk valósítani. És talán te is azt javasolnád az egybegyűlteknél, amit én: törődjenek többen a nemzeti kultúra ápolásával, mint a politikával! Hiszen annak semmi értelme, hogy hangosan verjük az asztalt, napi száz kommentet szórjunk szét a Facebookon. Inkább foglalkozzunk végre azazal, ami a legsürgetőbb a Kárpát-medencében: gyógyítsuk meg a nép lelkét! Ez a nemzet, beleértve a határon túli nemzetrészeket is, hihetetlenül elbutult három évtized alatt. Ma már nem Tömörkény-novellákat olvasnak a vonaton, mint gyerekkoromban, hanem mosolyjeleket küldnek egymásnak a mobilon, mert már beszélgetni sem szeretnek.

Persze, világjelenségről van szó, azonkívül kik vagyunk mi, hogy szemberohanjunk az árral, de mégis: kulturális munkálkodással hasznosan élhetünk, tehetünk valamit a hazánkért. A kényszeres politizálással, az állandó negatívkodással, a nemzeti építőmunka elszabotálásával pedig csak ártunk magunknak és közösségünknek. Szóval, Pista: hagyd a politikát, építkezz! Emlékszel, ki mondta ezt? Igen, Móricz Zsigmond. Akinek a neve hallatán mégiscsak a *Légy jó mindhalálig* és a *Kivilágos kivilradtig* jut eszünkbe, nem pedig az, hogy szerette-e vagy sem Gömbös Gyulát.

Folytassuk a harcot, de ésszel is, ne csak erővel! Kutassuk fel azokat a közös pontokat, ahol a magyar érdeket maradéktalanul érvényesíteni tudjuk! Keressük meg ehhez szövetségeseinket, barátainkat is! Kovácsoljunk szövetséget arra érdemes emberekből, és őszintén mondjuk el a kétségeinket éppúgy, mint azt, aminek örülünk, amire büszkék vagyunk. Ha pedig szükséges, jó katonaként álljunk be a sorba, mert tudnunk kell: olyan háború előtt állunk, ami papíron semmi jóval nem kecsegtet.

Ebben a felgyorsult világban egy-két évtized alatt eldőlhethet a magyar nemzet jövője. Bizakodásra adhat okot szívós természetünk, túlélő képességünk, de ez mit sem ér személyes példamutatás, példaképek, tudás és jóindulat nélkül. Lehet becsületes és bátor bárki közülünk, ha nem ismeri az irányt, ha nem tudja, merre loval, legfeljebb szépen fest a nyeregben, de sok haszna a seregnek nincs belőle.

Így kellene, sőt, csak így szabad élnünk, igen. És Szakács Árpád tudja ezt. Nem a rendszert akarja megváltoztatni, mert ahhoz ő is, én is, mindannyian kevesek vagyunk, hanem a rendszert a magyarság szolgálatába állítaná. Ez a valódi hűség, és ezért fogunk megmaradni – mert még vannak olyan embereink, mint a köröstárkányi Szakács Árpád.

A mostani ünnepi alkalmon végezetül mi mást mondhatnék, mint amit Tamási Áron öccse, Gáspár mondott, akit az írószövetség kitüntetett *Vadon nőtt gyöngyvirág* című regényéért. Kiment Gáspár a döntőkhöz, és csak annyit szólt, hogy a döntés helyes volt, és hogy a pénznek nála helye van.

Lovas Pista méltatlan utódként a Sajtóklubban magam sem mondhattam volna szebben. A díj Szakács Árpádé, és nem pusztán hiszem, de biztosan tudom is, hogy hű lesz a névadó munkásságához. Szakács Árpád még mindig pályája kezdetén áll, és ha lesz elég bölcsessége a bátorsága mellé, hogy a nemzet ügyét jól szolgálja, nagy tetteket várhatunk tőle.

Ehhez kívánok erőt, egészséget!

Éljen Lovas István, éljen Szakács Árpád, hajrá Magyarország!

* *Elhangzott 2019. november 21-én a budapesti Szent Margit Gimnázium dísztermében.*
(A címet a szerk. adta.)

A magyar miniszterelnökhöz*

„Meg kell okolnia egy magyar embernek: ha kétségeivel, a benne megnyilatkozó magyar élet-ösztön jogos felriadásával, a magyar sebekből lelkébe gyűlt panaszokkal a magyar sors legfőbb irányítójához fordul? Kihez fordulna a magyar szorongás, a védekezésre felmozduló magyar életakarat, a magyar jövő megépítésére buzgó magyar erő máshoz, mint a magyar életépítés legfőbb kőműveséhez, ahhoz, aki egész életével elsősorban felelős minden magyar sorsáért, minden magyar kenyérért, a magyar föld minden rögéért s az édes magyar nyelv elhazudhatatlan uralmi jogáért Magyarország minden röge fölött?”

Szabó Dezső, amikor a fentebb idézett sorokat leírta, mintegy 20 évvel túl volt az első magyarországi emberkísérleten, amikor az internacionalizmus, a bolsevizmus által megformált gélemek életre keltek. És megkezdték küldetésük beteljesítését, világképük ráerőszakolását a társadalomra, és hozzáláttak ahhoz a tevékenységhez, ami a lényegükből adódik: mindent elpusztítani, ami az útjukba áll.

A korabeli magyar társadalom konzervatív vezetői nem hitték el, hogy ezek ugyanazok! Ugyanazok, akik valamivel több mint száz évvel korábban százezrével terelték az embereket a vágóhídra, a „szabadság, egyenlőség, testvériség” hamis jelszavával a világtörténelem egyik legszörnyűbb terrorállamát hozták létre nagy francia forradalom néven.

A lila ködben élő konzervatív elit egyenesen támogatta a felforgató eszmék terjesztését, a felforgató eszmék hirdetőit. Pedig azok az 1900-as évek elején már több keresztény templom építését is akadályozták Budapesten. Minderre újabb engedékeny gesztus volt a válasz: Bárczi István főpolgármester támogatásával megkapták a teljes fővárosi kulturális hálózattrendszert, a teljes színházi világot, és létrehozták számukra a korabeli internetet, a fővárosi könyvtárhálózatot. Élére pedig kinevezték a bolsevizmus ideológiájának vezéralakját, Szabó Ervint, aki nem sokkal

később budapesti hivatalában terrorista merényletet tervezett Tisza István miniszterelnök ellen. Nem véletlen, hogy a Szabó Ervin által megálmodott Tanácsköztársaság megalakulhatott, a rendszer gyilkosai 1919-ben róla nevezték át az intézményt. És az ő nevét viseli ma is, és a majdnem tíz évi jobboldali városvezetés tétlenül tűrte azt, hogy erről a bolsevik gazemberről legyen elnevezve az egyik legfontosabb magyar kulturális hálózattrendszer. Sőt nemcsak tűrte, hanem védte is a személyét!

A konzervatív oldal száz évvel ezelőtt átadta tehát a kultúrát, amelyen keresztül a felforgatás korifeusai hirdetni tudták a világképüket, meg tudták szólítani, el tudták kábítani a magyar társadalmat. Pontosan ugyanúgy történt minden, mint az elmúlt tíz évben. A fenyegetést 1919-ben félvállról vették, egyszerűen azért, mert a polgári világképbe nem fért bele az, hogy ezek a világtörténelem legnagyobb gazemberei, tömeggyilkosai: a jászioszkárok, a szabóörvinek, a kunbélák ideológiája egy és ugyanaz. A liberalizmus, a nácizmus, a kommunizmus és az ebből kinövő baloldal egy és ugyanaz. Ezek mind ugyanazok!

Nem elégszenek meg a hatalommal. Aminek nincs helye a kizárólagos világképükben, azt kiirtják, akinek nincs helye, azt meggyilkolják. Ezeket a feladatokat leosztják egymás között. Fő ellenségük az érték, az erkölcs, a kereszténység, a közösség, a nemzet, maga az Isten által teremtett ember, az isteni teremtés lényege. Ehelyett az emberkísérleti ideáik alapján az irigységre épülő gyűlölet talaján meg akarják alkotni az ateista, materialista, semmihez nem kötődő, irányítható tömegmasszát.

Mert ez a balliberális világkép! Új embert alkotni, Isten helyett Istent játszani. Sötétséget tartani a fény elé.

1919 végén a pokol kapuit sikerült visszazárni, és az a pusztítás, ami a bolsevik emberkísérlet után maradt, soha nem felejtendő mementóként fi-

gyelmezett arra, hogy ha ezek még egyszer előjönnek, nincs kegyelem, a bosszú mindenkire lesújt, aki nem szolgálja emberkísérleti céljaikat. 1945 után kimutatták a foguk fehérjét, idehozták a földi poklot, amit előtte mennyországgként hirdettek.

Még 1938-ban Szabó Dezső azért írt levelet a miniszterelnöknek, mert látta, érezte az újabb kataklizmát, és úgy gondolta, a magyar kultúra, a magyar öntudat tudja felvenni a harcot a várható összeomlás előtt. Azt írja a miniszterelnöknek: „Öntudatot, öntudatot, öntudatot a magyarságnak! Öntudatot mindenekelőtt! Ez ma égetőbb szükség a kenyérnél, hiszen ez a magyar kenyér feltétele. Ez ma sürgetőbb feltétel a levegőnél: hiszen ez a magyar tüdő egészsége, az egész magyar szervezet alapszüksége. Ez az öntudat lesz az egyetlen alkotó rend, az egyetlen védő összefogás, mely biztonságot és jövőt jelent a magyarság számára. Az egyetlen lehetséges termő egység: a magyar öntudat.

Ehelyett, húsz esztendő óta, mind szélesebb mederben, mind sokasultabb szereposztással, irtózatossá tervszerűséggel orgyilkos maszlapolások folytattatnak a magyar életösztön teljes megölésére, a még meglévő magyar szolidaritás szétoldására, a magyar halál minél akadálytalanabb megvalósítására.”

1938-ban vagyunk tehát, amikor a kultúra akkori irányítói, a Kornis Gyulák, Bangha Bélák és a körük szerveződött Herczeg Ferencek által vezérelt milliók szellemiségét hatotta át a magyar kultúra, a magyar életérzés! És Szabó Dezső, a látnok megírta aggodalmát a miniszterelnöknek.

Most pedig, 2019-ben, nemcsak fájdalmasan aktuálisak ezek a szavak, hanem reálisak is, ez maga a valóság. Ma már nincsenek Kornis Gyulák, Herczeg Ferencek. A második világháború után visszatért bolsevik eszme kiirtotta még az emléküket is.

Most pedig a bolsevik eszme ismét a visszatérésre, a hatalomba készül. Itt állnak a kapuban, pontosan úgy, ahogy 1918-ban és 1919-ben.

Ezek ugyanazok!

Ugyanazok a módszereik is!

Ma a konzervatív oldal, pontosan, mint száz évvel ezelőtt, egzotikumként tekint a felforgatók eszméire, és tétlenül asszisztál saját maga és Magyarország megsemmisítéséhez. A polgári értékrend képzelőerejébe ma sem fér bele

a bolsevizmus terrorjának természetessége. Azért, mert a magyar társadalom nem ismeri a történelmét, így a veszély is csak egy jó szórakozásnak tűnik, a fesztiválipar pedig szolgáltatja a bulitársadalom számára a zenét a haláltáncához. A magyar állam mindezt bőkezűen támogatja.

Ezek ott vannak már a parlamentben! Ugyanazok a kisnyilasok, ugyanazok a bolsevikok. Csak még nem bőrdzsekiben mennek be az Országgyűlésbe. De már kivették a naftalinból a kabátot, ott van felakasztva a nappalijukban, a nagypapa fotója alatt.

Ezek ma a parlamentben ugyanazok, akik százezrével vitték a magyar édesapákat a Gulagra elpusztítani; ezek ugyanazok, akik kisgyerekes családokat télvíz idején kitelepítettek a Hortobágyra egy disznóólba; ezek ugyanazok, akik megvárták, hogy Mansfeld Péter betöltse a 18. életévét, majd felakasztották; ezek ugyanazok, akik Tóth Ilonkát a legbestiálisabb eljárásban meggyilkolták. Ezek ma is megakadályozzák, hogy Tóth Ilonkáról film szülessen, rendezőjét, Szilágyi Andort, akinek a Mansfeld-filmet is köszönhetjük, az elmúlt tíz évben szakmailag tönkretették. A jobboldali kultúrpolitikusok asszisztálásával.

A többség polgári mentalitásába ma sem fér bele az, hogy ezek képesek arra, amire az elődeik vetemedtek.

Pedig ezek sokkal többre képesek!

Akik ma bíznak az európai jogrendben, akik azt hiszik, hogy majd Európa meg fogja védeni ezeket a terrorjától, azok vigyázó szemeiket továbbra is Párizsra vessék! A globális elit kormányfőjével, a Macronnal szembeni tüntetéseken eddig 11 ember halt meg. Ha 11 ezer lenne, Önök ugyanúgy nem tudnának róla, és az EU-jog minden gond nélkül legalizálna. Mint ahogy befogadja a náci szellemiségű Beneš-dekrétumokat is. Kiegészítésül: a Macron elleni tüntetéseken Franciaországban 26 embernek lötték ki a szemét, 5 ember vesztette el valamelyik végtagját, megszámlálhatatlanul sok volt a sérült, és nyomukban több mint 3000 perben 1000 embert ítélték börtönre. A „szabadság, egyenlőség, testvériség” nevében!

És csak azért nem gyilkolnak olyan bőszen, mert nincs rá szükségük! A mindent uraló globális tudatipar, a Facebook, a Google, az Instagram

stb. által uralt közgondolkodás megspórolja számukra a vért, ma már nem a guillotine alól kihulló fejeket gyűjtik kosárba, hanem a lelkeket. A halálkultusz lélekkufár sakáljai terelik az emberkísérleti laboratóriumba a népeket. A mai nácik, a liberálisok új fajelméletet hirdettek, az LMBTQ, a gender, a homoszexualitás egyvelegéből egy új darwinizmus bontakozik ki. Az aberráció, a szellemi sötétség végtelen megnyilvánulási formái lassan felhőként fedik el a normalitás egét.

Magyarországon ma a balliberális világkép emberkísérletének programja zajlik, ezt segíti a kultúra minden területe. A film, képzőművészet, könyvkiadás, könyvterjesztés, előadó-művészet, a vizuális kultúrák, a színház, a zene, a fesztiválok stb. keretében, egyszóval minden területen naponta sulykolják a migrációt, a gender és a homoszexuális meg egyéb „másságpropagandát”. Kőkemény módszerekkel készítik elő a kereszténység, a maradék nemzeti tudatunk és gondolkodásunk megsemmisítését. Mindezt majdnem teljes egészében a magyar állam finanszírozásával. Az elmúlt tíz évben elfogadtuk, támogattuk, toleráltuk azoknak a kulturális világlátását, akik a legvadabb emberkísérleti eszméket terjesztették.

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Azt mondják, az ellenség mindig olyan erős, amennyi erőt hozzáképzünk. És ebben sok igazság van. Nem lehet, nem szabad beleállni egyetlen küzdelembe sem anélkül, hogy ne hinnénk a saját magunk igazában és a győzelemben. Nincs ember Európában, aki tapasztaltabb lenne a csatákban, aki jobban értené ezt, mint Ön. Nincs ember, aki több győztes csatát tudhat a magáénak, mint Ön.

A kulturális téren viszont hiányoznak a győzelmek. És nem ez a legnagyobb baj! Hanem az, hogy a csaták is!

Miközben a másik oldal folyamatos forradalmi narratívában él, harcban és edzésben tartja magát, addig a saját, tízmilliárdokkal megtámogatott kulturális köreink a legjobb esetben minden hatás nélküli, kínosan amatőr látszatcselekvéssel próbálják elfedni a semmittevést.

Ezeknek az elmaradt csatáknak az eredménye, hogy a magyar jobboldal kulturális izom-sorvadásban szenved. Ahelyett, hogy ezt felismernénk, megváltoztatnánk, kultúrpolitikusaink javaslatára szanatóriumokat hozunk létre, olyan

intézmények özönét, ahol arra ösztönzik az embert, pihenjen nyugodtan, úgylis győztünk, nem kell csinálni semmit. Biztos, ami biztos, az intézményekbe betettük az ellenfél ápolóit és elfáradt harcosait, hadd frissüljenek fel egy kicsit az ellenünk folytatott küzdelem után.

Nem kell csinálni semmit, nincs szükség küzdelemre, fogadjuk el a realitásokat! – üzenik a kultúra töpörtyűlelkű politikusai. Csakhogy a kulturális realitások elfogadása ma a totális behódolást jelenti.

Minden egyes világfelfordulást, háborút, pusztítást a kultúrán keresztül készítettek elő, vittek véghez. Az igazi erő, a világlátás és az életérzés monopóliuma a kultúrán keresztül válik valósággá, áthelyezi a küzdelmet a szellemi térbe, hogy majd innen szólítsa meg a lelkeket, az érzelmeiket, a tudatot. A nagy tetteket a hitre alapozott lelki töltetű hatás alatt lehet véghez vinni. A nagy harcokat erős lélekkel lehetett megvívni, és pont azért maradt meg a magyar nemzet, mert lelkileg erősebbek voltunk, lelkileg jobban bírtuk.

Érzelmet csak érzellel lehet semlegesíteni. Erőt pedig csak erővel.

A lelkekre való hatáshoz nem elég a kommunikáció, a plakát, a reklám, a politikai üzenet. A lelki hatást, a lelki töltetet, a lelki erőt nem lehet marketingfogásként kreálni, úgy kezelni, mint egy multicég termékét.

A lelki hatás érzelem, az rezonál, azt meg kell szólaltatni a kultúrával.

Le lehet becsülni ezt a hatást, és lehet feszültséglevezetésnek nevezni, csak éppen ez nem az. Pont fordítva van, a kultúra feszültségvezető és feszültségkeltő!

Azok, akiknek a feladata a magyar kultúra védelme kellene hogy legyen, semmit nem tesznek, sőt, mint egy cirkuszi porondra az egzotikus látnivalókat, úgy engedik be a kultúrába a pusztító eszméket. Nem értik, hogy a másik oldal ezen keresztül kommunikál a hazai és globális emberkísérleti hálózatrendszerrel, ideológiákkal, nem értik, hogy ezek a társadalmat akarják átformálni. Nekik a pozíció csak eszköz. Ezek a magyar ember gondolkodását szeretnék megváltoztatni. Fanatikusan hisznek az igazukban. Fanatikusan hirdetik a globális világ emberkísérleti programját. Egy lelki töltetű messianisztikus világlámpáért küzdenek, a harcot küldetésnek érzik.

A helyzetet háborúnak fogják fel, a gesztust pedig gyengeségnek. Érzelemre rezonáló kommunikációt folytatnak. Megteremtették a világlátás monopóliumát a fiatal korosztály körében. Megteremtették az új proletariátust! Ezek tökéletesen tisztában vannak azzal, hogy az igazi erő a világlátás és az életérzés monopóliuma, és hogy ennek fő hordozóereje a kultúra. Benyhe István azt írta: „Ha nincs a kormány és a nemzet érdekeit megalapozó és mederben tartó spirituális összefogó erő a társadalomban, akkor a pénz, a kommunikáció és az önzés veszi át az irányítást.” Ehhez annyit tehetnénk még hozzá, hogy ha nincs lelkekre ható mondanivaló, ami jövőképet mutatna, ha nincs lelkekre ható életérzés és világlátás, ami erővé és eufóriává tud válni, akkor ezeket nem fogjuk tudni megállítani.

Eger és Nándorfehérvár sorsdöntő ostromát kellene beilleszteni a mai tudatunkba, mert ma is csak Eger és Nándorfehérvár van! Ma a kultúra Eger és Nándorfehérvár! Ma a kultúra az ország! Ezeket pedig csak a magyar öntudat tudja visszaverni!

1918-ban, az összeomlás előtt több lehetőség is adódott a kataklizma elkerülésére, és ez a helyzet ma is.

1938-ban Szabó Dezső azzal zárta sorait:

„Miniszterelnök Úr! [...] Ma az egyetlen védő és alkotó egység: a mozgósított magyar öntudat. Aki mindig hátrál, mindig lemond, mindig a gyávaságot tartja megmaradása biztosítékának: az elvesz a világ megvetésében és könnyű zsákmány elnyomója számára. Hívjuk fel egy nagyarányú, szélesmberségű kulturális, gazdasági, szociális politikával a magyarság öntudatát az önvédelem, a megújulás nagyszerű harcára a világ figyelme előtt és találjuk meg a közös életérdek, a közös életveszedelem útját a kis nemzetekkel.”

* Elhangzott Budapesten, a budai Szent Margit Gimnázium dísztermében 2019. november 22-én, a Lovas István Társaság által megalapított Lovas István-sajtódíj átadásán. A díj első kitüntetettje a szerző, akinek ezúton gratulál a szerkesztőség a díjhoz és a korszakos jelentőségű beszédéhez.

Kós Károly

Tavaszi levélégetés*

A zöldvendéglő után csenevész akácos mellett ballagtak egy ideig, majd átkeltek a vadátjárón az autópálya másik partjára.

A hepehupás, fűvel gyéren benőtt homokpusztán megbámulták a már virágozva gömbölyödő galagonyabokrokat, a hatalmas nyárfa mellett pedig letérek a gyalogösvényről. Néhány lépés után a férfi egy közeli dombocskára mutatott:

– Ott jó lesz. Szélvédett hely.

Amikor odaértek, elővette bicskáját, letérdelve kisebb mélyedést ásott, majd a hátizsákából kiborított egy halom levelet. Néhányat megtépkedett, gödörbe rakott, és meggyújtott. Aztán újabbakat dobott a tűzbe.

– Miért csináljuk ezt? – fordult a nő felé, közben az egyikbe beleolvasott. – *Szeptember óta csak egy levelet írtál. Mindegyikben főlemlegettél régi, teelőtted történet dolgokat, amiket már megbeszéltünk, és már nincs semmi jelentőségük... hogy krapekot akartam fogni benned! Mégis: soha ilyen boldog és soha ilyen szerencsétlen nem voltam. Mesés és csodás ez az év veled!*

Kérdőn nézett a nőre.

– Kialszik – mutatott a nő a papírparázusra.

– Hogy ne olvassa senki. Még a gyerekeink se... ha már mi nem leszünk.

Lehajolt, és széthajtogatott egy sárguló levélpapírt.

– Ezt te írtad: *Jó lenne, ha sikerülne megőrizni magunkat egymásnak...*

Néhány pillanatig magában olvasott, majd hangosan folytatta:

– *Ha meg nem, nagyon szép... még le se merem írni, hogy életre szóló... nem fejezhetem be a mondatot múlt időben! Nemsokára megyek földadni ezt a levelet. Elsétálok a postáig. Ez a séta mindig a tiéd.*

Olvasmányát a tűzbe dobta.

– Ha ugyanabban az évben végeztünk volna, nem íródhattak volna meg ezek a levelek.

– De közbeszólt a történelem – a férfi elhúzta a száját. – Egy ötvenhatos ellenforradalmár gyereket egyetemre, főiskolára? Ráadásul elsőre? „Hogy képzelik az elvtársak?! Helyhiány miatt elutasítva!”

– A mi családunk soha nem politizált – szólalt meg sértődötten a nő –, csak dolgozott. Talán az is valami.

– Ne kezdjük újra! Inkább olvassunk! – javasolta a férfi, másik levelet emelt ki a kupacból, és felmutatta. – Ezt is te írtad.

– Te alig írtál.

– Nézzük! – mondta a férfi, és olvasott. – *Veled akarok élni, gyereket akarok tőled, hogy ne tűnjön el nyomtalanul ez a keserű-gyönyörű szerelem.* – Most tüntetjük el – a papírlapot az imbolygó lángba pöckölte.

– Ezt akkor úgy is éreztem. Már a kórházban dolgoztam a 2-es Bel.-en. A főnővér úgy fogadott, mintha csak szabadságról tértem volna vissza... a lányok is kedvesek, vidámak voltak... ott töltöttem a gyakorlatom, hiszen tudod... néha meg is látogattál.

– Aztán egyszer csak te lettél a főnővér, és lehúztál negyvenhárom évet.

– *Csillagom, isten éltesen születésnapodon* – idézett a férfi egy másik levélből, mielőtt elégette volna. – *Írj, kívánlak nagyon! Tegnap estig sírtam utánad, és mondogattam a neved. Ugye, hallottad? Otthon megint összevesztünk. Anyám azzal kezdte, hogy csak azért akarok férjhez menni, hogy őt bosszantsam. Apám is kiabált velem, talán életében először... hogy semmibe veszem az életet... hogy gyűrűs menyasszony létemre hogy tehettem ilyet... kibőgött szemmel ébredtem, de aztán eszembe jutott az az éjszakánk. Csodálatos! Csodálatos! Hiányzom már?*

– Ezt én írtam – a férfi spirálfüzetből kitépett lapokat tartott a kezében. – *Kedves Anna! Ilyen csúnyán rajtad kívül senkinek se mernék írni. Úgy látom, a kávé, a cigi és az éjszakázás nem tett jót*

az arcodnak. – A fénykép persze már nincs meg – tette hozzá.

– Neked fogalmad se volt még akkor, mi az a három műszak.

A férfi két lapot tépett szét, mielőtt azonban a tűzre vetette volna, egyikre rápillantott:

– *Drága Bálint! Megint elvesztettem... nagyon-nagyon szerettem volna most ezt a gyereket...*

A nő arcát fürkészte, aki olvasni kezdett:

– *Anyám meg fog látogatni! Meg van rendülve attól, hogy megnősülök...*

Összetépte a papírt, és újat vett a kezébe:

– *Kedves, kedves, kedves! Ha még egyszer ilyen levelet írsz, itt hagyok mindent, a betegeket, a kolléganőimet, az egész kórházat, az egész úgynevezett karrieremet, és rohanok hozzád! Akár takarítónő is leszek valahol, csak minden nap láthassalak! Szeretlek! Úgy szeretlek! Semmit se bánok, csak veled lehessek már!*

A férfi beletúrt a levélhalomba:

– *Az már biztosan elégett.*

– Hallgass egy kicsit, kérlek! – mondta a nő izgatottan. – *Otthon a helyzet egyre tarthatatlannabb. Anyu már nem beszél velem. Előtte folyton rólad faggatott. Azt vágta a fejemhez, hogy úgysem fogsz elvenni, és a családnak csak a nagy szégyen marad. Alig vagyok már otthon, elvállalok minden ügyeletet és helyettesítést, már arra is gondoltam, hogy beköltözöm a szállóra. (Ezt a levelet is a nővérszobában írom, éjszaka vagyok.) Ha írsz, ide a kórházba küldd, mert anyu (ez is kiderült a legutóbbi ordibálás közben) felbontja a leveleidet.*

– Hiába címeztem gyereketükkel a borítékokat! – a férfi öregesen göcögött.

A nő folytatta az olvasást:

– *Ha kislányunk lesz, tudod, mi lesz a neve? Persze, ha neked is tetszik. Virág.*

– Az is lett – mondta a férfi, megigazította a paraszat, és lekotorta nadrágjáról a pernyét.

A nő belekezdett a következő tűzhalálra ítélt levélbe:

– *Tegnap itt volt a kórházban édesanyád. Elmondta, szinte könnyölgve, hogy te vagy a mindenünk, ne zavarjalak a tanulásban. Az egyetlen reménységük... hogy a nővéred disszidált, mert nem bírta tovább... beszélt a szoba-konyhás lakásról, meg hogy apukádat a börtön után sokáig*

még segédmunkásnak se vették föl... így mondta: föl. Utánanyúltak, és ha az kiderült, azonnal elküldték. Nem tudtam, mit kezdjek vele. Egyszer csak hirtelen megkérdezte: „Ígért házasságot Bálint?” Így! Ilyen – ne haragudj – régimódián. Az mondtam neki, nem, dehogy. Ami igaz is.

A férfi újabb levélpapírt hajtogatott szét:

– *Elmegyek a vőlegényemhez, mert tartozom neki és magamnak is azzal, hogy beszéljek vele. Még nem tudom, mi lesz, de annyi bizonyos, hogy szükségem van rád. Rád van szükségem! Mindent elmondok neki, a gyűrűt pedig visszaadom!*

– Milyen drámai helyzet lehetett!

– Légy szíves, ne gúnyolódj! – a nő kikapta a férfi kezéből a lapot. – *Ha hívsz, azonnal megyek. Nagyon szeretném, ha hívnál! Bár tégy úgy, ahogy jónak látod. Anna.*

Fölkapott egy másik levelet:

– *Nem akarom elkiabálni (de szeretném!), azt hiszem, most terhes maradtam. Biztosan azért, mert te is azt akartad ott... akkor... Godot is kések már egy hete... úgy hallottam, egy gépipari cégnél fiatal, pályakezdő mérnökökre van szükség... lehet, hogy adnának szolgálati lakást is. Érdeklődhetnél...*

A férfi félbeszakította:

– Tizennégy év után már nem volt rájuk szükség. Rám például nem.

– Ne haragudj, akkor te is balek voltál.

– Ugyan! A pártvezetés megszerezte magának a céget. Szépen, összejátszva. Te is tudod, láttad.

– Most már ne vitatkozzunk ezen! – mondta a nő, és olvasott. – *A legfontosabb: Virág (vagy Bálint?) igen jól érezheti magát, mert borzasztó a hányingerem. Néha jobban odavagyok, mint a betegek.*

– Ezek meg hogy kerültek egy oldalra? – kérdezte a férfi. – *Asszonyom! Ön teljesen véletlenül megharapta a nyelvem.*

– Ezt én írtam! Ezt meg te: *Uram! Nagyon resztem!*

Amikor ez a fecni is elhamvadt, a férfi tenyerével homokot húzott a puha hamura, majd rátaposott, és kezébe vette az üres hátizsákot:

– Végeztünk, mehetünk.

* A Déli Kapu internetes folyóiratban megjelent novella újraírása.

Délvidéki magyar lírai passió

Bata János: Megkopott táj

A tájaknak lelke és szellemisége van, a „genius loci” mindnyájunk éltető levegője – ott, ahol a történelmi ember a földre, az anyaföldre helyezi otthonát a világban: mert „a világ alapja a föld, a föld meg áthatja a világot” – mondja Martin Heidegger. „A föld az ember számára hely. De ez a hely daimonikus tér, mert sorsának itt kell teljesülnie” – Hamvas Béla szerint is. Akinek fejtegetései szerint az alföldi vidéken „az ég és a föld határtalanabb, ugyanakkor reménytelenebb”, s a nyíltság végtelenebb, mint az óceánon, mert annak van partja, a kontinentális óceánról viszont nem lehet partra szállni. Olyan ez, mint a kiszáradt tengerfenék, ez a vízszomjas – egyben „képzeletszomjas, vidámságszomjas, gondolatszomjas” – föld; „nincs kevesebb szabadság, mint ezen az óceánon és nincs sehol nagyobb szomjúság arra, hogy szabad legyen”. A hatalmas égbolt és a föld egymásra nehezedik, és a kettős végtelenség kettős bezártságérzettel is nyomaszthat.

S milyen a síksági táj egy szétszabdalt hazában? Miféle ambiguitást hordoz, milyen fojtogató elzártságot és szabadulásreményt, szülőföldi hűséget és kívánczóságokat, honvágyat egy integer lelki hazáért, amely a metafizikai otthonosságélménnyel és teljességtudattal is megajándékoz? A „föld, melyen annyiszor” apáink vére folyt, nemcsak fölfelé az éggel határos, hanem horizontálisan is a megcsonkított országrészek határszéleivel s a spirituális téridőben a vérzivataros história megkapaszkodásra intő, figyelmeztető tanulságaival is. Hogy biztos tudatában lehessünk létünk, sorsunk paradoxonainak, kétségeink valóságában és reménységeink igazságában. Hogy a meggyötört „magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára” (ahogyan Ady hirdette, a magyarság nemzetismeretének, fölerősítendő identitásvállalásának az értékszemléleti, uni-

verzális távlatait is megalapozva). S ha viszont (ugyancsak Adyval szólva) a „Templomot” (a magyar önazonosság és összetartozás, az erkölcsi, nyelvi-kulturális nemzetegység szentségét) mégsem építjük föl: „népét Hadúr is szétszórja”, s „fölolvastt a világ kohója”. És: „Úgy elfogy a magyar, / Mintha nem lett volna.” „Tetveinktől ellepetten, elgyengülve várjuk, hogy mit kezd velünk a más népek sorsa. Valamelyik nagy nép gyarmatbirtokába olvadunk be? Szomszédaink darabolnak fel, hogy egységüket védjék? Vagy egy internacionalista néptestvériségnek leszünk osztjájai? Mindegy [...] elveszünk, mert elvesztettük magunkat” – kiáltja örök érvényű időszerűséggel *A szétszóródás előtt* Adyját idézve (*Debreceni kátéjában*) Németh László is. S az ő születésének nyolcvanadik évfordulójára írott versében (*Üdvösség vagy halál*) Illyés Gyula pedig mindezek után, szintén Ady kapcsán, mégis-hitre és reményre így buzdít: „Vagy fölépítjük mi is azt a Templomot, / vagy népét Hadúr is szétszórja”. És az *Ady Endre emlékének* alcímmel dedikált versében (*Szétszóródás után*) Mécs László ugyancsak kifeszíti a létdichotómia végleteit: „Hadúr engedte: szétszóródott népe...” – de mi feladhatatlanul: „élni akarunk!”

Az elszakított, kisebbségi magyarság a „lehet” vagy „nem lehet” örökös sorskérdései között őrlődik a „felnégyelt”, „tenyéryni”, „hontalan” és „hazátlan”, „töredék hazácskákban” – amint költői metaforák rengetege illeti az országfeldaraboltatásból fakadó abszurditásokkal teli léthelyzetet. A délvidéki magyar létezés irdatlan nyomorúságainak, keserveinek és megmaradástörekvéseinek leghitelesebb kifejezésformái között jelenik meg nyomatékosan a „megkopott táj” jelképes szókapcsolata: mégpedig a Horgoson élő Bata János reprezentatív új verseskötönyvének címében. *Megkopott táj. Válogatott versek. 1983–2018* (Horgos, Aracs Ala-

pítvány, 2018): ez a három és fél évtized termésének legjavát tartalmazó kötet pontos címe. A szerző az aracsí Árpád-kori romtemplom helynevet viselő (Gubás Jenő, Utasi Jenő, Vajda Gábor alapította, két évtizede megjelenő) periodikum – a „délvidéki magyarság közéleti folyóiratának” – főszerkesztője, a 2018-ban Európa-éremmel kitüntetett kiváló költő, műfordító, aki azt nyilatkozta, hogy bár minket annyiszor akartak már elpusztítani, kiirtani, megsemmisíteni, de belőlünk mégsem veszett még ki az életöszön: „mi még mindig az élet oldalán állunk a halállal szemben.”

A kötet borítójára helyezett fényképen a délalföldi pusztaságnak egy olyan részlete látható, amelyen mégis megkapaszkodni, sőt fölfelé nyújtózni igyekszik néhány bokor és nyárfa, talán eltűnt tanyák helyén vagy közelében. Az elveszejttségében is túlélni törekvő – és minden sivárosodás, sivatagosodás, elkopárosodás ellenére („önnön csontvázaik” a fák) –, az élni akarást példázva magasodó, vastag vagy nyúlánk fatörzsek és ágak, főként téli környezetben felbukkanó erdőszélek, Tisza-parti óriásfák és sűrű bozótosok: a természeti vegetáció fájdalmas élet-halál harcát és legyőzhetetlenségét szimbolizálják. A megragadó, egyszersmind megrendítő fotók a szerző felvételei – amelyek melankolikus mélyértelműségükkel igazán autentikus hangulatot körítenek a költemények legfőbb drámai üzeneteihez: az elmúlás, az életvágy, a porladás, a történelmi sorvadás és mementóállítást atmoszferikus sugallataihoz. S a művészi fényképeken omladozó Krisztus-keresztek, ódon házfalak, kövek, roncsolódó kisvárosi épületrészletek is ugyanezt a létküzdelmet nyomatékosítják. Illeszkedve a versek konkrétan is megjelölt helyszíneéhez, a Tisza menti vidékek ősi természeti vagy épített magyar múltjához, jelenéhez. – S az impozáns könyv záróborítójára pedig az egyik legjellegzetesebb vers – planctus, sirámos kesergő – került: a régiségében, archaizáló nyelvezetében és stilizáló aktualitásában időtlen érvényű *Egy szögén végvári vitéz panaszolkodásai*. A fegyvertársaktól, „kinyeres pajtásoktól”, a feljebbvalóktól (a „Keráltól”) s általában minden földi halandótól magára hagyott magyar vitéz a déli végeken hadakozva bátorítást vagy vigaszt már csupán a „Fönni Úrtól” remélhet, a „pagányok”, „kutyafejű gaz tartarok” ellen védelmet saját

helytállásán, kitartásán túl semmitől-senkitől nem szerezhet, segítség nélkül viszont felrémlik benne a végzetes kifejellet: „e’végeztetött”. A régi – tatár, török és kuruc kori – siralmas énekek veretes hagyományát újjáelevenítő, bravúros átképzéletes szerepvers az Adytól Nagy Gáspárig, Döbrentei Kornél s tovább is húzódó nemzeti sorsköltészeti vonulat egyik ékes darabja; a benne megszólaló hang megrázó lírai „lázbeszéd”, sorsbeszéd, fátumos igazságbeszéd. Az örök magyar mártírium példabeszéde. Szépen hívja ezeket a fohászos, litániás konfessziókat zsoltározós, virrasztóénekeknek a versgyűjteményt bevezető gyönyörűséges előszavában lancu Laura; s hogy „gyászviselés” ez a vallomásos, gondolati poézis. Mert alkotója napjainkban is a háborúságot és a magyargyilkos folyamatokat, a hungarocídiumot tapasztalja – Duna–Tisza-közi utakon, rónákon és kisvárosokban –, s keresztény lélekkel látva a megcsonkított, „fejetlen Keresztelő, az összezúzott arcú Anya, a lefejezett Krisztus” szobortorzóit, rá kell döbennie: „segíteni csak a szenvedő Isten tud!” Megdöbentő tanúság erre a *Szentek hóhullásában – Magyararkanizsa szobraihoz* című vers is.

Bata János versei: „csillapíthatatlan szavak”; kötete „fájdalmas, nehéz könyv”; a költő vállalkozása: „kitartani, ha minden összedől is, ha üres lett az édes otthon”, ha Trianon változtathatatlannak tűnik is, és a megkopott tájon már nem lehet „kikelettel ékes tavaszt” sem dicsérni; a végvári vitéz, az őrző pedig „fájdalomba dermedten áll a strázsán, hová kötelességérzete állította” – fejtegeti méltatásában Tráser László is (*Aracs*, 2019/1.). Összegezve, hogy a kisebbségi magyarok „Trianon óta élnek hazájukból kiszakítva, megszorítva, eleik megnyomorítva, sokan megölve, megcsonkítva, mintha csak bűnösök lettek volna, hogy a nagyvilág e kicsinyke szeglete volt hazájuk egy ezredéven át”. A Tiszánál, a „legmagyarabb folyónál” is (erre pedig Kondor Katalin emlékeztet ugyancsak az *Aracs* 2019/1. számában), ahol maga a költő él és dolgozik. A *Megkopott táj* kötet címodalára így aztán ha messziről pillantunk rá – fizikai-optikai értelemben –, s esetleg hirtelen-véletlen olvasási betűtévésztséssel „meglopott táj” szófüzést vélünk felfedezni: nem sokat tévedünk akkor sem. Saját megalázott-meggyalázott szülőföldjén – Bene-

dek Elek-i szóhasználat: az „édes anyaföldön” – kényszerül a magyarság idegenné válni idegen hódítók szemében, s elviselni a „tömérdék kint”, midőn ráadásul idegen háborús érdekek marta-lékává is válnak: s ahogy Gyóni Géza siratta az első világháborús magyar katonákat, az áldozat-hősöket, Bata János most a nagy költőelődöt invokálva jajongja: „Melléd ülnék, szegény, árva Gyóni Géza, / hogy elmondjam neked: már nem csak a tető a roskatag, / hanem alapjaiban rendült meg a haza”; „mert ellopnak tőlünk mindent: a földet, a vizet, a lelkeket!” (*Melléd ülnék*). A legújabb kori háborúk marcangolta Délvidéken „fölperzselt föld”, „fölgyújtott szárkúpok”, „aknagránát szaggatta mezők”, „megégett emberek” szenvednek, passiójuk égre kiált, miközben „hitetlen üzérkedők”, áruló Mammon-imádók hazudják el eme mai gyötrelmeket. A gyarmati sors velejárója mindez – úgynevezett posztkoloniális időszakban is; amikor saját eredendő szülőföldjén válik kényszerből újra és újra idegenné az őshonos, őslakos nép, mert nem odavalónak, hanem alávetendő, beolvasztandó vagy elűzendő népeiségnek tekintik. („Natives are considered strangers in their own land” – ahogy egy kiváló kortárs ír gondolkodó – a posztkoloniális elmélet egyik teoretikusa –, Luke Gibbons határozza meg ezt a szomorú és örökösen kiszolgáltatott állapotot.)

És szívszorító krónikás, históriás énekek is ezek a panaszdalok: végigkísérik az elmúlt évtizedek összes viharait. A nyolcvanas évek szorongással és megfélemlítettséggel teli világának közérzetét, a kilencvenes évek eleji balkáni háború szörnyűségeit, a kommunizmus borzalmait után a posztkommunista idők vészterhes kataklizmáit, a magyarság folyamatos sorvadásának stádiumait szuggesztíven gazdag formakincset mozgósító műfaji, nyelvi, stiláris versalakzatok fejezik ki – a leíró-tárgyas előadásmódtól a bajvívó, jajkiáltó tónusokig, a szabadverses érzelmi hullámvázisoktól a népdalszerű tömörítésekig, a balladisztikus poémától a szonettig, a sugallatos helyzetrajztól, életképtől a sorsjelző emlék- vagy villanásnyi pillanatképig, a rövidre metszett, tömondatos kijelentésektől a vallomásos öntanúsítás és parabolikus számadás sokszínű hangnem-variációjáig, a metaforikus hangulatköltészeti formáktól a kollektív sorsromlás okainak és okozóinak egyfajta lírai-vádirati felsorakoztatá-

sáig. A gyakran ódon rézmetszetekre vagy rézkarcokra, vésetszerűen mives ötvösmunkákra emlékeztető, egyszerre tömör, súlyos szavú és csiszolatosan légies lírai szentenciáig. Az elégi-kus intonációtól a lázadó szenvedélyességig. Az erkölcsi ítélet pedig mindegyre azokat sújtja, akik a történelmi kínokat gonoszságukkal fokozzák. Akik felelősek százezrek tengernyi szenvedéséért, s azért, hogy a szenvedők „sorsa a vesztes” és a reményvesztettség (*A tárgyak még őrzik kezéd nyomát*), hogy meghal a kert is, ha a „kőd közé vér vegyül”, „ártatlanok kiontott vére” (*Min-denszentek*). Mert égbe kiált a végzetes és vége-érhetetlen magyar tragédia és golgotás kálvária minden stációja: az „ártatlanul kivégzettek tízezei”, „a Tiszába, jeltelen gödrökbe lőtt mártírok”, a „gyűjtőtáborok”, az idegen érdekekért frontra hurcolt és lemészárolt magyar fiatalok a kilencvenes évek délszláv háborújában (*Egy dicstelen évfordulóra*). És „balkáni gyilkosok / hullatáncukat lejtik” (*Hangok helyett*).

Dokumentumerejű interjúiban, manifesztum-szerű esszéiben, memorandumokban is rendre ezeket a vérlázító közállapotokat demonstrálja a költő Bata János. Megvallva, hogy az iszonyat hangján elkiáltott rettegés, a rémületes erőszak okozta szenvedés, a naponta átélt szörnyűségzőn, határázár, fázás, éhezés és a többi: kézzelfogható valóság és tapasztalás. Így ösz-szegzi mindezt: „...mi, kitaláltuk, kívülre rekesztettek, magunk vagyunk egymagunkban. Bennünket ott, valahol Párizs mellett halálra ítélték. Mindannyiunkat, akiket néhány tollvonással elszakítottak a Kenyérszelet-Magyarországtól. Felsorakoztattak, gödörbe lőttek, karóba húztak, felakasztottak bennünket. Papjaink belét vörös csillagos szajhák taposták ki, gyermekeink szájába idegbeteg suhancok köptek. Nem, hölgyeim és uraim, nem tévedés: szájukat szétfeszítették, és kedvtelésből beleköptek. Nagyapáinknak bajuszát tépték, apáinkat és fiainkat harcterekre hajtották, ahol fegyvertelenül mészároltatták és mészárolták le őket – voltak közöttük, sokan voltak, olyanok, akik tarkólövessel lettek öngyilkosok. [...] gyermekeink háborúban fogantak, és háborúban születtek. Napnyugat felől udvarainkba esténként nemcsak az ágyúdőrejek gurultak be, hanem a szél magával hozta a temetetlen hullák szagát is. [...] Nekünk ígértek bombázást és

mészárlást, megígérték: rozsdás kanállal vájják ki a szemünket, és késsel metszik át a torkunkat. Otthonainkat, templomainkat fölégetik, hogy kő kövön ne maradjon, s még a földet is sóval hintik be utánunk. [...] Számba vettük a gyászba borult éveket, és az eltékozolt, fölládozott életeket. [...] gondolatainkért még mindig perbe foghatnak, [...] velünk még mindig mindent meg lehet tenni, bennünket senki sem véd meg, [...] velünk még mindig minden megtörténhet, [...] bennünket még mindig föl lehet sorakoztatni, gödörbe lövetni, karóba húzni – és felakasztani!” És mindennek ellenére mégis, csak azért is él a maradék maroknyi törekvés, „hogy a száz évvel ezelőtt ránk rontott gonosz erőktől megtört, megtizedelt, megalázott és meggyalázott nemzetet fölemeljük”.

S a költői szóban is ott feszül ez a dac és kín. A lelki konvulzió. Bata János verseinek – ez volt már megfigyelhető *És vannak még szavak* (Magyarkanizsa, 1994) című kötetében is – légkörteremtő ereje onnan is ered, hogy a hétköznapi jelenségek, tárgyak, léhelyzetek és életmegnyilvánulások finom rajzában mindegyre ott lappang valami félelmetes balsejtelem, valami vészterhes hangulat, szorongató negatív sorsérzés és sorstudat. Szinte minden tájképbe, természeti leírásba, családi, szerelmi pillanatba, önportréba, konkrét és empirikus látvány felvillantásába beszüremkedik ez a bányalégszerű, fojtogató atmoszféra. A természetképek övezetét minduntalan átítatja az összefonódó személyes és közérzésleti borongósság. A természeti moccanásokat érzékeltető, tájfestő, panoramikus képi kivetítésekben mindig ott sajog az archetipikusan sorsjelképes év- és napszakok (nagyon sokszor a füstös őszi és a hideg tél, a baljóslatú alkony vagy az éjszaka, a titokzatos hajnal, a csend és a köd és a dermesztő fagy, a sötét, jeges űr és az ijesztő „semmi”) megjelenítésének fájdalmassága; „körröző madarak vijjogó sikolya” (*Fák lombjai között ha napsugár*). A gyötrelmes történelmi pusztulásérzet ez – és a folytatólagos borús előérzetek kavargása a Krisztus vérző testét folyton csak tovább sebző korszakokról. Irdatlan mennyiségű halál, börtönmény, Don-kanyari emlékrészlet, marhavagonok, hullamáglyák, tömegsírok, háborús gáztettek, terror, elvándorlás, magyar elnéptelenedés képzetsokeasága és megannyi vihar, zivatarveszély, fenyegetettség kitörölhetetlen tra-

uma-zuhataga tárul elénk, kívül-belül emésztve a szerencsétlen népével azonosuló költői ént: „szememre nehezül / ott valahol belül / évszázadok magánya / pannónia síksága” (*Mert valami kattan*); „Gyülekeznek a sötét fellegek”; „sakálok és hiénák / házaink körül ólálkodnak”; „a szarvasok menekülnek” (*Vihar jő*); „gyilkolják a fiatal nyárfákat, / kiirtják az összes erdőket” (*Vágják a fákat a Tisza mentén*); „Gyermekek álmába / besurrant az elmúlás – / hangjukat belengte, lelket átstőtte / egy hangtalan sikoltás” (*Őszelő – szeptember*); „A falon: / családi ereklým, / ezüst hatyúnyakú, fekete sétatálca, / anyai nagybátyámé, / aki valahol / (talán a Don mentén) / bukott bele az / éjszakába” (*Pillanatnyi megemlékezés*).

Sajátos és különösen mély értelmű jellemzője e költészetnek a magyar sorslíra tradícióihoz kötő és szuggesztíven jelentéses motivikus párhuzamok, analógiák, reminiscenciák nagyarányú mozgósítása. A szöveghagyományok újjáélenkítése szövetségkeresés és a kimondott igazságban való megerősödés is egyben. A megtalált szavak a nemzethalál réméről például mélyebben kondulnak, ha nagy elődök szókimondó örökségét is felébresztik. Nehéz órán gyászos körülmények között született Vajda János örök érvényű allegóriája: „Itt a nagy halott előttünk, / Kiterítve mereven. / A hideg, a téli éjben, / Csillagoltó sötétségben / Mi vagyunk még éberén” (*A virrasztók*); Bata János most így kesereg és remél: „Virrasztok az életért”, „Virrasztok apámért, / virrasztok anyámért, / virrasztok az egész / világon mindenkiért” (*Schwere Stunde*). A magyarok „sorsa a vesztés”, „reményvesztetten” mennek el (*A tárgyak még őrzik kezéd nyomát*), hangzik most, de már Adytól tudjuk, hogy „Vertnek született, nem verőnek” (*A hőkölés népe*), vagy Székely Jánostól, hogy „Mennek szegények / Új ezerévek / Ezer új veresége felé” (*A vesztesek*). „Az ember természete szerint hűséges és ünneplő lény. Hű lelke hangjához, s ünnepre kész a világvalóságokkal szemben. Minél erősebb hűségében, s minél készebb erre az ünnepi felemelkedésre: annál diadalmasabban ember. A kultúra addig nagy és egészséges, amíg kötni és emelni képes a hű és ünnepszomjas embert” (fejtegette *Magyarság és Európa* című nagyesszéjében Németh László). És a mai költő szerint is: „Hinni kellene, van otthonunk, és van

még ünnepünk, ami a tiéd is, meg az enyém is, és te is oda tartozol, ahova ő is és én is” (*Ünnepek táján*); „Mert az ember nem tud meglenni egyedül. Hogy igazán éljen, értelmet találjon létének, tartoznia kell valakihez. Családhoz, néphez, kötődnie kultúrához, hagyományokhoz. A vallás: hagyomány is. Eleinktől kaptuk, sokszor semmi mást nem tudtak adni, csak a hitet, mert semmijük nem maradt” (*Karácsony – útmutató*). Hit és öröm együtt a Tamási Áron-i szállóigét („Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”) újíthatja: „azért vagyunk, mert van valami értelme annak, hogy vagyunk, a világban meg, hogy valahol otthon legyünk benne, ne hánykolódva, szelek járásától függően idevagy odacsapva” (*Ünnepek táján*). Igen, hiszen – a *Szózat* ihletésében is – *Köt a rög* (a szívben hordozott „igaz magyarság”), amint azt Ady emlékére írott költeményében Reményik Sándor is leszögezi („Akinek magyarul / Muzsikál a vére, / E bús szerelemtől / Nincsen menekvése, / Seholy menekvése”), vagy *Kötöz a hűség*, ahogy pedig szépséges versében Kiss Benedek köszönti Mezey Katalint. Veres Péter is megvallotta: „Én nem mehetek el innen”; „Ez a föld az, amelyen élünk: / a szíksós pusztá, a ragadós televény, a szaladó homok / és a zöldelő dombok földje – Magyarországon”. És napjainkban – sokak között – a nagykunsági Köröendi Lajos is, hogy „elmennem sehaj / nem lehet / gyökerek fogják / szívemet” (*A gyökeres állat*), és hogy: „megmutattam neked a széki pacsirtát, amely századok óta itt fészkel és nem költözik el a szomszéd pusztákra sem, inkább kipusztul; miért tagadjam, ehhez a madárhoz hasonlítottam magam” (*A pusztá*). És Bata János megrendítő, rapszodiás hitvallásai, hűségvallomásai is ezen a regiszteren szólalnak meg: „Menekülni kellene, de a föld nem enged. Sem a bőtermő, fekete réti föld, sem a szikes kaszálói. Magához szorít. Talán ölel. S vele szorítanak a fűvek, a fák és vizek. [...] Az anyaföld sarába ragaszt, homokjában melengtet és vacogtat, tarlójával fölsérti a talpamat, kigőzölgéseivel elbódít. / Mert porból vétettünk. Mi ebből a porból, ebből a földből. Anyaföldünk, szülőföldünk, anyánk, és szülőnk. Életünk adójából a szó legelemibb értelmében. Anyáink földje és szülőink földje. Rögök, barázdák, hantok. / Rögök, amikbe kapaszkodunk. Rögök, amik ujjaink közt szét-

morzsolódnak. Rögök, amik kötnek. Szorosabban mindennél. Otthonunk földből kiszakadt sarkkövei. / Menekülni kellene, de idegenbe szakadva vajon milyen hangon koppannának a ránk hulló rögök?” (*Röghözköttöttségünkéről*); „Csak átvészelné ezeket az időket, / és megmaradni becsületesnek... // Nézem a kukoricaszár ökröcskét / és lovacskát, a nádvezű papírsárcányt / és megvénült pulikutyám. / Belém kapaszkodnak. / Futnék, nem engednek. / Beléjük kapaszkodom én is” (*Csonka fohász*); és mint Körömendinél a pusztulásban is maradó, az igazi élőhelyéhez a végsőig ragaszkodó széki pacsirta: itt a szürke gém tűnik föl ennek példázataként, a „maradok, másként nem tehetek!” apodiktikus önállóságát hirdető erdélyi Sütő Andrásnak küldött költői üzenetben: „fogyó, csonkuló, kihaló szavak, fogyó, csonkuló, kihaló emberek”; „A pusztításnak több formája lehet, a veszélyesebb mindig a cinikus, a sunyi, az alattomos, amikor fokról fokra, észrevétlenül fosztanak meg egy népet ön- és nemzetadatától”; „A szürke gém még szárnyaiban hordozza a valaha volt lebegést, de kitaszított. Pusztulásra ítéltetett. Segélykérő jajkiáltásait nem hallja az ég. A nádasban megbújva, mint ősei évezredek óta, csak emlékeinek él, csak emlékeiből táplálkozik. Lábában a zsombokok simogatása, tollai közt pihés madárkái, szárnyaiban az eső, szemében az ég darabkája” (*Békehírt ararátlanul* – *Sütő Andrásnak a Vajdaságból*). Akármilyen „megkopott” a szülővidék, a gyermekkori emléektől a kozmikus eszmélésig, föld és ég összes szférájáig a mindenség ígézetét sugározza. „Az otthonom: ez a meg- / kopott táj”; „Nincs semmi, csak szántók és mezők, / egy-két dombocská sárga, csenevész / fűvel borítva, nincs semmi, de / mégis minden itt van, ami / az enyém: a gyerekkor, a téli / ünnepek szobamelege, az iskola / és a vakáció, kutyám és / a kamrába fészkelő fecskék, / a Göncöl hét csillaga és a / ház fölött a Tejút.” Az elűzetés innen, ebből az otthonosságból: közvetlen gyökerkitépő létvesztés, antropológiai és ontológiai katasztrófa, mintegy édenkerti kiűzetés, mert hiszen „otthona csak egy van az / embernek, ahogy anyanyelve, / szülei és népe” (*Csak elmondani szeretném*). S a lélekből talán a száműzetés sem törölheti ki soha: „Veled van-e, mondd, ez a megkopott táj” (*Levél barátomnak a*

bujdosásba). S ezt a tiszta, genuin, makulátlan őstudást a régi öregektől lehet igazán megtanulni; ők örökölték át a követendő morális példát az amorális világban, végig a szörnyűséges huszadik századon is, s a közben már őrizni is alig bírható vigasztaló reményt, az összetartó szeretet-élmények akár könnyecseppnyi emlékét: „Ráncos arcuk, mint a fölszántott föld, amit egész életükben dédelgettek, mert tőle függött az élet, hogy lesz-e kenyér a fölsejő életek táplálására”; „Ők tudják megérteni a fák rezdüléseit, megőszült kutyák ragaszkodását és a templomok csöndjét. Ők azok, akik tudják, mit jelent rettegni a holnaptól, amikor jószágok félelmükben bögnek, kört alakítva, fejüket a birkák összedugják, és egész testükben reszketnek, az égre búzló füsttel kevert jajveszékelés száll, s már csak a remény marad, vagy még az sem. Ők tudják, mit jelent megfagyni Szibéria telében, megbújni szénakazlakban, amiket aztán rájuk gyűjtanak a hősöknek nevezett gazemberek, és tudják, mit jelent évtizedeket várni valakire, akinek a csontjait is szét szórta a szél”; „már csak ők menthetnek meg bennünket a végső megsemmisüléstől” (*Öreg-asszonyok*). Mint Csoóri Sándortól Lezsák Sándorig, Szilágyi Domokostól Kenéz Ferencig és tovább oly sokak költeményeiben vagy mint Farkas Árpád versében is (*Mikor az öregemberek mosakodnak*): „szagolva, törölve magukról a vért; úgy mosakodnak az öregemberek, mintha háromnegyed század szennyét kellene magukról lemosniuk, mint akik mindig tisztán szerettek volna élni”; „mintha utoljára mosakodnának, mintha szennytelen ragyogással szeretnének bekerülni a tiszta búzát termő anyaföldbe, melyet szétporladó testük lassan megillet. / Mikor az öregemberek mosakodnak, hatalmas tisztaságszomjjal hajlik a zöld vizek fölé a Huszadik Század.” Így tanítanak az öregek helytállásra, kitartásra a végsőig. Az örökös kiszolgáltatottságban is erkölcsi megalkuvás nélkül. Mint a harang („harangzúgásos az egész magyar kultúra – ahogyan Kodály Zoltán mondta” – hangsúlyozta ezt Czine Mihály is mindig), amely Bata Jánosnál is inkább megroppan, de nem dicsőít idegen hordákat: „A harangok megrepednek inkább, / mintsem hogy köszöntsék őt, / ki serege élén bevonulni kész” (*A harangok ereje*). Kányádi Sándornál: „azért harang a harang / hogy hívja az élőket / temesse

a holtakat / s hogy árvíz jégverés / tűzveszély idején / s hódító horda láttán / félreverjék” (*Harangföliat*). És Lászlóffy Csaba versében a történelmi boltívek is inkább összeomlanak, de nem engednek a pusztító invázióknak, nem hajolnak, nem alázkodnak meg: „e boltív minden jóslás ellenére / kitartott / nem szakadt be / csak elporladt” (*Jövendőlés*). Mint Reményik Sándornál: „A parti sziklák szertemállanak [...] És elmarad a tragikus bukás. / Anonymus se lesz, ki feljegyezze, / Ha véget ért a felmorzsolatás” (*A parti sziklák*). Az élő lelkiismeret, a dacoló szembeszegülés, a törhetetlen gerinc, az etikus ellenállás parabolái ezek mind – folytonos kisebbségi nyomorúságban, veszendőségnek kitett léthelyzetben. Kovács István a genocid, népirtó kisebbségpusztítást így summázza: „Előbb a regölést / aztán a regét // Előbb a földet / aztán az otthont // Előbb az iskolát / aztán a nyelvet // Előbb a fejját / aztán a hitet // Előbb a jövőt / aztán a múltat // és / mindezt / egyszerre: / jelenidőben” (*Beolvasztás*). Bata János pedig ekként sűríti mindennek a vandalizmusnak a folyamatát: „Egész falvakat, / vagy csak / a falakat lerombolni. / Népeket nyíltan / eltörölni, / másokat / nyelvűktől apránként / megfosztva / beolvasztani” (*Cinizmusok* – alcíme szerint: *a kisebbségekért*). Nem alaptalan ilyenkor a krisztológiai sorsazonosítás, a magyar krisztusság hangsúlyozása. „Népek Krisztusa, Magyarország”, hirdeti Márai Sándor (*Mennyből az angyal*), s hogy az ötvenhatos forradalom és szabadságharc leverése után a megint keresztre feszített, kivégzett „magyar nép lóg most a fákon” – s a „köntösére kockát vetnek”, mint a Megváltóéra is hajdan a Golgotán. Bata János egy előző századi nemzettragédiát mementóként felelevenítő versében: „a haza szívét ütötte át / ólom. // Bitófákon hörögve lóg / a nemzet”, s a Krisztus-követő mártírok köpenyén, „ruháikon / a hóhérok osztoztak” (*Arad*). S a székesfehérvári költőtársnak, Bobory Zoltánnak ajánlott darabban is: „a színpadon, / a kőpadon meg ott a nemzet”, a „keresztfán ott a nemzet” (*15. márczius*, 2008); „kőpad: / megannyi színpad” – emlékezhetünk Illyés Gyula monumentális, a kommunista diktatúra lényegéről és működéséről a leplet lerántó korszakos poémájára (*Egy mondat a zsarnokságról*). A *kommunizmus áldozatainak emlékére* alcímmel és *A rako-*

dópart alsó kövén főcímmel ellátott – és betétes szövegrészletekkel (idézetekkel, vendégszövegekkel) tarkított, József Attilára utaló – kompozíció pedig büzlő kénköves förtelemként, sistergő, gőzölő, vöröslő iszonyatként érzékelteti a folyóvíz, a Duna sodorta hordalékát az orbitális gázságokat görgető gyalázatos történelmi időknek, a szennyes évtizedeknek. S a „tűzőzön” lidérces, apokaliptikus víziói biblikus, jeremiádszerű hanghordozással döbentenek rá az emberi szenvedésözönre. És felbolydító látomások (*A Jelenésekből, Szeptember*) szemléltetik az egész világ sorsát, benne az elárvult emberekkel, magyarokkal és Krisztusokkal, szinte tudósítva a dögvészes világ-végéről (vagy „világnak vétkéről” – *Post equitem...*). A mindennemű erőszak iszonyatáról (*Véres advent; A disznó vére*). Összeomlik a nemzet és a világ; „pusztulunk, veszünk, / Mint oldott kéve, széthull nemzetünk” (Tompai Mihály); „Minden Egész eltörött” (Ady Endre); s most mindez aktualizálva, konkretizálva a törökkanizsai pályatársnak, Bogdán József pap költőnek dedikált versben: „Széthull körülöttünk darabjaira a világ, / kisdetek helyett sokasodó hullák” (*Megkésett köszöntő*).

A profetikus és rezignáltan lamentáló beszéd-mód („ki vezetne bennünket a pusztaságban / ki vezet el bennünket a pusztulásba / menni kéne hangok / után / jó próféták szava után / keresni a forrásvízet szarvasoknak búvóhelyet” – *Ki vezetne?*), a mitikus és folklorisztikus versbeszéd különleges remeklése a *Csodaszarvas-nyomon* – ez a távlatos horizonton kibontakozó, hatalmas ívű poema, ez a Nagy László-i, Juhász Ferenc-i suggesztíójú látomásos hosszúvers, hosszúének: a *Cantata profana* egy újabb nagyszerű parafrázisa, amely a bartóki líramodell és sorslátó szintézis igényével ötvözi a misztikus és mitologikus, ős- és népköltészeti hangzatok, futamok, ismétléses dal-lamok sugallatos formanyelvét. Expresszív zenei hatású, mozgalmas freskó ez a szarvassá változott és haza többé már nem téríthető fiúk szimbolikus természetté való átvalósulásáról, tiszta források és erdők-mezők közé illeszkedő kozmikus – egyszerre archaikus és eszkatologikus – metamorfózisáról: „A mi szájunk többé nem ihat kupából, csak az hűvös, hűvös / forrásból!” Tragikus és felemelő, kínzó és magasztos az emberi egzisztencia elkerülhetetlen átlényegülése: hogy az univerzumból vétetve törvényszerűen univer-

zumma kell lennünk. „Nap, Hold s / fényes csillagok / rejtékében kilenc szarvas legelészget, kilenc szarvas legelészget”; „Agancsuk, ágas-bogas szarvuk között ott ragyognak az csillagok. // Ott ragyognak az fényességes csillagok!” A csillagtágasság a létezésparadoxonok végső kérdéseire és titkos rejtelseire világít rá: ami őstalányként nyugtalanít, az egyszersmind meg is nyugtat. A „mysterium tremendum” áhítattal és csodálattal is eltölt. Érzéki és spirituális dimenziók a végtelenben összeérnek.

Az életmisztérium valóság és csoda együttes mámora. Az emberség fő kritériuma, hogy lelki készletével képes-e felülhaladnia önmagát. A teremtettség lehetőségének alapfeltétele a teremtető szellemi erő emanációja. Az immanencia csakis a transzcendenciától nyerheti el értelmét, mint bármilyen relativum az abszolútumtól. Érzékiség és érzékfölöttiség létrendi egységében Istené az elsőbbség, hogy általa a haza és az egész földi élet megszentelődhessék. *Istenről, hazáról, szerelemről*: ez a címe Bata János himnikusan áradó, ódai elokvenciájú, nagy összefoglaló, kötetzáró költeményének, hűségvallomásának az egybefüggő örök isteni és emberi értékekről. Szakralitás és profanitás összeszikkasztó égi-földi ragyogásában. Az Úr: a kezdet és a vég, az alfa és az ómega, fűben, fában, diófák leveleiben, tölgyek koronájában, állatban, áldozati bárányban, „kutyánk tekintetében és szarvasok riadásában”, „a bárány utolsó sikolyában”, „a sejtől a csillagokig” mindenben benne rejlő és éltető teljesség. És ebben szervesen lélegzik, organikusan összekapcsolódik minden őselem, őselv, „arkhé”, s köztük természet adta édes hazánk és nemzetünk. „Hazánk az ég, és hazánk a föld, a tűz, a víz és a lég – / a Duna és a Tisza köze – mint jó asszonyod öle”; „Hazánk az ég, és hazánk / a föld, ott, ahol e kettő egybeér – égbe a föld és / földbe az ég”. Ez a gondolati és érzelmi mestermű („magnum opus”), ez a megragadó, szíven ütő ars poeticus lét- és világkép-összegző számvetés: veretes summázata egyén és közösség, szubjektum és kollektívum összes lényegi tudattartalmainak, minden ösztönös és bölcséleti igazságtudásnak.

Amit tehát képi, stílári és megnevező erejében kiteljesedő artisztikus versvilágával Bata János megalkotott: az nem más, mint a délvidéki magyar passió hiteles lírai sorstükre.

Elfelejtett ének*

„A temperált zene korszakának vége van” – mondta többször, beszélgetésekkor Szabados György. „De hát a zongora...” – csodálkoztunk. „Igen, ennek a korszaknak összefoglaló hangszerre – válaszolta –, de bármennyire tárgítjuk lehetőségeit, egy új korszak zenéjéhez, egy majdani kánonhoz új hangszerek kellenek.” A temperált (a természetestől eltérő, kiigazított) hang jelenségének kapcsán a zongorahangolásról például a következőket mondta: „A zongora ugyan mechanikus hangszer, de a természetes hangzástól eltérő hangolása nem volt mindig a maihoz hasonlatos. A temperáció kezdetekor a hangolók, a muzsikusok kérésére az addig hagyományos hallásnak megfelelően évtizedekig a fülhöz, a természetes hangzáshoz igazították, hajlították vissza.” Szabados zongorapreparációja a művész hitvallása szerint sem a zongora „átírása” akart lenni. Noha egy nem temperált hangzásvilág „akusztikus templomaként” dolgozta ki eljárását, interjúiban kiemelte: csak a zongorában rejlő hangzásokat, karakteréből fakadó lehetőségeket erősítette föl. És a preparált darabok végén mindig „kibontotta” hangszerét, visszaadva eredeti hangzását, mai világunk nyugvópontját. Az európai temperált, kiigazított hang és az archaikus természetes hang között hidat képező világként is értelmezhetjük zeneművészetét. A kínai tusrajz jól példázza a „tagolatlan bőgés” (Hamvas) elementaritását és a legkifinomultabb lelkiség szervesen egybeforrt világát a művészetben. Talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy Szabados is ebben a feszülésben élt a Kelet és a Nyugat zenei és mögöttes szellem-tárával – magyarai módon. A Szabadost átható két hangzásvilág (és a mögöttes kétféle létmód) teljes lényét foglalkoztatta, és – mint minden lényegi kérdést – szellemileg is átvilágította. Nemcsak e kettősség vonatkozásában, de a zenéje egészében is központi helyet foglalt el az énekhang. A parlando-rubato énekjellegből fakadó hangszeres muzsikájáról most nem beszélünk – összefoglaló írásai és nyilatkozatai vannak erről –, mindez

a szabadosi zene alapjához tartozik. A közvetlen énekhang jelenlétét az életműben viszont érdemes legalább vázlatosan felrajzolni.

Szabados – akárcsak a többi nagy zeneköltő – az éneket tartotta az ember legközvetlenebb, legtermészetesebb megnyilatkozásának. Ha ritkábban is, de önfeledten művelte az életben és a pódiumon egyaránt.

A legelső énekhang, amelyet számba vehetünk, magáé Szabadosé. A hetvenes évektől kezdve folyamatosan élt vele, egészen az utolsó előtti koncertig (Magyarkanizsa, 2010 szeptember). Igaz, inkább kántálásszerű vagy jobbára énekbeszédszerű ez a megnyilvánulás, de mivel az ének ott lappang benne, az egyszerűség kedvéért a továbbiakban éneknek nevezném.

A hetvenes években született és szextettben előadott *Nagy hegyi tolvaj balladája* és a *Katonazene* volt az a két darab, ahol életművében először az ének – Szabados által – megszólalt a pódiumon. Az előbbinek egyelőre nem került elő felvétele, magam sem hallottam soha. Ez idáig a legkorábbi ismert énekfelvétele tehát az 1973-ban szextettel rögzített *Katonazene*. Az ismert népdalt látszólag híven követi Szabados, mégis sajátos módon elemeli, megnyújtja. Stílusosan nem lép ki a népzenei formából, mégis egyfajta időtlen regősénekként lebeg éneke a kortárs hangszeres játék fölött. Ezt az énekmódot finomította tovább a *Jelenés* (1996, MAKUZ + Roscoe Mitchell) énekében. Sík Sándor verse, Szabados kiegészítésével, maga is a regős hagyományra épít. A darab vége rímeli *A kormányzó halálának* végével. Mindkét darabban egy kozmikus „óra” ritmusa lüktet, és a befejező hangok egy öröklét magasságából nézik fájón-szeretve földi kálváriánkat. Szabados kántáló éneke visszafogott, fakó hangú, szublimált fájdalommal egyfajta mai regősénekként válik időtlen megszólalássá.

A szólószószórázások közbeni Szabados-énekek az ázsiai torokhanghoz köthetők, a kínai szín-

padi énekhez hasonlatosan teremtetett a maga számára játékos – időnként humoros – keretet/szerepet. Énekbeszédhez közeli énekében a magyar népdalban rejlő lehetőségeket fejlesztette tovább, sajátos hangsúlyait az ázsiai hajlításokból ismert hangszínek érzékenységevel ötvözte. Zongoraszólo estjein vagy kamaraegyütteseknél rendszeresen hallottuk a jellegzetes szabadosi énekbeszédet (pl. Barre Phillips-szel és Jirí Stivínnel való trióban, Joëlle Léandre-ral duóban...). Érdekes lenne pontosabban megállapítani, mik voltak hangszeres játékának azon pontjai, ahol mi, hallgatók szinte biztosan éreztük, jön az emberi hang, most valami várhatóan előhívja belőle a közvetlen megszólalást. Az a sejtésem, hogy esetében nemcsak lélektani, belső igényből fakadt föl zongorázás közben az ének, hanem a hangszeres játék is megágyazott az elementárisabb éneknek. A Szabados-féle ösies és Ázsiáig érő magyaros énekbeszéd a későbbi énekesei közül Kobzossal és Kanalassal is rokonítható. Mindhárom, a későbbiekben Szabadosdal dolgozó énekes (Tarkó, Kobzos, Kanalas) – Szabados muzsikálásához hasonlóan – extatikus jelleggel, nagy belső tűzzel élte énekét.

Az első alkalom, amikor énekessel dolgozott együtt a '70-es évek végén és a '80-as évek elején volt. Tarkó Magda a klasszikus zene felől érkezett. Amennyire a fennmaradt három darab hangfelvételéből megállapítható, Tarkó éneke inkább egy tudattalan és eladdig bejáratlan érzelmi-érzéki gesztusvilág felszabadítása és kibontása volt. Szinte egy időben a Nyugaton is akkortájt művelt – többnyire hangszerutánzásokon alapuló –, ám hangai eszköztárában felszabadító hatású kortárs énekekkel. De Tarkó Magda éneke még nem a magyar hanglejtésből és prozodiából fakadt, bár részleteiben időnként sajátos hajlításokat, hangsúlyokat is hallhatunk. Szabados, duójuk egyik darabjában, egy mondókát emelt be témának, ami jelzi, hogy tisztában volt a magyaros éneket meghatározó, nyelvből fakadó karakter hiányával. Ezt azonban akkor, az alkati határok miatt, valószínű nem lehetett áthidalni.

A Kobzos Kiss Tamással kezdődő együttműködés Kobzos zenei kötődése miatt is más jellegű volt. Három meghatározó műben dolgoztak együtt:

Szertartászene királyunk, a Nap tiszteletére – vokális zenemű (1984-től, kibővített MAKUZ)

Az események titkos története (1983, kvartett)

A kormányzó halála – táncopera, a Nagy József vezette JEL Színházzal, librettó: Kodolányi Gyula (1989, MAKUZ, JEL Színház)

E három nagyon különböző mű valójában a kortárs magyar énekbeszéd (*Események...*, *A kormányzó halála*) és énekmód (*Szertartászene...*) megszületése, annak máig meg nem haladt, magasrendű kibomlása. A magyar nyelvviségből fakadóan senki másnál nem lelhető szervességgel és minden ízében nyitottan a kor irányában. A Kobzos Kiss Tamással kidolgozott Szabadosdarabokban hallható magyar énekbeszéd és a belőle kinövő ének alapján különbözik bármely kortárs magyar szerző énekétől. Noha tetten érhető benne a népi éneklés hagyománya és a bartóki, kodályi világ is, e két utóbbi nagy zeneszerző magyaros ízű énekétől is különbözik abban, hogy Szabadosnál és Kobzosnál a nem temperált énekhang a kiindulópont, ami teljesen áthatja a végső, megújuló énekmódot is. Ez Bartókék idejében megoldhatatlan volt előadói szempontból is, de mindenképpen kellett hozzá az a teljesen nyitott rögtönzői magatartás és tapasztalat (a jazz és az ún. improvizatív zene hozadéka), amely mindent a maga teljességében szül újjá. Az európai kora barokk idején ismert énekbeszéd és a belőle kinőtt ének születéséhez hasonlatosan végre megszületett a minden ízében magyaros ének „mai ruhája” (Bartók). A beszélt nyelv és a népi énekmód gyökeréig visszanyúlva, a nem temperált énekmód tudatos kitágításával e három műben Szabados és Kobzos egy megújuló énekbeszédéből kibontotta, újjászülte a magyar éneket. Semmi túlzás nincs abban, hogy kettejük nevét összekötöm, nem kisebbíti ez Kobzos Kiss Tamás érdemét. *A kormányzó haláláról* készült próbafelvételek, ahol Szabados előéneklei és előjátssza a darab szinte minden fontos fordulátát, és finomítja/alakítja Kobzost, bizonyítja, hogy a zeneszerző képzelete, belső hallása milyen fontos útmutató volt e nyelvezet megszületésében.

Kobzos Kiss Tamás otthon volt a lanthoz és kobozhoz kötődő középkori énekekben (Balassi-dalait egy ország ismerte), a reneszánsz zenében, a református egyházi zenében, a magyar népzeneben és a türk népzene egy részében. Ez a széles alap – ahol a rögtönzés magától értetődő volt – és Kobzos szellemi-lelki fogékonysága volt az, ami Szabados legfontosabb énekes társává tette. Ezért sikerülhetett kettejüknek az, ami másnak

nem. Nem véletlen, hogy a mai magyar énekmód megformálása Szabadoshoz volt köthető, hiszen ezt csak egy olyan zeneszerző szülhette meg, aki Bartók és Kodály után lelkiileg-szellemileg otthon volt mind a Hagyomány (arkhé), mind az európai zene világában. És ami kortársainál nem volt föllelhető, de valójában a legfontosabb: napi szinten művelte – annak egyetlen eszközével, az improvizációval – e kettő közös alapját: a zene teljességében való újjászületését. Sajnos ma nincs folytatása.

Szabados énekes műveinek másik vonulata – mint azt alább a *Boldog Ilona* oratórium kettős énekespárjánál is láthatjuk majd – a gregoriánhoz, az európai egyházi zeneiséghez, a bartóki, kodályi énekhagyományhoz kötődik. Ezek természet-szerűleg kórusmuzsikák:

Az Angelus Silesius *A lélek vágyódva hívja őt* szövegére írt (ismeretlen dátummal) befejezetlen vokális zenekari mű részletei valószínű, hogy a későbbi – szintén befejezetlen – *Boldog Ilona* oratóriumba olvadtak.

Ó, ember, te Istennek hű fia... (a Gilgamesz szövegére) gyermekkórusra és zenekarra. (ismeretlen dátummal, előadatlan)

Érdekes lenne hallani, hogy az archaikus imádságra, szoprán hangra és zenekarra írt dal, az *Ég szülte földet* mennyire tükrözi az európai zeneiséget, a keresztényi hagyomány miként érintkezik, szövődik az ősi népiséggel. A szöveg kettős kötődése nyitott mindkét irányban. (ismeretlen dátummal, előadatlan)

A *Három ének* (Babits műveire; 2005–2006) szoprán hangra, férfikarra és szimfonikus zenekarra íródott. Ennek korai változata két külön dal volt, a Honvéd férfikar előadásában, majd a *Három éneket* a Dohnányi Zenekar játszotta két alkalommal.

Végül a hagyatékban található a *Kiket mennyből táplál a Nap*, a Babits Mihály Eucharistia c. versére, női karra írt kórus. A dal 2010-ben, egy évvel halála előtt született, a mű szintén előadatlan.

Életének összefoglaló műve lehetett volna – talán annak is szánta – a *Boldog Ilona* oratórium 7 tételben, gyerekkórusra, vegyes karra, két nő énekesre, nagyzenekarra (benne a MAKUZZal) és narrátorra.

A szerző elmondása szerint a darab két nő énekesre két világot, két kultúrát, kétféle magartást testesített volna meg. Az egyik az újkori európai komponált muzsika temperált hangzását,

az elvékonyított, a természetnél éteribb hangvilágát, a másik az archaikus világ nem temperált, elementárisabb, vaskosabb, természeti hangzást. E kétféle éneklésnek – ami kétféle létmód is – egymásba oltása a mai zenében valószínű csak Szabadosnak sikerülhetett volna, másnál ehhez hiányoznak a már föntebb, a Kobzos énekével kapcsolatosan említett alapfeltételek. A gyógyító szentecskéről szóló mű librettóját a Biblia, Cernus, Weöres Sándor írásaiból, sumer és egyéb szövegekből állította össze Kőszegi Lajos. A 156 előadót igénylő művön az ezredforduló után több mint fél évtizedig dolgozott. Mondhatni, megszállottan. Elutasítva sok más munkát, koncertmeghívásokat, fesztiválokat. Mint mondta, ezt csak mindenből kivonulva lehet megszülni. Végül belátta, hogy ha el akarja tartani a családját, abba kell hagynia ezt a teljes embert és minden idejét megkövetelő munkát. Olyan anyagi támogatást, amely e munkához való szabad időt s megélhetést biztosított volna, nem sikerült szereznie. A levelekre sem az akkori állam, sem az egyház még csak nem is válaszolt. Szabados a *Boldog Ilonát* eltéve folytatta életét, belátva, elfogadva a sors akaratát. A fenti művek mind a keresztény szakralitás művei, egyértelmű tehát kötődésük az európai vokális zenéhez, ami természetszerűleg a zenekari foglalatot is befolyásolta. A Magyar Királyi Udvari Zenekarral kidolgozott nagyzenekari és szabadzenei tapasztalat lenyomata ugyan végig sugárzik e művek zenekari szövetéből is, de a hangsúly a formák egyértelműségén, véglegességén van. Érdekes lenne kutatni, hogy a Szabados által oly kedvelt középkori zeneiség, Bach, Brahms, Liszt, Verdi, Puccini, Schönberg (Gurre-dalok), Bartók, Kodály... énekei mennyire visszhangoznak e kórusművekben. Annyi bizonyos: a szenvedő ember magasról tekintő ölelő részvéte, szeretetének égi tisztasága sugárzik e művekből is.

A kezünkben tartott felvétel az arkhé, a Hagyomány világának és az európai zene összefoglaló hangszerének, a zongorának a találkozása. A *Boldog Ilona* két énekhangjának rokoni párja.

Emlékszem, amikor a '90-es évek közepén Szabados mesélte, hogy érdekes próbákba kezdett egy énekesnővel, aki nem az európai temperált énekhangot képviselte, ugyanakkor kiválóan idomul a zongorához. Mint mondta, Kanalas Éva csúszásai, lejtései rendkívül jól „kerítik” a zongo-

rahangot, a zongorajátékhoz viszonyuló énekhangja ritka pontosságú. E kamarajátékban egy új tartalom ígérését érezte. (Itt említeném meg, hogy Szabados kedvence volt Berecz András, akit szerethető személyén és hitelességén túl pont archaikus jellegéért, e karakteres csúszásokért és megélt, feszes ritmusérzékeért is különösen nagyra becsült.) Kanalas éneke a népzenei gyökérzettel együtt a távol-keleti Ázsia hagyományáig ér. Ez a tapasztalata teszi számára lehetővé (Kobzoshoz hasonlatosan) a hagyományból való nyújtózást mai létünk megszólalása felé. Kanalas Éva éneke még jobbára az ősiség keretei közt mozog, kevésbé él korunk vokális jellegzetességeivel, miközben a felvételen a rendkívüli változatos zenével elbűvölő zongorán áttetszik a teljes szabadosi világ. Ez az óvatosság Kanalas részéről becsülendő, hiszen az emberi éneket a beszélt nyelv kötöttségei miatt a legnehezebb „mai ruhába” öltöztetni, avagy a mai tartalmakhoz növeszteni. A mindenáron változtatni akaró szándék könnyen az erőlködés és magamutogatás vakvágányára visz. Főleg, ha mint a magyar éneklés esetében, ezzel egy kultúra hosszú évtizedek óta nem törődik, önmagából nem műveli ki, minden tévútjával és lehetőségével együtt. A népzene-mélyi hangzást, ősi énektechnikákkal, erős torokhanggal élő, messzi ázsiai énekmódokat idéző Kanalas Éva-ének és egy karakteres, mai hangvétellel élő zongoravilág

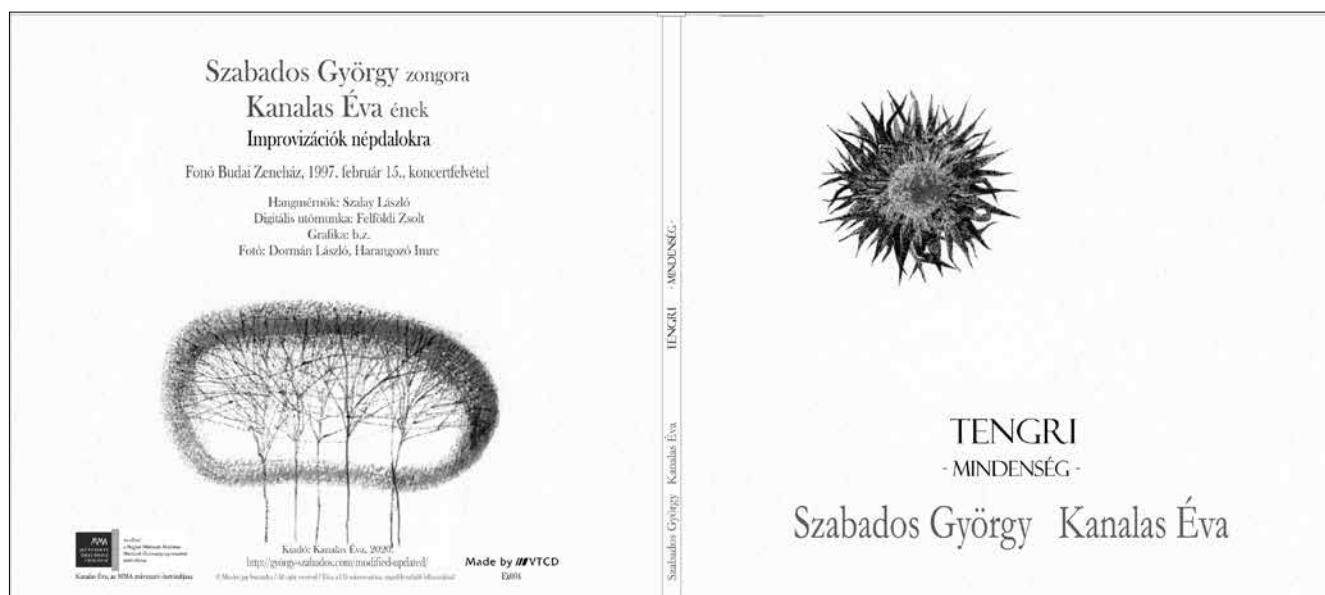
összetartozása, azaz egy szerves duó kialakítása – Szabados bevallása szerint – éveket igényelt volna. Folyamatos próbák kemény munkájával. Egyéb gondok is hátráltatták ebben, majd sűrűsödő műtétei, terápiái és más munkák miatt erre végül nem került sor. Egy, a próbákat megerősíteni szándékozó fellépésről maradt fenn a mostani lemezfelvétel. Túl sok szépséggel és tanulsággal ahhoz, hogy veszni hagynánk. Még akkor is, ha Szabados egy kiforrottabb alkalomra várva életében nem szánta kiadásra.

A megszakítatlan koncertzenét, énekfüzért itt dalokra szétbontva halljuk.

Számomra legígéretesebbek a 13. és 14. számú énekek, amelyek a lehetőségek legteljesebb tárházát nyújtják. Ének és kíséret dalonként változó jellegéhez érdemes lesz közelebb hajolni. Egy biztos: a megszokottnál szolisztikusabb és erősebb ritmikájú zongorajáték ellenére az emberi hanghoz mindig alázatosan viszonyuló hangszer, az éneklő ember előtti hagyományos örök tisztelet sugallja. Túl a felemelő élményen, bizonyos, hogy a hasonló, múltbéli, magyar stílust kereső ritka dal-szigetek a jövőben is segítenek eligazodni, de élő kultúrához, valódi léthez már a mai magyar ének csíráinak sorát kellene hallanunk.

Magyarkanizsa, 2019

* *A Tengri – Mindenség – c. Szabados–Kanalas-CD megjelenése kapcsán*

P. Maklári Éva

Illyés Gyula szülőházának romjai előtt

ott a házakon túl
a zöldellő lankák között
a talpam alatt csikorgó kavicsok
fölött ahol sötétedő felhők
fonták körbe az emlékoszlopot

s az odavésett arc mereven
kemény tekintettel nézett szemembe
összegyűjtve múltat jelent és jövőt
ott a végtelen magány tengerében
állva vállalva önnön sorsát
odacövekelve mozgásra képtelenül

ott értettem meg mit jelentett
számára ez a nyomorúságos puszta
a megtartó szülőháza

Az erdélyi huszárok emlékműve a budai várban

Vágtatna, de mozdulatlanságra
kárhoztatta a sors,
kőbe faragott törzse ellenáll,
fölötte lebeg száz halál.
Nincs megérkezése
és nincs visszafordulás.
Testében vértelen csatazaj és
fegyverek ropogása.

Terhének súlyát két lába hordja,
orra mára levegőt metszi,
feje konokul oldalra billen,
szügye alatt szánkózik a tél, virul a
nyár,
sörénye felhőt kavar,
patái alatt tombol a kemény talaj.

Várja a csodát.

Végtelen síkok hívják,
távoli puszták rács nélküli,
ostort, zablát nem ismerő világa,
korklátot nem tűrő szabad száguldás.

Évszázadok emlékét őrzi,
Hunor és Magor izzadságszagát,
a csodaszarvas léptei nyomát,
nyílvesszők suhanását,
nemezcsizmák oldalába vágó sürgetését,
szálló ének, szálló madár búvóletét.
Sejtjeiben ágyuk dörrenése,
kardlapok csörgése,
csonttörő rohanás,
diadalmenetek büszke léptei,
szekérhúzásos napi robot.

Szól hozzánk a szél hangján.
Értitek néma nyerítését?:

Ne adjatok rám kötőféket! Veletek
jöttem, veletek élek.
Én itt maradok!

Életrajz

Zs. G.-nek

Amennyiben apám szót fogad anyámnak, és
nyomorúságunkat cipelve felülünk arra a
teherautóra,
úgy most Sydneyben ihatnám a tejeskávét,
vagy egy ablakból bámulnék a kölni dómra,
és nem olvasnám Illyést és Nagy Lászlót,
akik még láttak fecskét is, nem csak
ágyúcsövet,
és tudták, milyen színű a búzavirág,
és Örkény sem mosolyogna rám a képen,
pedig koponyája mögött téglafal a szibériai táj,
és nem tudnám, hogy mit jelent, ha egy
költőnek valami „*nagyon fáj*”,
és azt sem tudnám, hogy e langyos délutánon
bandukolok-e vagy andalgok,
s nem látnám, hogy az este a Balaton fölött
a legszebb, mikor a nap belelógatja lábát
a vízbe, s a parton hangosan koccannak a
borospoharak,
és minden nevetés, minden szó
lelkünk hálójában még fennakad.

Új világ született

*(Egy kiállítás a „nagy háborúról”
a budapesti Várkert Bazárban)*

Láttam a gonoszt.
Rémlett, hogy a halálba induló
vonat lépcsőjén vigyorg,
és papírra rajzolja a tájat
a vértócsás ereknek,
a mocsárba gázoló lábnak.

Láttam a gonoszt,
ahogy lánggá gyúrta a szétlőtt
arcokat, mellet, koponyát, ahogy
a szuronyroham fergetegében
szatyorba szedte a hadizsákmányt.

Éreztem a szagát,
az aknavető füstjéből áradt
a terem zajába temetkezve, ahogy a
sárba kapaszkodó kezek közül
kikotorva az élet illatát
kormos, sötét bőrre kente.

Hallottam a hangját,
a suhanást, a csattanást, a röhögését,
mikor az égbe robbant a repeszgránát,
mikor a szétszakadt gerincnek, vállnak
fájdalmát nyögték a kiüresedett ágyak.

Éreztem a könnyeket.
Arcomon folytak az anyák szeméből.
Lányok zokogása rázta a testem.

Te kétségbeesett jövő! Nyújtsd kezéd a múltnak!
Egy értő párbeszéd elengedhetetlen.

Lovasíjász-őstörténetünk: szkíta-hun-magyar azonosság és archeogenetika

Lovasíjász-őstörténetünk évezredek óta átívelő emlékeztetműveltségi értéktára a szkíta-hun-magyar azonosság jegyében folytatott XXI. századi archeogenetikai kutatások eredményeinek értelmezése terén kimagasló jelentőséggel bír! Szkítia magyar őstörténetünk legfontosabb emlékeztetműveltségi öröksége, melynek jelentősége a XII–XIII. századi krónikaíróknak, Anonymus révén írásban is rögzítésre került. Három évezreddel ezelőtti őseink lovas nemzet mivoltukban, lovas íjászként léptek át a történelem küszöbén! Ezen különleges hadművészeti értéktárat neveztek el (szintén három évezreddel ezelőtt) a görögök szkítának, amely íjfeszítő értelmű. Anonymus krónikája a szkíta-hun-magyar azonosság alapvetése jegyében felmutatta lovasíjász-őstörténetünk értékvilágát. A XIII. századi magyar korszellem tudására kapcsán pedig indokolt arra is utalni, hogy e században IV. Béla királyunknak köszönhetően megvalósult a második honalapítás, melynek eredményei megszületésében a magyar lovasíjász-haderőnek is hatalmas szerepe volt. 750 esztendővel ezelőtt, 1270-ben hunyt el országszervező uralkodónk, ezért bízom abban, hogy 2020-ban kiemelkedő jelentőségű megemlékezések keretében lesz lehetőség arra, hogy IV. Béla királyunk előtt méltó módon tisztelegjen XXI. századi magyar nemzetünk a Kárpát-medencében!

I. A XIX. századi „akadémiai képes krónika” tanúbizonysága szkíta-hun-magyar őseinkről tudománypalotánk dísztermében

Lovasíjász-nemzetünk évezredek óta átívelő jelentőségű hadművészeti világa a legfontosabb történelmi örökségünk! Ez fejeződik ki a magyar műveltségi kör szkíta fogalmában. Ezen alapvetés jegyében indokolt Szkítiára gondolnunk,

hiszen e tudás fényében került sor a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Történelmi Társulat XIX. századi megalapítására! A tudományosságot és hazafiságot erősítő nemzeti történetírás méltó hagyományaihoz való visszatérés céljából lényeges, hogy történelmi könyveinkben a magyarság szkíta eredetét igazoló tények a Magyar Katolikus Lexikonban szereplő igaz összefüggésekkel egyetemben rögzítésre kerüljenek. Lovasíjász-nemzetünk szkíta volta kapcsán fontos hangsúlyoznom, hogy a Magyar Katolikus Lexikon őrzi azt az emlékeztetműveltségi örökséget, melyet a XIX. századi Magyar Tudományos Akadémiát megalapító reformkor kimagasló értékeit felmutató történelmi személyiségei képviseltek: ehhez kell visszatérnünk a méltó és igaz tudományosság révén! Szkíta ősiségünk, lovas nemzet voltunk okán emelem ki, hogy a Magyar Tudományos Akadémián képi valóságként is igazolást nyert ez a szkíta-magyar tudástár, hiszen a díszteremben Lotz Károly *Szent István kora* című hatalmas falfestményén ott ékeskedik a következő felirat: „Emlékezzünk régiekkel...”! E XIX. századi „akadémiai képes krónika” jelentősége tudománypalotánk dísztermében oly hatalmas, melyre tekintettel (az akadémiai, tudományos és művészi hitvallás emlékeztetműveltségi összefüggéseinek jegyében) érdemes hivatkoznom a következő adalékra. A krakkói egyetemen tanult ferences szerzetes és költő Csáti Demeter *Ének Pannónia megvételeiről* című XVI. századi műve első verssoraiban a következőket rögzítette:

„Emlékezzünk régiekkel,
Az Scythiából kijöttekkel,
Magyaroknak eleikrel,
És azoknak vitézségekrel!”

Az 1867-ben alapított Magyar Történelmi Társulat pecsétjén is ott ékeskedik az „Emlékezzünk

régiekről...”-felirat. A XIX. századi magyar akadémikusaink megpecsételt tudást és hitvallást tettek a magyarság szkíta eredetéről! Indokolt rögzítenem a következőket is: amikor a magyarság művelt tudósai a valóságos történelmi gyökerű emlékezetműveltség révén önnön népüket szkítának hívták, és a magyarság származási területét Szkítiának nevezték, akkor e görög szót azért használták, hogy más európai népek művelt tudósai számára is nyilvánvaló legyen a magyar származástudat. Ezt azért fontos hangsúlyoznom, mert egészen a XIX. századig az európai műveltség legjelentősebb képviselői a görög és a latin nyelvtudás keretei között értelmezték a múltat. A görög szkíta szó valójában egy műveltségi fogalom, melyet a görögök használtak egy meghatározott életmódot képviselő népesség megjelölésére. Ez a „szkíta” életmód a lovasíjász-műveltségi körre vonatkozik a görögök szóhasználatában: a szkíta szó valójában ifjesítő értelmű. Ez azt is jelenti, hogy aki nem göröggként a szkíta fogalmat használta, az valójában művelt ember volt: a magyar műveltségi körben a szkíta fogalom azért honosodott meg, mert a magyarság a középkor diplomáciai és műveltségi kapcsolatrendszerében e görög szót használta magyar őseinek lovasíjász-életmódjára utalva. Európa történelmében egy olyan középkori nagyhatalmat megteremtő nemzet van, jelesül a magyar, melynek történelmében a lovasíjász-műveltség évezredek óta jelen volt: a középkori nyugati népeknek „*A magyarok nyilaitól ments meg Uram minket!*” szólása ennek máig ható emléke! Egy másik fontos görög fogalom a kentaur: ez a görög mitológia szóhasználatában szintén a lovával egybeforrt lovas íjász által képviselt magas műveltséget jelenti. A szkíta és a kentaur fogalom együttes értelmében azt a lovasíjász-műveltséget jelenti, melynek a rendkívül fejlett állattenyésztés volt az alapja. E kimagasló értéket képviselő pásztoréletmód kapcsán Bölcs Leó görög császár azt írta a magyarokról, hogy a „*lovaikat télen-nyáron szakadatlanul legeltetik*”; és a magyar katonai fölénynek legfőbb oka az effajta legeltetés volt. Zolnay László pedig ezt fogalmazta meg: „*A ló szőrére háromszázhuszonegy szavunk van. Egyedül a pej ló színváltozatára tizenkét szavunk. A szarvasmarhát kétszázötvenhárom féle szóval illeti a*

magyar ember. A marhaszarv állását pedig nem kevesebb, mint hetvenegy szóval. Ilyen gazdag szókinccs pedig csak sok évszázad alatt alakulhat ki. [...] Kialakulásába egy évezred is beléltelt.”

(1) Lovasíjász-nemzetünk, pusztai pásztorlovagjaink, azaz csikósaink és gulyásaink lovas életmódja okán indokolt felidézni Csokonai Vitéz Mihály sorait is: „*Magyarjaim! Literátorok! Ne csak a külföldi írókat olvassátok, hanem keressétek fel a [...] magyart az ő erdeiben és az ő scytha pusztáiban, [...] hallgassátok figyelemmel a danoló falusi leányt és a jámbor puttonyost; akkor találtok rá az Árpád szerencsi táborára, akkor lelitek fel a nemzetnek ama mohos, de annál tiszteletesebb maradványit.*” (2) A fenti összefüggésekre tekintettel indokolt arra is utalnom, hogy a Magyar Tudományos Akadémia közismert jelképe szintén a magyarság szkíta-hun eredetének és filhellén műveltségének fényében értékelendő! A Magyar Tudományos Akadémia megalapítását az országgyűlési felajánlásával elindító gróf Széchenyi István megbízást adott Johann Ender számára egy festmény megalkotására: az elkészült művészeti alkotás a *Borúra derű* címmel a magyar akadémiai eszme igen látványos és kimagasló műveltségi megjelenítője lett. A XIX. századi alapítók magyar őstörténeti hitvallása és a tudományosságot méltón felmutató történelmi látásmódja fogalmazódott meg ebben a művészi alkotásban. A Magyar Tudományos Akadémia jelképe lett ez a műalkotás! A reformkori magyarság kimagasló értéket képviselő nemzeti öntudattal rendelkezett: szkíta-hun-magyar azonosságunk e jelkép által is igazolást nyert. E festmény központi szereplője Hungária nőalakja. Magyarország és a nemzet fenséges nőalakban való ábrázolása rendkívül jelentős a magyar világkép értéktárában. Hungária jobb kezében a magasra emelt kehely az istenadta műveltség és tudás jelképe, és ekként szintén a magyar lovasíjász-ösiségünkre, a görög szkíta szóval illetett világra utal. Egyetemes jelentőségű történelmi üzenet ez, hiszen már a görög Hérodotosz is tudott a szkíta ősműveltségben kiemelkedő jelentőségű aranykehely művelődéstörténeti értékéről! „*Herodotos szerint a scytha királyok nagy tiszteletben tartották az égből hullott arany [...] kelyhet*”, és „*tiszteletére minden évben nagy engesztelő áldozatokat hoznak*”. (3)

A reformkori magyarság filhellén világképpel is bírt, és ez a Magyar Tudományos Akadémia jelképe által szintén igazolást nyert. Indokolt arra is utalnom, hogy Hungária bal keze a földön lévő aranypajzson nyugszik: ez jelképi értelmében az emlékezetműveltségi honvédelem örök üzenetét hordozza. Az aranypajzs közepén ugyanis a tudomány és művészet görög istennője, Pallasz Athéné és a magyar nemzeti címer látható: jelképi értelmében ez arra utal, hogy az ókori görög műveltség által a szkítákról megőrzött tudástár révén kell nemzeti történetírásunkban megemlékeznünk az aranykort megtestesítő lovas íjász magyar őseink értékvilágáról! Ezt az üzenetet erősíti fel, hogy az aranypajzs szélén a hun Attila és Leó pápa találkozása látható, mely eseményről már a XIV. századi Képes Krónikánk egyik ábrázolása is megemlékezett. Gróf Széchenyi István megbízása révén olyan remekmű készült, amely a fenti emlékezetműveltségi összefüggések mentén igazolja lovasíjász-ősiségünket, szkíta-magyar-hun azonosságunkat. E festmény alapján készültek el az akadémiai intézmények és a könyvtár pecsétjei is. A XXI. századi régészeti és archeogenetikai kutatások szintén e műveltségi örökségünket fogják majd igazolni! Lovasíjász-nemzetünk őstörténeti jelentősége, Szkítia fogalmi köre a reformkori magyar tudósok filhellén műveltségi világában nyilvánvaló módon volt képviselve: ez jelenik meg a Magyar Tudományos Akadémia jelképén és dísztermének festményein is, amelyek révén a XIX. századi akadémikusaink művészi szinten is megpecsételt tudásról tettek tanúbizonyságot: lovasíjász-őstörténetünkről, a magyarság szkíta-hun eredetéről!

II. Második honalapítónk, IV. Béla király lovasíjász-hadereje

Második honalapítónk, IV. Béla királyunk 750 esztendővel ezelőtt, 1270-ben hunyt el. Ezen évforduló jegyében indokolt méltón megemlékezni az 1241–1242-es tatárjárás után kiemelkedő országszervező és nemzetmentő uralkodói minőséget felmutató királyunkról. Ez a királyi életút azért teljesebbé válhat, mert 1241-ben a muhi csatavesztés után lován elvágtatva sikerrel me-

nekült meg az őt üldöző ellenséges lovasság elől! A Kárpát-medencében hatalmas erőt jelentő IX. századi magyar lovasíjász-minőség jelentette az alapját egy évszázaddal később Szent István országszervezésének; és ugyanez a lovas világ teremtette meg IV. Béla király számára a második honalapítás lehetőségét. Az 1241-es muhi csata utáni országépítés rendkívül jelentős és évszázadokon átívelő eredményeket hozott az államszervezés, a hadszervezés és legfőképpen a Kárpátokon túli magyar határvédelem újszervezése terén. E körben fontos hangsúlyozni királyunk magyar lovasíjász-haderejének csatateri jelentőségét, amely egészen a Hunyadiak koráig meghatározó volt. A muhi csata lovasvilága kapcsán megemlíteném, hogy a XIV. század közepén készített emlékezetműveltségi remekművet jelentő kódexünkben, a Képes Krónikában is megtalálható a fehér lován vágató magyar király sikeres menekülésének ábrázolása. Rendkívüli lovasteljesítmény volt ez IV. Béla király és kísérete részéről, hiszen a mongol haderő a korábbi évtizedekben elért hódításai során minden esetben arra törekedett, hogy az elfoglalt terület uralkodóját elfogja és megölje. Magyarországon ezt nem tudták elérni, mert XIII. századi magyar hőseink remek lovakkal bíró kiváló lovasokként utolérhetetlenek voltak. Korabeli méneseink kiválósága hatalmas hadművészeti előnyt jelentett évszázadokon át, és a lovak megbecsülése a magyar nemesi címerek világában is megmutatkozott. Királyunk menekülésének körülményeiről 1995-ben Hajdu Imre így értekezett: *„A muhi csatából szinte a csodával határos módon tudott megmenekülni IV. Béla király.”* Ez főként azért sikerült, mert *„amikor a király lova kidőlt”* a csata utáni hosszú vágta során, akkor a *„Fáy-család őse, Rugacs vitéz”* volt az, aki *„odaadta neki saját lovát, ő pedig a halottak közé feküdt, s holtnak tettette magát”*. E magyar vitéz *„csak az éj leple alatt tudott elmenekülni a csatatérről”*. *„Nemes tettét és fiainak az ütközetben tett szolgálatait a király később elismerte, s jutalmul Rugacs két fiának, Donnak és Barnabásnak adta a Fáy nevű földet Abaújban. A család címerében az a jelenet látható, amikor Rugacs IV. Bélának átadja lovát.”* (1) IV. Béla király és kíséretének lovas bravúrja nemzetünk számára hatalmas eredményt és reményt jelentett; míg az ellenség számára igen

nagy kudarcot eredményezett. Dr. Csorba Csaba ezt rögzítette: a tatárok számára, ahogy „*telt az idő, egyre inkább semmivé vált a gyors Sajó menti győzelem eredménye*”. „*A király megmenekülése megóvta hazánkat az esetleges trónviszályoktól. [...] A magyar sereg jelentős része megmaradt, a védelem újjászerveződött, a tatár haderő viszont az ellenállási gócok felszámolása és a megszállás biztosítása következtében fokozatosan fogyott, illetve szétaprózódott. [...] Egy esztendővel a Sajó menti csata után – amely korántsem volt magyar szempontból megsemmisítő vereség – a tatárok helyzete az országban egyre inkább tarthatatlanná vált.*” 1242-ben „*a tatárok elvonultak, anélkül, hogy a királyt kézre kerítették volna, s az országot adófizetővé, illetve tatár tartománnyá tették volna*”. „*Muhi voltaképpen egy magyar szempontból győzelmes háború vesztes csatája.*” (2) E körben előzményként indokolt utalnom arra, hogy magyar hadtörténeti értéktárunknak vannak olyan történelmi emlékei is, melyek az őshazában maradt, azaz a XIII. századi „*Magna Hungaria*” keleti magyarságának hadművészeti sikerével függenek össze! Fontos történelmi emlék, hogy 1223. május-júniusában „*Dzsingisz kán hadai*” legyőzik „*az orosz fejedelmek és a kunok egyesült seregét*”, ám ezt követően a „*volgai bolgárok és a baskíriai magyarok győzelmet aratnak a mongolok fölött*”. (3) E körben indokolt utalnom arra, hogy egy évtizeddel később, 1235. május elején indult el Julianus barát és három társa az Esztergom melletti Újfaluból a keleti magyarok megtalálása céljából. A Kárpátokon túlra vezető útjuk során a Duna mentén lévő kereskedelmi és hadiúton jutottak el Konstantinápolyba, majd hajóra szállva keltek át a Fekete-tengeren. Julianus végül meg is találta az őshazát jelentő „*Magna Hungaria*” területén élő keleti magyarokat. Ám most térjünk vissza az 1241. április 11–12-én zajló muhi csata szörnyű következményeire, hiszen ennek során és következményeként a magyar állami és egyházi vezetőink közül többen is elhunytak. Királyunk testvéröccse, Kálmán herceg is remek lovas volt: megsebesült a csatában, ám ennek ellenére szintén meg tudott menekülni. Váltott lovakkal elérte Pestet, és az üldözők elől a Dunán is átkelt, ám végül súlyos sérülései következményeként májusban elhalálozott. Csázma mellett temették

el a beginák monostorában. A magyar államélet meghatározó személyiségei közül Tomaj Dénes nádor, Szerafin fia Andor országbíró, Rátót Domokos tárnokmester és Gutkeled Miklós horvát bán szintén a tatárjárás során elesett hősi halottak közé tartoztak. Csatatéri vértanúink között ott voltak a hadvezéri és vitézi erényekkel bíró magyar főpapjaink is: Mátyás esztergomi érsek, Ugrin kalocsai érsek, Gergely győri, Ádám nyitrai püspök, Rajnald erdélyi püspök, valamint Miklós szebeni prépost, alkancellár. A világhódító Mongol Birodalom által okozott hatalmas pusztítás után rettenetesen nehéz helyzetből sikerült újjászerveznie az országot IV. Béla királyunknak: ez volt a második honalapítás csodája – a muhi csata után pár hónappal később meg is kezdődött! 1241 szeptemberében Geregye nembeli Pál országbíró feladatává tette a Duna vonalának védelmét, hogy a tatárok további pusztítását megakadályozza. (4) Ráadásul a mongolok mellett még a Magyarországra törő osztrák és stájer seregek ellen is meg kellett küzdenie a magyar lovas íjászoknak. 1242 őszén már Bécsig nyomult előre a magyar haderő. Királyunk a Kárpátok védelme jegyében 1243 júniusában megerősítette és bővítette a szepesi nemesek kiváltságait, és meghatározta katonai kötelezettségeik rendjét. Egyúttal a Kárpátokon túli régi magyar gyepűrendszer újjászervezését is megkezdte. E körben legfontosabb volt a haderő újrászervezése: ez oly hamar és jól sikerült, hogy a határvédelmet ellátó magyar lovas íjászaink ezt követően évtizedeken át sikerrel verték vissza a tatár támadásokat. IV. Béla királyunk ezt azzal érte el, hogy újrászervezte a Szörényi bánságot és a Macsói bánságot. IV. Béla király 18 esztendővel Muhi után olyan erős lovasíjász-haderővel rendelkező Magyarországot teremtett, amely nemzetközi szintén is megmutatta a katonai erejét! Fontos hadtörténeti emlékünks az a csata, amelyre 1259 szeptemberében került sor. A pelagóniai hadszíntéren egyesült görög–magyar sereg szállt szembe az epiroszi–frank csapatokkal! E csatatéri győzelem annak volt köszönhető, hogy magyar lovas íjászaink 1257–1259 között több alkalommal is egyre nagyobb mértékű hadjáratokban vettek részt a Kárpátokon túli térségekben. E térség jelentősége a Duna mentén zajlott kereskedelemről fakadt: a Fekete-tenger partvidékéig

folytatott távolsági kereskedelmünk biztonságát a Kárpátokon túli gyepűtárség magyar lovasíjász-hadereje szavatolta. A pelagóniai csatában VIII. (Palaiologosz) Mikhaél nikeai görög császár seregrészeinek vezérei Ióannész Palaiologosz, Alexiosz Sztrategopoulosz és a thesszáliai Ióannész Dukasz (1239–1289) voltak. A görögöket támogató magyar haderő létszáma további kutatásokat igényel. A *Moreai krónika* ezt rögzítette: „Magyarországról ezerötszázan jöttek, akik mind válogatott lovas íjászok voltak.” Más helyütt arról írt az ismeretlen szerző, hogy voltak e csatában „magyarok vagy háromezren, valamennyien íjászok”; illetve megint másutt pedig azt rögzítette, hogy harcoltak itt „magyarok tizenháromezren, valamennyien íjászok”. (5) A pelagóniai csatában győztes egyesített görög-magyar haderő okán indokolt arra is utalnom, hogy IV. Béla király felesége a görög Laszkarisz Mária volt. Évszázadokon át ható nemzetközi jelentőséggel bírt a Kárpátokon túli magyar lovasíjász-világ által megvalósított határvédelem, melynek megteremtése hatalmas eredmény volt IV. Béla királyunk második honalapítói életútjában. Lovasíjász-ösiségünk kimagasló értékünk!

III. Az „Európa-történetek őstörténeti fejezeteit” a „Duna deltájában” kell kezdeni a „Kr. e. 6–4. évezredben fennálló, úgynevezett Duna-civilizáció” okán

Lovasíjász-őstörténetünk értékvilágának gyökerei kapcsán valójában évezredek átívelő civilizációs értéktárról indokolt gondolkodni, melynek legfőbb térségei a Duna és a Fekete-tenger partvidéke voltak. Glatz Ferenc utalt „a Kr. e. 6–4. évezredben fennálló, úgynevezett Duna-civilizáció felfedezésére”. „Ez a civilizáció nem alkotott államot, de eljutott az írásbeliséghez, bizonyítottan földművelő és állattartó kultúra volt, és hozzá köthető a neolitikum kialakulása a délkelet-európai térségben. Két és fél ezer évvel korábbi, mint az Európa legősibb »magas kultúrájának« tekintett görög kultúra. Ha ez a hipotézis beigazolódik, akkor az Európa-történetek őstörténeti fejezeteit a jövőben nem Mezopotámiában, Egyiptomban, netán a Földközi-tenger keleti partvidékén vagy Hellász félszigetén kell

kezdenünk, hanem a Duna deltájában.” (2) Valójában a Fekete-tenger partvidékén indokolt az őstörténeti kutatásokat folytatni, hiszen a görög-szkíta határtérséget jelentő „Duna deltájában” és a Krím félszigeten folytatott munkálatok a legfontosabbak. Ezek eredményeit a Volga-vidék és Kaukázus történelmi emlékeivel összefüggésben indokolt értelmezni. Ezt a történelmi valóságot Hésziodosz korától kezdve rögzítették az ókori görög történetírók, akik a szkíták ősi voltáról értekeztek. A Magyar Katolikus Lexikon „szkíták, szittyák” szócikkében a következő alapvetések olvashatóak: Vásáry István 1993-ban írt arról, hogy „a középkori történeti írók terminológiájában Szkítia - az a politikai és kulturális háttér, amelyből a magyarság származott”. „Szkítia középkori tana mitikus megfogalmazása volt a magyarság keleti származástudatának, és ugyanazt mondta mitikus formában, amit ma tudományos eszközökkel próbálunk feltárni a magyarság kialakulásának vizsgálatában.” Fontos értékűzenet e tárgykör kapcsán az alábbi megállapítás is! Vásáry István írt arról, hogy „a szintézis munkája alapvetően történész feladat”, és „ez adja a magyar őstörténet kutatásának sajátos nehézségét”: „úgy kell a történeti szintézist elvégezni, hogy legalább egy másik önálló diszciplínában otthonosan mozogjon az ember”. „Enélkül foglalkozni a magyar őstörténettel sarlatánsághoz vezet.” (2) Rendkívül lényeges, hogy minden olyan látásmódot és megállapítást ki kell iktatni a kutatás során, amely „sarlatánsághoz vezet”, melynek elkerülése érdekében fontos felhívni a figyelmet a magyar őstörténeti kutatások terén alapvetést jelentő görög források egyetemes emlékeztetmíveltségi jelentőségére! Szkíta lovasíjász-államlétünk elemein és több ezer esztendő magyar őstörténeti gyökereink kutatásában valójában azt az életmódot indokolt kutatni és az emlékeztetmíveltségi összefüggések keretei között értelmezni, amelyet a görögök immár három évezrede szkítának neveztek el. A görög szkíta és tauroszkíta megnevezések ugyanis életmódbeli megnevezések. A görög szkíta szó íjlesztő értelmében a hadi minőség, azaz a lovasíjász-műveltség magas szintje fogalmazódott meg. A görög tauroszkíta megnevezésben a görögökkel kereskedelmi kapcsolatban álló lovasíjász-műveltségű nagyállattartó pásztortársadalom je-

lenítődött meg. A görög szkíta szó az életmód jegyében határozta meg a görögök számára a lovasíjász-műveltségű nagyállattartó pásztorvilág létét. A görög szkíta szó a görög műveltség világában teremtődött meg: ezzel a Fekete-tenger északi partvidékének lovasíjász-műveltségű nagyállattartó pásztorait illették, akikkel a görögök évezredek óta kapcsolatban álltak. A középkori magyar krónikáink a szkíta szót akkor használták, amikor a nem magyar művelt világ számára is e közismert, görög műveltségi szóval a magyarság őstörténeti gyökereit fogalmazták meg. Itt indokolt arra is utalnom, hogy a középkori magyar krónikáink világában Európában az egyetlen nagyállattartó pászortársadalom és nagyhatalmi létet teremtő lovasíjász-nemzet a magyar volt: a magyar krónikások számára a görög szkíta szó nem csupán egy kódex szövegében (mások vagy saját maga által) leírt történeti fogalomként létezett, hanem maga az élő valóság volt. A középkori magyar krónikás leghétköznapiabb tapasztalása a saját korának magyar lovasíjász-hadművészete és pásztorvilágának létezése volt. A sok évezredes gyökerű magyar lovasíjász-pásztorvilág, a magyar pásztor életmód hadművészeti értéke a legfontosabb alapvetés. Ezen nagyállattartó és lovas íjász magyar pászortársadalom görög megnevezése a szkíta, ami íjlesztő értelmű. A görög tauroszkíta szó a lovas íjász magyar pászortársadalom nagyállat-kereskedelmének őstörténeti emléke: ezen kereskedelmi világ volt a legmeghatározóbb alapja a Fekete-tenger mentén létező szkíta-görög emlékezetműveltségi kapcsolatoknak is. A nyelv kutatás kapcsán indokolt rögzíteni, hogy ez is, mint minden emberi valóság az életmód és az ebből fakadó világkép eredménye. Minden nép olyan, amilyen életmódot folytat. Minden ember az, amilyen életmódban cselekszik. Minden életmód a tükre az elfogadott világképnek. Lovas íjász régészeti leleteink fontossága pedig leginkább a XXI. századi archeogenetikai kutatások okán bírnak kiemelkedő jelentőséggel! A görög műveltség egyetemes értékeket teremtő tudósai által évezredek óta folyamatosan rögzített szkíta-hun-magyar azonosságunk jegyében folytatott őstörténeti kutatások tekintetében az is lényeges, hogy az évezredek óta élő nagyállattartó és lovasíjász-életmódunk olyan

nyelvi és látásmódbeli értékvilágot teremtett, melynek lenyomata az életmód változásain túl is maradandó hagyományt örökített ránk. Ennek értékörzői a magyar néptánc, a népzene, a hitvilágot megőrző mesevilág jelképkincseinek máig ható lelki üzenetei. A szkíta-hun-magyar azonosságot rögzítő görög emlékezetműveltségi alapvetések okán arra is szükséges utalni, hogy a Magyar Tudományos Akadémia XIX. századi épülete önmagában is a görög műveltségi látásmód jelentőségét mutatja föl! A „*főhomlokzat tagoltságának rendszerén*”, az „*antik görög mintákra emlékeztető oszlopok és párkányok*” láttán nyilvánvaló, hogy ezen művészeti megjelenítés „*a hellenistikus classicizáló iskolából került ki*”. Az Akadémia „*előcsarnoka arányaival és tagoltságával a palota legszebb részeinek egyike*”. „*Nemes anyagból faragott oszlopai és színes padlóburkolata csak alaphangját üt meg annak a polychromiának, amelyet építészünk az antik görög templomok színes díszítésű tagozásának szellemében ide is szánt.*” Akadémiánk díszterme, azaz „*nagyterem az Akadémia ünnepélyes közüléseinek színhelye, palotánk legdíszesebb része*”, ahol a karzat korlátján „*sorakozó kariatidák*”: „*korinthizáló stílusú aranyozott*” díszítmények. (3) Tudománypalotánk dísztermében Lotz Károly *Szent István kora* című hatalmas falfestménye a XIX. századi „*akadémiai képes krónika*”, amely a szkíta-hun-magyar történelmi emlékezetműveltségi örökséget látható tudássá tette. Dísztermünkben Lotz Károly falképei valóban a díszére válnak a XIX. századi magyar akadémiai tudományosságnak!

IV. Szkíta őseinket idéző magyar huszáraink voltak az 1848–1849-es szabadságharcunk hősei

Március 15. hatalmas nemzeti ünnepünk a Kárpát-medencében. Dicsőséges 1848-as korszakunk okán indokolt arról megemlékeznünk, hogy az első felelős magyar kormány, a Batthyány-kormány több miniszterének az életútjában is számos, a magyar huszárság értékvilágával kapcsolatos történelmi emlék maradt fenn; sőt, többen ifjan maguk is huszárok voltak. Gróf Batthyány Lajos első alkotmányos miniszterelnökünk

ifjú korában huszártiszt volt. Batthyány 1827 áprilisától szolgált a 9. (Frimont) huszárezredben, ahol 20-án már huszárhadnaggyá léptették elő. Négy év huszárélet után lépett ki a hadseregből. (1) Szemere Bertalan belügyminiszter volt a Batthyány-kormányban. Az Országos Honvédelmi Bizottmány idején, 1849. február 17-én kelt Debrecenben Szemere Bertalan országos főbiztos dicsőítő röplapja a huszárságról, mely szerint a „*huszárnak híre tovább elrepült mint országunknak s nemzetünknek híre*”: a „*huszár örököse apáink lovaglásbeli ügyességének*” és „*apáink vitéz bátorságának*”. „*A huszár. Hacsak hallom e nevet, lelkem emelkedik édes érzéssel. A huszár nevezet nemcsak hazánkban, de egész Európában, sőt egész világon egyértelmű a vitéz, a hős nevezettel. [...] Egy huszár tíz ellenséget még kevesell, húsnak ellene vág, a félelmet nem ismeri, borral és dicsőséggel él, a halált párnának tekint, melyen aludni fog, míg a feltámadási trombita ismét felkölti. A huszár, ha béke van, bajusztát, lovát és kedvesét simogatja, de a békében maga is, lova is megöszül. Mint az oroszán a rengetegben s pusztákon, a huszár csak a harcban él, csak ott él ő, nótája az ágyú döngése, öröme a kardnak pengése, s minthogy számolni írásból nem tanult, bab helyett levágott fejekkel számolgatja ki amit tudni akar. A huszár egy gyönyörű virágszál, mely az elhunyt magyar hősök sírjából kelt ki. [...] Oh huszár, huszár! Te vagy a magyar szemefénye. Az Isten téged ünneppnap teremtett. Az angyalok énekeltek születésedkor. Már bölcsőd felett babékoszorú lebegett, – bár nem látta anyád, ott lebegett az. [...] Ahol tehát huszárt látok, szívesen fogok kezét vele, övé utolsó ingem, utolsó pohár borom, az utolsó áldás is, mely a lélekkel belőlem kiszakad. Nem adom azt se gyermekemnek, se anyámnak, se testvéremnek, – egy huszárnak adom. A régi magyar vitézség a huszárbán született újra. A hazát a huszár karja és példája menti meg. [...] A huszárélet a híres és vitéz élet. Azt mondta egy tudós ember, hogy halál után az égen mindenik egy csillaggá változik. [...] Ha akarjuk ismerni, milyen volt a szittyá faj, a deli huszárokon legelteszük szemünket.*” (2) A fentiek azért is fontos magyar emlékeztetőműveltségi alapvetések, mert Szemere Bertalan a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja is volt! Továbbá azért is

kimagasló értékkel bírnak, mert 1849 májusától három hónapon át Szemere Bertalan lett a második felelős magyar kormány miniszterelnöke, és egyben a belügyminiszteri tiszte is betöltötte. Gróf Széchenyi István közlekedésügyi miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia tagja 1810-től a 7. huszárezredben szolgált. Lovas katonaként számos siker részese volt. 1814-ben a futárteljesítményért (többek között) megkapta a porosz katonai érdemkeresztet, valamint a Szent Mór és Lázár Rend fehér keresztjét. 1826-ban kilépett a Hessen-Homburg huszárezredből; és ezt követően tett cselekedetei révén lett huszártisztból „*a legnagyobb magyarrá*”! A fenti adalékok alapján ki kell mondani, hogy az évezredek átívelő lovasíjász-műveltségünk méltó örökösei voltak a magyar huszárok, akik évszázadokon át felmutatott csatateri vitézségi diadalaiikkal világhírűvé tették a magyar lovas nemzet hadművészeti értéktárát!

V. „Egy vérből valók vagyunk”: lovasíjász-őstörténetünk a Magyar Katolikus Lexikon és az archeogenetika fényében

A szkíta-hun-magyar összefüggések kapcsán a Magyar Katolikus Lexikon „*szkíták, szittyák*” szócikkében ez olvasható: „*Nagyállattartó lovas életmódjuk sok tekintetben hasonlított őseinkéhez; [...] nagy szerep jutott a díszes öveknek; »oldaldeszák« nyergekben ültek és fegyverük a visszacsapó reflexij volt. A szkíták, szittyák »találták fel« az oldalpálcás zablót, a bőr nyergét, a bőrszíjból készült kengyelt és a díszes lószerszámot. Művészetükben az állatábrázolások uralkodtak; a megtermékenyülés pillanatában ábrázolt szarvasok és a »griffmadarak«, harci jeleneik és állatábrázolások csörgőik a Kárpát-medencéből is szép számban kerültek elő. Ismerték a csodaszarvas-mondát, a fehérló-áldozatot és a részleges lótemetkezést. Szkithia felbomlása után a szkíta népesség egy része tovább élt a hunokban, az avarokban és közvetve a magyarokban is.*” Az „*autochton Kárpát-medencei őslakosságban a mai napig köztünk élnek*”. A „*nyíl*” szócikk pedig a következőket rögzítette: Anonymus szerint a „*szittyá nemzet*”, azaz „*a honfoglaló magyar az íjjal-nyíllal különbül bánt, mint a*

világ összes nemzetei közül akármelyik”. A Magyar Katolikus Lexikon rendkívül fontos összegzései nyomán felmerül több kérdés is. Miért nincs olyan magyar lexikon, melyben a „*lovas íjász*” önálló szócikként rögzíthetné a lényegi adatokat? Miért nem szerepelnek a fenti lexikon őstörténeti alapvetései az 1945 után kiadott történelemtankönyveinkben? Fontos válasz az, ami a Magyar Katolikus Lexikon „*őstörténetünk tabui*” szócikkében olvasható a szkíta-hun-magyar összefüggések kapcsán, mivel ezen tárgykörök e lexikon megállapítása szerint „*a magyar őstörténet azon részei, amelyek kutatását a hivatalos állami/akadémiai művelődéspolitikai irányítói (a múltban és a jelenben), tudománytalannak hirdetve, akadályozzák, elutasítják, eredményeit tagadják s a tankönyvekből kitiltják*”, ennek a következménye lett „*a magyar történelemből száműzött szkíta-kérdés*”.

Napjainkban azonban már érzékelhető a változás szele. Szkíta-magyar őstörténetünk történelmi valósága kapcsán fontos a következő archeogenetikai tudományos megállapítás! A Magyarságkutató Intézet főigazgatója, dr. Horváth-Lugossy Gábor kijelentette, hogy a Kárpát-medencében élő nemzetünk eredete kapcsán fontos, hogy a „*hun-avar-magyar lakosság között genetikai folytonosság volt*”. (1) A XXI. századi archeogenetika kutatási eredmények összegzésének alapját a lovas íjász őseink régészeti leletei, illetve leginkább vonatkozó tudományos megállapítások jelentik: ez az értelmezési keret jelenti a történetírás alapját. Ezen szempontrendszer jegyében méltán tartotta elsődlegesnek a lovas temetkezések régészeti leleteit László Gyula, hiszen lovas íjász őseink hadművészeti értékára tette lehetővé a Kárpát-medencében a magyar állam megteremtését a IX. század végétől. Lovasíjász-világunk biztosította hazánk honvédelmét Szent István király országában. Középkori Magyarországunk nagyhatalmi léte a Hunyadiak korában a lovasíjász-huszárság határvédelmi jelentősége mentén is értelmezendő. Ezen hadművészeti minőség jegyében fontos utalnom Albrecht Dürer 1517-ben készített alkotására, melynek magyar lovas íjásza hátrafelé nyilazó volta Európában még akkor is különleges élményt jelentett. Indokolt kiemelten hivatkoznom arra, hogy a lovasíjász-minőség alapvetően eltérő hadművészeti értéktárat

jelenített meg, mint a nyugati páncélos lovagság. A legfontosabb különbség, hogy honvédelemre és határvédelemre valójában alkalmatlan volt a nyugati páncélos lovagság, hiszen a XV. századi keresztény, reneszánsz Európát a magyar lovasíjász-huszárság védte meg a törökök világhódító haderejével szemben. Ezen hadművészeti valóságunk okán viszont indokolt utalnom arra is, hogy magyar történetíróink világában az értelmezési keret természetesen mindig is bővebb volt. E tárgykör kapcsán leginkább azt fontos látni, hogy hazát teremtő lovas íjász nemzeti értéktárunk évezredek átívelő módon igazolt az eredetmondáink, a népemlékezet és a középkori krónikairódalmunk révén, valamint évezredek átívelő módon a görög műveltségi források által is. A szkíta-hun-magyar lovasíjász-azonosságunk bizonyítékait a magyar és a görög világ tudástára egyaránt magas szinten igazolta. Ezen alapvetés mentén a legfontosabb azt rögzíteni, hogy a „*lovasíjász-régészettudomány*” tudományos megállapításai jelenthetik azt az értelmezési keretet, melynek központi látásmódja révén van mód azon lovas temetkezések körét is vizsgálni, melyek a magyar őstörténet nagyállattartó lovasíjász-pásztorvilágának emlékezetét őrzik. Lovaspásztor-életmódunk és lovasíjász-hadművésztünk államalkotó erőt jelentett minden korszakban: ezek nyilvánvaló összefüggéseinek és átfedéseinek fényében indokolt az archeogenetika kutatási eredmények alapjául szolgáló régészeti lényeglátást is megteremteni. A Kárpát-medence és a Kaszpi-tenger közötti lovasíjász-világ régészeti kutatása, különösen a Fekete-tenger partvidéke és a Kaukázus térsége tekintetében, a lovasíjász-archeogenetika tudományos eredményei által a XXI. században ismét igazolódni fog szkíta-hun-magyar azonosságunk, melynek történelmi valóságát a nemzeti történetíróink és a görög források mindig is rögzítették! A XXI. században a lovasíjász-archeogenetika eredményeinek elemzése és összegzése terén indokolt hivatkoznom arra az alapvetésre, hogy szkíta-hun-magyar azonosságunk kapcsán a tudományos álláspont kialakítása terén több értelmezési keretet is szükséges meghatározni. A lovasíjász-életmód emlékezetműveltségi kerete és az archeogenetikai kutatások eredményei metszetében a Kárpát-medence és a Fekete-

tenger partvidéke mellett a leglényegesebbek a baskíriai, a volgai onogur-bolgár térség régészeti emlékei. A türkmén térség kutatása is szolgálhat kiegészítő adatokkal. A tudományos világban a többnyelvűség kapcsán használt „*multietnikus*” fogalmi kör okán valójában arra fontos felhívni a figyelmet, hogy alapvető szempontként a lovasíjász-hadművészet (szkíta) és a pásztor életmód (tauroszkíta) jelenti a lényegét a szkíta-hun-magyar azonosság igazolása terén. Vérszerződésünk áldomási szertartása Etelközben arra mutat rá, hogy az azt megelőző időszakban a IX. századi magyar lovasíjász-világunk hét hatalmi térségben is meghatározó haderőt és ekként nyilvánvaló államhatalmi valóságot is képviselt, melynek révén vezéreink, azaz hadvezéreink az erők egyesítésével új központi hatalmat teremtetek. Ezen erőegyesítés eredményeként teremtettek őseink hazát a Kárpát-medencében! Hétmagyarjaink egy akaratban egyesítették magyar nemzetünket Etelközben, azaz a csángók által ma is lakott ősi gyepevidéken! Vérszerződési testvérek vagyunk mi, magyarok! Kecskemét városházának dísztermében ott ékeskedik Székely Bertalan *Vérszerződés* című hatalmas festménye: minden, e korszakot tárgyaló történelem-tankönyv címlapjára ezt szükséges feltenni! Ezt a magyar testvériséget tette halhatatlan zenei élménnyé az Ismerős Arcok rockegyüttes *„Egy vérből valók vagyunk”* üzenete a *Nélküled* címet viselő zeneszámuk által! Vérszerződésünk áldomási szertartása révén is valóban egy vérből valók vagyunk! Nemzeti sorsközösségünk vállalása és történelmi öntudatunk megélése által újíttodik meg ezen ősi örökség minden nemzedékben. A velünk együtt sorsközösségben élni, cselekedni és érezni szándékozó népesség *„hungarus”*-tudata a magyarrá válás érzelmi alapja révén a történelmünk során folytonosan megújuló nemzeti szövetünk igazi hungarikumát jelentette az elmúlt évszázadok során. Mohács utáni nemzetlétünk megőrzésében ez a magyar lelkiületi tartalom évszázadokon át ható módon volt jelen: különleges értéktár ez Európa történelmében! Nemzettörténetünk és hazafiságra nevelésünk terén kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy Magyarország archeogenetikai tudomány-nagyhatalommá lett a XXI. századra tudósaink eredetkutatásai eredményei révén. Méltó folytatása ez annak a középkori krónikáink által megtestesített

értékvilágnak, melynek révén a középkori Európában *„Archiregnum Hungaricum”* néven nevezett hazánk, Szent István országa a Hunyadiak koráig emlékezetműveltségi nagyhatalom volt. Középkori krónikáink alapvetése, hogy magyar nemzetünk az európai szkíták világából való, hiszen *„Szkítia Európában van”*. Hatalmas jelentőségű az is, hogy a középkori magyar krónikaíróink egyszerre rögzítették hangsúlyosan, hogy *„Szkítia Európában van”*; és ehhez azt is hozzátették, hogy ez a világ *„Kelet felé terjed”*. Középkori magyar krónikaíróink révén ki kell mondani, hogy a magyar nemzet Európa ősnépe. Ezt igazolja az európai műveltséget megteremtő görög értékvilág, melynek hatalmas tudósai a szkíta kortól kezdve mintegy 3 évezreden átívelő módon fogalmazták meg ezt a történelmi valóságot.

Szkíta-hun-magyar azonosságunk emlékezetműveltségi jelentősége kapcsán indokolt megfogalmazni egyetemes szinten is, hogy ez a történelmi örökség (az évezredek átívelő magyar és a görög tudástár révén) Európa legősibb írásbeliséggel is igazolt nemzettörténeti emléke! A fenti alapvetések jegyében bízom abban, hogy a Magyar Katolikus Lexikon ebbéli tartalma a 2020-ban kiadásra kerülő tankönyveinkbe is bekerül, hogy ekként magyar őstörténetünket az archeogenetikai kutatások tudományos eredményeivel alátámasztva a történelmi hűség jegyében ismerhesse meg az ifjú nemzedék! A történelmi emlékezetműveltség sarokkövét jelentő szkíta-hun-magyar azonosságunk történelmi valóságát gróf Széchenyi István egyik fia, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává lett gróf Széchenyi Béla (1837–1918) is rögzítette az *Emlékezzünk régiekről* címet viselő írásában! Szkíta őseinkről a következőket emelte ki: *„Magyarország javáért és fennmaradásáért”* folytatott cselekedeteink során fontos tudnunk azt *»a szittya magyarok«* világáról, hogy *„vitéz utódaik Európa szívében a IX-ik században alkotának”* országot. Tette ezt 80 esztendősen, 1917-ben oly értékűzenettel, amely a XXI. században is a magyar hazafiságunkat tudja erősíteni a Kárpát-medencében: *„egyetértés, összetartás és egymás iránti bizalom”* révén van mód arra, hogy *„imádott hazánk, Magyarország oly nagy, szabad, megelégedett és hatalmas”* legyen, mint *„azt Széchenyi István élte legboldogabb pillanaibaiban lelki szemei előtt látta”!* (2)

Források: I. A XIX. századi „akadémiai képes krónika” tanúbizonysága szkíta-hun-magyar őseinkről tudománypalotánk dísztermében. (1) Zolnay László: Kincses Magyarország. Középkori művelődésünk történetéből. Bp., 1977. 65. o.; (2) Ujváry Zoltán: A magyar folk-lórkutatás kezdetei. Gyűjtési felhívások. In: Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője. 116. évfolyam. Budapest, 2005. 42. o.; (3) Róheim Géza dr.: A kazár nagyfejedeleme és a turulmonda. In: Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője. 28. évfolyam. Budapest, 1917. 70. o.; **II. Második honalapítónk, IV. Béla király lovasíjász-hadereje.** (1) Hajdu Imre: A megmentők jutalma. In: Szabadidő. Az Észak-Magyarország csütörtöki melléklete. 1995. július 27. címlap; (2) Dr. Csorba Csaba: Muhi a magyar történelemben. In: Észak-Magyarország. 1988. november 26. 7. o.; (3) Magyarország történeti kronológiája. Főszerkesztő Benda Kálmán. I. kötet. A kezdetektől 1526-ig. Bp., 1981. 137. o.; (4) Magyarország történeti kronológiája. I. kötet. Bp., 1981. 148. o.; (5) Moravcsik Gyula: Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Bp., 1988. 317–320. o.; **III. Az „Európa-történetek őstörténeti fejezeteit” a „Duna deltájában” kell kezdeni a „Kr. e. 6–4. évezredben fennálló, úgynevezett Duna-civilizáció” okán.** (1) Glatz Ferenc: Elnöki záró – Tudománytörténet szekció. Az őstörténelem ku-

tatásának hasznáról. In: Magyar őstörténet. Tudomány és hagyományörzés. MTA BTK MÖT Kiadványok 1. Sorozatszerkesztők: Vásáry István és Fodor Pál. Szerkesztették: Sudár Balázs, Szentpéteri József, Petkes Zsolt, Lezsák Gabriella, Zsidai Zsuzsanna. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. Budapest, 2014. 383. o.; (2) Vásáry István: Tudomány és hagyományörzés. Bevezető előadás. In: Magyar őstörténet. Tudomány és hagyományörzés. MTA BTK MÖT Kiadványok 1. Sorozatszerkesztők: Vásáry István és Fodor Pál. Szerkesztették: Sudár Balázs, Szentpéteri József, Petkes Zsolt, Lezsák Gabriella, Zsidai Zsuzsanna. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. Budapest, 2014. 14. o.; (3) Divald Kornél: A Magyar Tudományos Akadémia palotája és gyűjteményei. Bp., 1917. 22., 32., 37. o.; **IV. Szkíta őseinket idéző magyar huszáraink voltak az 1848–1849-es szabadságharcunk hősei.** (1) Ács Tibor: Batthyány Lajos, a huszártiszt. Bp., 2008.; (2) Kossuth Lajos összes munkái. XIV. kötet. Felelős szerkesztő Ember Győző. Bp., 1953.; **V. „Egy vérből valók vagyunk”: lovasíjász-őstörténetünk a Magyar Katolikus Lexikon és az archeogenetika fényében.** (1) Terc. In: Hír TV 2019. november 2. 11 óra 35 perc; (2) Gróf Széchenyi Béla, a magyar szent korona őre: Emlékezzünk régiekről. In: Turán. 1917. január. 1. szám. 14., 16. o.

A
MAGYAROKNAK
URADALMAIK;

MIND A REGI, MIND A MOSTANI
ODORBAN.

ÍRTA
DUGONICS ANDRÁS
KIRAJI OKTATO

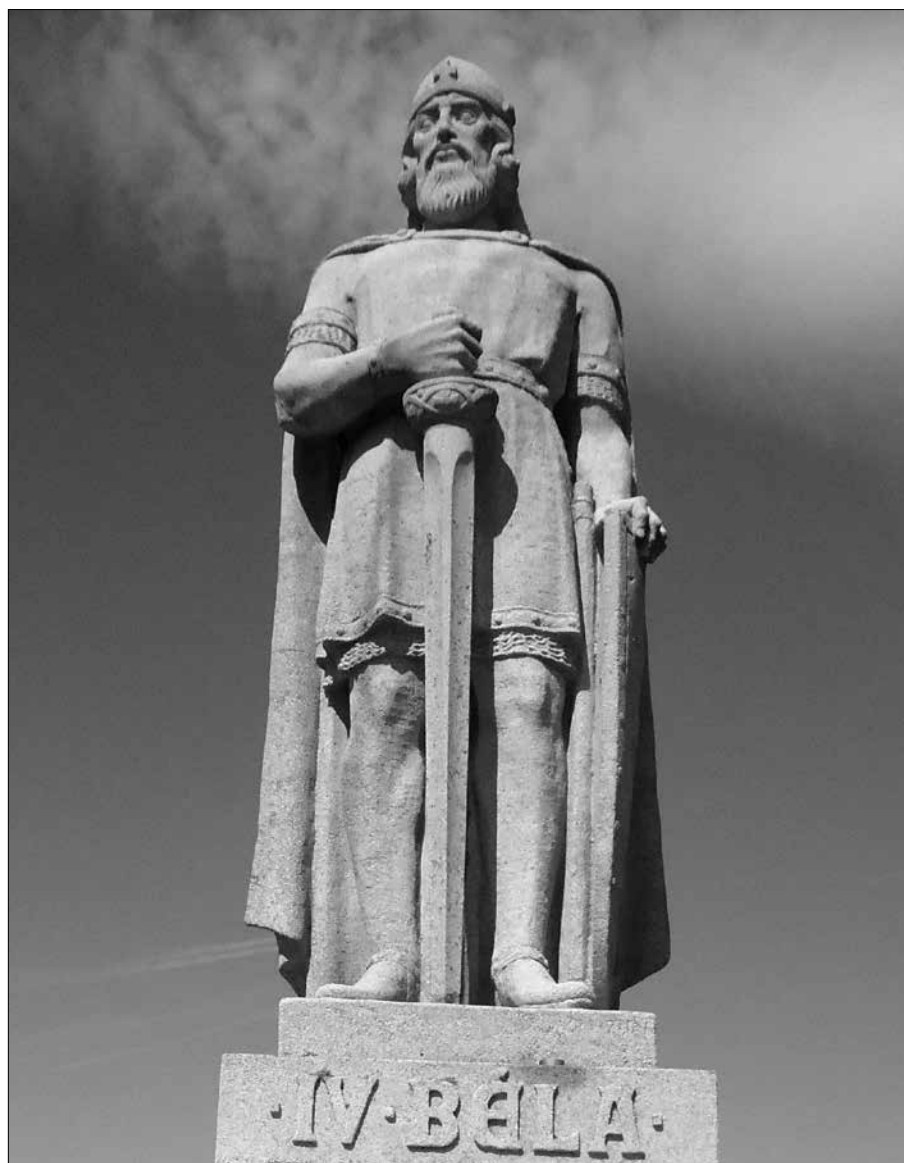

Tizen-négy rézre-metszett társakkal.

PESTEN ÉS POZSONYBAN,
FÜSKÖTI LANDERER MIHÁLY
bőrtővel és költségével.

1801.

Hogy a' mi édes Magyar Eleink Szittyiában nem csak laktanak, hanem (úgy-mint tulajdonjokban) uralkodtanak-is; az nálunk (azoknak hál'-adatos Utóiknál) oly alapos hagyomány, melynek ellene mondan éppen annyit tönne: mint délben a' nap-világot tagadni. Ezt nálunk a' magyar gyermekek-is tudgyák, és magokat (főképpen a' Tisza-menttében) Szittyiai Magyaroknak mind nevezik, mind neveztetik.

Eltűnődve

A malmok dolga, hogy öröljenek. A társadalmi élet malmainak feladata sem más, csak tempójuk változó: helytől, körülményektől, az ott élőktől s természetesen a társadalmi ranglétra csúcsán állóktól függ még sok más tényezővel egyetemben. Ingó-bingó az a csúcs. Csúszós a talaj. Rövidebb, néha hosszabb ideig kapaszkodhattak, kapaszkodhatnak meg a mindenkori aktuálpolitika urai, de az így vagy úgy levítéztettek is. Idetartoznak a köpönyegforgató „alkalmazkodók”, akik mindenhol és mindenkor megteremnek. Ezt bőségesen bizonyítják a történelmi tények is. Tehát nincs új a nap alatt. A lényeg marad.

És hol vannak azok, akik önös érdekeiket háttérbe szorítva a közérdeket helyezik előtérbe? Hol vannak, akiknek a nemzeti léttudat nem alkalmi ruhadarab, mely pillanatok alatt levethető, ha épp úgy alakulnak az érdekeiket veszélyeztető körülmények?

Tévedés ne essék, az utóbbiak közé nem tartoznak azok, akik látványosan az uralmon lévők munkájára csak a kákán is csomót keresve tekintenek, sőt az esetleges hibákon nagy port verve fel lovagolnak, de teremteni képtelenek. Legtöbbjüknek az új, a jobb létrehozása nem is célja, az önfittogtatás, szemfényvesztés annál inkább. Ideig-óráig akadnak odaadó rajongói. Szerencsére, végül a leghiszékenyebbek szeméről is lehull a hályog.

Szükség van arra (vagy mégsem érkezett el az ideje annak?), hogy Diogenészként verőfényben lámpást gyújtunk, hogy láthassuk azokat, akik a múltörzés mellett a jövőteremtését is aktív cselekvőként vállalják; hogy láthassuk azokat, akiknek szívós munkája sajnos már évtizedek óta Don Quijote-i szélmalomharcra emlékeztet.

Errefelé már szélalmok sincsenek. A cervantesi hős nyomdokaiban lépkedők zöme egy másik létvalóságban lelt végső nyugalomra, ahol lantra, tollra, küzdelemre nincs szükség.

És hogy vagyunk az idővel?

„Mi hát az idő? Ha senki sem kérdezi, tudom; ha kérdik tőlem, s meg akarom magyarázni, nem tudom.”

(Hippói Szent Ágoston)

Elkerülhetetlen a számtalanszor idézett Hérakleitosz folyómetafora, de az újabb állítások, felfedezések tömkelegéből kiemelem a kvantumvilág elméletét az elhálózatosuló időről.

A különböző teoretikus állításokon túl, vagy összességükben (ha ez valóban lehetséges), minden korszak velejárói a pró- és kontrahatások. Kérdés: mi lesz nálunk a pró, és mi a kontra? És leszünk-e, lesznek-e még, akik a filozófiai nézeteken, önös érdekekből táplálkozó szélsőes érzelmeiken túl a leghétköznapibb értelemben tevőlegesen cselekszenek a fenn- és megmaradásért?

Létezésünk minőségi fokmérői valójában nem a zajongó politikai üléstermek, hanem az azokon kívüli élet. Mint pl. az üresedő iskolai osztályok. Egyik elgondolkodtató és cselekvésre sarkalló elhanyagolhatatlan tény, hogy a 2019/2020-as tanévben a nagybecskereki gimnázium magyar tagozatában nincs nagybecskereki diák.

Némaságukban beszédese a bánati sírkeretek is. A Béga-parti város szomszédos, még most is talán többségében magyarok lakta falvában a temetés mindig ünnep volt. A komor és végtisztességet megadó gyász ünnepe. Íratlan törvényeit betartották. Pl. jóval a lélekharang megszólalása előtt már összegyűltek a hozzátartozókon kívül a közelebbi meg távolabbi rokonok, szomszédok, barátok. Azt is magától értetődőnek tekintették, hogy megjelent néhány teljesen ismeretlen is.

Most meg már az vált természetessé, hogy négyen-öten jönnek el az idős ember temetésére. A lobo-gót sincs, aki vigye, ami példátlan a falu történetében. Többször megesett, hogy a koporsó mellett a családtagok közül csak a hitestárs állt, akit gyászában csupán a legközelebbi szomszéd vigasztalt. Virág is mind ritkábban kerül a friss sírra. Borítékot adnak inkább az idős özvegy kezébe, aki könnyfátylán keresztül köszönettel néz rá. Mert ha távol élő gyermekei meg is feledkeznek róla, a borítékban lévő pénzből minden felírt gyógyszerét rövidesen kiválthatja, és talán futja még egy köbméter fára.

Okulnunk kellene ebből is, ahogy megszívlelni nemzeti múltunk eseményeinek és nagyjainak intő vagy épp követendő példáit.

Írófejedelmünk, a verseci születésű Herczeg Ferenc a következőt jegyezte le:

„A bánási nagy róna olyan világos, mint egy szoba, amelyről nyárára leszedték a függönyöket. Ez nem a nappali öböl arany fénye, hanem valami különös, józan, minden zugot átjáró ezüstös ragyogás.”

– Megvan-e még bennünk ez a józan ragyogás? – itt és most ez az utolsó kérdésem.

Kis jugó pornográfia a '60-as évek elejéről

Könyvet kaptam ajándékba, olyan könyvet, amelyet egy Rehák-kollégista írt*. Szívmelengető, hogy a szabadkai Rehák-kollégium növendékének könyvét vehettem a kezembe. Egyetemre indulásomkor, 1961/62-ben lányok számára Újvidéken csak egy, egyetlenegy kollégium volt, a „studentski dom” (egyetemista kollégium), amelyet mi nemes egyszerűséggel vagy domként, vagy tükörfordítással otthonként emlegettünk. Kollégium csupán a passzív szókinszünkben létezett.

A magyar nyelven és irodalmon kívül mi mindent, valóban MINDENT szerbül tanultunk, de reménykedtünk... rebesgettük, hogy valahol, valamikor, majd... Tudni véltük, hogy REHÁK magyar szociológia-tankönyvet fog írni, vagy már ír is, netalán fordítja a (még meg sem levő) szerbet. Már-már elhittük, hogy előadást is fog tartani magyarul, megváltást vártunk tőle... Persze semmi... csak suttogás, sárdobálás, inszinuációk; a Párt könnyen intézte az ilyesmit. Most győzelmi mámor fogott el, szívet melengető érzés, és valószínű emléklavina indult el bennem.

A '60-as évek eleje Újvidéken. Nagyon kevés és nagyon drága az albérlet, a miénkben még fűteni sem szabad, mosakodni alig. Tanultunk mi az első évben mindenhol, ahol meleg volt, a Matice Srpska könyvtárban, a Szemináriumban... de legjobb lett volna valahogy helyet kapni a Fejős Klára Kollégiumban. Vajdaságiak nagyon nehezen jutottak be, még párttagok is alig... Egy évfolyamtársam agyában megszületett a nagy ötlet: menjünk el az autópálya-építésre, a hétpróbás átnevelő intézménybe, ha letudjuk, akkor megkapjuk a kollégiumi jogot, és megbízhatóvá válva, megedzve („prekaljeno”), minden osztályidegenségünket, másságunkat levetve diadalmasan bevonulhatunk a Fejős Klára egy áhított szobájába.

I.

Az autópályát

Elődje és boldog őse a Doboj–Banja Luka-vasútvonal építése, ennek pedig a hősi, transzszibériai vasúté.

Tehát, íme a Belgrád–Bar-autópályát építésének belgrád–saraorci szakaszán a munkaakció:

Egyértelmű meghatározója a káromkodás. Áradó szitoközön, közönséges és mocskos, az Atyaúristentől a Szűzanyáig, a saját édes jó anyáig, nagyanakig, összes le- és felmenőnkig mindent és mindenkit végigkáromoltak, még önmagukat is (visszaható káromkodás!). Jugoszlávia összes nemzetének legalantasabb, legdurvább, legocsmányabb kifejezései öncélúvá növe testet öltöttek, és eleven rontásként jártak be a tábor. Alpári kísérezene. Napközben. Este ezzel szemben táborfűz, bársonyos ég, csillagfény, andalgás, romantika; hazafias elragadtatástól dagadozott a keblünk, a lobogó lángokba meredve, megbabonázva, lelkesen fűztük a nótát a Lovćen-hegyről, a világ legszebb sziklás vidékéről, az örökkön, kéken és hatalmasan zúgó-morajló tengerről, a sötétben hajbókoló erdőkről, a virágzó és elsősorban nagy honról, amelyet mindig meg fogunk védeni és tartani.

Belgrádból „prikolicával”*** szállítottak bennünket a Saraorci nevű falu közelében épülő autópályaszervizig. Forróság, por, járhatatlan út, vagy még az se... Barakktábor: minden, mi szem-szájnak ingere: „sanitarni čvor” (vizesblokk), büfé, posta (!), elsősegélyhely, gyengélkedő, ebédlő, konyha, mosoda – néhány bádogleteknővel. Foci-pálya is volt, poros és hepehupás, de mégis..., ám labda sehol, a meglevőt a távozó váltásból elvitte valaki. A hálóbarakkokba csak este költözhettünk be, mert tetőtlenítés folyt, vagyis általános bogárirtás. Vételeztünk egyenruhát: óriási „amblémmal”**** megjelölt csinos „esz-em-bé”-

blúzt **** és -sortot, több pár zoknit és a nehéz, agyagos-kavicsos terep meg a csákányozás miatt kötelezően viselendő jó erős, kőkemény cipőt. Utóbb odalett az idill, kiderült, hogy a büfébe oltott vegyesboltban pangó ratlukon és poros baklaván kívül semmi sem kapható, és az is méregdrága, a mosóbarakk durva összecsapások színhelye lett, mert a fiúk a lányokkal akarták kimosatni a cuccukat.

Csatlakozott hozzánk egy szlavón és egy macedón brigád. Mi, újvidékiek a kies Vajdaság lakosságának teljes palettáját képviseltük. A teljeset, betelepítettekkel és őslakosokkal egyetemben. Hogy hányan voltunk, azt már nem tudom, de arra emlékszem, hogy lány alig akadt. Mi, magyarok hárman voltunk. A lányokat kezdetben próbálták másra is használni, főleg bennünket (fajtánkról elterjesztették, hogy „kikapós”... ugyebár!). Heves ellenállásunk döbrent értetlenséget, óriási megrökönyödést, megütközést, sőt az alapszervezetben kemény bírálatot váltott ki, már-már pártfegyelmivel fenyegettek, nyilvános önkritikára szólítottak fel, mert nem akarunk vegyülni, vagyis együttműködni, de aztán valahogy elültek a dolgok.

Rendkívül tanulságos táborúzi foglalkozás volt az értékelés: norma, teljesítmény, megmozgatott föld, köbméterek... napi, heti, egyéni; brigádok és csapatok szerinti lebontásban... Megnevezték, vagyis kinevezték (!) az aznapi vagy a heti udarnikot*****. Szegény kis macedónok, középiskolások lévén, örökké siránkoztak, hogy képtelenek a normát teljesíteni, mert az az egyetemistákra van szabva. Ezt a munkaakció végén, a záróértékeléskor az első számú, vagyis a fő-fő „udarnik – smene, čete, brigade” (a váltás, a csapat, a brigád stb. élmunkása) címének kiosztásakor is veszettül hangoztatták, mindhiába. Cím, akár a legkisebb is, kizárólag a kiválasztottaknak járt, akkor is, ha ők voltak a fő lógósok... A váltás végén az udarnikságért folyó mesterkedés, hízélgés, intrika és sunyizás származásos ügyeskedéssé, késhegyre menő hatalmi harccá aljasult. Undorító volt, és rosszabb, mint az, amit egyesek a közeli csenevész akácfásban továbbképzés gyanánt üzték esténként.

A tábori rádióközpont hazafias, főleg montenegrói dalokat harsogott. Volt kultúrfelelősünk, aki a nappalt elbliccelte, este a tűznél marxizmus-sal fűszerezett előadást tartott, majd gitározott,

harmonikázott, énekelt, előénekelt, énekeltetett, táncolt, és mindent tudott. A szlavónokat bírálta, mert szeparálódnak, a macedónokat, mert lusták. A művezető némi malíciával egyszer megpróbálta helyretenni, utóbb ezt nem tette, pedig ő volt az egyedüli szakember: faékekkel megjelölte az aznapi szelvényt, meghatározta, hány köbmétert kell kiásni, kicsákányozni, lapátolni, hol, mennyi prikolicát telerakni, merre, mennyit talicskázni. Kijelölte a rézsút, amelyen nagyon rossz volt dolgozni, mert éles szögben lejtett, és tükörsimának kellett lennie. A lányok a talicskázáson kívül mindent ugyanúgy teljesítettek, mint a fiúk. „(Čovek)... kako to gordo zvuči!” (Ember)... ez olyan büszkén hangzik! – mi így idéztük M. Gorkijt, akkor még Leninnek tulajdonítva ezt. Tele voltunk hasonló hasznos szállóigékkel. Egyrészt meghatódtunk, másrészt hízott a májunk az egyenjogúság fölemelő érzésétől! Szerintem a legnehezebb a zúzalék kirakodása volt, már-már szürreális: ... lapáttal, zárt – nem lenyitható oldalú – vagonból. Ilyenkor a brigádvezető óránként a kezünkbe nyomott egy szem maszatos kockacukrot a zsebéből, és lelkesen biztatott, érijünk csak el az aljára, akkor már gyerekjáték, a vagon fenekén simán csúsztatva nagyszerűen alámegy a lapát. Nagyon nehéz, és teljesen abszurd volt az is, amikor mély gödört ástunk: az ember a teraszosan kialakított följárón maga fölé dobta az agyagot, ott a következő ugyanezt tette, a harmadik szintén fölfelé lapátolt a lentről számított negyedik teraszon álló pótkocsiba, a gödör mélyén levő egyik ember ásott vagy krampácsolt (csákányozott), a másik lapátolt (miközben rég föltalálták a földmarkolót, bulldózer, emelődarut, rakodógépet).

Szombaton kimenő Saraorciba!!! Jó egyórai járás forró porban, aszott fűbe vesző nyomon. A falu: néhány árván gunnyasztó ház, egy örökké zárt, düledező posta, mellette gyanús, származásos és üres cukrászda. Légypiszok. Sehol egy lélek. A lakosság a környező hegyekben birkapásztorkodik asszonyostul, gyerekestül, mindenestül. A férfiak idővel bemerészkedtek a táborunkba, és némi pálinka meg juhtúró ellenében összeszedték a körletben elhajigált konzervdobozokat. MERT FŐZNI LEHET BENNÜK! FŐZNI! Becsapni azonban nem hagyták magukat, tudták ők jól, hogy a rádióban kicsi ember beszél és énekel.

Ideológiai nevelésünk egy smederevói „prikolicás” kirándulásban csúcsosodott ki. Útközben majd kiköptük a lelkünket, hol dalban törtünk ki, hol a szerb nép hősi harcainak történetét hallgattuk. Szóba került Belgrád***** is, hogy ott még több és fontosabb szerb történelmi emlék van, ám oda nem jutottunk el.

A kórházbarakk szinte mindig tele volt szimulánsokkal, de akadt gyomorrontásos és napszúrásos beteg is, noha a vízfordók szorgalmasan osztották a vizet az egész „radilištén” (munkaterpen). Egyik kezükben kanna, a másikon fűles „lonče” (bögre) volt, aki nem tartott magánál poharat, nyugodtan ihatott belőle... Akadt olyan is, aki magát a kannát húzta meg ...

Aztán csak vége lett egyszer... A *Bosa Miličević udarna brigada* dalolva megérkezett Újvidékre.

Amikor az ember kijön a folyóból, leperegnek róla a vízcseppek.

Bejutottunk a Fejős Klárába.

2020. január 15.

* Boja Patyi Sarolta: A pipicslámpa fényénél. Életjel Könyvek, 2018

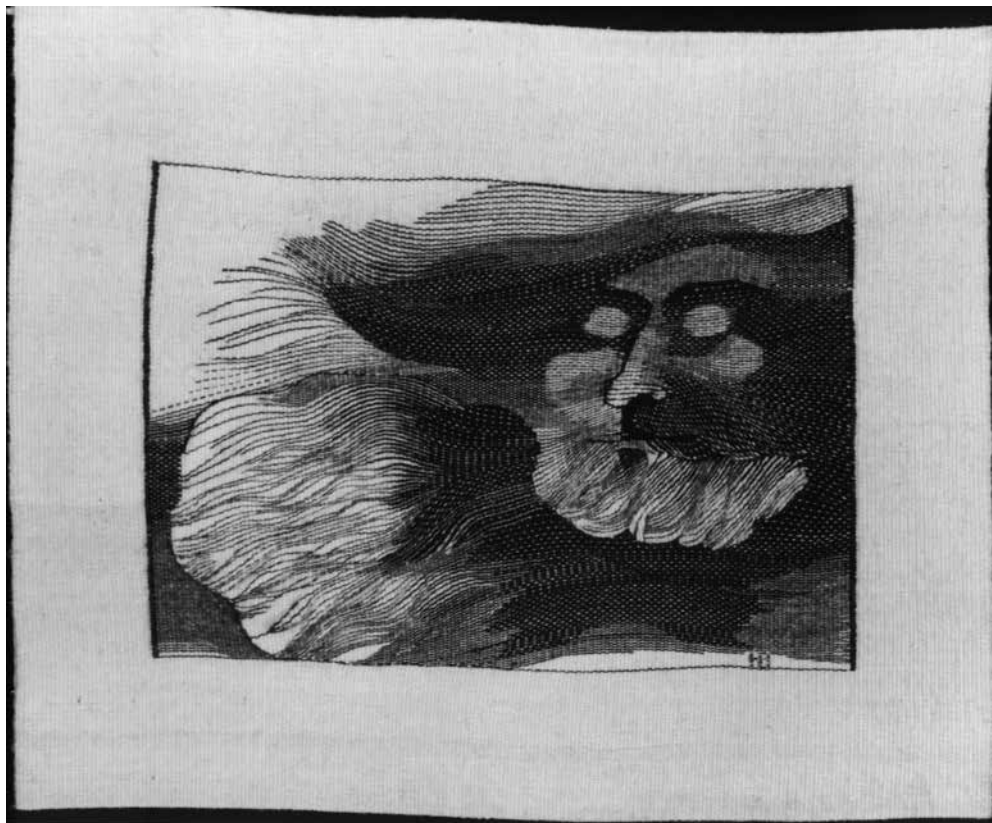
** Sok szerb szót használtunk, akkor és ott így beszéltünk. Így szocializálódtunk, így szocializáltak bennünket. Az idegen szónak varázsa van, főleg, ha nem ismerjük az anyanyelvi megfelelőjét. A prikolicát többnek, kifejezőbbnek éreztük, mint a pótkocsit, hangulat és egész sor jelentésárnyalat tapadt hozzá.

*** Az embléma ma is vitatott kifejezés, akkor még hírért sem hallottuk.

**** Az olajzöld szín (álcázó, katonai terepszín) szerb elnevezése: *sivo maslinasta boja* – ennek a kezdőbetűi az esz-em-bé.

***** Az udarnik szó magyar megfelelője: élmunkás, rohammunkás, közmunkában részt vevő – ennek se íze, se szaga, semmiképp sem tükrözi azt a mély megvetést, amit mi éreztünk.

***** A gyöngébbek kedvéért megjegyzem: Szendrő vára és Nándorfehérvár (I. Hunyadi, törökök, déli harangszó stb.).

Lovag

Éveken át szerb könyvtáros vezette az újvidéki Magyar Tanszék könyvtárát

Könyvek, újságok, napilapunk bekötött példányainak „társaságában” rögzítettem a beszélgetésünket dr. Csáky Sörös Piroska egyetemi tanárral, könyv- és sajtótörténésszel. Szimbolikus helyszínen – nem véletlenül. A legszívesebben a Magyar Tanszék könyvtárában, egy kicsit „az ő könyveinek világában” tettem volna meg. De az időpont és a helyszín egyeztetésekor a javaslatomat „fájó szívvel” hátrította el, mondva: inkább a Matica Srpska könyvtárában dolgozik az utóbbi években... Ott nem érzi magát annyira idegennek, mint a Tanszék könyvtárában.

Erre magyarázatot kapunk annak kapcsán, amiért tulajdonképpen felkerestük, hogy kikérjük véleményét arról a méltatlan helyzetről, amelybe az újvidéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének könyvtára került 2014-ben: egy magyarul nem tudó szerb könyvtárost helyezett oda az egyetem vezetősége.

Csáky S. Piroska életrajzából néhány adatot említek: 1938. december 27-én született Óbecsén, itt fejezte be az általános iskolát és a gimnáziumot. Újvidéken, a Tanárképző Főiskolán, majd az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara (BTK) Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén diplomázott. Könyvtárosi szakvizsgát Belgrádban tett, a posztgraduális képzést Budapesten, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékén folytatta, itt védte meg első doktori munkáját is. Az 1959-ben létrejött Magyar Tanszéken könyvtárosként kezdte meg pályafutását, a Tanszék könyvállományát (szinte a megalapításától, 1959-től) rendezte, 1960-tól pedig vezette, így őt tekinthetjük a könyvtár első könyvtárosának.

Hogyan emlékezik a kezdetekre?

– Ha jól emlékszem, 4185 könyv volt a leltárkönyvben. Régi igazság: oktatás könyvek nélkül

nem tud lebonyolódni, főleg nem a nyelv- és irodalomtanítás. A könyv alapvető az olvasás-, az írás-, a kifejezőkészség fejlesztéséhez. Megvalom, mikor a könyvtárba kerültem, nem tudtam, mit vállalok, de annyira megszerettem a könyvtári munkát, hogy az ideiglenesnek vélt pálya meghatározta életemet. Jóllehet eleinte arra gondoltam, hogy csak addig leszek könyvtáros, amíg lediplomázok. Sokan lenézik ezt a foglalkozást, főleg falun, a könyvtárosra úgy tekintenek, mint egy kiszolgálóra vagy kereskedőre. „Kérnek egy könyvet, kiadod, és ennyi.” Menet közben értettem meg, hogy mennyire összetett és felelősségteljes a könyvtáros munkája, ha értelemmel, szakmai hozzáértéssel bánt a könyvekkel és az olvasókkal. Nem az a néhány ezer könyv volt a gond, hanem hogy mi van bennük. Volt egy jó igazgatója akkoriban a BTK könyvtárának, aki sok mindenbe beavatott. A számbavétel, a katalógizálás mellett a tanácsára kezdtem szabad időmben beleolvasni a könyvekbe és memorizálni a tartalmukat. A Tanszéknek külön könyvtára volt, de szervezetileg a BTK könyvtárhoz tartozott, a szakmai utasítást is innen kaptuk. Tehát az alapvető dolgokat itt tanultam meg. Nyelvi szempontból viszont nem támaszkodhattam senkire. A központi könyvtárosok szerbek voltak, rájuk nem számíthattam.

Önképzéssel, az irodalom jobb megismerésével lassan kialakult a könyvtárunk. Fejből tudtam, hol állnak a könyvek, nem kellett igénybe venni a katalógust, ami kezdetben nem is volt, én hoztam létre. Innen eredt az a mondás is, amelyet az évfolyamtársaim terjesztettek, a későbbi hallgatóink pedig továbbadtak: „Van a Tanszéknek egy legendás könyvtárosa, akihez ha bemegy, és kérsz egy könyvet, tízzel jössz ki. Vagy ha nincs meg a keresett könyv, akkor sem távozol könyv nélkül.”

Tudni lehet-e, hogyan jutott a Magyar Tanszék a könyvekhez? Hogyan jöttek létre a kapcsolatok a külföldi egyetemekkel, könyvtárakkal, köztük az anyaországiakkal?

– A Tanszék könyveinek a magvát, a több mint 4000 kötetet az akkori kultúrszövetségtől – pontos nevére nem emlékszem – örököltük. Penavin tanárnő is sokat utazott világszerte, Magyarországon is gyakran megfordult, sok ismerőse volt a kultúrintézményekben, és mindig hozott könyveket. Az Országos Széchényi Könyvtárba is előre elvitte a Magyar Tanszék alakulásának hírét, és elmondta, hogy jó lenne, ha támogatni tudnák valamilyen formában. Csere címén érkeztek a könyvek. Mi keveset tudtunk küldeni a sokszorosan több ajándék kötet viszonzásául. Sokat jelentett, hogy személyesen fel tudtam venni a kapcsolatot a magyarországi és az itteni könyvtárakkal. Nagy dolognak számított, hogy Újvidéken – amely nem természetes közege a magyarság többségének – Magyar Tanszék nyílt. Mindenki azt hitte, hogy Szabadkán – a vajdasági magyarság természetes többségi közegében – lesz a magyar kisebbség kulturális központja. Valószínűleg, hogy ebben volt valami politika, hogy ide (Újvidékre) irányítsák, vagy hogy távol tartsák innen (Újvidéktől) a magyarságot. Hát nem sikerült, mert ide tömörült az értelmiség egy része, és hallgatóink száma is gyarapodott. Sokan jöttek látogatóba, tanárok, könyvtárosok, főleg Magyarországról, amit a mi tanáraink viszonzottak is. Jelentős támogatást kaptunk az Országos Széchényi Könyvtártól, a Magyar Tudományos Akadémiától, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemtől, a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemtől, a szegedi Tudományegyetemtől.

Az évek során számos hagyatékot ajándékoztak Tanszékünknek. Így került a könyvtárunkba B. Szabó György, Szirmai Károly, Sinkó Ervin, Löbl Árpád, Gál László és Penavin Olga hagyatéka. Amikor nyugdíjba vonultam, a könyvtárunknak mintegy 50 ezer kötete volt. A könyvállományt tudatosan gyarapítottuk. Begyűjtöttük vidékről is a könyveket azokból az intézményekből, amelyek megszűntek. Kiutaztunk Kikindára, és a volt magyar gimnázium könyveit felleltároztuk és elhoztuk. Számos értékes, ritkaságnak

számító kiadványhoz jutottunk. Pl. a Nyelvőr be-kötött példányaihoz, az első számtól az első világháborúig. Gyönyörűen megőrzött sorozat volt. Nagy meglepetést keltett az első Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok kiállításán, Adán, 1972-ben.

A Magyar Tanszék honlapja szerint a „Vajdaság legdinamikusabban növekvő és legtöbb magyar nyelvű kötettel rendelkező könyvtárába” (amelyet 2014. január 7-ig magyar anyanyelvű könyvtáros vezetett) szerb könyvtárost helyezett a Bölcsészettudományi Kar vezetősége. Hogyan élted meg ezt a tényt?

– Akkor úgy mondták, hogy a köztársasági minisztérium létszámstopra vonatkozó rendelete alapján nem szabad új munkaerőt felvenni. Ötvenöt évig magyar szakot végzett, magyar szakképzett könyvtáros vezette a könyvtárunkat. Ezt követően egy szerb nyelvű személyt helyezett a könyvtárba a kari vezetőség. Szorgalmaztam volna én is, hogy vegyék fel a fiatal, szakvizsgázott könyvtárost, aki szívvel-lélekkel, hozzáértéssel dolgozott a könyvtárunkban voluntórként, és éppen akkor járt le a munkaszerződése. De adminisztratív okokra hivatkozva, a létszámstop miatt nem állandósították a munkaviszonyát. Kár érte, egy jó könyvtárossal lett szegényebb a Tanszékünk. Nagyon fontos, hogy szakos legyen a könyvtáros, aki szereti az embereket, a könyveket és a munkáját is, aki tud segíteni a hallgatóknak.

A könyvtár az oktatás lelke és a kutatás színtere is. Ezt mindig kihangsúlyozom, még ebben az „okos” informatikai, internetes világban is. A könyvtár pedig elképzelhetetlen jó, a könyveket ismerő könyvtáros nélkül. Mert, mondjuk, ha valaki téma szerint keres könyvet, a jó könyvtáros biztos tud neki segíteni.

A Tanszék könyvtárához visszatérve, az akkori vezetőség – a megjelent írások és a Magyar Tanszék honlapja szerint is – megpróbált megoldást keresni. Emlékeztetve, hogy az alapításkor (1959) a „Bölcsészettudományi Kar és a Tanszék vezetősége felismerte a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék Könyvtárának jelentőségét, mint a magyarságot építő és megőrző intézményét”. A létszámstoppal, az egyik szerb könyvtáros átirányításával

ez kérdőjeleződött meg. Az évek múlása azt is bizonyítja, hogy hiábavaló volt a Tanszék vezetőségének a próbálkozása, amelyhez megkapta az ombudsman, a Magyar Nemzeti Tanács támogatását, a BTK folyamodvány-nyal fordult a köztársasági minisztériumhoz, kérve a törvénnyel szembeni kivételezést a létszámstopra vonatkozóan. Az Újvidéki Egyetem dékánjának átadott beadványukban – amelyet aláírt a Tanszék valamennyi hallgatója, tanára és munkatársa – az akkreditált tanterv megvalósításának veszélyeztetésére figyelmeztettek. Az azóta elmúlt hat évben sem oldódott meg a könyvtár gondja.

– Szomorúan élem át ezt a helyzetet, hiszen a 45 szolgálati évem alatt a mindenem volt a könyvtár. Most odajutottam, hogy félek bekopogni, mert nem tudom, be tudok-e menni a könyvtárba, vagy ki van éppen ott. Még megtalálnám a könyvet, amit keresek, mert jobbra tudom, hol, melyik polcon van. De inkább nem megyek be. Valahogy idegennek érzem ott magam... Nagy szívfájdalmam az is, hogy a magyarul nem tudó szerb könyvtáros nyugdíjba vonulása után sem rendeződött megfelelően Tanszékünk könyvtárának helyzete. Amikor elkezdődött ez a sajnálatos procedúra, elővettem a könyvtárakról szóló törvényt, amelynek egyik alaptétele szerint az egyetemi könyvtárakban megfelelő szaktudású embernek kell dolgoznia. Nem mondja ki a törvény a nyelvet határozottan. De az, hogy egy más nyelvű, az adott könyvek nyelvét nem ismerő egyén vezesse a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék Könyvtárát, számomra elképzelhetetlen. El sem merném vállalni. Még a szláv nyelvek esetében talán megoldható lehet, de szerintem még ott sem. Esetleg, szükség esetén, ki tudja segíteni egymást egy-egy szláv nyelvű. De hogy a könyvtárban a magyar olvasót ki tudná segíteni magyarul nem beszélő, a magyar irodalmat nem ismerő személy, nem hinném. Az alapvető dolgok válhatnak kérdésessé: a katalogizálástól a tematikus feldolgozáson át az olvasó kiszolgálásáig. Ma sem értem, miért nem lehetett megoldani a magyar könyvtáros kérdését. A törvényt szerintem a magyar nyelv és irodalom szakkönyvtárára vonatkozóként is lehet értelmezni, tehát szakembernek kell ott dolgoznia (idetartozik a nyelv-

dás is). Ha nem is fogalmaz a törvény egyértelműen, mégis kimondja: *a könyvtáraknak megkülönböztetés nélkül kell szavatolniuk a polgárok számára az intellektuális munka fejlesztését, az alkotás lehetőségét, kiteljesülésük szabadságát mint az alapvető jogaik érvényesülésének szavatolását.* Elsősorban magyar szakosnak, magyar anyanyelvűnek vagy legalább magyarul jól tudó könyvtárosnak kellene a Tanszék könyvtárában dolgoznia. Ha megszüntetik a létszámstopot, talán ez is kivitelezhető lesz. De nagyon oda kell figyelni, nagyon résen kell lenni, nehogy valaki lecsapjon arra a munkahelyre.

Jelenleg, úgy tudom, két voluntör magyar egyetemista dolgozik a könyvtárban. Már nagyon régóta nem járok be. Szívesebben megyek a Matica könyvtárába, leginkább a Tanszékünk könyvtára okozta szívfájdalmam miatt. Másrészt azért is, mert valahányszor be akartam menni a könyvtárunkba, éppen órát tartottak. Azelőtt pontosan tudni lehetett, hogy mikortól meddig vehető igénybe a könyvtár. A hallgatóknak lehet, hogy ez nem okoz különösebb gondot, de nekünk, idősebbeknek már igen. Ilyen feltételek mellett nem lehet kutatni.

A Maticába meg azért is megyek szívesen, mert ott dolgozik néhány valamikori diákom, akik kiválóan teljesítenek. Engem pedig készségesen fogadnak és eligazítanak. Másfelől gazdag a könyvvállománya, a magyar is. Nem tudom megmondani, hogy a Tanszéké vagy a Maticáé gazdagabb-e. A régi könyvekből biztosan a Maticában van több. Köztudott, hogy a Matica Budapesten jött létre, és onnan került Újvidékre a régi könyvvállomány, amelyet a XIX. században és a XX. század elején tudatosan gyarapítottak.

Annak, hogy a fiatalság – köztük a képzett szakemberek, napjaink és a jövő értelmisége – itthon maradjon, az előfeltétele a gazdasági lehetőség, a méltó életminőség szavatolása. Ezzel együtt a magyarságuk, a nemzeti identitásuk tudatos vállalása is. A Magyar Tanszéknek (és a könyvtárának) mint „a magyarságot építő és megőrző intézménynek” küldetése van/lenne e téren is.

– Olykor burkoltabban, de úgy gondolom, hogy Tanszékünk igyekezett megfelelni küldetésének.

Napjainkban a megváltozott körülmények miatt és főleg az elvándorlás csökkentése érdekében még hatékonyabban kellene tevékenykednie minden magyar intézményünknek. Nagyon fontos az is, milyen a légkör, a hangulat körülöttünk. Valamikor a könyvtár volt a lelke a Tanszéknek. Ott jöttünk össze, mint egy nagy család. Minden ünnepséget ott tartottunk, azokat is, amelyekre csendben emlékeztünk, és minden mást a karácsonnyal bezárólag. Március 15-ét nem lehetett úgy ünnepelni, mint manapság. Sokszor a diákjainknak, a tanárainknak az első útja a könyvtárba vezetett. El is terjedt, hogy a Tanszéken nem Rómába vezet minden út, hanem a könyvtárba. Itt mindenről tudtunk beszélgetni, egymásnak segíteni. Akkor mások voltak a lehetőségek. Most nem tudom, hogy van. Kívülről nehéz megítélni,

hogyan valósulnak meg az elgondolások. Elme-
gyek minden rendezvényre, ünnepségre, ha hív-
nak, de nagyon idegennek érzem magam, még
a régi diákjaim között is. Nem mindegy, mert –
ahogy mondtam – a családom mellett a Tanszék
volt a második otthonom, a mindenem.

Beszélgetésünk végén a lelkemnek kedves
Babits-versből idézek, részben válaszul a kér-
désre, részben elgondolkodtatásul: „...csak a
Könyv kapcsol multat a jövőbe, / ivadék lelkeket
egy nemzetté szöve. // Ki nélkül a nép csak feled-
kező falka, / emlékezet! áradj szerte a magyar-
ba! / Jaj, nem elég minket kapcsolnod a Múltba:
/ jelent a jelenhez kell kötöznöd újra! // Jelent a
jelenel, testvért a testvérről / köss össze, Ma-
gyar Könyv, dús közös eszmékkel!” (Ritmus a
könyvről)

Csáky S. Piroska munka közben

„Hogy az adott könyvek nyelvét nem ismerő egyén vezesse a Magyar Nyelv és Irodalom
Tanszékének könyvtárát, számomra elképzelhetetlen”

Naplójegyzetek IX.

„Aki nem gyűjt velem, az szétszór.”

(Lk 11,14 –23)

– Csak azok tértek haza a háborúból, akiknek a családjában volt egy-egy jó imádkozó asszony. Akiért éjjel-nappal imádkozott az anyja vagy az öreganyja, az hazajött. Akiért nem imádkoztak, az odaveszett – mondta meggyőződéssel édesanyám. Ő pedig nem beszélt a levegőbe: két világháború, két proletárdiktatúra, no meg az 1956-os forradalom tapasztalatait módja volt összeadni: – Akiért nem imádkoztak éjjel-nappal, az odaveszett.

De hát mit jelent az, hogy imádkozni? Hogy kapcsolatba lépni Istennel? A hatalmas univerzum Urával és Teremtőjével? Akinek tízezer fényéven túl is vannak újabb és újabb galaxisai, amelyekhez nagy sebességgel haladva is csak hosszú évtizedek alatt jutnak el például még a legmodernebb, mindenre képes, dollár-ezer-milliárdokért épített űrjárművek is? Ki hihet abban, hogy azt az üzenetet, amelyet egy ember a maga anyanyelvén – sokszor csak gondolatban megfogalmazva, hangosan ki sem mondván – elküld Istennek, azt meghallja valaki? És ha kérdésünk esetleg el is érkezik hozzá, van-e olyan Mindenható, aki a sok milliárd emberi fohász között meghallja, megérti és teljesíti azt? Milyen, az örülettel határos hit kell ahhoz, hogy valaki erre az isteni gondviselésre bízva a maga és a szerettei sorsát?

Isten bizalmasai, szentjei megnyugtatták az istenkeresésbe belefáradt, hitetlen embert: nem kell semmilyen csillagközi utat megtennie az imádságnak ahhoz, hogy Istenhez elérkezzék, hogy Isten meghallgassa. Isten közel van hozzánk, mindent tud rólunk, mert bennünk lakik. Mindegyikünkben. Úgy, ahogy Szent Pálnak a galatákhöz írt levelében olvasható: „Élek, de már nem én, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20). A szőlővessző és a szőlőtő összetartozásáról szóló példabeszéd alapján Jézussal való összetartozásunkra tanít. Csak keresnünk kell a kapcsolatot, csak figyelniünk kell a jelenlétére. „A Szentírás különféleképpen beszél a kegyelmi életéről. Elsősorban arról beszél, hogy Jézus

bennünk él, és mi Jézusban élünk. De beszél arról is, hogy az Atya és a Fiú él bennünk (Jn 14,23), vagy hogy a Szentlélek él bennünk, hogy »a Szentlélek temploma« vagyunk (1 Kor 6,19; 1 Kor 3,16; Róm 8,11)” – idézi az Újszövetségi Szentírást *Találkozás a kereszténységgel* című könyvében dr. Tomka Ferenc.

„Sokat kell imádkoznunk, hogy Ő Szent Felsége mindig a lelkünkben lakjon” – olvashatjuk avilai Szent Teréz *A belső várkastély* című könyvében is (3. Lelki lakás: Lemondás). „Ameddig a lélek nem lesz hűtlen Istenhez, biztos vagyok benne, hogy Ő mindig észrevehetően fogja éreztetni folyamatos jelenlétét” (7. Lelki lakás: Isten temploma).

Tehát nem a messzi galaxisok közt kell felkeresnünk, hanem saját magunkban kell felfedeznünk Isten jelenlétét, saját magunkban kell vele folyamatosan kapcsolatot tartanunk, együtt lennünk.

Könnyebb-e, nehezebb-e ezt megvalósítani, mint egy távoli, hatalmas Isten kegyeit keresni? Ha nem is könnyű, de biztos, hogy könnyebb, sőt, egyedül ez lehetséges. Hogy hogyan, arra is megkapjuk a választ: „Aki nincs velem, az ellenem van; aki *nem gyűjt velem, az szétszór*” (Lk 11,14–23) – mondja Jézus. Ez a határozott megfogalmazás komoly figyelmeztetés is egyben: mindennapi életünk sokféle érdekessége, szórakozása, élvezete sem szabad, hogy elcsábítson bennünket Isten közeléből. Számtalan gondunkat-bajunkat, nehézségünket sem tudjuk megoldani nélküle. Legyen az életünk Istennel folytatott, folyamatos beszélgetés, és akkor Ő mindig észrevehetően éreztetni fogja segítő jelenlétét.

Dávidok és Góliátok

Nagy nemzeti megmozdulásainkat sokszor jellemzik úgy, hogy Dávidként álltunk szemben Góliáttal: azaz gyengébbként néztünk szembe nálunk sokkal nagyobb erőt képviselő ellenfelünkkel. Így volt az 1956-os magyar forradalom idején is, amikor a megszálló szovjet hadsereggel, az akkori világ egyik legnagyobb katonai

erejével vette fel a harcot néhány száz gyengén felfegyverzett magyar felkelő, köztük fiatalok, „pesti srácok”.

De a 19. századi nagy nemzeti erőpróbánkat, az 1848–49-es forradalmat és szabadságharcot is nagyon hasonló erőviszonyok közepette vívtuk meg. Nem csak akkor lett Dávid–Góliát-párviadal belőle, amikor a vereség elkerülése végett I. Ferenc József osztrák császár behívta Magyarországra az orosz hadsereget. Már a forradalom kirobbanásakor is ez volt a helyzet, mert akkoriban nem létezett önálló magyar hadsereg, a magyar nemes ifjakat is osztrák katonaiskolákban képezték ki, vagy a császár testőrségében szolgáltak, mielőtt megkapták volna rangjukat és beosztásukat. A negyvennyolcas forradalmi kormányoknak a semmiből kellett felállítania a nemzetőrséget, a nemzeti haderőt. Forradalmaink, szabadságharcaiunk értékelésénél ezért hangzik el gyakran, hogy eleve bukásra ítélt, vakmerő és meggondolatlan megmozdulások voltak, amelyek csak növelték kiszolgáltatottságunkat.

Csakhogya: például az 1848–49 szabadságharc során a jól felfegyverzett, gyakorlott osztrák hadsereg alulmaradt a sebtében megszerveződött magyar honvédsereggel szemben. Ezért kellett Ferenc József császárnak Varsóba zárándokolnia, hogy kezét csókolva az orosz cárnak segítséget kérjen tőle a rebellis magyarok ellen. Egy Góliát tehát nem volt elég a parittyás Dávid ellen: be kellett hívni még egyet.

Fennmaradt ezekből az időkből a hősi helytállás számos példája, amelyektől a „józan belátás” szerint semmi jót sem várhattunk volna, utólag mégis kiderült, hogy az áldozatvállalás nem volt hiábavaló. Ritkán emlegetjük például báró Mednyánszky László honvéd őrnagyot, pedig portréja ott látható a budai várban, a Hadtörténeti Múzeum főlépcsőjének falán a többi 1848-as mártíré között. Lipótvár egykori védőinek, a másfél ezer fős várőrségnek 1848 decemberében háromszoros túlerővel, 5000 ostromlóval kellett szembenéznie. Az osztrák főparancsnok, Windisch-Graetz tábornagy úgy számította, hogy két nap alatt beveszik ezt a jelentéktelen kis „helyőrséget”. Ám Mednyánszky László és Gruber Fülöp tűzér hadnagy hozzáértésének és lelkesedésének köszönhetően a várvédők több mint negyven napig állták a sarat, sok kárt okozva a császári csapatoknak. Végül a védők kénytelenek voltak feladni Lipótvárat, és az ostrom két hőségnek, Mednyánszky Lászlónak és Gruber Fülöpnek osztrák császári bíróság elé kellett állnia, ahol

felfüggesztett halálbüntetésre ítélték őket. Amikor 1849 júniusában Haynau lett a harcoló császári csapatok főparancsnoka, ő már nem volt tekintettel a két tiszt katonai teljesítményére, elrendelte halálbüntetésük végrehajtását.

Mégsem volt hiábavaló Lipótvár hőseinek kitartása, mert az elhúzódó ostrom időt biztosított arra, hogy a Komárom várát is megtámadó osztrák sereg ellen megérkezzen a magyar segítség. A komáromi várerődöt sikerült időközben úgy megerősíteni, hogy védői vissza tudták verni a támadást, és megghiúsították ennek a fontos katonai támaszpontnak az elfoglalását. Így lehetett Komárom az egyetlen honvéd kézen lévő erődtámaszpont, amelynek védőserege nem esett fogságba, hanem Klapka György vezetésével megkapta a szabad elvonulás lehetőségét. Mintegy harmincezer honvéd és komáromi lakos mentesült így a megtorlásoktól. A lipótvári hősök kitartása nem volt tehát hiábavaló: helytállásukkal ártatlan emberek sokaságának életét segítettek megmenteni.

Közösségek

Kicsi gyermekként bátyámmal, szüleimmel együtt a Jászság egyik nevezetes falucskájában voltam egy igazi parasztlakodalom vendége kopogó, hideg farsangi időben. Ilyenkor tartották akkoriban a menyegzőket, mivel a falusi gazdálkodás holt szezonja éppen a tél.

Vonattal utaztunk, és mivel hó nem volt, lovas kocsival, egy könnyű, négykerekű homokfutóval vártak bennünket a vasútállomáson. Másnap is lovas kocsikon vonultunk előbb a menyasszony házához, majd az egész összesereglett násznéppel a templomhoz. Míg az érkező kocsik felsorakoztak, megfigyelhettük, hogy ki milyen öltözetben van, milyen ajándékokat hozott. Nekem leginkább azok a fehér cukorrajzokkal díszített, várakat, kastélyokat formázó torták ragadták meg a figyelmemet, amelyeket nagy tálcákon tartottak az ölükből a kocsik tetején ünneplős sokszoknyában, kötényben, nagykendőben ülő asszonyok. Főkötőik szalagjai, fejkendőik szárnyai vidáman libegtek a fogvacogtató, hideg szélben.

A lakodalmas háznál ünnepi vacsora várt ránk. Ekkor már tudtuk, hogy a vőfélyre kell figyelnünk, aki a mókából nem hagyott ki senkit, tréfás kérdéseivel, verseivel minket, kisgyerekeket is megtalált. Ilyenkor én szégyenlősen a szüleimhez

bújtam, a világért sem akartam a nevetés tárgya lenni. A vőfély időről időre eltűnt a szemünk elől, és amikor újra felbukkant, mindig hozott magával valami vicceset. Például egy nagy tálcán egy fehér tollú, sárga csőrű libát. Megforgatta a vendégek előtt, és arról mondott verset, hogy ma ezt esszük meg vacsorára. Aztán megkérdezte egy fiatalembertől, hogy szereti-e a liba nyakát, majd együtt egy éles késsel felvágta a kitömött jószág begyét, amelyből csak úgy dőlt kifelé a szemes kukorica.

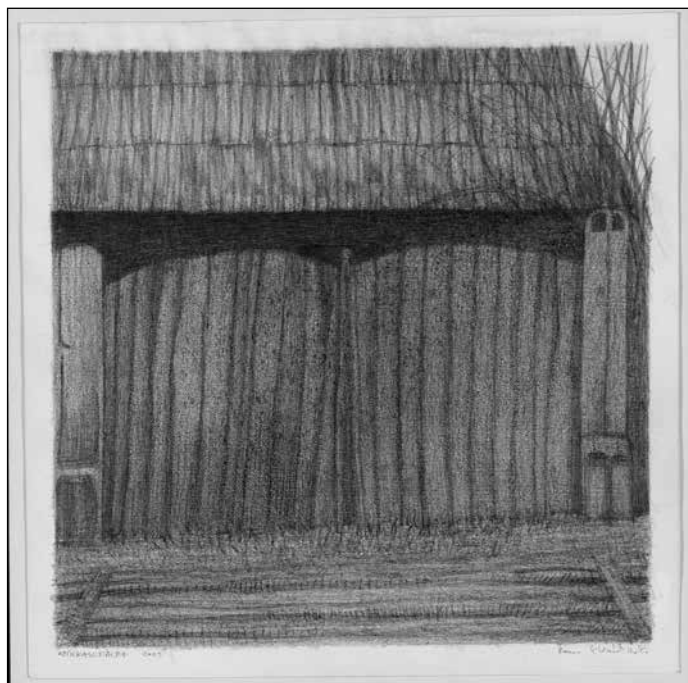
Közben persze fehér porcelántálakban megérkeztek az igazi ételek is, előbb a finom, csigatészta húsleves, aztán a sülték, végül a torták, köztük azok a cukordíszes grillászvárak, amelyeket korábban, még a szekéren ülve megcsodáltam. Nagyon finomak voltak a belőlük letört, ropogós darabkák.

A vőfély mindenhez tudott egy-egy tréfát fűzni, ébren tartotta a teremben a jókedvet. Megfigyeltem bő ujjú, fehér vászoningét, lobogó, világosbarna haját, piros arcát. Fekete mellényén bal oldalt piros-fehér-zöld szalagcsokor volt. Az asszonyok, lányok ünneplős viseletén, hajfonaiban is előfordult egy-egy ilyen szalag. Jellegzetes öltözetük, a hímzések, a falon sorakozó, festett tányérok a kívülálló szemének, már az én gyerekszememnek is különlegesek voltak.

De ők mindezt olyan természetesen viselték, ahogy manapság pólóikon, baseballsapkáikon világszerte viselik az emberek például az „NY”

feliratot. Noha valószínű nem New York-iak, de kötődnek ahhoz az angol nyelvű kultúrához, amelyet folyamatosan sugároznak számukra a rádiók, a tévék, a számítógépek, és amelynek New York az egyik szimbóluma. Ezt a kultúrát manapság már a legkisebb gyerekek is ismerik, szinte az anyatejjel együtt szívják magukba. Sokszor kedvenc mesefilmjük hőseinek szokásait, történeteit, öltözködését jobban a magukénak hiszik, mint a szüleikét, nagyszüleikét. Ruháikon, használati tárgyaikon is a mesehősök képe látható, ahogy a kamaszok is kedves filmsztárjuk vagy együttesük képeivel, plakátjaival ragasztják tele szobájuk falait.

De van egy nagyon lényeges különbség a régi és az új kulturális kötődés között: míg a régi generációk a saját világukban találták meg, a felmenőiktől kapták azt a kultúrát, amely közösséggé formálta őket, addig a mai nemzedékeket egy futószalagon gyártott, világszerte üzletileg elterjesztett kultúra formálja közösséggé. Ez a globális közösség, ez a globális kultusz azonban nem tud nekik segíteni abban, hogy a saját természetes környezetükkel, a családjukkal, az iskolájukkal, a falujukkal, a városukkal, a hazájukkal azonosuljanak. Nem tud nekik segíteni abban, hogy mindennapi életükben otthon érezzék magukat, hogy biztonságos, erős gyökeret eresszenek saját anyanyelvükbe, saját kultúrájukba, és képeik legyenek utódaiknak is továbbadni azt.

Csíkarcfalva

Bevehető vár a valóság?

Szociográfia, szociofotó, néprajzkutatás

A népeletet, vagyis az ország egy-egy vidékének aprólékos, az ott élő embernek a tájjal mindig összefüggő megélhetési lehetőségeit több szakág vizsgálja: a néprajzkutatás mellett a szociográfia, a szociológia és az állapotokat fényképeken rögzítő, azt jobbító szándékkal felmutatni akaró szociofotó. Mindegyiknek nagy alkotó egyéniségei és példamutató produktumai voltak már a két világháború között. Értelmiségünk legjava – mind a fővárosban, mind a vidéken élők – igenis felelősséget éreztek az ország sorsáért. Tudtak a szociális egyenlőtlenségekről, keresték a fölemelkedés útjait. Mindez akaratuk ellenére nagyrészt szándék maradt, mert jött a nagy világégés. Ha elkerülhettük volna a háborúba való belépést, vélhetőleg teret kap gondolkodóink sok-sok elképzelése a szegénység leküzdésére – egyetértésben az állami politikával, hiszen ennek voltak jelei.

Széles kör tudott a dunántúli uradalmak nincstelenjeinek nyomorúságos életéről, megrendítette őket Illyés Gyula *Puszták népe* című műve. Szabó Pál, aki zsellércsaládból indult az ország keleti peremén, alapműve a *Talpalatnyi föld*, amely először *Lakodalom, keresztelő, bölcső* címmel jelent meg, rövidebb áttekintése a *Szülőföldem, Biharország*.

Mezőkövesd környékének Szabó Zoltán volt a klasszikus szociográfusa. Örökbecsű munkái a *Tardi helyzet* és a *Cifra nyomorúság*. Együttérző feltáró kutatómunkát végeztek egy-egy térségben, keresve a kilábalás útjait.

Veres Péter révén Balmazújváros társadalma tárult föl korábban soha nem ismert mélységig, egyetlen família élete, minden földszagú részletével. Ez a *Balogh család története* című hatalmas munkája. Fontos kötete *Az Alföld parasztsága* és egy kisebb könyve a *Szülőhazám, „Hortobágy mellyéke”*. Nagy visszhangja volt Féja Géza *Viharsarok* című művének. Erdei Fe-

renc – a *Futóhomok* meg egy sor azzal egyenértékű könyv írója, a későbbi földművelési miniszter – tudós kutatója volt az agrártársadalomnak.

A legmélyebbről indult, Békés megyének a bihari részein élt a mások nyárait legeltető pásztorfiú, Sinka István. Fölrázta a közvéleményt a *Vád* című verseskötete és szívbemarkoló önéletrajzi regénye, a *Fekete bojtár vallomása*. Megismételhetetlen teremtmény volt ez a csodagyerek: első versét, papír híján, a csizmája szárára írta, és egy kisbárányért szerzett magának Petőfi-kötetet.

A népi írók mozgalmának csak a legkiemelkedőbb személyiségeit említettük. Voltak értelmiségiek, mi több, paraszti életrajzírók is. A népi írók számontartották egymást. A fővárosban Szabó Dezső hangja volt a legmeghatározóbb. Az *Egész látóhatár* című cikkgyűjteménye felelősségteljes töprengés az általa annyira szeretett parasztság felemelkedésének lehetőségeiről. Az ő törekvéseit is háttérbe szorította a világháború iszonyata, Szabó Dezső pedig Budapest ostroma idején éhen halt egy óvóhelyen. Gyerekkori emlékem, hogy édesapám, Kovács Mátyás endrődi iskolaigazgató éjjeliszekrényén folyton ott volt az *Egész látóhatár*. Ceruzával aláhúzogatta a fontos sorokat, hullámosan, ha vitatkozott a szerzővel, és a lapszélre írta a véleményét.

A népi írók vonulata örök értéke irodalmunknak. Műveik kiadását szívügyének tartotta a Békés megyei születésű Püski Sándor. Sándor bácsi már eltávozott, de a Püski Könyvesház a mai napig kínálja a népi írók munkáit.

Véletlenül se feledkezzünk meg a falukutatás nagy öregjéről, Újszászy Kálmán teológusprofesszorról, aki Sárospatakon élt, és a református egyházi gyűjteményt és könyvtárat kezelte. Büszke vagyok rá, hogy – mint a Magyar Távirati Iroda munkatársa – riportot készíthettem vele, és azután is jó szívvel volt irántam. Sárospata-

kon 1934-ben megjelent könyvecskéje alapmű. Mindmáig érvényes módszert ad a kezünkbe egy-egy vidék, falu, a társadalom bizonyos rétege mindennapjainak föltérképezéséhez.

Mindezek folytatása a Szépirodalmi Kiadó által indított Magyarország felfedezése című sorozat. Számomra a legemlékezetesebb kötetei: Varga Domokos: *Vizek könyve* és Lázár István: *Kiált Patak vára* – a könyv Sárospatakot ismerteti, ahol minden a szabadságmozgalmakról szól, meg Tokaj-Hegyalja természeti értékeiről, különleges ásványkincseiről.

Merész és példamutató vállalkozás eredménye László-Bencsik Sándor *Történelem alulnézetben* című könyve. A szerző munkásembernek jelentkezett a csepeli gyáróriás szocialista brigádjába, és négy évig tette azt, amit a társai, barátai. Ettől lett a műve a lehető leghitelesebb. Munkája nem csak könyv formában volt sikeres, színpadi változatát a Thália játszotta.

Egy néprajzkutató számára még ezeknél is tanulságosabb Őrszigethy Erzsébet *Asszonyok férfisorban* című kötete. A szerző korábban a Pest Megyei Hírlap újságírója volt – ez jól tesz egy szociográfusnak! A fővároshoz közel eső Galga-vidék agglomerációnak számít. Sok évtizede innen látták el friss zöldséggel a budapesti piacokat. A sokszoknyás asszonyok zöldpaprikával megtömött hátikosárral igyekeztek a Keleti pályaudvarról a „Bosnyákra”. A főváros tartotta életben ezeket a falvakat, miközben szemernyi nem adtak föl hagyományaikból. Körmeneteik, lakodalmaik pompázatosak. A férfiak a vasútnál szolgáltak, vagy gyári munkásként ingáztak. Hazaérkezvén megetették a disznókat, és fáradtan lefeküdtek. A szinte küszöbig érő fólíasátrak összes gondja az asszonyoké, de az adóügyek is, mivel ők voltak otthon. Rendkívül talpraesett és eszes asszony nép alakult ki ezen a tájon. Őrszigethy Erzsébet fölfedezése telitalálat.

A felsorolt szerzők műveit ismernie kell minden magyar etnográfusnak. Jó tanács, hogy utazzanak el ezekre a vidékekre – és nem csak oda! –, aztán bogozzák tovább a szálakat, tapasztalják meg a változásokat.

Az utóbbi években a Magyarország felfedezése könyvsorozat akadozik. Ne kerülgessük: nyilván kényelmi okokból is. Belekerült pár olyan kötet a sorozatba, amely nem felel meg a szocio-

gráfia műfajának. Újra kell gondolni a módszereket, és folytatni a sorozatot.

A Hítel irodalmi folyóirat 1992/4. számában a Dél-Alföld múltját kutató, időnként Szegedre utazó, magyarul is tudó Minamizuka Shingo japán professzor ezt a tanácsot adja nekünk: „Jó politika akkor születhet – akár Magyarországon, akár Japánban – ha a nép életének mély ismeretén nyugszik.” Hallgassunk rá, mert hasznos a mesziről jövő rálátása a mi dolgainkra!

Térjünk rá a hármas tagolású alcímben jelölt harmadik fogalomra, a néprajzkutatásra. Tudományágunk mibenlétét nem kell taglalnunk, annak viszont megvan az értelme, hogy a más tudományokkal való kapcsolódásait vizsgáljuk. Okulhatunk más szakágak módszereiből.

Az etnográfia az önismeret tudományaként született. Nem vált általánosan bevezetett iskolai tantárggyá, ellentétben a földrajzzal, amelyet ha megtanulunk, máris körvonalazódik, hogy egy adott vidék milyen életlehetőségeket kínál. Az egyetemeken viszont tanítják a néprajzot és a tudományos munka a múzeumok és az akadémiai néprajztudományi intézet által régtől intézményesült. Ezek a műhelyek azonban kivédhetetlenül hivatalok is, annak előnyeivel, hátrányaival, szabályrendszerével.

Sorsom úgy alakult, hogy szellemi szabadfoglalkozásúként voltam néprajzkutató. Nem kellett korlátokkal számolnom, ami hallatlan előny. Olyan sokágúan vizsgálódhattam egy-egy faluban, ahogyan a helyzet adta. A gyűjtőfüzethez társítottam a fényképezőgépet, amelyet – idézve egy korai katalógusom szövegét – a látható világ birtokba vételének csodaszerszámaént akasztottam a nyakamba. A táskámban gyakran ott volt a magnetofon is. A kiküldetés fogalmát nem ismertem. Ha kellett, napokig lecövekeltem egy-egy helyszínen. Nem kértem, hogy a kedvéért produkáljanak valamit, hanem kívártam az alkalmat.

A filmes óhatatlanul is rendez. A fotográfus jól teszi, ha egyszerűen csak belesimul az adott közegbe, s akkor garantáltan hiteles. Egyszóval: messze nagyobb horizonttal és eszköztárral kellene kutatni a „szigeteken”, a perifériákon még itt-ott létező utóéletét a hajdan kerekded népeletnek, hogy aztán ezekből a mozaikokból kirakosgassuk az összképet.

Hadd említsem meg az idén megjelent nyolcadik könyvemet. *A Nánási vásárok, nánási pásztorok* egy összetett műfajú szociográfia. Négy évtizede készült fotóimat társítottam az utóbbi években visszajárva megírt szövegeimmel. A műfajok átjárhatóságát példázza a néprajz, a szociográfia és a fotóművészet között.

A néprajztudomány nyilvántart olyan kiválóságokat, akik képzett kutatók voltak, és szorgalmasan, tehetséggel fényképeztek is. Közülük Gönyei Sándor, Tagán Galimdzsán és Kovách Tivadar életműve a legjelentősebb, de ne feledkezzünk meg a pécsi Lantosné dr. Imre Mária – Lantos Miklós alkotópárosról, a szintén pécsi Körtvélyessy Lászlóról és az Erdélyben etnofotótáborokat is szervező Ádám Gyuláról.

A magam pályáján történt egy négyéves kísérlet néprajzi fotótáborra az 1980-as években. A Népművelési Intézet megbízott a tokaji nyári művésztáborok fotós szekciójának vezetésével. Jót tett a meghívottak sokféle előlétele: volt közöttünk néprajzi szakíró, muzeológus, történész, aki azóta folyóiratot szerkeszt Erdélyben, a Szigetközről gyönyörű könyvet készítő biológus, mesemondó, kiadványszerkesztő, az MTI zalaegerszegi tudósítója és egy mindenre fogékony iparművész-növendék. A közeli Tiszaladány volt a témánk. Nyaranta két hétre odatelepedtünk, próbáltuk összeadni a privátfoto-gyűjtéssel kiegészített fényképezést és a klasszikus néprajzkutatást.

Rég meghaladott szemlélet, hogy egy múzeumi képtárház célja az legyen, hogy ha bejön valaki, keresgéljen és vásároljon belőle. Ez a szolgáltatásjelleg afféle alapfok. A gyűjtemény egy-egy szegmensét tematikusan vagy alkotók szerint rég föl kellett volna dolgozni, kötetekké formálva. A jelenlegi felállás ilyen alkatú muzeológust nem nevel ki. Kivétel a Néprajzi Múzeum fototárából Fogarasi Klára *Régi világ falun* című kötete és a Szuhay Balázs szerkesztette *Cigánykép – Roma-kép* című világszép katalógus.

A szociofotó előtt szólnom kell egy másik műfajról és stílusról, amelyben Magyarország a világ élvonalába tartozott. A fényképezés találmányát 1839-ben jelentették be Párizsban, s meglepően rövid idő alatt hazánkban is lettek kvalitásos művelői. A két háború között példaadó volt a magyaros stílus, melynek nevét ideje lenne *magyar stílusra* módosítani.

A magyar stílust képviselő fotóművészeink nagyon szerethető képeket alkottak. A megszokottól messze merészebb megvilágítást – az ellenfényt – keresve fényképeztek. Gyakran alkalmazták a lendületes képeket eredményező átlós kompozíciót. A falusi élet felé fordultak. Igaz, hogy inkább a népviseletekre, az ünnepnapokra voltak kíváncsiak, és kevésbé a köznapi életre, mert azt nem tekintették hálás témának. De nem is tehetek mást, mert főhivatású fotóművész nem lévén, szabadidő-tevékenységként, csupán munkaszüneti napon lehettek terepen. Ilyenkor a paraszti élet rendje szerint senki nem dolgozott, viszont a hetedik napnak megadták a módját. Igazságtalan lenne ezért megróni a fotográfusokat.

Nagy nevek fémjelzik a magyar stílust, és megdöbbentően sokan arattak nemzetközi sikereket. Máig tanulságos Dulovits Jenő *Így fényképezek* című könyve és több korabeli album. Közülük Balogh Rudolf nevét sokan ismerik, mert róla nevezték el a fotóművészek legmagasabb szakmai díját.

Számomra nagyon emlékeztetése a következő művészfotók az 1930-as évekből:

Balogh Rudolf: Matyó menyecske nyitott tűzhellyel és Hídi vásár; Csörgeő Tibor: Piacra; Szöllősy Kálmán: Facipős, sulykolva mosó asszonyok; Dulovits Jenő: Tarlóhántás; Vadas Ernő: Tutajosok.

Egy másik különös sziget a két háború közötti magyar fotográfia történetében a szociofotó. Művelői nem voltak sokan, ám pusztán jelentkezésük a néprajzkutató számára igen tanulságos, afféle figyelmeztető jelenség. Tény, hogy művészi kvalitásban elmaradtak a magyar stílus követőitől, de hiszen nem a művészkedés volt a céljuk, hanem a társadalom árnyoldalainak felmutatása. Sajnos, a szociofotó nem teljesedett ki azzal, hogy jegyzeteket is készítettek volna. Elemi igényünk lenne megtudni, hol készült, kit ábrázol a kép, és miért került az illető ebbe a helyzetbe.

A szociofotós vonulatban van egy üdítő kivétel, amely követhető lehetett volna. Móricz Zsigmond előszavával és Boldizsár Iván szövegeivel jelent meg 1940-ben a *Tiborc* című album, amelyben Kálmán Kata huszonnégy portréfotóját sorakoztatják föl szegényasszonyokról, szegényemberekről. Van köztük egy zsíros kenyeret majszoló fiúcska is. Ennyi idő távlatából

az arcok – maga a történelem. Vagy mégsem az, csak közelítés? Beletemetkezünk a képekbe. A bajuszos öreget talán túl közel hajolva örökítették meg. Az az érzésünk, jobb létért rimánkodik a szerencsétlen. A gyári munkásokról sem feledkeztek meg a kötet szerkesztésekor, láthatunk egy micisapkás férfit is. A képek melletti leírások nem rövidek, de nem is elég részletesek ahhoz, hogy mai igényeink szerint megtudhassuk a legfontosabbakat.

Milyen próbálkozások történtek a szociofotózás folytatására? Az 1980-as évek elejétől a jugoszláv határhoz közel eső Nagybaracskán egy évtizeden át volt szociofotó-tábor. Egyszer-egyszer odalátogatott a Forrás folyóirat főszerkesztője is. Előadást tartott, de az íróember ezt a műágot nem értette, a tábor vezetői pedig nem tartották szükségesnek, hogy előzetes olvasottsága legyen a meghívottaknak. Módszert adott volna, ha átforgatják a bajai múzeum Észak-Bácskával foglalkozó remek kiadványait.

A fotóművészek igyekeztek mindenhová bekukkantani, a pusztá láttelepnél mívesebb képeket készíteni. Sajnos, él egy téves jó tanács: ha odapottyansz valahová, rögtön menj a kocsmába, ott mindent megtudhatsz a faluról. Az italboltot afféle csomópontnak gondolni – a szememben vörös posztó. A patinás világban voltak gazdakörök, iparoskörök, olvasóköri. Egy komoly gazda be nem tette volna a lábát a kocsmába, ha bor kellett az asztalra, elküldte a szolgálólányt.

A törekvés, hogy fotóval szociográfiai összképet adjanak egy-egy faluról, utóbb is felbukkan.

A Hatvantól délre eső, népviseletéről, vallássosságáról és különleges népszokásairól híres Boldogon is volt 2004-ben szociofotós tábor, igazán jeles fotóművészekkel. Itt is igyekeztek mindenről (?) fotót készíteni, még a víztorony tetjére is fölmásztak, de a végeredmény mégsem adta ki a falu lényegét. Nem bontottak ki olyan nagy összefüggéseket, mint Órszigethy Erzsébet e tájról készült szociográfiája.

Hódmezővásárhelyen hosszú éveken át, hangzatosan szimpóziumnak nevezve, ugyancsak voltak fotóstáborok, ahová az jöhetett, aki jelentkezett, legyen az reklámfotós vagy aktfényképezésben jeleskedő. Évente tematikát kaptak. Kezdetben a még nyomaiban megmaradt vásárhelyi tanyavilág megörökítése volt a feladat. Jó képek születtek, de azok nem kapcsolódtak össze szövetté. A tanulság: fotográfus, hiába vagy tehetséges, ezekhez a műfajokhoz tanulni kell.

Ilyen előzmények után – csodák csodája – két kiemelkedő kortárs fotóművész életművének rendkívüli, a szociofotó műfajba sorolható alkotásáról szólhatunk.

Korniss Péter 1978-tól egy évtizeden át fotografálta a vándormunkásokat, velük ingázott a hétvégi „fekete vonaton”. Emblematikus képe, amikor a nagyvárosban, a járda szélén ebédidőben szalonnát süt sorozatának főszereplője, a tisztaeszleri kubikus, Skarbit András. Korniss Péter *A vándormunkás* című könyve tanítani való remeklés.

Hasonlóan nagy és igényes vállalkozás Benkő Imréné. Ő az Acélmű tönkremenése utáni Ózdot és a munkások sorsát fotografálta sok-sok éven át. Partra vetett halként élt akkor egész Ózd, hiszen megfosztották a létalapjától. Örökre belénk vésődik Csirmaz Miklós remekművű portréja, aki fölnezi a feje fölött magasodó üzemcsarnok vasvázára. A „Tiéd a gyár!” felkiáltójele a kép révén kérdőjellé válik bennünk, hiszen az elgyötört arc sugallja: itt hagyta az ifjúságát, ennek lett az áldozata. Évtizedek után a fotóművészet tudott végre ekkora humánummal beszélni az úgynevezett munkásosztályról?

Sokan ostromoljuk ezt a várat, a magyar valóságot: a társadalomtudományok, az irodalom és a látható világot idehozó fotográfia. Az ostromnak nem jutunk a végére, mert a megismerés nem véges. Ezért gyönyörű.

Ajánlott irodalom – a megemlített szociográfiai köteteken kívül:

Albertini Béla: A magyar szociofotó története a kezdetektől a második világháború végéig. Budapest, 1997

Baki Péter: Kiválasztott képek, 1956–2006. Magyar Fotóművészek Szövetsége, Budapest, 2006

Benkő Imre: Acélváros / Steel Town Ózd, 1987–1995. Pelikán Kiadó, Budapest, 1996

Benkő Imre: Acél-Mű / Steel-Art. Ózd, 1986–2016. Benkő Imre Fotóarchív, Budapest, 2017

Dulovits Jenő: Így fényképezek. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1957

Fogarasi Klára: Régi világ falun. Helikon Kiadó, Budapest, 1996

Furkó Zoltán: Kálmán Kata munkássága. Corvina Kiadó, Budapest, 1981

Irodalmi Jelen online, 2012. máj. 16. – Mivé lett a szociográfia?

Kincses Károly: A magyaros stílus. Mítosz vagy siker? Magyar Fotográfiai Múzeum, 2001

Korniss Péter: A vándormunkás. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1985

Kunkovács László: Nánási vásárok, nánási pásztorok. Püski Kiadó, 2018. Kiadja a Kelet-Magyarországi Biokultúra Egyesület

Móricz Zsigmond – Boldizsár Iván: Tiborc. Fotózta: Kálmán Kata. Corvina Kiadó, Budapest, 1987 (az 1940. évi kiadvány reprintje)

Minamizuka Shingo: A magyar népi mozgalom japán szemmel. Hitel, 1992/4. szám

Simon Mihály: Összehasonlító magyar fotótörténet. Magyar Fotográfiai Múzeum, 2000

Szuha Péter (szerk.): Cigány-kép – Roma-kép. Kiállítási katalógus. Néprajzi Múzeum, Budapest, 1998

Újszászy Kálmán: A falu. Útmutatás a magyar falu tanulmányozásához. Sárospatak, 1934

Vajda Ernő: Balogh Rudolf. Corvina Kiadó, Budapest, 1969

Utazás – részlet, VIII.

Hat szonett

1. Az évszakok ősszel megtorpannak

A tölgyön varjú károg.
Tegnap vihar söpört porból rajzolva kört;
ma csupaszok az ágak.

Avarjuk alig szárad.
Tavasza lesz, míg a föld
harapni való zöld
lehet megint. Kivárok.

Talán talajja mállók,
mint rogyadozó vályog
vagy lerobbantott várak.

El nem takar pöhöly-
paplan; és föl se tör
aszfaltozó poröly.

#

2. A fájdalom ellenszerei

Nem nagyon szeretem, ha fáj a lelkem,
vagy meggyötör a testi fájdalom.
Gátat nekik csak szégyenből emeltem,
mert nem akartam, hogy sajnáljatok.

Volt, hogy szavaim máson segítettek;
s ha mégsem? Jöhettek apró labdacso-
k. Azóta eltűnt árkon-bokron, kerten,
vagy el is avult jó gyakorlatom.

„A körorvosnak hasa addig fájjon,
míg a beteg baját meg nem leli!”
E tanács papámé volt. Elemi.

S a pszichiáterre a bú ha ráront,
miközben páciensét kezeli?
Szunyókáljanak együtt! Itt a *fájr*ont.

#

3. Az aranyozott fahalacskát juszta is kipecázom

Estefelé sétára indulok.
A jobb kezemben mankó. Avval kezdem.
Bal lábon szorít a cipőtorok.
Most az következik. Megjött a merszem.

Mily könnyen folytatom! Csak ámulok.
Óvatosan! Jobb térdem kimeresztem.
A kopott flaszter alattam forog.
E vursliforgatagba való heccet

felfogom, és egy kacajt megeresztek.
A röhögésbe testem belereszket.
Kapaszkodom. Botvégemről horog

röppen a kis halak fölött keresztben,
s a mutatványos azon háborog,
ahogy én, sánta nyertes, totyogok.

#

4. Tanévnitő megroppant derékkal

Az óvodában rámért kötelesség
a nyugdíj első napjáig kísérté.
Ha teljesült, köszönet nem járt érte.
Leginkább elbújt volna: – Hadd keressék! –,

de nem tűrte a mindenkori felség:
egy dajka vagy tanára számonkérte;
otthon a kukoricán sajgott térde.
A parancsot szegni mások se merték,

s ő példás volt e példamutatásban.
Öklendezett: „Nem megyek iskolába!”
Alkudni magával persze hiába.

Elsunnyogott, hol morgolódtak páran.
A meghunyászkodás lett megszokása.
...És ... vezényszóra fulladt a ciánba.

#

5. Ékesszólásod hová korcsosult?

Nyárvégi forráság. Embertelen.
Pilládon átég. Pupilládba fúr.
Szemed nyitni árnyékban sem mered;
s ha mégis, titkosan csak, ravaszul:
hátha hűvösödik szeptembere,
s banyák utónyarává pimaszul.
Megállsz korhadtan, száraz mereven.
Mint platánról, őszi lombod lehullt.
Ifjakra éhes, szomjas tanterem.
Búcsúelőadásod bent szorult;
Bőrös denevérszárnyain a mult
a poros padsorok között kereng.
Hol hagyta félbe? Habogsz és hebegsz.
– Hogy is hívják? – Már új tanár az úr.

#

6. Ennyi

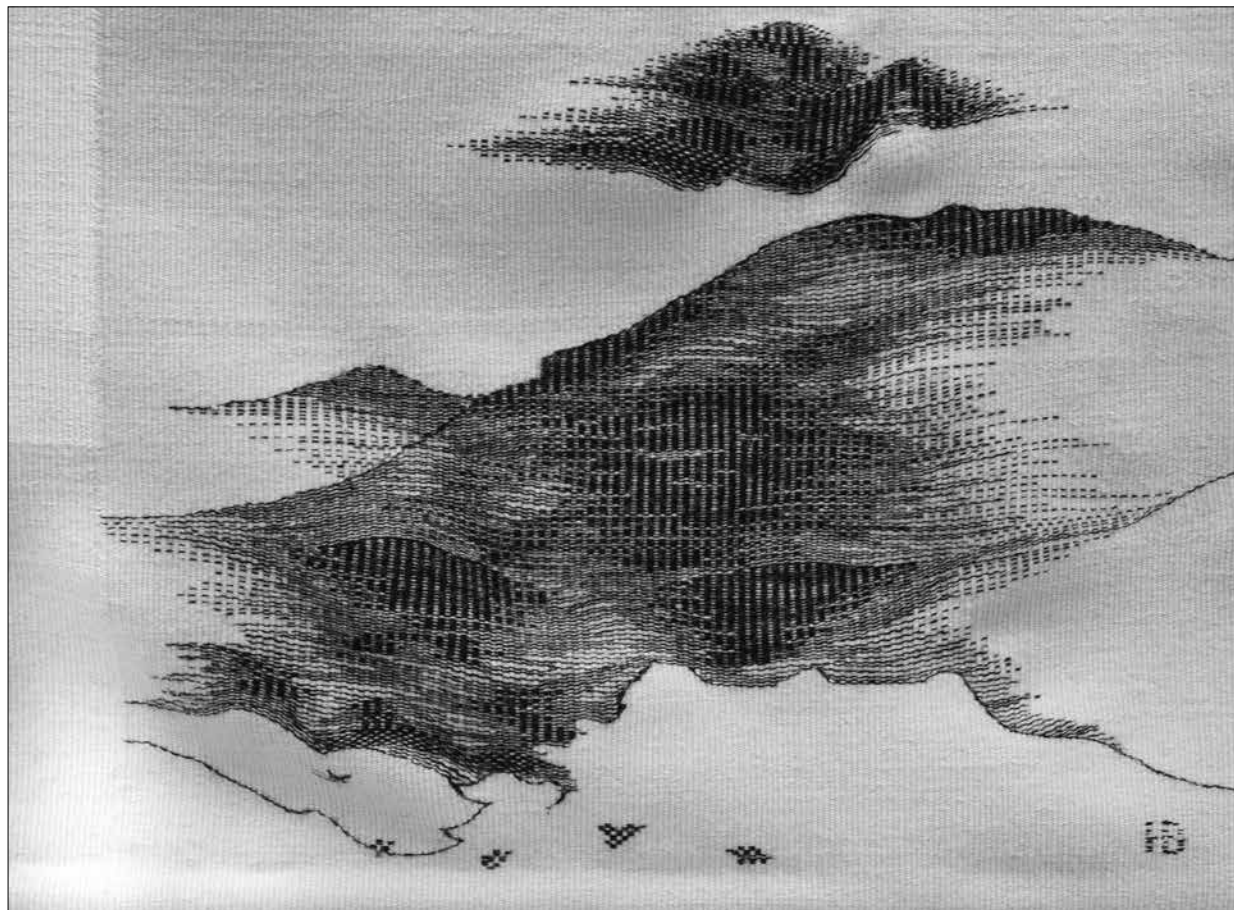
Ezt most már biztosan magamnak írom.
Szerkesztőt háborgatni zaklatással?
Alkudozni siket hályogkováccsal?
Maradjon fiókban, foszló papíron!

Mind teljesített számla, csupa limlom.
Utólag észlelem: a bankos rácsalt.
Na és? Mégis csak elnótáztam pár dalt.
Belül palota. Omlásveszély. Kint rom.

Magam vagyok magamnak közönsége.
Szigorú kritikusa is, ha tetszik.
Hogy ennyi már kevés? Vagy pont elég-e?

Két egyenes. A pontban egymást metszik.
Még egy sor, és e szonettnek is vége.
Az utolsó után kiteszem – EDDIG

##

Profán apokrif – részlet, VIII.

Cédulák XXV.

– mától egy kicsit nagyobb lett Hollandia területe, Belgium rovására. A határmódosításról a két ország állapodott meg, megváltoztatva az 1843 óta érvényes határaikat. Két kicsiny, 23 futballpályányi nagyságú sziget Belgiumtól Hollandia fennhatósága alá került, cserébe Belgium kapott egy félszigetet, mely négy futballpályányi nagyságú. Ennyi a hír, mely figyelmet alig érdemel. Elgondolom: melyik szomszédunkkal tudnánk megállapodni valami hasonlóról? Természetesen senkivel, már csak azért sem, mert a határokat magyarok közé verték véres vassal, tehát magyarok kerülnének magyarokhoz! És a Ceaușescu meg társai által szándékkal betelepítettek... Az idén lesznek százévesek mostani határaink. Egy hajdani tanárom tolmácsként tagja volt annak az országhatárainkat bejáró nemzetközi bizottságnak, amely 1945 után körbejárta azokat, amelyeket a győztesek az előző háború után szabtak meg. Az általános iskolában egy óra közti szünetben mondta ezt el kettőnknek B. tanár úr az udvari nyűzsiben. Talán konspirált. Több mint félszáz éve mesélte, emlékszem, mutatta is, amint ő beleállt a vízelvezető árokba, melyet a békediktátorok folyóként, természetes határként térképeztek. Alig értettem, amit mondott, bár néha később fölöttlött. Akkoriban olyan időket éltünk, ne mondj semmit senkinek! Izgatásért, ellenséges propaganda terjesztéséért órák alatt valamelyik hortobágyi lágerbe lehetett kerülni, és Recsk sem volt olyan messze... Ma beszélhetsz erről is, de a csüggedés mindent ural. Különben B. a következő tanévben már nem tanított – még megosztotta volna titkát...

– évtizedekig harsogták, a világ megismerhető! Nem esett róla szó, mikor, arról sem, akkor mi lesz, de az állítás tartotta magát – megismerjük, meghódítjuk! Nem ismerem a tudomány mai álláspontját, de az a régi, magabizó hajó elment. A

világ emberi része vagy még tágabban, egészen az univerzumig – nincsen ránk tekintettel, eszében sincs föltárni titkait. Lásd Kennedy-gyilkosság kitakart lapjai, több mint félszáz év után! És megannyi más ügy is, a mind zavarosabb holdra szállástól a színésznőket ért abúzusokig – titkok, gyakran szándékos ködösítés. Júlia mennyei színésznő, fénylőn mosolyog felénk, lánytestvére ribancnak mondja. Miképpen mi magunk is, hisz életünk jelentős hányadát sötétben éljük, rejtkezve. Nem engedsz fürdőszobádba, ágyéleted tabu, mint az enyém is. Ha meggondolom, miket látnék – nem is akarnám tudni, remélem, más sem az enyémet. És a világegyetem! Hányan gondolkodtak felőle, kémholdjaink beszenyeztek a Föld körüli pályát! Valóban jó lenne ismerni legalább legfőbb elveit, ha azok nekünk is hoznának valami hasznot, de így, amit megtudunk, csak ismeretlen kép mozaikdarabkái – üzenetük bármi lehet. Jámbor lelkek aggódnak jövőnkért, mi lesz az emberrel? És tulajdon múltunk szétválazni nem lenne előbbre való? Ha azt értenénk, mily ördögi taliga hozott idáig – vajon tanulnánk belőle? Isten egyszer már oly igen megundorodott az emberi világtól, hogy vízözönnel pusztította el!

– egyszer jártam a moszkvai Vörös téren, a késő '80-as években. Meglepve néztem a hepehupás, egyenetlen, agyonkoptatott kövezetet, régi, nagy méretű köveit. Arra gondoltam, mint korábban, amikor a tévében láttam a november 7-ei katonai díszszemléket: milyen kockázatos lehet peckesen, feszes sorokban masírozni a havas, síkos kövezeten. Mondják, Sztálin azért parancsolta meg Zsukov marsallnak, hogy lovon fogadja a téren a hadizsákmánynak számító német csapatzászlókat – hátha leesik a lóról. (A győztes lóhátról szemléli a megalázott veszteseket, mondta volna a Politikai Bizottság ülésén...)

Kapkodod a fejed, nézegeted a múlt beszámolóit, és csak hüledezel. Hruscsov 1956 februárjában, a szovjet kommunista párt elhíresült 20. kongresszusán megtartott titkos, majd másnap a New York Timesban közölt beszédében kezdte meg a generalisszimusz (Sztálin szerényen, magának adományozta ezt a címet...) szörnyetteinek kibeszélését, három évvel annak kiszenvédése után. A leírások szerint orvost nem engedett magához (cionizmus vádjával börtönbe zárta a Kreml orvosait), testőrparancsnoka rézgálicoldattal kezelte, mint ahogy a Napkirályt gyógyították pár száz évvel ezelőtt Párizsban. Hruscsov beszéde rögtön előrevetítette a katasztrófa érzetét népünk bölcs vezérének (Rákosi), aki önmagát kötelező szerénységgel úgy reklámozta, mint Sztálin legjobb magyar tanítványa... Első ijedtségében egyszerű módszert alkalmazott: elhallgatta, mit is hallott a Kreml nagytermében Hruscsovtól, könyékig véresen. Aztán a generálist hamar kirakták a mauzóleumból is. (Állítólag ugyanaz balzsamozta, aki Iljicsét, csak akadt egy kis gond, mert időközben a balzsamozó elkerült a Gulagra, de hála a legendásan precíz szovjet bürokráciának – megtalálták. Élve.) Mindezt még nem tudtam akkor azon a szürke és unalmas téren, csak olyan nyomasztó érzés kerített hatalmába. Lázadóvá kell válnod, ha kimondod az igazat, legalább egy részét... Angyali ifjúságunk, kortársaink már pöknek az egészre. Ja, hogy milliók meg milliók sorsa volt e szörnyek miatt halálhörgés, siralom... Felejsük el!

– elemi ösztön. Természetesen meleg víz nélkül nőttünk föl, de a gázon lehetett forralni, aztán a nagy lavórban fürdeni. Már amíg belefért az ember. Később a Tisza áldott hullámai, majd amikor a partfürdők megnyíltak a meleg vizes medencék – beköszöntött a boldogság. Tavasztól késő őszig. A '70-es évek házgyárai, és per sze lett meleg vizes fürdőszoba. Na jó, inkább kis pancsolás a kádban, de minden napszakban, és tiétek. Most a hétvégén eltűnt a bojlerből a gáz, kialudt az őrláng, a korábban barátságos fürdés helyett következetes hideg, reggel, délben, este. Alig néhány napos volt a böjt, mégis vágyott állapot lett az addig megszokott. Mit megszokott – észre sem vetted! Természetes mozdulattal megcsavartad a csapot, és folyt, ha akartad,

ömlött a forró víz, égette a kezed. Most még élvezed, de kis idő, és elfelejtet, milyen kincs... Hálátlanság? Kár, de jórészt így vagyunk mindennel. Ha észrevennénk, mikor süt a nap – több örömünk lenne.

– a Miatyánk kezdetű imádság különös kérése Istenhez: ne vígy minket kísértésbe. Ne tedd ezt velünk, Uram, hisz oly könnyen elbukunk, könnyörög a fohászkodó. S valóban – az ember esendő. Ősz öregek buknak porba, nyilvánosan szembesülve korábbi vétkeikkel. Megküzdötte életét, túljutott meredélyein, s most lám megbotlik egy bankbetéten, a kolléganő rosszul gombolt blúzán, késve rátörő, mégis oly pusztító vágyain... Ne vígy hát kísértésbe, Uram, már erőtlen vagyok a küzdelemre. De amíg élsz, kísértések közt vezet az ösvény, mindhalálig. Életutad a nem múló kísértések völgyében kanyarog. Ferenc pápa most új fohászt javasolna: „Ne engedd, hogy kísértésbe essünk.” Vajon megvédhet-e Isten magamtól, ha próbára tenném erőm? Kisded lennék, kit széltől is óvjon? Nagy László szépségesen kevély sora: „nekem a kérés / nagy szégyen, / adjon úgylis, ha / nem kérem.” Légy hozzánk kegyes, Uram.

– bunkósodik, már el is bunkósodott ez a világ, mondja az orvostanár. Professzor úr, Hamvas Béla a mi időnket előrelátón úgy jellemezte, mint a csöccselék kora... Természetesen ismeri a bölcselő munkásságát, megvette mind a huszonvalahány könyvét... Tájékozottsága messze túlme gy minden elváráson, de van köztünk ilyen is. Nyomasztóan kicsiny kivétel, elenyésző. A valóság, hogy még sohasem lehetett ilyen alacsony a gondolkodó emberek száma, már csak az óriásra duzzadt emberlélekszám miatt sem, mint éppen ma. Pedig még sohasem volt ilyen közel hozzánk a végtelen, de mérhető világ – ezért nem ismerhettük ilyen pontosan tudásunk korlátait sem. Az emberek gigászi tömegét sosem látott szakadékok szabdalják, és nem csupán a javak birtoklásában. Nem a fölfoghatatlan mértékű gazdagság és ennek ellentéte, a mélységes szegénység által különbözünk csupán. Testi-lelki adottságok, élethelehetőségek, értelem és képesség – megannyi szakadék, csakúgy az életmód, világképek – fényévekre került a vékony elit és a tengernyi tudatlan... És a hatalom! Korunkban

kik a világ urai? Kik kerültek a csúcsokra? Milyen lesz holnap az ember? Képesek leszünk még együtt élni, akár csak egy-két évtized múlva is? Vagy nem is fontos töprengedni? Ő már rég elrendezte jövőnk? Vajon mire mennénk, ha ismernénk a válaszokat?

– a Szent Korona hazatérésének 40. évfordulója alkalmából hétvégén nyílt nap volt a Parlamentben. Hosszú sorban álltak az érdeklődők az épület előtt. A riporter középkorú asszony előtt állt meg, aki megilletődötten beszél, mondataiból kiemeltek néhány szót, azt halljuk: egy kis faluból jöttek a fővárosba, a magyar Parlamentbe, látni a Szent Koronát! Ennyi élmény sok egy napra, sügja kissé pirulva, nehezen találva szavakat... Ezután két nyugdíjkorláti vidéki asszony beszél hal-kan, szinte mérlegelve szavaikat, nehogy többet mondjanak, így is elcsuklik a hangjuk. Még soha nem jártak a Parlamentben, egyikük csodálja és dicséri, mondván, milyen gyönyörű épület, talán a legszebb az egész országban... Másikuk innen folytatja, már-már suttogva, de kimondja, nem tudja visszafogni magát: a miénk ez a gyönyörű Parlament és a korona, a magyaroké, és nekünk ez a világ legszebb épülete! A mi Parlamentünk! Mindkettejük szemében könny csillan, a kamera elfordul tőlük. Ezeket a szavakat nyilvánosan évtizedekig tilalmas volt kiejteni magyaroknak – Magyarországon. Ma is kockázatos, példaképeink, a „mértékadó értelmiségiek” nem is mondanak ilyen sovén elfogultat, helyette olykor szimpla hülyeséget beszélnek – mind szűkülő körnek. Nem is mondom a legutóbbi példát, egy öreg író iránti, hajdani tiszteletből... Ezek a Szent Korona-látogatóba jött emberek pedig – dolgoztak, dolgoznak világéletükben, amíg a karjuk emelni tudják, és eltartják a sok „nagyembert”. Azok cserébe gátlás nélkül beszélnek a Parlamentben csakúgy, mint azon kívül. Nálunk mindig így ment ez hol Budán, Bécsben, Pozsonyban, most másutt... Nagy nép vagyunk, eddig még túléltek népük iránt tiszteletlen urainkat.

– érzékeny téma, óvatos fogalmazás, könnyen megsértődhet valaki. Naná, arról készítették nemzetközi összevetést, hogy az egyes nemzetek polgárai politikai ügyekben mennyire tartják hiteles tájékoztatónak a hazai médiát.

Természetesen ezúttal is listavezető a művelt Nyugat, mert Hollandia, Kanada, Németország tévénézői, újságolvasói és rádióhallgatói 70% fölötti arányban voksolnak a hazaira. Vivát! Példa a polkorrekt beszédű német média, ahol ugyan nem írták meg a kölni szilvesztert (SE!), jószerevével csak annyit, amennyi a magasságos hatalomnak használ... A legutóbbi időkben mégis kezdenek derék olvasóik kérdezni – miért látnak mást az utcán, mint a képernyőn? De oda se neki, a skandinávok is alig maradnak le, nekik 66%-ban tuti a hazai média! Stockholm biztonságos hely, a hullák, amelyek a skandináv krimikből kiborulnak, írói munkásság! Nálunk bezzeg! Politikai ügyekben az olvasók-nézők-hallgatók 42%-a hisz a hazai média tájékoztatásának. Hát igen, sóhajtának sokan, a független szoci politikai napilapot bezárta az ármány – mert nálunk ilyen is van, akarom mondani, volt. Persze, mindig van lejjebb hitetlenségben is, mert a lengyelek, olaszok, spanyolok még kisebb arányban hisznek saját sajtómunkásaiknak, nem beszélve a görögökről, ahol még 20% sincs a hívekből... Nagy kérdés, akkor kinek hisznek Európában, Berlinton keletre. Bár ahogy elnézem Merkel asszony küzdelmét a hatalomért – mintha ott is omladozna a várfal...

– öregek magánya – arasznaira a haláltól. Nincs vigasz, jó pillanataid mögött is sötétségtől hőkölsz. Nem ismerve nem tudtad, mit rejt az út, most látod csak – kincset kaptál induláskor, dörén herdáltad. Nem konyítottál időhöz, élethez – csak szálltak perceid számolatlan, mint megannyi napszirom – bőven van még, hitted mennyi éven át... Most bezzeg gyűjtenéd szelencébe, zárnád titkos fiók mélyére – múltjon lassan mi még hátravan. Szól a holló – soha már! Rikácsán összerendezsz, félbehagyod sürgős dolgod is – lelked mélyén már várod a hívást, mely mindent fölülír. Még áztatod magad, másokat, látszatra nyugodt maradsz, állva várod! De azért tudod, álarcod mögött riadt szemed, mosolyod eltévedt, már-már nyegleség. Hiába minden – időd lejár, szereped nincsen mód újraélni. Lehet, bújsz függöny mögé, vacogva mondd, mit sem számít a téli sötét, majd tavasz lesz, és rosszkedvünk telét York napsütése fújja szét – de már Shakespeare is csak szavával van jelen, az ágáló színész, ha

volt is, szertefoszlott... Szonettjeit mások szavalják, szerelmei por és hamu... Sötét délután, a napszak temetést idéz. Megtérni vágyasz eleidhez? Ördögöt! Még jöhet tavasz, ha éppen nem is neked, még fohászodhatsz kegyelemért, régiek megkopott üzenetei még útszéli virágok, nyílnak eléd, de tudd – sosem volt jogod a csüggedés! Igen, a porban, lelkek és göröngyök közt botolva, de mégis csak egy nagy, ismeretlen úrnak vendége lehettem én is. Áldassék érte szent neve.

– helyzetképek. Román regényíró könyvének egy részlete Nagybányán játszódik. A város hajdanán festőivel írta föl magát Európa képzőművészeti térképére, azóta nemigen történt ott megrendítő. A regényíró most itt járt, és betért egy trafikba, ahol az előtte érkezők (hallj csudát!) nem román nyelven beszéltek! Így amikor a regényíró sorra került, hitetlenkedve kérdezte, milyen külföldi nyelven beszéltek a vásárlók. A trafikos földhözragadt választ adott: németül és magyarul kérdezték őt, mert itt sok évszázada élnek együtt szászok és magyarok románokkal! A román szerző annyira föllelkesült élményén, hogy írásában eredeti formájában közli ezt a párbeszédet, lábjegyzetben a román fordítást. Boldog időkben (mikor voltak?) érdemes lenne tűnődni, vajon milyen önképük van szomszédainknak, ha számukra a nem román anyanyelvű honfitársaik külföldiek benyomását keltik. Nem találgatok arról sem, milyen képzeitek lehetnek saját történelmükről, hiszen az elmúlt évszázad két világháborúja végén a győztesek oldalán ültek, csakúgy, mint minden szomszédunk, az osztrákokon kívül... Nem mélázok a más nyelvű, más kultúrájú polgártársaik iránti megértésükről hozzánk mérve hatalmas országukban, mert még földézhető a közelmúltbeli akasztásos fenyegetés – mely, ha politikai hátsó szándékból is, de elhangzott! Más: a minap kétszer is visszatértem egy vezető brit zszurnaliszta cikkéhez, melyben azon aggódik, mi

lesz meleg honfitársaival a brexit után, hiszen az EU-ban deklaráltak a meleg jogai, hazájában nem! Vajon milyen vérszomjas kalózunokáknak véli a briteket, akik most rászabadulhatnak (!) a melegekre! Nem írom tovább szép új világunkat, helyzetképnek ennyi is megteszi...

– a gyerek fölháborodott, amiért egy részeg ember verseivel kell foglalkozniuk, amelyeket „hót részegen” böfögött ki magából! Tanár néni beavatottan elpletyőzta az osztálynak, szegény Ady úr folyvást alkesz volt, ivott egész éjjel, másnap csak rátöltött. Mondom neki, te is, én is berúghatunk, mint albán számár (régén így mondták), fia vers nem jön ki belőlünk, az ő költeményeihez hasonlítható végképpen nem. Továbbá nem részegen írt, hanem a másnap rátörő bódulatban, testét-lelkét roncsolva. Különb is, ő maga rég porlad, versei ragyognak. Akkor is, mi köze neki részeg állatokhoz, miért vegye őket komolyan? Bátyja rátromfol, versek... Amikor könyvet olvas (tényleg olvas háborús könyveket!), egyszerre elképzeli, ami a papíron van – ezért olvas. De verset olvasni – sose szeretett. Egy műszaki embernek nem ebben az életkorban kell a vers felé fordulnia, próbálnám árnyalni a képet, de csak lesújtó nevetés. És éppen a minap beszélt egy tudós elemző is Jókai lesújtó megítéléséről a diákok körében, kinek leírásai dagályosak, unalmasak – hősei fekete-fehér papíralakok... Az a régi világ, amikor regény pótolta a természetfilmet, a világ körüli utazást, Tolsztoj méretes könyveit nyaranta is kézbe vették, Hans Castropnak, „az élet féltett gyermekének” utazását érdeklődve (olykor meghatottan) követték, 3 forintos (!) Olcsó Könyvtárban olvastál a világról – ezek az idők elmúltak... Manapság filmet néznek, csetelnek a mobilon, nem költenek könyvre vagy más ilyenre, mint hajdanán. Se kárhoztatni, se dicsérni – tudomásul venni. De ettől még születik vers!

Kenyér és fegyver

Hányszor, de hányszor hivatkoztak, hivatkoznak, hivatkozunk az emberiség és az emberiség elleni bűntettekre.

Aki tisztában van a fogalmakkal, s aki nem, mindkét eset hallatán, olvasásakor „megnyomja a gombot”: Egyetértek. Aki vét, bűnt követ el az Ember ellen, ellenünk, saját maga ellen, azt elítélni, büntetni, szankcionálni, elhallgattatni kell. Ne folytathassa tovább. Bonyolult ügy? Dehogy...

Először is: mi a különbség a két fogalom és a gyakorlat között?

Az emberiség ellen elkövetett bűncselekmények büntetése viszonylag új keletű szabályozás. 1945-ben a győztes hatalmaknak nem volt jogi alapja a béke elleni és háborús bűncselekmények büntetésére, ha egy állam nem ellenséges polgárok ellen, hanem saját állampolgáraival szemben követte el azokat.

1968-ban a New York-i konvención fogalmazódott meg, hogy az emberiesség elleni bűntett soha nem évül el, a háborús rémtetthez hasonlóan.

Harmincegy évvel később, 1998-ban a 120 állam részvételével rendezett konferencián elfogadták az ún. római statútumot, amely a népirtás, a háborús bűntettek mellett nemzetközi szinten szabályozta az emberiesség elleni bűntettet is. Három bíróság alapokmánya szerint az emberiesség elleni bűntettet nemcsak a háború idején, hanem békeidőben is elkövetik.

Manapság nem telik el nap, hogy a híradások ne számolnának be az újkori világfelfordulásról, a migrációról, nevezzük azt menekülésnek, újkori népvándorlásnak, tömeges otthon-, hazatevénységnek, szociális segítségnyújtásnak, humánus kötelességnek, bárminek.

Aki tisztában van az okokkal, a sötét háttér-erők tevékenységével, érdekekkel, a sátáni és mammoni indítékokkal, s aki egyáltalán nincs, az is láthatja naponta, a nap minden másra hivatott

pillanatában a tengeren életveszélyben hánkolódó lélekvesztők „utasainak” kétségbeesett tekintetét, a halál közelségében vívódó, reményvesztett emberek arcát. A segítségért könyörgő szemüket... A döbbenetes kérdés bennük: Mi lesz velünk? Mi vár ránk? Az, ami miatt otthagytuk otthonainkat, szülőházánkat, szeretetteinket, szüleinket? Akár gyerekeinket? Uram...!

Minek reményében tették ezt, s keltek erre az útra, amely – egyszer csak megvilágosodik – nem is az új, boldogabb Életet jelenti számukra, hanem...?

A jobb esetben menekülttábor, magáláztatások, cipőpucolást, liftezést, konyhai munkát, utcaseprést. Vagy a bűnözést, a visszatoloncolás semmihez sem hasonlítható, halálíg tartó fájdalmát. Mindezt a humánus, a szolidaritás szivárványfényében. Szenvedsz te is!

De vajon te nem fogsz-e jobban szenvedni, ha köröttesed lassan megváltozik a világ, hiszen olyanná akarják tenni, mint amilyenből eljöttek, s talán nem is az igazi vallásukkal – mert az azért más...

Bárhogyan, a kérdés elkerülhetetlen, már csak a feltámadó félelmeink miatt is. Mi lesz belőlük, micsoda gyűlöletek szabadulnak fel idővel? S mibe, miféle létbe kényszerülnek bele a jöttek és a befogadó áldozatok?

Kapaszkodj meg, és jusson eszedbe: Észak-Korea, Afganisztán, Szomália, Líbia, Pakisztán, Szudán, Eritrea, Jemen, India. A 245 millió üldözött keresztény. Idővel ki lesz az üldözött?

A válasz idő kérdése? Csak az Emberen múlik.

Lehet-e csodálkozni, hogy sokan már a bibliai fordulatot vizionálják. Egyre többen már az unokáik jövőjéért aggódva élik napjaikat, vagy álmodják éjszakai álmaikat. Álmodjuk. Te is, én is.

Akik ezt előidézték és fönntartják, kérdezem, nem emberiség, emberiesség elleni bűntettet kö-

vetnek el? Népiirtást, háborús büntettet? Országokat megsemmisítve földönfutóvá tenni népeket? Nagyon halkán kérdezem: a „Harmadikat”? Félek, ez már az... S akik ezt zászlajukra tűzték, mit cselekszenek? Részesek...?

Nem kell ragozni. Fogalmazza meg mindenki magában a választ. Mert csak erre van az egyszerű európai embernek lehetősége. Egyelőre.

Talán eljön az az idő, amikor – lehetséges, hogy az utolsó pillanatban – Európa a haláltusája előtt megtalálja és megmenti önmagát.

Addig marad az egyre gyengülő remény a templomtornyaink keresztjei alatt. S a mi Istenünk segítségével a megvilágosodás: mit tehetünk mi, európai emberek s mi, magyarok.

Ébredjünk rá: olyan fegyverrel és munícióval kell megvívni létharcunkat, amilyen van, s amely

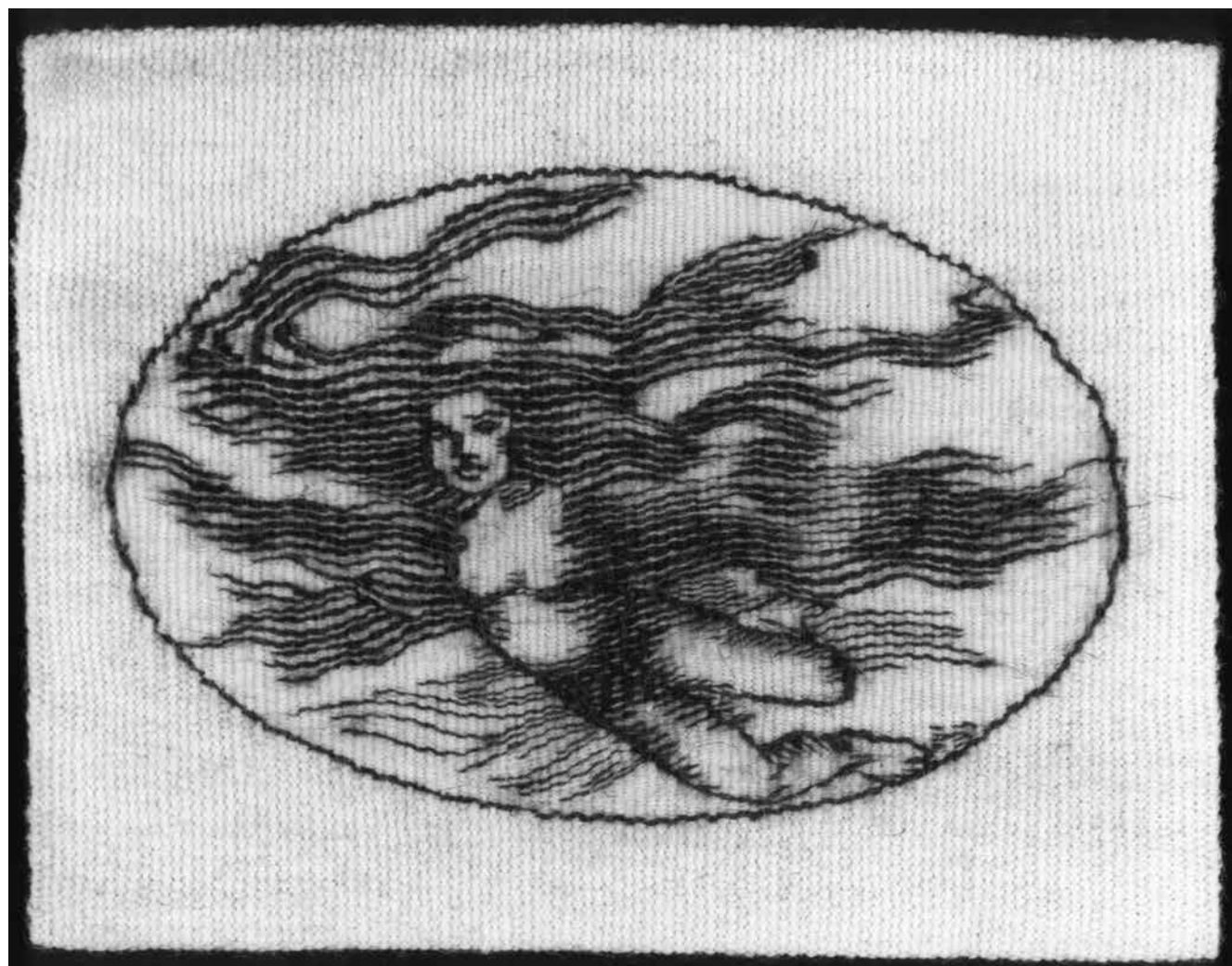
legféltebb kincsünk. A menedék. A Nyelvünk, ez a világ csodája és a Kultúránk.

Az ébredés az, ha ezt megértettük és megértetjük. A tetovált elménk és lelkünk visszanyeri azt a tisztaságát, amit a Jóisten nekünk adott, s ami fölött a Napbaöltözött Anyánk őrökdi. Ha tudunk hozzá imával fordulni.

Sok példa van arra, hogy a történelmi viharainkban, amikor kellett, előkerültek a régi, pincékbe, padlásra rejtett fegyverek. S a szárazon tartott muníció.

Ami ma betű, írás, zene, ennek a Kárpát-házának az ezer színe. S java...

Fegyverbe! Nyelvünkkel, kultúránkkal – magyar! Nyelvünkért, kultúránkért, jövőnkért – magyarok!

Repülés

Megmaradni... embernek, magyarnak, nemzetnek*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Pár évvel ezelőtt egy csoportos utazáson vettem részt Székelyföldön. Velünk utazott egy olyan hölgy is, akinek nem igazán jelentett sokat a magyarsága és a kereszténység. Tisztességes ember, középfokú végzettséggel, de nem igazán ismerte a történelmet, nem sokat tudott Trianonról, sőt még azt sem értette igazán, miért is beszélnék magyarul Budapesttől majdnem 1000 km-re. Így aztán 2004-ben „nemmel” szavazott a határon túli magyarok állampolgárságára, és sokkal jobban szerette a Kádár-féle szocializmust, mint az 1989 utáni rendszert. Ilyen felfogású nemzettársunkból több millió él még hazánkban. Aztán amikor hat nap után hazaértünk, a következőt mondta nekem: „Minden kétkedő anyaországbeli magyarnak kötelezővé tenném, hogy elmenjen pár napra Erdélybe. És akkor teljesen megváltozna Magyarország.”

Én csak egy napja vagyok itt Önöknél, de a nagy távolság ellenére kötelezővé tenném a clevelandi Magyar Társaság meglátogatását is, hogy minden anyaországbéli kétkedő és közömbös magyar ne csak a nevében, de a szívében is magyarrá váljon.

Hölgyeim és Uraim!

Szeretettel köszöntöm Önöket, sok magyar szellemiségű anyaországbéli testvérünk üdvözlését is hozva. Először is engedjék meg, hogy megköszönjem a meghívást, amely az 56-os szám és a magyar történelem örök kapcsolata okán külön is megtisztelő számomra.

Remek dolog itt, Clevelandben szellemiségről, értékekről, eszmékről beszélni, itt, ahol a szállodától talán 10 km-re, a Szépművészeti Múzeumuk előtt egy olyan Rodin-szobor található, amelynek üzenete egyértelmű: a józan emberi gondolkodás hatalma soha nem robbantható

szét. Bátor gondolat volt a magyar szellemiség témájához nyúlni, most, amikor olyan egyetemes gondok, problémák nyomasztják világunkat, mint a globalizáció réme és annak legagyafúrta eszközei: a menekültipar, a minden téren burjánzó manipuláció, a lakájmédia, a kötelező PC, a keresztényellenesség és keresztényüldözés, a terrorizmus és a nemzetállamok felszámolása.

Úgy vélem tehát, kifejezetten aktuális a magyar szellemiség eszméinek és értékeinek megvitatása éppen most, amikor zajos történelmi időket élünk. S mivel túl zajos és túl veszélyes, egyértelműen adódott a gondolat, hogy mondanivalómhoz kölcsönvegyem egy nagyszerű brit történész, Sir Bryan Cartledge magyar történelemről írt mesterművének címét, amely a következő: Megmaradni. Megmaradni embernek, magyarnak, nemzetnek. Meggyőződése, hogy a magyar szellemiség értékeiből táplálkozik a világ megmaradásának lehetősége is.

Talán sokkoló a konferencia témáját a magyarság megmaradásának gondolatával összekapcsolni, de nem dughatjuk homokba a fejünket. Bármennyire is kényelmetlen, ki kell mondanunk, hogy az 1956-ban még világszerte tisztelt magyar szellemiség által képviselt értékek és eszmék az elmúlt évtizedek történelmi és politikai viharaiban némileg megkoptak. A ma még vezető, globális világeszme képviselői pedig mindent el is követnek a nemzetben, függetlenségben és keresztény értékrendben gondolkodók szellemiségének folyamatos elerőtlenítése érdekében.

Nézzük hát sorjában

Embernek maradni mindig is nehéz volt az elmúlt 200 000 évben, amióta gondolkodó emberi fajról beszélünk. Hiszen az emberi természet tele

van buktatókkal: különféle érdekek, hatalomvágy, az anyagi javak iránti sóvárgás, irigység, önzés, hazugságok, ösztönök fekszenek keresztbe annak a krisztusi tanításnak, amelyet úgy hívnak: szeretet.

Radnóti Miklós így írt 1944-ben:

„Oly korban éltem én a földön, / mikor az ember úgy elaljasult, / hogy önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra...”

Ha Radnóti kegyetlenül igaz megközelítését követjük, akkor ma oly korban élünk a földön, mikor az ember mindent elad, elárul, és elhagyja a teremtő Istent.

Tudjuk, a mai neoliberális világ egyetemes istene a pénz, az anyagi javak esztelen felhalmozása és a „mának élés”. De ez a világ kioltja az emberből mindazt a nemes tulajdonságot, amellyel teremtése, ha úgy tetszik, evolúciós fejlődésének első pillanata óta rendelkezik.

Pedig a természetnek léteznek ősi törvényei, amelyek nem csupán a keresztényekre, de az ateistákra is érvényesek. Mert ezek a természeti szabályok biztosítják évmilliók óta a világ működésének lehetőségét és az ember létezését, még akkor is, amikor az emberi gyarlóságtól vezérelt szándékok néha kilendítik tengelyéből Isten valóságát.

Hamlet szavaival élve: most is kizökkent az idő. Az elmúlt évtizedekben ugyanis rendkívüli erőre kaptak azok a nézetek, amelyek támogatják és követik a Soros György nevével fémjelzett reflexivitás elméletét, amelynek lényege: a világ természeti törvényeinek ember általi manipulálása egy új, kreált, de valójában emberellenes világ létrehozása érdekében.

David Rockefeller 2002-ben kelt Emlékiratának 405. oldalán a következő sorok olvashatóak:

„Egyesek azt hiszik, hogy mi (a Rockefeller család) egy olyan titkos szövetséghez tartozunk, amely az USA valódi érdekei ellen tevékenykedik. Családommal együtt internacionalistának minősítenek, aki összeesküszik világszerte másokkal, hogy létrehozasson egy integráltabb globális politikai és gazdasági világrendszert, egy egységes világot, ha úgy tetszik. Ha pedig ez a vád ellenem, akkor büszkén vállalom, hogy bűnös vagyok.” (Forrás: Drábik János)

Ez a mondat azt bizonyítja, hogy lehet a globális gazdasági és pénzháttérhatalom létezését tagadni, de semmi értelme.

Ennek az erőszakos beavatkozásnak bevalottan is egy célja van: olyan, ún. nyílt társadalom létrehozása, amelyben az együtt élőket nem az évszázados közös kötelékek, gyökerek, nem a közös hit, vallás, kultúra vagy nyelv kapcsolja össze, hanem csupán egy írásba foglalt malaszt, amely mindenkinek korlátlan, de hamis szabadságjogot biztosít. Hamis szabadságjogot, mert ha több milliárd ember szabadságjoga korlátlan, az egyenértékű a káosszal és az anarchiával. Hiszen minden ember szabadságjoga addig érhet csupán, ahol a másik ember szabadságjoga kezdődik, vagyis az együttélésben nincs korlátlan szabadság. Korlátlan szabadság egyedül a szellemben létezik. Az együttélést szabályozó mechanizmust pedig rendnek hívják, más néven államnak, még szebben: nemzetállamnak. Persze, ez a struktúra fegyelmet, önkontrollt, önzetlenséget, néha lemondást, emberséges gondolkodást és magatartást igényel. Így szinte természetes, hogy a globalizmus támogatói számára a nemzetállami struktúra a legnagyobb ellenség. Szándékosan nem liberalizmusról beszélek, mert az egyrészt túl tág és összetett, sok alfajú fogalom, másrészt a klasszikus liberalizmusnak azért van néhány pozitív értéke is. Ne feledjük, Kossuth is liberális politikus volt. Ugyanakkor a globalizmusnak csupán az azt szervezők számára van előnye.

Szeretnék megemlíteni néhány olyan manipulált eszmét, amely a globalizmus, vagyis a teljes egysíkúság, az identitásvesztés és a totális káosz világába vezet. Ilyen a genderizmus vagy az egyneműek házasságkötésének támogatása. Miért is? Mert a születéskor kapott biológiai nem természetszerű létezése, illetve a különmeműek intim kapcsolata az emberi faj fennmaradásának fizikai alapköve. S ez a tény nem cáfolható. Ki kell mondanunk, hogy az orvosi esetek kivételével a természetestől eltérő irányt támogató eszmék a világ eredendő rendjének felborulását eredményezik. Hálát adok ezért Istennek, hogy olyan országban élek, ahol a család alapját – Magyarország Alaptörvénye szerint is – egy férfi és egy nő alkotja.

Az emberi létezés értékeiben ugyanilyen identitásvesztést eredményez az a manipuláció is, amely mások munkájának, erőfeszítéseinek a kihasználására sarkall milliókat „humánus” fe-

dőnév alatt. S ennek a manipulációnak egy célja van: Európa meggyengítése. Hogy miért pont Európa? Mert Soros György George Bush 1989-es hatalomra kerülése után bevallottan is áttette hadszínterét Amerikából Európába. Áttette, mert az USA bekebelezését keresztülhúzta Bush republikánus felfogása. S Európában partnerekre is talált a neoliberális politikusok körében.

Gyökértelenséget okoz továbbá az a mélységes szakadék is, amely a szegény és középrétegek, valamint a hatalmi elit között mára kialakult. Az a bizonyos olló rendkívül tágra nyílt.

Mintegy 300 trillió dollárt működtet (1 trillió egyenlő 100 milliárddal) a Globális Pénzimpériumnak is nevezett réteg, és ezzel olyan lehetőségek nyílnak meg előtte, amelyekről megrészegetve át kívánja venni a teremtő Isten helyét. S ez a tény akár az emberiség kiirtásához is vezethet, mert ez a réteg bármit megtehet. Vajon milyen irányba viszi az emberiséget a Föld természeti erőinek teljes kirablása s az ezzel okozott klímaváltozás? Mi vár ránk a génmódosított termények fogyasztásával? Mi célt szolgál az élőlények öncélú klónozása, a szervkereskedelem, a kábítószerek szervezett terjesztése? Mi lesz velünk a vegyi alapú gyógyszerek elmondhatatlan mellékhatásai, a környezetszennyezés, a modern kori népvándorlás évszázadokig ható negatív következményei miatt? Mit nyújtanak az emberiségnek a vegyi, biológiai fegyverek vagy „egyszerűen” csak az atom- és hidrogénbombák?

Hova vezet az emberi mértéktelenség útvesztője?

És milyen irányba visz az a szellemi környezetszennyezés, amely manapság a kereskedelmi lakájmédiumokból árad? Ezek a műsorok rendre eltorzítják a valóságot, és az emberi természet legvisszataszítóbb, legaljasabb jellemzőinek bemutatására helyezik a hangsúlyt. Felmagasztalják az igénytelenséget, és a torzulást állítják milliók követendő példajaként. Államokról, emberekről, történelemszerű hazugságokat terjesztenek, tudatosan félrevezetnek, embermilliókat manipulálnak irányítóik érdekei szerint. Önök az elmúlt másfél évben testközelben tapasztalhatták meg ennek a manipulációnak az egyik formáját, mi-

közben a valóság két héttel ezelőtt teljesen mást eredményezett.

S milyen irányba viszi az emberiséget az a tény, hogy technikai fejlődés címszó alatt számítógépes virtuális világba taszítják az élet szépségeinek és nehézségeinek megélése helyett, s emberek százmilliói magukba zárkózva, okostelefonjukkal összenőve elfelejtik a társalgás és társas érintkezés művészetét. Rigában, Lettország fővárosában egy közösségi helyen találkoztam egy fontos felirattal: „Nálunk nincs internet, beszélgetsetek egymással!”

Hogy is kapcsoljuk össze az „embernek” és a „magyarnak” maradás feladatát? Egyszerűen. Nagyjaink gondolataihoz fordulunk. Tamási Áron szavait idézem: „Aki embernek hitvány, magyarnak alkalmatlan.” Milyen igaz megállapítás!

De mit is jelent a „hitvány” jelző? Rossz minőséget. Olyan embert jelent, aki nem felel meg az elvárásoknak. De végül is mit várunk el a magyar embertől? Ki a magyar? Mi a magyar?

Ismét egy nagyszerű írónk gondolataihoz nyúlok. Illyés Gyula ugyan a XX. századi magyar irodalom egyik legellentmondásosabb alakja, de a nemzeti elkötelezettségéhez nem férhet kétség.

Illyés szerint „a hasonló közös lélek, a közös múlt, a hasonló gond [...] egyesít és választ szét. Magyar az, akinek a nyelve és az esze is magyarul forog. [...] Az a magyar, aki bátran szembenéz a nép bajaival, a nemzet fejlődésének akadályai-val. Aki a szabadságot [...] meg akarja valósítani. [...] Magyar az: aki nem bírja a homályt, sem a börtönben, sem a gondolataiban.”

Ma Magyarországon igencsak sokan „bírák” gondolataikban a homályt. Teljesen közönyösek vagy kifejezetten ellenségesek a közélettel, így a magyar szellemiséggel kapcsolatban is. A mondanom elején példával mutattam be, hogy sok honfitársunk milyen fertőzött gondolati térben éli még ma is az életét. De van olyan értelmiségi politikusunk is, rendszerváltozás utáni időkben országgyűlési képviselő, aki svájcisapkának nevezte a Szent Koronát, vagy egy másik egy hónapja nyilas pogromnak 1956-ot. Nincs még egy olyan ország az unióban, amelynek egyes képviselői annyiszor jelentették fel a 2010 óta regnáló magyar kormányt, mint a mi országunk. 2004-ben az állampolgárságról szóló népszavazáson megtagadtuk a határon túl élő magyarjainkat. És

az idén érdektelenség miatt érvénytelen lett az a népszavazás is, amelyet országunk magyarnak maradása érdekében szervezett meg a kormány. S valljuk be, ebben a harcban a határon túli magyarjaink sem támogatták eléggé az anyaországot. 10 évvel ezelőtt a hatalom fejmagasságban lövetett gumilövedékkel az '56-os forradalmat békésen ünneplő tömegbe, számtalan szemkilövést és más súlyos sérülést okozva. S ennek a hatalmi felfogásnak még ma is vannak szép számmal támogatói. Így az a gondolati széthúzás, amely a határon belüli magyaroknál – különböző okok miatt – meg tapasztalható, erőteljesen kihat a magyarság egy szellemben történő egyesítésének lehetőségére.

De miért van ez? Mi történt velünk az anyaországban?

Úgy gondolom, bármennyire is elítéljük azokat a társainkat, akiknek nem sokat jelent a magyarságuk, ők csupán a múlt bűneinek hordozói, kivetítői. A kommunista elnyomás, taktika, annak gátlástalan eszközei rögzültek bennük, ami sajnos továbbörökíthető. Sokan élnek még olyanok, akik jellemüket illetően is eligénytelenedtek a gulyáskommunizmusban, mert ott nem kellett a tetteikért felelősséget vállalniuk. Helyettesítette őket a pártjuk, hisz a párt proletár gyermekei voltak, s tán még ma is azok.

Az elmúlt évtizedekben az egymás gyűlöletére, megfigyelésére és feljelentgetésére alapozó társadalmi berendezkedés mélyen beleivódott a nem kellően iskolázott, önállóan gondolkodni képtelen, befolyásolt társainkba, s az emberi szabadságról, tisztességről beléjük táplált téves kényszerképzetek máig hatnak. A „merjünk kicsik lenni” szocialisták által képviselt eszméje még mindig érezteti hatását, s ez a negatív erő nem az ideális magyar tudat visszaépítése felé hat.

Az ugyanakkor örvendetes tény, hogy a mostani kormány 2010 óta számtalan olyan intézkedést hozott, amely a magyar szellemiség újjáébresztését célozza. Olyan értékeket teremt, amelyek a polgárosodás útját kövezik ki. S a magyar közmédia is minden lehetőséget megragad a magyarságtudat erősítése érdekében.

Hiába, az a rombolás, amelyet Trianon óta a magyarságnak el kellett szenvednie, nem törölhető ki 6 év alatt. Azért említek 6 évet, mert nekem úgy tűnik, hogy a magyar szellemiség felélesztése és a valódi rendszerváltás az anyaországban csak 2010-ben történt meg.

A magyar szellemiség torzójának egésszé formálása lassú folyamat lesz, de nem adhatjuk fel. Az oktatás, az újraéledt cserkészlet, a történelmi egyházak és a közmédia felelőssége óriási, de kemény ellenszélben kell működniük. Csak remélni tudom, hogy a 2018-as választásokon nem fordul meg az irány, mert a magyarságtudat visszaépítése nélkül nem sikerülhet a magyarnak s ezzel együtt a nemzetnek maradás feladatát végrehajtani.

Természetesen sokan vagyunk elkötelezett magyarok otthon, és néha rendkívüli, szívet-lelket melengető találkozások, programok átélői vagyunk. Sokan vagyunk erős magyar szellemséggel felvértezve, de még nem elegend. S hogy többen legyünk, Önöknek is segíteniük kell. Először is a liberális média hazánkról szóló manipulált hazugságairól kell a leplet együtt lerántanunk. Sokkal intenzívebb együttműködésre van szükség civil szervezeteink között is, és ki kell használnunk az anyaországbeli közmédia és a helyi médiumok, valamint az internet adta lehetőségeket is. Ezért szeretnék külön is beszélni a Bocskai Rádió szerkesztőivel. Tudjuk, a liberális, globális világhatalom egyik legfontosabb eszköze a hazug, befolyásoló média. Ennek segítségével most épp azt kívánják elérni, hogy a kis, szerintük hóbörgő Magyarország és a patás ördögnek beállított miniszterelnöke megtörjön. S ha ez bekövetkezne, Magyarország megszűnne magyar országnak lenni. Ezt pedig meg kell akadályoznunk. Ne feledjük, a trianoni tragédia egyik fő okozója is a nyugati hazug sajtó akadály nélküli terjesztése volt.

S hogy miért lett országunk a liberális média célpontja? Mert hazánk az unióban 2010 óta a nemzeti függetlenség, egy új, ha úgy tetszik, unortodox gazdaságpolitika és az őszinte, PC nélküli politizálás élharcosává vált. Csak remélni merem, hogy a brexit és az amerikai elnökválasztás eredménye olyan két figyelmeztetés a globális eszme képviselőinek, amely gondolkodásra kényszeríti azt a politikai világlátást, ame-

lyet a középosztály már sem itt, sem Európában nem tűr tovább.

Most pedig vegyük szemügyre a nemzetnek maradás súlyos, de gyönyörűsége feladatát. Illyés Gyula szerint minden nemzetnek van jellemzője.

„Hogy egy nemzet milyen fajta, a viselkedésén ismerjük meg. [...] Vannak szolgálaiak és szabadságszeretőik. [...] Nekünk a legnagyobb örökségünk: a szabadság. Ezért konok, hallgató, elhúzódozó, sőt egyenetlenkedő a magyar. A függetlenség, a különállás a legnagyobb kincse. Minden nemzetnek fontos a szabadság, de nálunk nagyon sok volt a vér és az áldozat.”

Sir Bryan Cartledge így ír nemzetünkről a *Trianon egy angol szemével* című könyvében:

„Más, szerencsésebb nemzetek történelmi diadalokkal és győzelmekkel van megtűzdelve. Magyarországi szerencsétlenségekkel és veszteségekkel. A magyarok erőssége a túlélés és a talpra állás.” Valóban, hosszú időkre visszatekintve sikeresen gyakoroltuk a túlélés és a talpra állás művészetét. És mindig a szabadság eszméje hajtott bennünket ebben a harcban. Történelmünk szabadságharcok sorozata. Elengedhetetlen ezért, hogy teljes igazságában ismerjük nemzetünk történelmét, mert ez lehet az az erő, amely a minden magyarban rejlő „magyarságkódot” képes életre hívni. Még a közönyösökben is. De valóban az igazságot kell ismernünk. Azt a történelmi igazságot, amelyet évtizedekig elhazudtak előlünk, s amelynek nagyon sok valódi részletét még most sem ismerjük.

Nem ismerjük, mert sokak érdeke – határon belül és kívül is – az volt, s talán még ma is az, hogy ne fedezzük fel népünk nagyságát, erejét. Talán még ma is létezik olyan érdek, amely nem szeretné, hogy megismerjük azokat a technikákat és hatalmi tényezőket, amelyekkel élve, vagy visszaélve, akár a nagy- vagy kisantant országai, aztán külön is a szovjetek országunk meggyalázására, megsemmisítésére törekedtek. El kellene juttatni a magyar társadalom kétkedő rétegét arra a tudati szintre, amelyen felfogja, hogy a kommunizmus nem viszonylagos jólétet hozott, hanem elsilányította az embert, és súlyos tragédiákat okozott. Mindenkinek tudnia kellene, hogy a kommunizmus világviszonylatban mintegy 100 millió emberáldozatot követelt. És mindenkinek

meg kellene értenie, hogy a kommunizmus és a globalitást támogató liberalizmus egy töről fakad. Egyiknek a „világ proletárjai egyesüljete” a jelszava, másoknak a nyílt társadalom megvalósítása a célja, amelyben a világ proletárjai egyesülnek. De ezt a tényt még millióian nem fogják fel. Nem értik, nem így gondolják, mert a nemzetközi és a magyar kereskedelmi lakájmédia képviselői, valamint a Soros és társai által támogatott szervezetek sztárolt „megmondóemberei” s a nyílt társadalmat támogató politikusok mást állítanak.

Hát így működik a történelemhamisítás és a magyar hírnév bemocskolása. Így működik, ha nem vagyunk résen, és nem teszünk megfelelő lépéseket a történelemhamisítók ellen.

Ezért is hoztam Önöknek ajándékba több filmet, amelyek közül hármat a Magyar Örökség díjas rendező, Jelenczki István készített. A *Háború a nemzet ellen* című film a magyar közösségi vagyion rendszerváltozás utáni szétrablásáról, *Az igazság soha nem késő* című az igazságtétel elmaradásáról, az *Égi élő igazság* pedig a Szent Koronáról szól. Ezt az utóbbi DVD-t a filmrendező küldte Önöknek. A már említett Sir Bryan Cartledge úrral is készült egy film, amelyben Trianon valóságáról beszél rendkívüli empátiával. Ezt a filmet a magyar közönség még nem látta. A Duna Televízió vezérigazgatója az ideutazásom előtti napon adta át, hogy elhozhassam Önöknek az igazságot Trianonról, egy angol diplomata szemével.

Kérem, alkalomadtán nézzék ezeket a filmeket nagy figyelemmel, mert ezekből az alkotásokból sok minden megérthető. Hallhatják pl. Antall Józsefnek, a rendszerváltozás utáni első miniszterelnökünknek a beszédét arról, hogy egy kreált államcsőd kilátásba helyezésével kényszerítette őt a nemzetközi háttérhatalom arra, hogy a kormányzásban a liberálisokkal működjön együtt. Ezekből a filmekből érthető meg, hogy mi munkál bennünk, magyar szellemiségű, anyaországbéli magyarokban akkor, amikor kívülállóknak számunkra érthetetlen és értelmezhetetlen módon küzdünk a függetlenségünkért. Úgy akarunk függetlenek és magyarok lenni, hogy egyben európaiak maradjunk egy megújult unió kötelékében. Magyarok akarunk maradni, keresztények akarunk maradni, és mi akarjuk meghatározni a jövő

vőnket. Mi akarjuk meghatározni, mert elég volt a történelmünk során abból, hogy mások döntenek a mi sorsunkról! Ez a gondolat képezi a magyar szellemiség alapját, ez a cél adja azoknak az egyetemes eszméknek és értékeknek a lényegét, amely fennmaradásunkat biztosíthatja.

Jelenczki István készített még egy filmet, amelyet sajnos még csak viszonylag zárt körben ismerhetünk. *Ön-tér-kép* a címe, s egy ismert pszichológiai eljárást, a családállítást kísérelte meg a magyar nemzetre kivetíteni. A családállítást mint módszer a múltban és a tudattalanban kutat, és nagyon gyakran segít olyan problémák megoldásában, amelyek csak a tudat alatti agyi tartományokban rejlő okok feltárásával és kimondásával orvosolhatóak. A film döbbenetes következtetést vont le: a magyar nemzet a teljes szétesés küszöbén áll. De a film szerint van visszaút is. A nemzetben és keresztény értékrendben gondolkodók számára egyértelmű, hogy ez nem más, mint a rend és a szakralitás helyreállítása.

Rend és hit. Hit és rend. Rend az agyakban, rend a lelkekben, rend az országban és rend a világban. Vissza kell térnünk a 10 kicsi szabályhoz, amelyet tízparancsolatnak hívunk. Vissza kell térnünk a kizárólag a lelkiismereten alapuló döntésekhez. És hit kell. Hit az igazságban, hit

az emberben és elsősorban: hit Istenben. Hit abban az erőben, amely valódi teremő erő, amely szakrális, s amelyet a Szent Korona képvisel. Hit a keresztény egyetemes értékrendben. Hit a közös ima erejében. A legújabb amerikai agykutatás egyes eredményei szerint agyunk kvantumszámítógép módjára működik, így gondolataink ún. kvantumkapcsolatba kerülnek a világegyetem alkotórészeivel, és kölcsönhatásban állnak egymással. Ez azt jelenti, hogy a közös ima és gondolat ereje több mint szakrális, már-már fizikailag mérhető jelentőségű. Ezért a hitünk és imánk közös erővel és Isten akaratából megállíthatja azt a folyamatot, amelyet a liberális manipuláció eddig elkövetett a természet törvényei és így az emberiség ellen. A jóra irányuló emberi összefogás és akarat ereje ugyanis legyőzhetetlen. Még a globalisták számára is.

De magyarként még ebben a kemény harcban se feledjük Márai Sándor intelmét: akárhova mégy, akárhol vagy, akármit teszel, vagy nem teszel, akármit mondasz, vagy elhallgatsz, „a haza Te magad vagy”!

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

* *Elhangzott a clevelandi Magyar Társaság kongresszusán 2016. november 26-án.*

Villanás a vízben

A nyelvi erkölcs változásai

Néhány évvel ezelőtt egy osztálytalálkozón régi diákjaimtól egy fatáblára írt házi áldást kaptam ajándékba. Az előszobában akasztottam fel a falra, és igen megörültem, amikor később megtudtam, hogy spontán jó helyre tettem. A házi áldást a hagyományok szerint a korábbi századok alatt is gyakran a bejárathoz közel helyezték el, hogy a ház vendégei már megérkezésükkor részesüljenek az áldás tanításaiból. Naponta többször is elmegyek előtte, el-elolvasom, bár én is, mint mi mindannyian, kívülről tudjuk a szövegét. „Hol hit, ott szeretet, / hol szeretet, ott béke, / hol béke, ott áldás, / hol áldás, ott Isten, / hol Isten, ott szükség nincsen.”

A házi áldás kulcsszavai – illetve szavai, hiszen a kulcsszavakon kívül más szó, a *hol* és az *ott* kivételével nincs is – hosszú időközön keresztül útmutatásul és tanításul szolgáltak az ember számára, meghatározták azokat az erkölcsi és életviteli normákat, amelyek mentén az elvárt mederben zajlott az egyes emberek élete. A nyelv eszközeivel, jól megjegyezhető módon, megismételt szavak, egymásra épülő gondolatmenet, azonnal érezhető, érzékelhető ritmus segítségével rögzíti az áldás fogalmait: hit, szeretet, béke, áldás, Isten. E fogalmak által jelzett normák, felfogás, viselkedés által érte, érthette el az akkori ember azt a szerencsés létállapotot, melyben „szükség nincsen”.

Több dolgon is érdemes elgondolkodni az elmondottak alapján. Az áldás szavait mind a mai napig használjuk, szókincsünk aktív részét alkotják, de tartalmuk, súlyuk, meghatározó erejük, példaértékük, erkölcsi útmutatásuk már más, mint korábban volt. Különösen abban az összefüggésben, melyet az áldás fogalmaz meg. A mai ember is arra törekszik, hogy ne szenvedjen szükséget, de ezt az elérendő célt nem feltétlenül és nem is elsősorban nemes erkölcsi eszmékben keresi és szeretné elérni, hanem sokkal

gyakorlatiasabb módon, bizony nemegyszer az etikai elvárások és követelmények háttérbe szorításával.

Bár – és ezt nem téveszthetjük szem elől – még ma is vannak, és nem is kevesen, akik számára a régi, klasszikus erkölcsi értékek nyújtának fogódzót. Mai korunk egyik jellegzetessége – és nem kis feszültség forrása –, hogy egymás mellett élnek különböző erkölcsi pillérekre támaszkodó emberek, akik számára az etikai elveken kívül a szavak jelentéstartománya is mást jelent. Mást jelent például a hit, az áldás, az Isten a vallásos ember számára, és mást a világi-as gondolkodású embernek – ez utóbbinak nem életvezetési modellt, erkölcsi útmutatást, hanem legfeljebb kultúrtörténeti vagy vallástörténeti fogalmat, s hinni is új eszmékben, pl. – Atyt idézve – a Mammonban, a pénz hatalmában fog.

A legáltalánosabban ismert erkölcsi útmutatás nyelvi megfogalmazása tízparancsolat néven vált ismertté. A tízparancsolatban megfogalmazott alapvető erkölcsi követelményeket mint az erkölcsi élet örökké érvényes tanait hirdették, és ezek követését megkerülhetetlen kötelességként állították az ember elé.

Ijesztő belegondolni, hogy ma már e tanokból jószerivel semmi se maradt. Nyelvi szempontból talán két parancsolatra figyelhetnénk fel. A 2. parancsolat – számos megfogalmazása ismeretes, a lényege mindnek ugyanaz – „Isten nevét hiába ne vedd!” Ha jól értelmezzük, e tanítás a tiszteletről szól. A kimondott szó árulkodik arról, hogyan gondolkodunk, mit gondolunk, kihez hogyan viszonyulunk, és leleplezi, ha nincs meg a tisztelet. A tisztelet, ami ma már szinte teljesen eltűnőben van. A mai modern ember nem érzi szükségét a tiszteletnek. A tisztelet mint fogalom archaikus színezetet kap. A tízparancsolat tanításában ez a tisztelet Istennek szól, de mai valóságunkból megközelítve magát a fogalmat és az általa jel-

zett viselkedési modellt értelmezhetjük talán tágabb értelemben is. A történelmi századok alatt tisztelet illette meg a szülőt, az időset, a bölcsét, a tanítót, a gyógyítót, a feljebbvalót és még sok más személyt. A mai közösségi kapcsolatokban nagyon meg kell nézni, nyomokban megvan-e még valahol a tisztelet, a régmúlt századokban az emberek közötti viszonyt alapvetően meghatározó viselkedési norma. A tisztetlenség egyik nyelvi megnyilvánulásaként fogható fel a káromkodás – istenkáromló és nemcsak istenkáromló, de mindenre kiterjedő káromkodások végtelen sora –, mely a mindennapi beszédben mindenemű korlátozottság nélkül bármilyen szituációban, bármilyen nemű, korú személyek jelenlétében, illetve szájából elhangozhat. Szomorú hallani kicsiny gyerekek, utcán bicikliző fiatal lányok, serdülő fiúk száját elhagyó vulgáris kifejezések egész sorát, de felnőtt emberek köztöszóként használt vaskos trágárságait is. A káromkodások elterjedése mögött nem nehéz észrevenni a nyelvi igénytelenség elharapódzását. Fogalmazhatnánk úgy is, hogy a nyelvünk, önmagunk és környezetünk, embertársaink iránti tisztelet mint erkölcsi követelmény hiányát.

A 8. parancsolat követelménye a hazugságot tiltja meg. „Ne hazudj, és mások becsületében kárt ne tégy!” – hangzik a parancsolat egyik olvasata. Nem véletlen, hogy a tízparancsolatban a hazugság a legnagyobb erkölcsi vétések közé került. Az emberiség természettől való – vallásos felfogásban: Istentől való – nagy adománya az emberi beszéd, az emberek közötti kapcsolatok egyik legfontosabb eszköze, az emberi kommunikáció alapja. Ezzel az adománnyal, lehetőséggel való óriási visszaélés a hazugság: a beszédnek nem az adekvát céljaira szolgáló felhasználása. A hazug beszéd nem az ismeretek megosztására, a társas kapcsolatok erősítésére, segítésére szolgál, hanem éppen ellenkezőleg: félrevezetésre, becsapásra, a társas kapcsolatok rombolására, s mint ilyen, felfogható úgy is, mint a nyelvvel elkövethető legnagyobb erkölcsi bűn. A beszéd etikájának alapkérdéseként állíthatjuk szembe egymással az igaz beszédet és a hazugságot, ez utóbbit kiterjesztve nemcsak a szóban elhangzó valótlanosságokra, de a féligazságokra, a csúsztatásokra, az eltitkolásra és minden olyan szóbeli, írásbeli vagy gesztusokban,

viselkedésben megnyilvánuló cselekedetre, mely a kommunikációban érintett partner – személy vagy közösség – szándékos félrevezetésére, megtévesztésére irányul.

Nos, ha a hazugság ilyen súlyos erkölcsi vétés, hogy nem tudott megszabadulni e bűn terhe alól az ember a történelem hosszú évszázadai alatt? Hogyan lehetséges, hogy annak ellenére, hogy könyvtárakat írtak össze a hazugság lélektanáról, társadalmi és személyi mozgatórugóiról, a hazugság béklyóiban vergődő ember motivációiról, céljairól, körülményeiről, annak ellenére, hogy koronként más megítélés alá kerültek a hazugság egyes válfajai, s annak ellenére, hogy mind a mai napig az egyik legsúlyosabb erkölcsi stigma a „hazug ember” minősítés, az emberiség nemhogy kilábalna a hazugság útvesztőjéből, hanem úgy érezzük, hogy az egyre inkább elhatalmasodik rajta. Súlyos gond ez a magánszférában is, de a nagy horderejű társadalmi kérdések esetében egyenesen kétségbeejtő.

Korunk embere a hazugságok tengerében él. Azért képtelen kiigazodni a világban, mert egymásnak ellentmondó információk özöne zúdul rá, s nincs módjában kiválasztani a valóságnak megfelelőt. Általában annak ad hitelt, amit többször hall, hiszen azt tudja megjegyezni. Az igaz beszéd és a hazugság konfliktusában nem is föltétlenül az a meghatározó, hogy ki mekkorát hazudik, vagyis az általa terjesztett információ kicsit vagy nagyon ferdíti el az igazságot, hanem inkább a hamis beszéd hatóköre. A magánszférában elhangzó hazugságok, legyenek azok bármekkorák is, az emberek viszonylag kicsiny számát érintik, így társadalmi szempontból nem tudnak súlyos károkat okozni, és inkább pszichológiai szempontból figyelemre méltóak.

Nem így van ez a széles hatáskörű, a társadalom jó részét érintő, a közfelfogást, a köztudatot befolyásoló hazugságokkal. Ezek adott esetben országok, népek életét, helyzetét befolyásolhatják, más mederbe terelhetik, akár önsorsrontó cselekvésre is készíthetik. E széles spektrumú hazugságok esetében nem kizárólag az igazság és a valótlanosság morális kérdései, a nyelvvel való visszaélés etikai problémái, e vétésget elkövető ember/emberek pszichológiai és erkölcsi mozgatórugói a meghatározóak, hanem a lehetséges társadalmi következmények. A beszéd erkölcsé-

ről beszélnénk olyan körülmények között, amelyekben egész iparágak jöttek létre az emberek megtévesztésére, befolyásolására.

A beszéd etikája, igaz vagy hamis volta igen nagy súllyal esik latba nagy nyilvánosságot érintő területeken. Az ún. közbeszéd, a sajtó, a televízió, általában véve a média, az internet, a politikai élet, a tudomány, a művészet és sorolhatnánk tovább az életnek azokat a színtereit, amelyekben a beszéd erkölcsé sokakat érintő következményekkel jár.

Nagyon sokat szokták ostromozni ebből a szempontból a médiát. Emlékszem, már gyerekkoromban is a nagypapa mindennap azzal a felkiáltással vette kezébe a napilapot, hogy: „Na, lássuk, mit hazudik az újság!” „De nagypapa, miért olvasod, ha tudod, hogy hazudik?” – kérdeztem csodálkozva, s erre az volt a válasz, hogy tájékozódni kell, és a sorok között olvasva kideríthető, mi az igaz és mi a hamis. Ma az objektív, pártatlan, független tájékoztatás igénye és kíváncsi lenni a fő cél, az ideál, melyet az igényes újságíró szeretne elérni. De elérhető-e ez az igény? Nemcsak azért kérdéses, mert az élet minden területén tekintetbe kell venni a velünk szemben támasztott elvárásokat, hanem főleg azért is, mert nem tudunk függetlennek lenni környezetünkötől, kultúránktól, neveltetésünktől, törvényeinkötől, szokásainktól, világlátásunkötől, attól a világtól, amelyben élünk. Hogy e világ sokféleségéből mikor mit ragadunk ki, az már tőlünk függ, és nemegyszer nem is akarunkon, inkább helyzetünkön, körülményeinken múlik.

Mindez természetesen nem mentség a szándékos félretájékoztatásra. Nem szeretném konkrét politikai ügyekre kihegyezni a kérdést, de nem állhatom meg, hogy ne említsek meg két példát a félretájékoztatással kapcsolatban. 2018. augusztus 28-án azt írta az Index, hogy: „Merkel kökemény ellentámadásba lendült. Kinézte magának Európa csúcsvezetői posztját. Komoly tervei vannak.”

Másnap azt olvasom az Origón, hogy „Merkel a bukás szélén”. No, akkor most mi van? Ki nem mond igazat? Hogy lehet így kiigazodni a világ dolgain?

Másik példa a félrevezető, megtévesztő nyelvi megfogalmazás klasszikus esete. Mire gondolunk akkor, ha az alábbi címet olvassuk? „Újabb

rekordot döntött a munkanélküliség” (Origo, 2018. 07. 27.). Én bizony arra gondoltam, hogy sajnálatos módon ismét drasztikus módon növekedett a munkanélküliek száma. Nagy hibát követünk el, ha a lesújtó cím után nem olvassuk tovább az írást, mert bizony ott ennek éppen az ellenkezője derül ki. Nevezetesen az, hogy a „rekord” a munkanélküliségi ráta csökkenésére utal (és nem a növekedésére), és arra, hogy: „A magyar foglalkoztatottság uniós mércével is kiemelkedő, az EU-rangsorban Magyarország a harmadik helyen áll.” Jelen esetben nem lehet arra hivatkozni, hogy különböző pártállásból másként kívánják közzétenni ugyanazt az eseményt, az pedig elfogadhatatlan, hogy a nyelvhasználat és nyelvismeret ilyen mértékű hiányosságát mentsegnek tekinthessük.

A nyelvi erkölcs vonatkozásában az a meglátásunk, hogy újabban mintha nem az igaz és a hamis konfliktusára esne a hangsúly. A sikeres médiakommunikáció fokmérője nem az igazságnak megfelelő tartalmak közzététele és a valótanságot tartalmazó információk kerülése. A médiasiker fokmérője, mondjuk így, a nézőszám. Ez másképp megfogalmazva azt jelenti, a siker azal mérhető, hogy a potenciális partnerek közül hányat lehet meggyőzni, befolyásolni, érdekeltté tenni, egy adott elgondolás, törekvés mellé állítani, függetlenül attól, hogy a konkrét ügy igaz vagy hamis, jó vagy rossz, értelmes vagy értelmetlen célokat szolgál. Gondoljunk csak a különböző (ál)tehetségkutató műsorok, a végtelenségig ismételt hazug reklámok vagy akár a hatalmi ambíciókat dédelgető ismeretlen, illetve alig ismert személyek túlforszírozott médiajelenlétére, a minden közérdekűséget nélkülöző jelentéktelen, belső ügyek hisztérikus feltupírozására. Az igaz és a hamis erkölcsi vonatkozása eszközként, módszerként jelenik meg: bármiről lehet állítani, hogy igaz, és bármiről az ellenkezőjét is, s míg kiderül, ha kiderül, a valóság, addigra már az emberek egy részét csatasorba lehetett állítani valamely törekvés mellé.

Az elektronikus kommunikáció térhódításának korában, azaz napjainkban a beszéd hagyományos és hosszú évszázadok alatt, a társadalmi együttélés által szentesített kommunikációs és erkölcsi normái érzékelhetően olyan változásokon mentek/mennek keresztül, hogy egyesek

már felvetették a digitális világgal járó új erkölcsi normák megjelenését és térhódítását.

Napjainkra elég egyértelműen kikristályosodott, hogy a digitális világ megjelenése által kiváltott eufórikus örömnkbe nem kevés ürm is vegyül. Az internetkorszak kezdetétől elég sokáig csak az előnyöket élveztük. Azonnal megszerezhető információk a világhálóról az élet bármely területéről, gyors kommunikációs lehetőségek, közösségi hálók létrehozása, a honlapok elterjedésével bemutatkozási lehetőségek és sok-sok más tartalom, ami megkönnyítette az életünket. Ma már kissé másképp látjuk a helyzetet.

A digitális tér olyan sok új, korábban elképzelhetetlen nyelvi és magatartási modell megjelenését tette lehetővé, ami a korábbiak során elképzelhetetlen volt. Gondolhatunk itt pl. az anonimitással járó visszaélésekre. Kiadhatjuk magunkat más személynek, mint akik vagyunk, kitalált személy bőrébe bújva teremthetünk új kapcsolatokat, a névtelenségbe burkolódzva írhatunk alpári kommentárokat, rosszindulattól csöpögő, gyalázkodó bejegyzéseket, a felelősségre vonástól nem tartva behálózhatunk naiv, jóhiszemű internethasználókat, kiskorúakat, közzétehetünk sokkoló vagy a jó ízlést romboló képeket, és kedvünk szerint zaklathatunk bármivel bárkit, akinek a címét megkaparinthattuk. Sorolhatnánk a végtelenségig a visszaélési lehetőségeket, melyeket a digitális világ elterjedése tett lehetővé.

Igen komoly problémával állunk szemben. Mert egyfelől ott van a világháló szabadságának kérdése: az internet egyik vitathatatlan előnye a szabadság, és az internethasználók is ragaszkodnak hozzá. A cenzúrázatlan tartalmak más relációban ugyanis nem nagyon kapnak teret. Másfelől viszont ott vannak a romboló tartalmak: a gyűlöletszítás, a behálózás, visszaélés, becsapás, felbujtás, és akkor még ezek nyelvi megnyilvánulási formáiról nem is ejtettünk szót. Az internet szabadsága ellenére is szükségesnek látszik bizonyos etikai normák meghatározása, melyek a digitális térben is érvényesek – vagy talán az lenne a legjobb, ha a digitális térben is olyan erkölcsi normákat tartanának szem előtt, mint a nem digitális térben. Kérdés, hogy lehetne ezeket betartatni. Hogy ezekre szükség van, abból is látszik, hogy van olyan ország (Németország), ahol működik olyan intézet, mely a di-

gitális tér etikai normáival foglalkozik (Digitális Etikai Intézet, 2014). Annak se örülünk, ha letiltják leveleinket, blokkolják kommunikációs lehetőségeinket, de annak pedig végképp nem, hogy mi magunk vagy éppen gyerekeink, unokáink ki vannak szolgáltatva a digitális térben nem kívánt tartalmaknak, veszélyes befolyásnak, életkoruknak messze nem megfelelő „ismeretanyag”-nak. Próbálunk valamit tenni a médiatudatosságra való nevelés útján, egyelőre nem nagyon tudni, milyen sikerrel.

Túlás-e, ha úgy érezzük, hogy a digitális térrel kiszabadult a szellem a palackból? Van-e eszközünk a szélsőségek megfékezésére, keretbe szorítására, az ártó tartalmak kiküszöbölésére, a nyelv eszközeivel való visszaélések megakadályozására? Vagy nincs is szükség erre? Tekintsük úgy, mint a szabadság újabb lehetőségeit, melyeket nem terhelnek feleslegesen hagyományos erkölcsi és nyelvi skrupulusok? Sokat foglalkoztunk már pl. a digitális térben a közösségi médiában zajló írásbeli kommunikáció elképesztő nyelvezetével, minden normát mellőző szóhasználatával, helyesírással, de azonkívül, hogy mindezt regisztráljuk, esetleg rosszalljuk, érdemben nem sok mindent tehetünk ellene.

Nem hinném, hogy jó lenne, ha ebbe bármilyen divatos szabadságkonceptió jegyében bele nyugodnánk. A beszéd erkölcsének tanulmányozásánál talán abból kellene kiindulnunk, hogy a nyelv közügy, mindannyiunké, közösségünké, és nem egyéni tulajdon, melyet ki-ki kedvére változtat. Használhatjuk, de vissza már nem élhetünk vele. A visszaélés erőszakcselekedet, s mai korunk nemcsak az egyéni szabadságot hirdeti, de mindennemű erőszakot elutasít. A nyelvhasználat olyan etikai magatartás, mely a nyelvhasználok felelősségének kérdését is tartalmazza. Ebből a szempontból annál nagyobb a felelősség, minél nagyobb, minél többeket érinthet a nyelvi hatás. A közmédia, a tömegtájékoztatás, a sajtó, a könyvkiadás jellegéből adódóan igen nagy befolyásoló erővel rendelkezik, s így felelőssége is igen nagy. A nyelv és erkölcs viszonya nemcsak nyelvi szempontból figyelemre méltó probléma, de szélesebb értelemben egy adott korra jellemző közéleti magatartás, a nyelven túlmutató társadalmi kérdés.

III. Károly második háborúja a törökök ellen (1737–1739)

Előszó

A hetedik (egyben utolsó) török–velencei háborúba (1714–1718) a velenceiek oldalán – az 1716. április 13-án megkötött szövetségi szerződés értelmében¹ – belépő Habsburg Birodalom számára a fegyveres konfliktus jelentős sikereket hozott. Ennek a sikernek a „záloga” elsősorban Savoyai Jenő (1663–1736) hercegnek, a császári csapatok főparancsnokának katonai zsenialitásában rejtett. A pozsareváci békeszerződés (1718. július 21.) értelmében a „kétfejű sas” visszaszerezte a Bánság teljes területét, továbbá megszerezte Bosznia és Szerbia északi, valamint Havasalföld nyugati részét, azaz Olténiát.² III. (VI.) Károly törökök elleni első háborúja fényes győzelmet hozott. Ezt a sikert megismétlendő, a császáriak 1737-ben ismét háborúba keveredtek a törökökkel. A Habsburg Birodalom helyzete, illetve a körülmények két évtized alatt azonban jelentősen megváltoztak, ráadásul a birodalom és a Monarchia „támasza”, Savoyai Jenő herceg is elhalálozott. A császári igény egy „könnyű győzelemre” megvolt, de a feltételek több szempontból is hiányoztak ehhez. III. (VI.) Károly törökök elleni második háborúja komoly veszélybe sodorta a császáriak korábbi katonai sikereit. Egyebek mellett azzal is fenyegetett, hogy a történelmi Magyarország utolsóként visszaszerzett darabja, a Bánság ismét török iga alá kerülhet.

I. Történelmi előzmények

Európa békéjét hosszú évszázadokon át a kontinens nagyhatalmai között fennálló erőegyensúly határozta meg. Ez a „status quo”³ az 1730-as években, III. Károly magyar király – illetve VI. Károly néven német-római császár – (1711–1740) uralkodásának második felében (ismét) megint látszott. Ebben jelentős szerepet játszottak az európai politikai események, továbbá az osztrákok és az oroszok, illetve azok törökökkel való viszonyának megváltozása. Az európai hatalmi egyensúlyt elsődlegesen a lengyel király, illetve a szász választófejedelem halálának következményei zavarták meg. II. (Erős) Ágost lengyel király és litván nagyfejedelem (1697–1704, 1709–1733) – I. Frigyes Ágost néven szász választófejedelem (1694–1733) – halála után a jelentős kiterjedésű országainak öröklése körüli viszály megzavarta az „öreg kontinens” békéjét, ami az ún. „lengyel örökösödési háborúban” (1733–1735)⁴ csúcsosodott ki. Az elhunyt uralkodó fiát, a könnyelmű és pazarló életmódú, szász származású Frigyes Ágostot (1693–1763) a Habsburg Birodalom, Oroszország, valamint a feltörekvő Poroszország támogatta.⁵ A trónkövetelő lengyel

¹ SZAKÁLY FERENC: *Hungaria Eliberata. Budavár visszavétele és Magyarország felszabadítása a török uralom alól. 1683–1718.* Corvina Kiadó. Budapest, 1986. 173. p.

² BÖHM LÉNÁRT: *Dél-Magyarország vagy az ugynevezett Bánság külön történelme. Első kötet.* Emich Gusztáv tulajdona. Pest, 1868. 351. p., TARJÁN M. TAMÁS: 1718. július 21. | *A pozsareváci béke megkötése.* RUBICONLINE: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1718_julius_21_a_pozsarevaci_beke_megkotesere (Letöltés ideje: 2019. július 10.)

³ A status quo jelentése fennálló állapot. A politikában azonban az erőviszonyok, társadalmi struktúrák, rend fenntartását értjük alatta. FENCsik LÁSZLÓ (szerk.): *Politikai kisszótár.* Kossuth Kiadó. Budapest, 1980. 227. p.

⁴ A háborúnak gyakorlatilag 1735-ben lett vége, azonban az 1735-ben aláírt békeszerződés szövegének véglegesítésére, illetve ratifikálására csak 1738-ban került sor. BÉRENGER, JEAN: *Guerre de la Succession de Pologne (1733–1738).* Universitätsfr: <https://www.universalis.fr/encyclopedie/guerre-de-la-succession-de-pologne/> (Letöltés ideje: 2019. október 1.)

⁵ Kezdetben a Habsburg Birodalom, továbbá Oroszország és Poroszország egyik trónkövetelőt sem támogatta. Saját jelöltjük volt, II. Péter (1648–1706) portugál király (1683–1706) egyik fiának, Mánuel (1697–1766) infánsnak, Ourém grófjának személyében. Az erről szóló szerződést 1732. szeptember 13-án írták alá az oroszok és az osztrákok, majd 1732. december 13-án a poroszok is csatlakoztak hozzá. Ezt nevezték – a három ország címere után – a „három fekete sas szerződésének” („Treaty of Three Black Eagles”). II. (Erős) Ágost halála (1733. február 1.) után megváltozott a politikai helyzet. A „három fekete sas” végül „ejtette” a portugál infáns személyét, és az elhunyt lengyel király, illetve szász választófejedelem fiát támogatta. TUTTLE, HERBERT – ADAMS, HERBERT BAXTER: *History of Prussia.* Houghton, Mifflin and Company. Boston (Massachusetts, USA), 1883. 369–371. pp, CIERLIŃSKA, HANNA: *A Panorama of Polish History.* Interpress Publishers. Warsaw, 1982. 73. p.

A Habsburg Birodalom III. (VI.) Károly uralkodása idején (1711–1740)

Forrás: *Kölcsey Ház Alapítvány*: <http://www.kolcsey.org/wp-content/uploads/2016/05/Habsburg-birodalom.jpg> (Letöltés ideje: 2019. október 29.) Megjegyzés: Az 1722/1723. évi pozsonyi országgyűlés által törvénybe iktatott Magyar Királyi Helytartótanács, továbbá a Magyar Királyi Kamara székhelye előbb Pozsonyban (Bratislava), majd – 1784-től, II. József, a „kalapos király” (1780–1790) rendelkezése értelmében – Budán volt. Utóbbi szervet – ekkor – a helytartótanácsba olvasztották. A többi központi szerv székhelye Bécsben (Wien) volt.

herceget, Stanisław Leszczyńskit (1677–1766) – a lengyelek többsége mellett – Franciaország, Spanyolország, illetve a Szárd–Piemonti Királyság biztosította támogatásáról.⁶ Ugyanakkor a franciák törekvéseikkel politikailag nem ingerelték a „tengeri hatalmakat” – így a briteket és a hollandokat –, ezért azok semlegesek maradtak az újabb európai fegyveres konfliktusban.

A Lengyel Királyság területén, továbbá a Rajna-vidéken, illetve az Itáliában dúló fegyveres

összeadásokat⁷ végül az 1735. október 3-án aláírt bécsi béke zárta le. A tárgyalások – a spanyol és a szárd–piemonti húzódozás miatt – a szemben álló felek között a következő években (1735–1738) is folytak, végül 1738. november 18-án ugyancsak Bécsben írták alá az immáron a végleges szöveget tartalmazó békeszerződést.⁸ Egyébiránt az 1738. évi bécsi szerződés az egyik utolsó latin nyelvű nemzetközi szerződésnek tekinthető.⁹

⁶ RIBÁRY FERENC (szerk.): *Világtörténelem. A művelt magyar közönség számára. VII. kötet. (Az újkor)* Kiadja Méhner Vilmos. Budapest, 1884. 522–523. pp.

⁷ MANGOLD LAJOS – HORVÁTH CYRIL (szerk.): *Az újkor története. XIV. Lajos és Nagy Frigyes kora. Tolnai Világtörténelme. A Magyar Kereskedelmi Közlöny, Hírlap- és Könyvkiadó-vállalat kiadása.* Budapest, 304. p.

⁸ LINDSAY, JEAN OLIVIA (szerk.): *The New Cambridge Modern History. Volume VII. The old Regime (1713–1763).* Cambridge University Press. Cambridge, 1957. 205. p.

⁹ GILDEA, ROBERT: *Barricades and Borders: Europe 1800–1914. Third Edition. Short Oxford History of the Modern World.* Oxford University Press. Oxford, 2003. 200. p.

Az 1738. évi bécsi szerződés értelmében – a francia–spanyol–szárd és piemonti szövetség győzelme ellenére – a lengyel, illetve a szász választófejedelemi trónt II. (Erős) Ágost fia – az országainak ügyeivel később alig törődő – III. Ágost (1733–1763) nyerte el.¹⁰

A Habsburg Birodalom – amely a nyugati hadszíntereken jóformán magára utalva harcolt – elvesztette a Nápolyi és a Szicíliai Királyságot, amelyeket átengedni kényszerült az V. (Bourbon) Fülöp spanyol király (1700–1724, 1724–1746) vezette Spanyolországának. Bár az osztrákok nem lettek teljesen „kisemmizve”, mivel a Habsburg Birodalom – bizonyos feltételek mellett – a Toszkán Nagyhercegség, továbbá a Pármai Hercegség területeivel gazdagodott, azonban ezek kevésbé voltak jelentősek a dél-itáliai területekhez képest.¹¹ Ezért a Habsburg Birodalomnak mielőbbi, a veszteségeket feledtető külpolitikai sikerekre volt szüksége.

A feltörekvő Oroszország – amely I. (Nagy) Péter orosz cár uralkodása (1682–1725) alatt egyre jelentősebb hatalommá nőtte ki magát – terjeszkedése folyamán törvényszerűen szembeállta magát az Oszmán Birodalommal. Habár az orosz–török viszony I. (Nagy) Péter özvegye, I. Katalin (1725–1727), illetve unokája, II. Péter uralkodásának (1727–1730) idején viszonylag békés volt, azonban V. Iván cár (1682–1696) lánya, Anna cárnő regnálása (1730–1740) alatt jelentősen megváltozott az oroszok és a törökök közötti kapcsolat. Ennek oka, hogy a még I. (Nagy) Péter által – az 1711. július 21-én aláírt pruti szerző-

désben – vállalt kötelezettséget – nevezetesen, hogy Oroszország nem avatkozik bele a lengyel ügyekbe –¹² Anna cárnő „felrúgta”, amikor beavatkozott a lengyel örökösödési háborúba. Az orosz beavatkozás ellen a török diplomácia élénken tiltakozott.¹³ Az erősödő Oroszország nem titkolt célja volt továbbá a Fekete-tenger partvidékének, illetve Azov (Азов) erődjének elhódítása a törököktől. Az „orosz medve” a területszerzést addig akarta végrehajtani, amíg a törökök a perzsákkal hadakoztak. Az orosz diplomáciai fellépés azt eredményezte, hogy az oroszok ismételten szembekerültek az immáron I. Mahmur török szultán (1730–1754) által vezetett Török Birodalommal, illetve annak szövetségesével, a Krími Tatár Kánsággal. Az amúgy is feszült orosz–török viszonyt tovább rontotta, hogy a törökök szövetségesei, a tatárok zsákmányszerző és pusztító portyázásai során Oroszország déli – ukrainai – részeit dúlták. A tatárok fosztogatásai miatt is előre „borítékolható” volt az újabb orosz–török háború.¹⁴

Időközben a Habsburg Birodalom, illetve a szövetségest kereső Oroszország érdekei is találkoztak, ezáltal – még 1726-ban Bécsben – létrejött az első osztrák–orosz szövetség, amelynek értelmében a felek kötelezettséget vállaltak arra, ha valamelyiküket – harmadik hatalom részéről – fegyveres támadás érné, a másik minimum harmincezer fős sereggel siet a segítségére.¹⁵ A még I. Katalin (1725–1727) és III. (VI.) Károly (1711–1740) által kötött szövetség azt eredményezte, hogy a Habsburg Birodalom egy

¹⁰ GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. Az összes ismeretek enciklopédiája. I. kötet (A–Aradmegye)*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest, 1893. 163. p.

¹¹ A Toszkán Nagyhercegséget csak az utolsó, a Medici családból származó nagyherceg, a gyermektelenül elhunyt Gian Gastone de' Medici (1671–1737) 1737. július 9-én bekövetkezett halála után szerezte meg a Habsburg Birodalom. Ennek oka, hogy (Lotaringiai) Ferenc István (1708–1765) lotaringiai herceg (1729–1737) lemondott országáról, cserébe a III. (VI.) Károly lányával, Mária Teréziával kötendő házasságért, illetve a toszkán nagyhercegi címért, amelyet 1737 és 1765 között viselhetett. XV. Lajos francia király (1715–1774) akaratának megfelelően Stanisław Leszczyński lett – 1737 és 1766 között – Lotaringia utolsó hercege. Leszczyński halála után a hercegség területét Franciaországba olvasztották. RIBÁRY, 1884. 524. p., HAJNAL ISTVÁN: *Egyetemes történet. III. kötet. Az újkor története*. In: HÓMAN BÁLINT – SZEKFÜ GYULA – KERÉNYI KÁROLY (szerk.): *Egyetemes történet. A Magyar Szemle Társaság kiadása*. Budapest, 1936. 507–508. pp.

¹² MEYER SETTON, KENNETH: *Venice, Austria, and the Turks in the Seventeenth Century*. The American Philosophical Society. Independence Square. Philadelphia (Pennsylvania, USA), 1991. 422. p.

¹³ CHISHOLM, HUGH (szerk.): *Anne, Empress of Russia. Encyclopædia Britannica. 2. kötet. 11. kiadás*. Cambridge University Press. Cambridge, 1911. 68–69. pp.

¹⁴ STONE, DAVID R.: *A Military History of Russia: From Ivan the Terrible to the War in Chechnya*. Greenwood Publishing Group. Westport (Connecticut, USA), 2006. 64. p.

¹⁵ A harmincezer fős „segédhad” húsz ezer gyalogos, illetve további tízezer dragonyost jelentett. ROUSSET DE MISSY, JEAN: *Les Intérêts presents des Puissances de l'Europe. III. kötet*. Adrien Moetjens. A la Haye (Hága), 1736. 444. p.

évtizeddel később egy újabb, az oroszokkal közös háborúba sodródott a törökök ellen.¹⁶

A Habsburg Birodalom fegyveres támogatása azonban csak egy esetleges, Oroszországot ért támadás esetén lépett volna életbe, azonban III. (VI.) Károly és tanácsadói kiváló lehetőséget láttak a törököktől való újabb területszerzésre, ugyanakkor lekötöztették is voltak az oroszok felé. A bécsi császári udvarban még élénken élt az emléke Savoyai Jenő törökök elleni sikeres hadjáratának (1716–1718), amely – az ún. „*pozsaeváci békeszerződés*” (1718. július 21.) értelmében – fényes sikereket hozott. A Habsburg Birodalom a lehetséges balkáni területszerzés mellett „presztízst” is növelni kívánta a korábbi – a lengyel örökösödési háborúban elszenvedett – kudarcok után. Emellett igyekezett megakadályozni az oroszok esetleges túlzott térnyerését a Balkán-félszigeten.

Az orosz–török háború már 1735-ben kirobant, miután az orosz diplomácia gondosan előkészítette azt. Az 1735. március 10-én aláírt ún. „*ganjai szerződés*” értelmében az oroszok meg egyeztek a perzsákkal, és a korábbi (1722/1723-as) orosz–perzsa háborúban megszerzett területeket – Bakut, Derbentet, illetve a Kaszpi-tenger déli partvidékét – visszaadták nekik.¹⁷ Rendeződött az orosz–perzsa viszony, illetve a törökökkel – 1730 és 1735 között – háborúzó perzsák alkalmat biztosítottak az oroszoknak – a törökökkel szembeni – hódításaik megvalósításához. Így az Oszmán Birodalom két fronton kényszerült háborúzni. Habár az érdemi orosz hadmozdulatok csak 1736 tavaszán indulhattak meg, és a perzsákkal való háború is befejeződött, a Török Birodalom újabb nehéz helyzetbe került.

A krími tatárok pusztításait leszámítva az oroszoknak valójában kevés valós okuk volt a hadjárat megindítására; alapvetően terjeszkedni akartak. Ennek elsődleges célpontjai Azov erődjének, illetve a Krím félsziget területének elfoglalása voltak. A hadjárat kidolgozását a szász

származású, de orosz szolgálatba állt hadmérnökre, Burkhard Christoph von Münnich (1683–1767) grófra bízta. A gróf azonban betegsége miatt nem tudott a hadjárat élére állni, így az – 1735-ben – nélküle indult meg. Az orosz hadseregnek viszont a hideg, a betegségek, de főképp az utánpótlási nehézségek miatt vissza kellett vonulnia. Ezért a hadjárat érdemi része csak von Münnich felépülése után, 1736-ban kezdődhetett meg. Először a cári sereg elfoglalta a Krím félsziget bejáratánál fekvő Perekop (Перекоп) erődjét, majd a Krími Tatár Kánság székhelyét, Bahcsiszerájt (Бахчисарай) is, ahol – akárcsak máshol a hadjárat során – jelentős pusztítást okoztak. A Krím félsziget mellett a távolabbi Azov erődje is az oroszok kezébe került. Bár az oroszok és szövetségeseik, a zaporozsjei kozákok – 1736-ban már – komoly sikereket értek el, a krími tatárok, továbbá a betegségek, illetve a járványok igen csak megtizedelték soraikat.¹⁸

Eleinte, látszólag, a Habsburg uralkodó békéltető félként igyekezett fellépni az oroszok és a törökök között, de tanácsosaival – főképp a cári sikerekről értesülve – már terveket szőtt a háború megindítására, illetve a lehetséges balkáni területszerzésekre.¹⁹ Ugyanakkor a kérdés politikailag „ambivalens” volt. A császáriak jobb szerették volna, ha esetleg ügyes diplomáciával sikerül területeket szerezniük a nehéz helyzetbe sodródott törököktől, erre azonban nem került sor. A „kétfejű sas” az 1730-as évekre mind katonailag, mind pénzügyileg meggyengült. Területet szerezni a törököktől viszont csak fegyveres hatalom tudott, ehhez pedig harci értékkel rendelkező katonaságra, továbbá sok pénzre volt szüksége. A Habsburg Birodalom valódi szándékára idővel fény derült; a Török Birodalom látszólag reménytelen helyzetbe került. Háborúban állt az oroszokkal, ugyanakkor az osztrákok az oroszok oldalán kívántak beavatkozni a már zajló fegyveres konfliktusba.

¹⁶ PETROVA, MARIA A.: *II. Katalin és II. József. Az orosz–osztrák szövetség formálódása. 1780–1790.* Klio. Történelmi Szemlélő Folyóirat. 25. évfolyam. 2. szám. DE-BTK Történelmi Intézet – Klio Alapítvány. Debrecen, 2016. 60. p. (Fordította és összegezte Dinnyés Patrik.)

¹⁷ MIKABERIDZE, ALEXANDER (szerk.): *Conflict and Conquest in the Islamic World: A Historical Encyclopedia. I. kötet.* ABC–CLIO. Santa Barbara (California, USA) – Denver (Colorado, USA) – Oxford (UK), 2011. 329. p.

¹⁸ STONE, DAVID R., 2006. 66. p., TUCKER, SPENCER C. (szerk.): *A Global Chronology of Conflict: From the Ancient World to the Modern Middle East. Volume II.* ABC–CLIO. Santa Barbara (California, USA) – Denver (Colorado, USA) – Oxford (UK), 2010. 732. p.

¹⁹ *Kriegs-Chronik Österreich-Ungarns. Militärischer Führer. Teil III. Heft 1.* Verlag von L. W. Seidel & Sohn. Wien, 1891. 258. p.

II. Az osztrák–török háború (1737–1739)

II. 1. A közvetlen hadtörténeti és diplomáciai előzmények

Az ún. „lengyel örökösödési háború” idején a Habsburg Birodalom hírnevén jelentős csorba esett, mivel mind a rajnai, mind az itáliai hadszíntéren jelentős veszteséget könyvelhetett el.

A nőügyeiről elhíresült XV. („Hönszeretett” [le Bien-Aimé]) Lajos francia seregei még 1733-ban a Rajnán átkelve elfoglalták előbb Kehl, majd – 1734-ben – Philippsburg erődjét. A rajnai hadszíntér kudarcai miatt VI. (III.) Károly szövetségeséhez, az orosz cárnőhöz fordult segítségért. A lengyel hadszíntéren jól szereplő cári csapatok – segítve az osztrákokat – megindultak a rajnai hadszíntérre. Ez a tény békekötésre sarkallta a francia királyt; a cári csapatok megérkezésekor a francia–osztrák béketárgyalások már javában zajlottak. Egyébiránt a határ mentén fekvő erődket visszakapta a birodalom.²⁰

Észak-Itáliában III. (Savoyai) Károly Emánuel szárd–piemonti király (1730–1773) csapatai és a francia seregek két nagyobb csatában ütköztek meg a császári hadakkal. Előbb 1734. június 29-én – Párma mellett – San Pietrónál, majd 1734. szeptember 19-én a Pó-síkságon fekvő Guastalla nevű helysénél arattak győzelmet a császáriak felett. Katasztrófális helyzet állt elő Dél-Itáliában is, ahol a spanyolok győzelmeket aratva – még 1734 tavaszán – elfoglalták előbb Szicíliát, majd Nápolyt is. Ugyanakkor az 1734. május 25-én – a Bari mellett – vívott bitontói csata a császári seregek teljes vereségét eredményezte.²¹

Az 1738-ban aláírt bécsi szerződés bár megtépázta a Habsburg-ház „renoméját”, de az orosz támogatás miatt a következmények kevésbé voltak súlyosak a birodalomra nézve. A külpolitikai

kudarcok után – amelyek a széttagolt, illetve soknyelvű Habsburg Birodalom gyengéit is megmutatták – a külpolitikai, illetve a katonai sikerek égető fontosságúak voltak, mivel a „kétfejű sas” nagyhatalmi tekintélye forgott kockán. Ugyanakkor a birodalom lekötöztetetté vált az oroszok irányába, akik egyfelől még korábban – a rajnai hadszíntéren – támogatták a rosszul szereplő császári erőket, illetve – a háború végén – diplomáciai téren is enyhítettek a Habsburg Birodalom szorult helyzetén.²²

Az oroszok támogatásának azonban ára volt. Az oroszok „elvárták”, hogy szövetségesük támogassa őket a törökök ellen indított új háborúban. Emiatt az osztrákok több szempontból is rendkívül kellemetlen helyzetbe kerültek. A katonai támogatás elutasítása esetén a Habsburg Birodalom diplomáciai értelemben – szövetséges nélkül – magára maradt volna.²³ Az osztrák–orosz szövetségi viszony is „felemásan” alakult. Diplomáciai szempontból mindkét hatalomnak szüksége volt a szövetségre, de a bizalmatlanság is megfigyelhető volt közöttük. A Habsburg Birodalom tartott az oroszok túlzott megerősödésétől. Ennek az aggodalomnak reális veszélye volt.

Egyfelől az orosz győzelem esetén Oroszország hatalmi ambíciói a Balkán-félszigeten szembefordíthaták volna a feleket, elsősorban Moldva és Havasalföld kapcsán.

Másfelől egy közös határvonal a két birodalom között minden bizonnyal ösztönzőleg hatott volna a soknemzetiségű és sokvallású Habsburg Birodalom szláv, illetve ortodox vallású lakóinak megmozdulásaira.²⁴ Ez a birodalom belső békéjét fenyegethette volna.

Az osztrákok – az 1726. évi osztrák–orosz szerződés értelmében – csak akkor lettek volna kötelesek fegyveres segítséget nyújtani, ha az oroszokat támadás éri, tehát nem ők kezdeményezik a támadást. Azonban az oroszok korábbi

²⁰ TOCQUEVILLE, DE HERVÉ: *Histoire philosophique du règne de Louis XV. Chapitre XIV*. Librairie D'amiot Éditeur. Paris, 1847. 374–427. pp.

²¹ COLLETTA, PIETRO (translated by HORNER, S.): *History of the Kingdom of Naples, 1734–1825*. T. Constable and Co. – Hamilton, Adams and Co. Edinburgh – London, 1857. 40–50. pp. JACQUES, TONY: *Dictionary of Battles and Sieges. Volume II (F–O)*. Greenwood Press. Westport (Connecticut, USA) – London (UK), 2007. 417. p. TUCKER, 2010. 730. p.

²² TÓTH FERENC: *Hadik András az 1737–39-es török háború katonai iskolájában*. In: HERMANN RÓBERT ET AL. (szerk.): *Hadtörténelmi Közlemények*. 124. évfolyam. 1. szám. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum folyóirata. Budapest, 2011. 157–158. pp.

²³ RÉDVAI ISTVÁN: *Az 1736 és 1739 közötti törökországi háborúk. Az első (1737.) hadjárat évi*. In: GYALÓKAY JENŐ (szerk.): *Hadtörténelmi Közlemények*. 36. évfolyam. 1. szám. A Magyar Tudományos Akadémia Hadtörténelmi Bizottságának megbízásából. Budapest, 1935. 70. p.

²⁴ RÉDVAI, 1935. 70–71. pp.

katonai támogatása – a lengyel örökösödési háborúban – ezt a feltételt gyakorlatilag „felülírta”. Továbbá az osztrákok azért sem bíztak az oroszokban, mert – egy esetleges orosz győzelem esetén – bizonytalan volt, hogy a Habsburg Birodalom egyenrangú félként részesedhetett volna-e a „zsákmányból”, vagyis a törököktől elhódított területekből. Fennállt a veszélye annak, hogy az esetleges katonai segítségnyújtás semmiféle előnnyel sem járna az osztrákok számára.²⁵

Az orosz diplomácia felkérése – nevezetesen, hogy a Habsburg Birodalom is üzenjen hadat az Oszmán Birodalomnak – további „kellemetlenségeket” is magában rejtett. Egyfelől a Habsburg Birodalom pénzügyi helyzete kétségbeejtő volt. Ugyanis a lengyel örökösödési háború költségei miatt a császári kincstár szinte teljesen kiürült. Ezért – a törökökkel vívandó háború okán – a birodalmi rendektől kellett segítséget kérni, illetve újabb adót kellett kivetni, amelyből a hadi vállalkozást finanszírozni lehetett. Az osztrákok szerencséjére a pápai állam anyagilag igyekezett támogatni a törökökkel szembeni háborút, ugyanakkor – hadászati értelemben – több európai állam is felajánlotta a segítségét. A Máltai Lovagrend például tengerésziszteket küldött, akik a háború idején, az Al-Dunán „operáló” dunai flottillánál töltöttek be fontos szerepet. A Habsburg uralkodó ugyanakkor a Német-római Birodalom több államának a katonai támogatását is maga mögött tudhatta. A sok külföldi révén a kétféjű saszos zászlók alatt igazi nemzetközi seregek álltak fel. „A sok német, olasz, spanyol, magyar, cseh, lengyel név mellett franciák, vallonok, írek, portugálok, angolok is szolgálták a császárt, de még egy perui tiszt egzotikus hangzású nevét is olvashatjuk a Württemberg gyalogezred listáján.”²⁶ Ezzel el is érkeztünk a másik jelentős problémához, nevezetesen, hogy a birodalom fegyveres erejét jelentősen felemésztette a korábbi lengyel örökösödési háború. Egyfelől újoncozásra volt szükség, másfelől a császári seregek harcértéke is sok kívánnivalót hagyott maga után. A nehézségek ellenére azonban sikerült egy tekintélyes

létszámú hadsereget felállítani. Külön problémát jelentett azonban a katonai vezérkar összetételének kérdése, ami jelentősen befolyásolta a háború kimenetelét.

Még 1736 őszén – az Udvari Haditanács (Hofkriegsrat) parancsára – a császári seregek megkezdtek a felvonulást a birodalom déli határaihoz. Az 57 000 főt és 80 löveget számláló főszereg gróf erdődi Pálffy János (1664–1751) tábornagy vezetésével a futaki (Футор/Futog) táborban gyülekezett, majd a lovasság egy részét Karánsebesre (Caransebeș) és Palánkra (Банатска Паланка/Banatska Palanka) vezényelték át. A sereg nagyobb fele pedig Keveváránál (Ковин/Kovin) vert hidat, és kelt át a Dunán, útban Pozsarevác (Пожаревац/Požarevac) felé. Ugyanakkor az ír származású gróf Georg Olivier von Wallis (1673–1744) tábornagy vezénylete alatt egy tízezer fős császári sereg állomásozott Erdélyben. Horvátország déli határaihoz pedig Joseph Friedrich von Sachsen-Hildburghausen (1702–1787) herceg és tábornagy, valamint 16 000–17 000 főt számláló hadserege vonult fel.²⁷ A császári seregek – amelyek látszólag felkészültek a Török Birodalom megtámadására – csak az oroszok sikereire, illetve az ennek fényében megadott támadási parancsra vártak.

II. 2. Az 1737. évi hadi események

A Habsburg Birodalmat az orosz–török háborúba való belépés előtt pótolhatatlan veszteség érte. Még 1736. április 21-én – 73. életévében – elhunyt Savoyai Jenő (1663–1736) herceg. Habár az élete végén a betegeskedő herceg katonai hírneve kissé megkopott, ennek ellenére zseniális hadászati-stratégiai, illetve külpolitikai tanácsai a későbbiekben nagyon hiányoztak a császáriak számára, akik stratégiai – személyi és hadászati – baklövésnek sorát követték el.

Egyfelől a bécsi székhelyű Udvari Haditanács (Hofkriegsrat) elnöki pozícióját – Savoyai halála után, 1736 és 1738 között – betöltő gróf Joseph

²⁵ RÉDVAI, 1935. 72. p.

²⁶ A „nemzetköziség” miatt a katonai vezénylet nyelve a német, a francia, az olasz és a latin nyelvekből létrehozott ún. „katonai lingua franca” szaknyelv lett. TÓTH, 2011. 159–160. pp.

²⁷ BÁNLAKY JÓZSEF: *A magyar nemzet hadtörténelme. 19. kötet*. Budapest, 1941. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0019/1725.html> (Letöltés ideje: 2019. október 21.)

Lothar Dominik von Königsegg-Rothenfels (1673–1751) császári tábornagy és diplomata figyelmen kívül hagyta az egyéni kvalitásokat. A józan gondolkodású Savoyai Jenő hadjáratai, illetve diplomáciai tevékenysége alatt folyamatosan figyelemmel kísérte beosztottjai ténykedését. Az arra érdemeseket támogatásáról biztosította. Nála az egyén teljesítménye volt a mérvadó, amellet, hogy odafigyelt annak személyes adottságaira is. Gróf erdödi Pálffy János tábornagy személye már „bevált”. Korábban Savoyai Jenő herceg mellett számos csatában bizonyította rátermettségét, és főparancsnokként – minden bizonnyal – a törökök ellen indított hadjárat sikerének egyik záloga lehetett volna. Ennek ellenére von Königsegg-Rothenfels figyelmen kívül hagyta a tábornagy érdemeit, és a gróf „hajlott korára” hivatkozva elmozdította a főszereget éléről. Helyére – politikai okból – III. (VI.) Károly vejét, a hadászati kérdésekben kevésbé jártas, fiatal Lotaringiai Ferenc Istvánt (1708–1765) állította, mellette az „érdemi” katonai feladatokat – a II. (Nagy) Frigyes, a későbbi porosz király (1740–1786) által igencsak megvetett²⁸ – gróf Friedrich Heinrich von Seckendorff (1673–1763) tábornagy látta el. A nagyherceg és a gróf Seckendorff alatt szolgáló főtisztok – így például az osztrák gróf Ludwig Andreas von Khevenhüller (1683–1744), gróf Victor von Philippi (1674–1739), gróf Christian Siegmund von Wurmbrand-Stuppach (1673–1737) lovassági tábornokok, valamint a porosz gróf Samuel von Schmettau (1684–1751) tábornagy – között hiányzott az „összhang”, az együttműködésre való készség, mivel folyamatosan egymással torzskodtak.²⁹

Másfelől a személyi kérdések mellett a törökök elleni haditerv is nehezen született meg. A

„fővezérnek”, Lotaringiai Ferenc Istvánnak inkább csak „jelképes” szerep jutott; végül gróf Seckendorff javaslatát fogadta el az Udvari Haditanács. A haditerv szerint a császári seregek – az osztrák kézen lévő Belgrádból (Београд/Beograd) kiindulva – Vidint (Видин) támadták volna meg. Azonban von Seckendorff hamarosan „ejtette” az eredeti elgondolást, már nem Vidin, hanem a Niš (Ниш) elfoglalását tűzte ki elsődleges célként. A haditerv megváltoztatása nem vált a tábornagy előnyére, még az Udvari Haditanácsban is rosszallást váltott ki. Több alkalommal is határozatlannak tartották, mondván, nem tudja, hogy mit akar. A haditerv megváltoztatását – von Seckendorff érvelése alapján – a nyári nagy esőzések indokolták, amelyek miatt a hadsereg nem tudott a Duna mentén felvonulni.³⁰

Von Seckendorff 1737. május 30-án indult el Bécsből a birodalom déli határaihoz. Útközben Eszéken (Osijek) – 1737. június 5-én – haditanácsot tartott; ekkor vált véglegessé a Niš elfoglalásáról szóló haditerv is. Végül 1737. június 11-én érkezett meg a császári kézen lévő Belgrádba, azonban az általános támadás megindítását csak 1737. július 12-re időzítette.³¹ A főszereget azonos időben a gróf Wallis vezette, Erdélyben tartózkodó, illetve a Sachsen-Hildburghausen herceg vezénylete alatt Horvátországban állomásozó császári csapatoknak is támadásba kellett lendülniük.

A császári hadsereg létszámáról Bánlaky József az alábbiakat közölte: „Az ez évben talpra állított csapatok létszáma 90 zászlóaljba és 249 lovas századba tagozott 120 000 rendes és 50 000 határszéli és egyéb nem rendes katonából állott. Hogy ezek között mennyi volt a magyar

²⁸ II. (Nagy) Frigyes porosz király von Seckendorff modorát bántónak, durvának, illetve falusiasnak írta le. Ugyanakkor olyan személynek tartotta, akinek a hazugság a második természete. MACDONOGH, GILES: *Frederick the Great: A Life in Deed and Letters*. St. Martin's Griffin. New York, 2001. 45. p.

²⁹ Rédvay István szerint „e kor császári hadseregének 271 tábornoka közül csak 52 volt osztrák származású és kevés kivétellel katolikus. A többi idegenből szakadt és jobbára protestáns volt. Ez utóbbiak, javarészt a csábító katonai siker reményében, még Savoyai Jenő alatt gyűltek Európa négy égtája felől a császári lobogók alá, s idővel befolyásra tettek szert a katolikus császári udvarban”. Ezt látszik alátámasztani Erik A. Lund is, aki szerint a tábornagyok közötti vita alapja a felekezeti hovatartozásra vezethető vissza. Amíg a porosz von Schmettau, valamint a frankföldi illetőségű von Seckendorff protestáns volt, addig – a von Schmettau által fő intrikusoknak tartott – von Philippi és von Khevenhüller, továbbá Lotaringiai Ferenc István nagyherceg is a római katolikus felekezet tagjai voltak. LUND, ERIK A.: *War for the Every Day: Generals, Knowledge, and Warfare in Early Modern Europe (1680–1740)*. Greenwood Press. Westport (Connecticut, USA) – London (UK), 1999. 182. p. RÉDVAY, 1935. 67. p.

³⁰ RÉDVAY, 1935. 80. p.

³¹ Az Oszmán Birodalommal szembeni hadüzenetre hivatalosan 1737. július 14-én került sor, ekkor a császárvárosban, Bécsben – hogy ünnepélyesebbé tegyék az eseményt – egy római katolikus körmenetet is tartottak, amelynek résztvevői a Hofburgból a Stephansdomba vonultak. TÓTH, 2011. 158. p.

elem, azt megállapítani nem lehet.”³² Bánlakyval szemben Rédvay István némiképp eltérő számadatokat közölt: „A fősereg mindössze 145 lovas-század, 48 gyalogszázalaj, 47 gránátoszázad és 212 löveg (kb. 50 000 fő).” Ugyanakkor hozzászéli, hogy a lengyel–szász segélycsapat megközelítőleg nyolcezer főt számlált. Erdélyben – gróf Wallis vezénylete alatt – mintegy hétezer fő, Horvátországban – Sachsen-Hildburghausen herceg irányítása alatt – kb. 16 000 fő állomásozott. Ez utóbbihoz jött még gróf galántai Esterházy József (1682–1748) lovassági tábornok, horvát bán (1733–1741) tízezer fős hadereje, valamint Franz de Paula Stubenberg (1688–1751) altábornagy hatezer fős, illetve Raunach ezredes négyezer fős serege. A császári sereget a gróf Gianluca di Pallavicini-Centurioni (1697–1773) admirális által vezetett – a nyolc folyami hadihajóból álló – dunai flottilla is támogatta.³³ Tóth Ferenc tanulmányában – von Schmettau tábornagy emlékirataira alapozva – a következőket közölte a császári sereg létszámáról: „...a császári csapatok 249 lovas svadronból, 90 gyalogos bataillonból és 71 gránátos kompániából álltak, akik mindössze 122 514 katonát jelentettek a könnyűcsapatok és a dunai hadiflotta nélkül.” Tóth Ferenc hozzászéli, hogy ezek az „impozáns adatok elsősorban papíron léteztek”.³⁴

A legnagyobb hadászati-stratégiai hiba, amelyet az osztrákok elkövethettek, feltehetően a császári sereg elaprózása volt. A néhai Savoyai Jenő herceg taktikájával ellentétben – amely a fősereg minél nagyobb létszámra történő felduzzasztását célozta – az osztrákok most eleve három irányban kívánták az offenzívát megindítani. Arról nem is beszélve, hogy a három terület – Bosznia, Szerbia, illetve a román fejedelemségek (Moldva és Havasalföld) – eltérő földrajzi adottságokkal, illetve terepviszonyokkal rendelkezett.

Amíg a sík és szélesebb Morava völgyében egyben lehetett tartani egy nagyobb sereget, addig Bosznia szűkebb, illetve hegyes folyóvölgyeiben ez már nem volt lehetséges.³⁵

Amíg a fősereg – kezdetben – sikereket aratott, addig a Bosznia területén harcoló császári seregeket a folyamatos balszerencse, illetve kudarc kísérte. Arról nem beszélve, hogy – a jó részt konkrét haditerv nélkül³⁶ – Havasalföldre és Moldva területére betörő császári seregek is „felsültek”, miután a császári fősereg Szerbiában vereséget szenvedett. A következőkben érdemes röviden felvázolni az egyes területeken folyó hadműveleteket. Kezdve a császári kudarcok sorozatát hozó boszniai hadszíntérrel.

A császáriak haditerve – a boszniai hadműveleteket illetően – jelentős „baklövéseket” tartalmazott. A mellékhadszíntéren (elaprózva) több folyó – főképp az Una, a Vrbas és a Drina – völgyében indult meg a jelentősebb császári támadás, a kisebb-nagyobb, török kézen lévő várak, illetve erődök és a helyben állomásozó török egységek ellen. Mivel jelentősebb számú török haderő – a helyben állomásozó csapatokon kívül – nem volt, ezért a császáriak gyors győzelemre számítottak. Ugyanakkor kihagyták a számításaikból, hogy Bosznia iszlám hitű népe a török sereget támogatta. A császári seregeket a védekező törökök erélyes ellenállása is meglepte. Ezáltal „füstbe ment” a császári elgondolás a könnyű győzelemről, illetve Bosznia területének meghódításáról. Pedig III. (VI.) Károly még a jogalapot is megteremtette a térség bekebelezéséhez. Visszanyúlt ahhoz az „ösi joghoz”, illetve ideológiához, hogy az egykori, korábbi magyar királyok Bosznia (Ráma) királyainak is tartották magukat.³⁷

³² BÁNLAKY JÓZSEF: *A magyar nemzet hadtörténelme. 19. kötet.* Budapest, 1941. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0019/1726.html> (Letöltés ideje: 2019. október 22.)

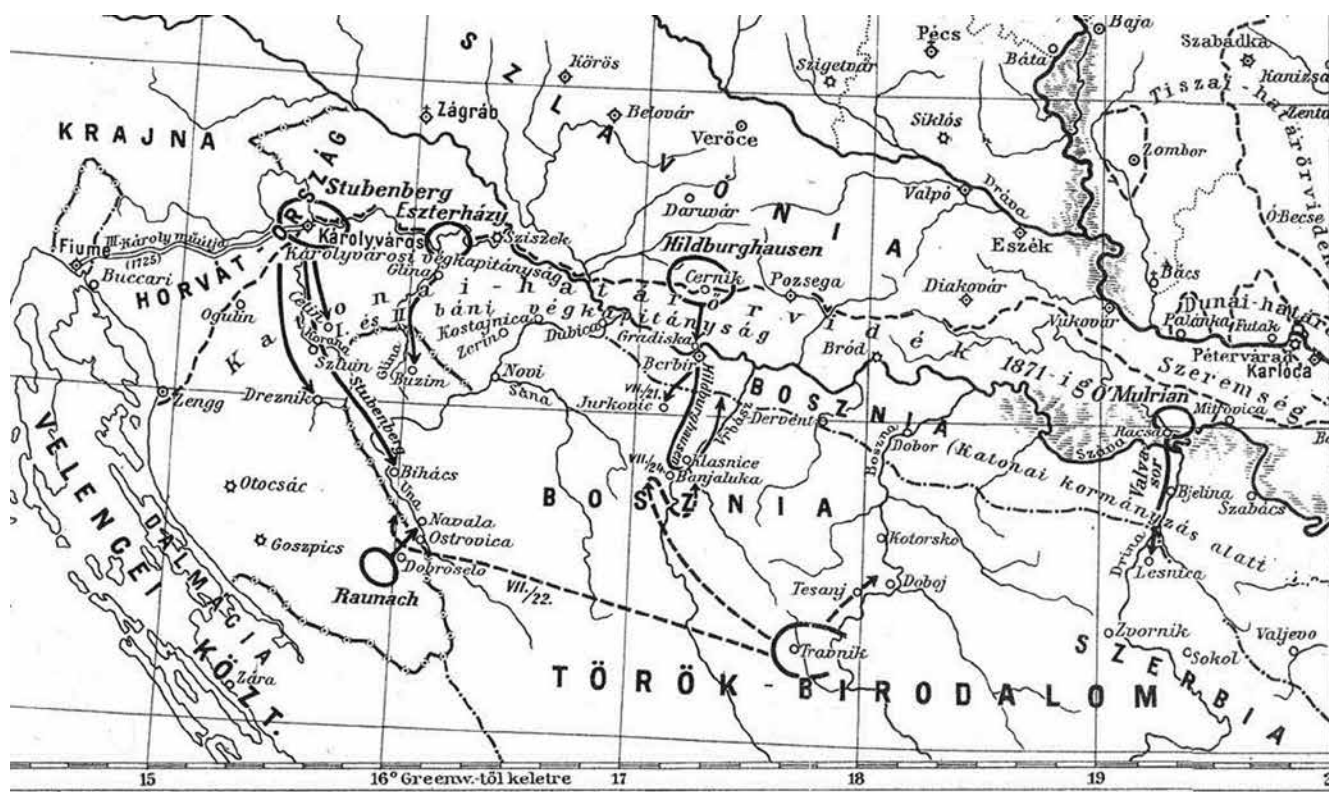
³³ RÉDVAI, 1935. 79. p.

³⁴ TÓTH, 2011. 160. p.

³⁵ BÁNLAKY JÓZSEF: *A magyar nemzet hadtörténelme. 19. kötet.* Budapest, 1941. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0019/1726.html> (Letöltés ideje: 2019. október 22.)

³⁶ A feladatuk annyi volt, hogy minél mélyebbre nyomuljanak be Moldva és Havasalföld területére, illetve ott minél nagyobb területet hódítsanak meg. RÉDVAI, 1935. 91–92. pp.

³⁷ Az egykori magyar királyok címei között az egyik legérdekesebb a „Ráma királya” cím, amelyet még II. (Vak) Béla magyar király (1131–1141) vett fel 1138-ban. Ráma egy szűk folyóvölgygel rendelkező folyócska Bosznia-Hercegovina határán. „Máig sem tisztázott, hogy miért vette föl II. Béla e völgy királyának a címét. Tökéletesen érthetetlen, mert sem akkor, sem később nem volt Ráma nevű ország. [...] Ennek ellenére a magyar királyok egészen IV. Károlyig büszkén viselték a Ráma királya címet, amin a gyakorlatban sokáig Boszniát értették. A félreértés úgy keletkezhetett, hogy amikor ezekben a barátságtalan hegyek-

Hadmozdulatok Boszniában 1737 nyarán

Forrás: Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme. 19. kötet. Budapest, 1941. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: https://mek.oszk.hu/09400/09477/html/images/banlaky-big_hadtortpic_1901.jpg (Letöltés ideje: 2019. október 22.) alapján saját szerkesztés.

A császáriak gyors győzelemre számítottak, mivel jelentősebb számú török haderő a térségben – a helyben állomásozó csapatokon kívül, illetve a várak őrségén kívül – nem volt.

A „boszniai seregcsoport” fővezére, Sachsen-Hildburghausen herceg és tábornagy a Vrbas – magyarul Orbász – folyó völgyében vonult fel. Még 1737. július 10-én elhagyta Cerniket, de csak július 15-én tudott Gradiskánál (Gradiška/Градишка) átkelni a Száván, mivel a folyó magas vízállása ebben akadályozta. Az átkelést követően katonai előőrsöt küldött előre, célpontja, Banja Luka (Бања Лука) felé. Az előőrsöt azonban a

törökök meglepetésszerűen megtámadták, és az egység vezetője – báró Heinrich Ferdinand von Müffing (n. a.–1737) altábornagy – mellett több tucat császári katonát meszároltak le.³⁸ A megfogytatkozott előőrs parancsnokságát báró Peter Göldy von Tiefenau (n. a.–1741) altábornagy vette át,³⁹ aki az egységgel az ellenség visszaverését követően – 1737. július 24-én – Banja Luka alá érkezett, ahol Sachsen-Hildburghausen herceg és serege már várta.

Egy nappal korábban a herceg Banja Luka török védőit megadásra szólította fel, amelyet azok elutasítottak. Majd 1737. július 25-én a – tizen-

ben jártak a magyar seregek, és megkérdezték, hol vannak, miféle ország ez – s most gondoljunk a nyilvánvaló nyelvi nehézségekre –, azt a választ kapták, hogy ez itt Ráma. És attól kezdve a magyar királyt Ráma királyának is tekintették. Amikor ez a félreértés tisztázódott, a Bosznia királya címet már nem vették föl, ám a Ráma királya cím birtokában jogot formáltak a Bosznia feletti fennhatóságra.” Ehhez a régi hagyományhoz nyúlt vissza a Habsburg uralkodó, aki III. Károly néven mint magyar király is regnált. Hasonló okok miatt tartott igényt Szerbia területére is, mivel (Árpád-házi) Imre magyar király (1196–1204) 1202-től a Szerbia királya címet is felvette. Az Imrét követő magyar királyok is viselték ezt a címet. ENGEL PÁL: A középkori Magyar Királyság intézménye / Rácz Árpád interjúja Engel Pállal. Rubiconline: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_kozepkori_magyar_kiralyasag_intezmenye_racz_arpad_interjuja_engel_pallal (Letöltés ideje: 2019. október 26.)

³⁸ Grosses vollständiges Universal Lexicon aller Wissenschaften und Künste. 22. kötet. Johann Heinrich Zedler. Leipzig und Halle, 1739. 48. p.

³⁹ MÜLLER, FRANZ: „Die” kaiserl. königl. österreichische Armee seit Errichtung der stehenden Kriegsheere bis auf die neueste Zeit, 2. kötet. Verlag, Druck und Papier von Gottlieb Haase Söhne. Prag, 1845. 364. p.

hatezer főt számláló – császári sereg megkezdte – az ötezer fős védősereggel rendelkező – vár körülvételét és a felkészülést az ostromra. Az ostromzár végül csak a Vrbas bal partjára terjed ki, a folyó jobb partján csak báró Baranyay János (1685–1766) vezérőrnagy, ezredtulajdonos kisebb számú egysége (ezer gyalogos és a Károlyi-huszárezred) ütött tábornokot.⁴⁰ Augusztus elejére a munkálatok annyira előrehaladtak, hogy a herceg 1737. augusztus 4-én éjjelre adta ki a parancsot a döntő rohamra. Erre azonban nem kerülhetett sor, mert a császári hírszerzők Hekimoğlu Ali boszniai pasa tizenötezer fős török seregének közeledéséről számoltak be. A herceg ekkor „lefújta” a rohamot, és az érkező török sereggel akart megütközni, amely végül a császári sereg kisebb részét, így például a báró Baranyay által vezetett magyar huszárezredet támadta meg.⁴¹ A császári sereg, bár jelentős veszteségeket szenvedett, ellentámadása sikeres volt. Nem tudta azonban megakadályozni a török felmentő sereg és az erőd török védőinek egyesülését.⁴² Ugyanakkor a császáriak ezer katonát, továbbá négy mozsár-ágyút és négy további ágyút veszítettek, ezért a herceg a visszavonulás mellett döntött. A hátrálás további véráldozatokat követelt, mivel a törökök megtámadták a visszavonulókat. A császári sereg bár ismét visszaverte a törököket, de csak üggyel-bajjal 1737. augusztus 13-án tudott átkelni a Száván.⁴³ A vereség – bár kevésbé befolyásolta a szerbiai hadműveleteket, de – jelentősen lerontotta a hadi morált, a császári sereg „nimbuszáról” már nem is beszélve.

A herceg vereségének hírére gróf galántai Esterházy József (1682–1748) lovassági tábornok serege is felhagyott a még 1737. július 25-én megkezdett ostrommal Bužim vára ellen, és ve-

zére élén a sereg ugyancsak visszatért a Száva északi partjára.⁴⁴

Szerencsétlenül alakult a Károlyvárosból (Karlovac) elindult és a Bihács (Bihać) környékéig jutott Stubenberg tábornagy és Herberstein tábornok vezette (összesen közel 6000 fő),⁴⁵ valamint a Likából átkelt és Navala erődjét megtámadó Raunach ezredes alakulatainak sorsa is. A travniki pasa ötezer emberével Ostrovica mellett megütközött Raunach ezredes 4500 fős alakulatával. Az összecsapásban az ezredes, továbbá hétszáz császári katona halt meg.⁴⁶ A többi császári sereget is támadás érte, így azok is kénytelenek voltak visszamenekülni Károlyváros irányába.

Egyedül az ír származású Jacob Patritius O'Mulrian (1716–1762) alezredes seregéhez tartozó gróf Valvasor alezredes által vezetett alakulat tudott eredményeket felmutatni: a Drina völgyében 1737. július 12-én elfoglalta a törököktől – a ma Szerbiához tartozó – Lešnicát (Лешница).⁴⁷ Ebben a győzelemben jelentős szerepet játszottak a szerb egységek.

Boszniában a helyzet – császári szempontból – súlyosra fordult, mert az elaprózott császári seregeket a törökök feltartóztatták. Ráadásul a travniki pasa kihasználta, hogy a Bosna völgyébe nem irányult császári offenzíva, így – az Una mentén haladó, illetve a Banja Lukát ostromló császári erők megfutamítása után – seregével Tešanj (Тешањ) és Doboj (Добој) környékére tolta előre csapatait, veszélyeztetve a Szerbia területén harcoló császári fősereget.

A boszniai seregcsoportok sikertelenségével szemben a császári fősereg – kezdetben – sikereket ért el Szerbiában. Miután – de facto – von Seckendorff lett az új – katonai kérdésekben

⁴⁰ ZACHAR JÓZSEF: *III. Károly két háborúja az Oszmán-török Birodalom ellen és a magyarok (1716–1718 és 1736–1739)*. In: ENGEL PÁL – HANÁK PÉTER (főszerk.): *Történelmi Szemle. A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének Értésítője*. XXX. évfolyam. 1987–1988. 2. szám. Budapest, 1987. 163–164. pp.

⁴¹ *Geschichte des k. k. Linien-Infanterie-Regiments Erzherzog Wilhelm. I. Theil*. Druck und Verlag von L. W. Siedel und Sohn. Wien, 1877. 106–107. pp.

⁴² LÁZÁR BALÁZS: *Nagy csaták. 13. kötet. A Habsburg Birodalom zászlói alatt. Magyar katonák Európa harcterein Savoyai Jenő, Nagy Frigyes és Napóleon korában*. Duna International – Duna Könyvklub. Budapest, 2013. 30–33. pp.

⁴³ BODART, GASTON: *Militär-historisches Kreigs-lexikon (1618–1905)*. C. W. Stern. Wien und Leipzig, 1908. 185. p.

⁴⁴ BÁNLAKY JÓZSEF: *A magyar nemzet hadtörténelme. 19. kötet*. Budapest, 1941. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0019/1726.html> (Letöltés ideje: 2019. október 22.)

⁴⁵ RÉDVAY, 1935. 89. p.

⁴⁶ BODART, 1908. 185. p.

⁴⁷ BÁNLAKY JÓZSEF: *A magyar nemzet hadtörténelme. 19. kötet*. Budapest, 1941. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0019/1726.html> (Letöltés ideje: 2019. október 22.)

döntő – fővezér, a főszereg csak egy kisebb része kelt át a Bánság területéről Szerbiába. A főszereg nagyobb része – 1737. július 12-én – végül Belgrádból indult, és Jagodina (Јагодина) elhagyása után egyesült a Bánságból érkezett kisebb seregrésszel. A főszereg vezérei még Jagodinán haditanácsot tartottak, ahol Niš elfoglalása utánra halasztották a további hadműveletek irányát. Az egyesült főszereg Paraćin (Параћин) után – a helység határtelepülésként a pozsareváci békeszerződés (1718) értelmében a Habsburg Birodalomhoz tartozott – lépte át a határt, majd Niš felé közeledett. Von Seckendorff – 1737. július 14-én – követséget küldött előre, egyfelől, hogy a hadüzenetet átnyújtsa a török várparancsnoknak, másfelől, hogy követelje a vár feladását. Maga az erősség elhanyagolt állapotban volt, és mindössze ötszáz fő védte. Érdemi török ellenállásról tehát szó sem lehetett. Ennek ellenére a törökök tíz nap haladékot kértek; egyrészt, hogy időt nyerjenek, másrészt, hogy Isztambulból utasítást kapjanak. A kérés udvarias, de határozott elutasításra került, „nyomatékként” pedig von Philippi lovassági tábornok nyomult előre seregével – kétezer gránátossal, hat löveggel, illetve hét német lovasezreddel –, amelynek létszáma a von Miglio-féle különítménnyel egyesülve tovább növekedett. A törökök – a túlerő miatt – 1737. július 25-én adták fel Ništ, ahonnan – fegyvereiket megtartva – szabadon elvonulhattak. A török várparancsnok azonban kikötötte, hogy a vár kulcsait csak akkor hajlandó átadni, ha az egész császári főszereg felvonul Niš alatt. Ezért az ünnepélyes átadásra hivatalosan csak 1737. július 28-án kerülhetett sor.⁴⁸ Niš elfoglalása euforikus hangulatba hozta a császári udvart. III. (VI.) Károly meghagyta von Seckendorff számára, hogy legalább egy török templomban tartson római katolikus szentmisét, a többit pedig romboltassa le. Az ünneplést követően a császáriak Niš várában őrséget hagytak hátra, majd megindultak Vidin felé.⁴⁹ Ebben a lépésben von Seckendorffot valószínűleg az Udvari Haditanács korábbi bírálata is ösztönözte, amely nehezményezte, hogy Vidin helyett Niš elfoglalása lett az elsődleges célpont.

Miután Boszniában drámaian alakultak az események, az Udvari Haditanács utasítást adott ki a boszniai császári seregek megsegítése kapcsán, azonban a parancs megkésve érkezett. Feltehetően másképp alakult volna a hadjárat menete, ha császári főszereg nyugat felé fordul. Arról már nem is beszélve, hogy von Seckendorff Vidin előtt is megosztotta a seregét, és von Khevenhüller lovassági tábornokot küldte előre – két gyalog-, tizenégy lovasezreddel, továbbá száz Csáky huszárral, húsz gránátoszázaddal és 38 löveggel – az erősség elfoglalására. A császári sereget – a Vaskapu környékén horgonyzó – a dunai flottilla, illetve egy, még felvonuló lengyel–szász segélycsapat is támogatta. A császáriak szerencsétlen szériája folytatódott, mivel von Khevenhüller előőrsét – amely ötszáz német lovast számlált – a törökök meglepték, és 224 főt levágtak közülük. A helyzetet súlyosbította, hogy Vidin erődje – Niš várával szemben – jó állapotban volt, ezért erre a tényre, illetve a császári sereg hiányosságaira hivatkozva von Khevenhüller lovassági tábornok javasolta felettese számára az ostrom tervének visszavonását.⁵⁰ A császári fővezér, von Seckendorff hallgatott tisztársára, és az Udvari Haditanácsnak az ostrom „ejtését” írta meg. Arra hivatkozott, hogy nem volt nehéztűzérsege és egyéb felszerelése, amellyel a jó állapotban lévő Vidint bevehették volna. Az Udvari Haditanács felháborodása mellett a fővezérnek már III. (VI.) Károly is éles hangú, dorgáló levelet írt, amely szerint a császári sereg, illetve a birodalom hírnevét hozta szégyenbe az ostrom visszavonásával. A császári fővezér hiába érvelt, hogy az ostromra előkészület nem történt, illetve a török várparancsnokot sem szólította fel az erősség feladására, tehát a kétféjű sasos zászlók renoméján nem esett csorba.⁵¹

Vidin ostromának „ejtését” követően a császári főparancsnok von Khevenhüller lovassági tábornokot – továbbá hat lovas- és öt gyalogezredet – Radujevac (Радујевац) mellé rendelte, az ottani élelmiszerraktár védelmezésére. A főszereg többi része átmasírozott Szerbián – közben Niš városánál egy hónapig megpihenve –,

⁴⁸ RÉDVAY, 1935. 83. p.

⁴⁹ RÉDVAY, 1935. 83–84. pp.

⁵⁰ RÉDVAY, 1935. 84–85. pp.

⁵¹ RÉDVAY, 1935. 84–86. pp.

Čačak (Чачак) érintésével Užice (Ужице) ellen vonult. Közben báró Karl Sigismund Leutrum altábornagyot a svájci származású Nicolas Doxat de Démoret (1682–1738) tábornok és hadmérnök váltotta Niš várparancsnoki székében.⁵²

A császári főszereg a szerb alakulatok segítségével – 1737. október 2-án – vette be a kétszáz fős török őrséggel védett Užice várát. Majd kétszáz fős császári őrséget hátrahagyva von Seckendorff seregével megindult Bosznia felé, de időközben értesült a balszerencsés boszniai eseményekről, ezért seregével észak felé haladva – Valjevo (Ваљево) érintésével – visszavonult a Száva mögé. Ezzel gyakorlatilag kiszolgáltatta a friss császári hódításokat a törököknek. Igaz, von Seckendorff különítményeket küldött ki – így például báró Robert Scipio Lentulus (1714–1786) ezredes vezetésével –, hogy az Novi Pazar (Нови Пазар) környékén, illetve – Pfefferkorn alezredes vezényletével – Koszovóban, az albánok körében, törökellenes lázadást szítson, de sok eredménye – minden igyekezet ellenére – végül ezeknek a lépéseknek sem lett.⁵³ A Koszovóban „ügködő” Pfefferkorn alezredes, valamint ötszáz katonából és négy lövegéből álló egysége kifejezetten szerencsétlenül járt. A kontingenst – még 1737. augusztus 5-én – egy kétezer fős török sereg zavarta szét. Ebben az összecsapásban a császáriak vezetőjüket, valamint hatvan katonát vesztek.⁵⁴ A balkáni népek fellázítása végeredményben nem vezetett érdemi eredményre, de tény, hogy a szerb szabadcsapatok több esetben is sikeresen harcoltak a császáriak oldalán.

A helyzet súlyosságát fokozta, hogy a törökök idővel csapatokat szabadíthattak fel az oroszokkal folytatott háborúból, amely egységeket a balkáni hadszíntéren vetettek be. Ezzel szembesült a von Khevenhüller lovassági tábornok által vezetett közel ötezer fős császári sereg is, ame-

lyet Radujevacnál – 1737. szeptember 28/29-én – egy, 15-16 ezer főt számláló török hadsereg megtámadott. Az öldöklő csatát követően a császári hadsereg visszavonult Orsova (Orşova) irányába, ebben a műveletben a dunai flottilla kötelékébe tartozó Sankt Karl csatahajó fedezte. A császári seregek visszavonulását követően az ötezer főt (köztük két huszárezredet) számláló császári védők Niš várában sem sokáig tarthatták magukat.⁵⁵ A várparancsnok, Doxat tábornok időközben – a várban érdemileg nem használható – két huszárezredet, továbbá a betegeket, illetve sebesülteket a császári főszereg után küldte. Rövidesen, miután a környékbeli ellenállást megtörte, egy tizenkétezer fős török sereg vette körbe Ništ. A császáriak – a kilátástalan helyzetre tekintettel – végül 1737. október 18-án adták fel a várat, mivel megérkezett Szófiából (София/Sofija) a nyolcvanezer főt számláló török főszereg is, amely eloszlatozott minden reményt Niš megtartására.⁵⁶

Niš feladását követően már csak Užice vára maradt a császáriak kezén, de császári felmentő sereg híján az sem sokáig tarthatta magát.⁵⁷ Hiszen a császáriak még a sokkal jelentősebb Niš megtartására sem tettek kísérletet. Az 1737-es esztendő végére a császári seregek jóformán mindenhol visszavonultak a határok mögé.

A szerbiai és a boszniai hadszíntéren elkövetett stratégiai hibák mellett a román fejedelemség területén végbement hadmozdulatok már teljesen észszerűtlennek tűnhetnek. Gróf Wallis tábornagy von Seckendorfftól mindössze annyi utasítást kapott, hogy – hétezer fős – seregével minél mélyebbre nyomuljon be Havasalföld és Moldva területére, és ott minél nagyobb területet próbáljon meg elfoglalni. Az erdélyi hadtest – „már megszokhattuk” – elaprózva erejét több irányból támadott.

⁵² KANITZ, FELIX: *Das Königreich Serbien und das Serbenvolk*. Verlag von Bernhard Meyer. Leipzig, 1909. 142. p., RÉDVAI, 1935. 87. p.

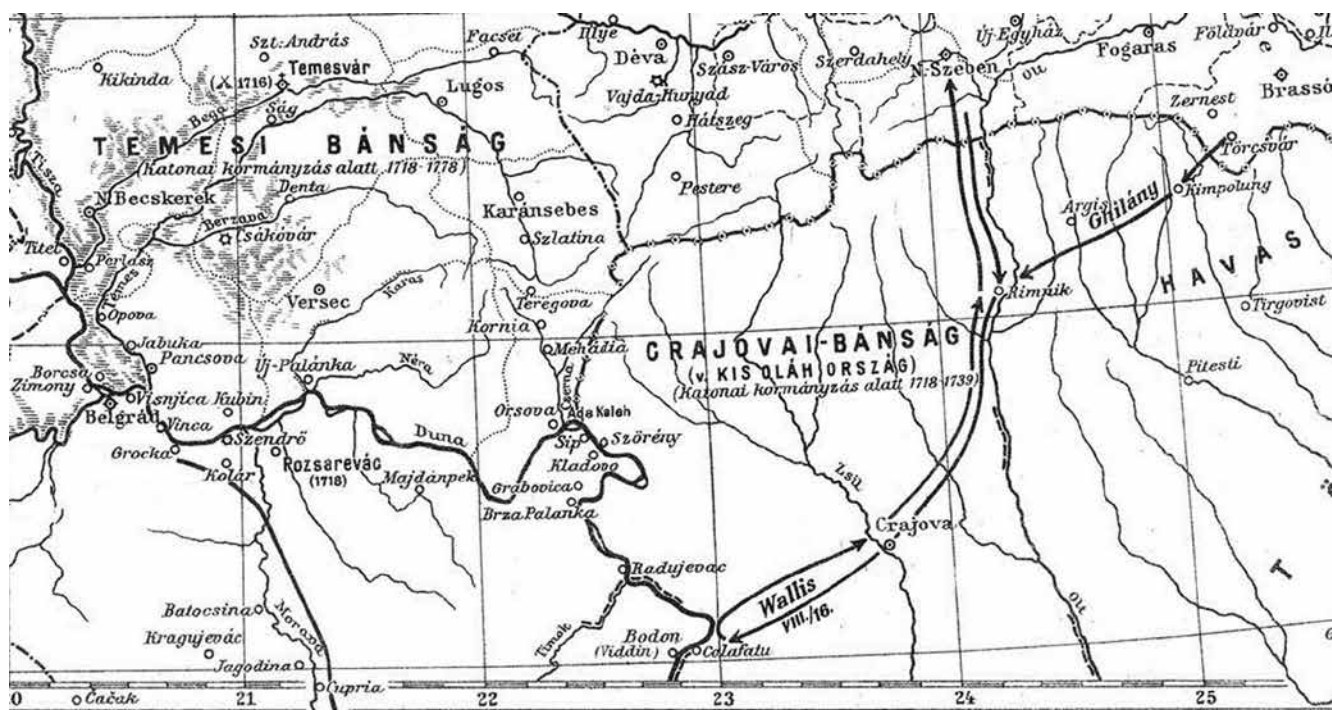
⁵³ SCHMETTAU, FRIEDRICH WILHELM KARL VON: *Geheime Nachrichten von dem Kriege in Ungarn in den Feldzügen 1737, 1738 und 1739*. Frankfurt un Leipzig, 1788. 31. p.

⁵⁴ BÁNLAKY JÓZSEF: *A magyar nemzet hadtörténelme*. 19. kötet. Budapest, 1941. Országos Széchenyi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0019/1726.html> (Letöltés ideje: 2019. október 30.)

⁵⁵ HOCHEDLINGER, MICHAEL: *Austria's Wars of Emergence: War, State and Society in the Habsburg Monarchy, 1683–1797*. Longman. Pearson Education Limited. Harlow–London, 2003. 214. p.

⁵⁶ MARCZALI HENRIK: *A magyar nemzet története*. VIII. kötet. Magyarország története III. Károlytól a bécsi congressusig (1711–1815). Kiadja az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat. Budapest, 1898. 186. p. KANITZ, 1909. 143. p.

⁵⁷ TÓTH, 2011. 162. p.

Hadmozdulatok a Havasalföldön és Vidin környékén 1737 nyarán

Forrás: Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme. 19. kötet. Budapest, 1941. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: https://mek.oszk.hu/09400/09477/html/images/banlaky-big_hadtortpic_1901.jpg (Letöltés ideje: 2019. október 26.) alapján saját szerkesztés.

Ascanio Guadagni (Gvadányi)⁵⁸ altábornagy vezetésével egy kisebb seregrész – a Pest vármegyei huszárezreddel – Moldvára tört, majd a határtól pár kilométerre elsáncolta magát, és ott egészen őszig tartotta magát, amikor a törökök visszavonulásra készítették.⁵⁹ A másik két seregrész a Havasalföldön működött. Báró Ghillány János (1686–1752) lovassági tábornok és ezredtulajdonos (1734–1752) – közel 1300 fős seregével, főképp a Ghillányi-huszárezreddel – a Töröcsvári-szoroson kelt át Havasalföldre, és egészen Bukarestig (București) jutott. Erről Zachar József a következőket közölte: „VI. Károly császár második török háborújában, 1737/39-ben számos hőstettet hajtott végre. Így 1737 júliusában egy portya során a töröcsvári szorostól Bukarestig

nyomult előre, majd négy hónapon át megszállva tartotta a havasalföldi székváros környékét.”⁶⁰ Magyar szempontból sajnálatos, hogy a huszárezred, hőstettei ellenére, idővel visszavonulásra kényszerült. A legjelentősebb – közel négyezer fős – erdélyi seregrész, gróf Wallis vezetésével, először Bukarest (București) felé vonult volna, de utóbb, von Seckendorff parancsára, Vidin felé hatolt, hogy annak ostromát elősegítse. Tábort Calafatuba – Vidinnel szemközt – rendezte be. Vidin ostromának „ejtésével” jelenléte a továbbiakban értelmetlenné vált, ezért Erdélybe vonult vissza.⁶¹ A moldvai és havasalföldi „fiaskók” alkalmával jóformán csak a magyar huszárezredek álltak helyt, amelyekre a háború során egyre inkább felfigyelt a császári hadvezetés.⁶²

⁵⁸ SZÉCHY KÁROLY: *Gvadányi József. 1725–1801.* In: SZILÁGYI SÁNDOR (szerk.): *Magyar Történelmi Életrajzok.* Magyar Történelmi Társulat. Budapest, 1894. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/05700/05771/html/01.htm#55> (Letöltés ideje: 2019. október 31.)

⁵⁹ BÁNLAKY JÓZSEF: *A magyar nemzet hadtörténelme.* 19. kötet. Budapest, 1941. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0019/1726.html> (Letöltés ideje: 2019. október 30.), RÉD VAY, 1935. 93. p.

⁶⁰ ZACHAR JÓZSEF: *Egy elfelejtett magyar hadvezér báró Ghillányi János lovassági tábornok (1686–1752).* In: *Tarsoly. Vezérlő kalauz, különféle traktátumok.* Hadtörténelmi Múzeum. Budapest, 1986/1987 8. p.

⁶¹ RÉD VAY, 1935. 92–93. pp.

⁶² TÓTH, 2011. 165–166. pp.

Az 1737-es esztendő tragikus eredményeket hozott a Habsburg Birodalom számára. A szerencsétlen boszniai összecsapásokat, illetve az „átcsoportosított” – jelentősebb számú – török seregek megérkezését követően a császári haderő jóformán mindenhol visszavonult a birodalmi határok mögé. Ez nem maradhatott szó nélkül. A „tényleges” császári fővezért, von Seckendorff tábornagyot – 1737. október 17-én – felmentették pozíciójából, majd letartóztatták. A hadbíró-ság végül Grazban letöltendő börtönbüntetésre ítélte. III. (VI.) Károly halálát (1740. október 20.) követően utódja, Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) elrendelte szabadon bocsátását, de

érdemi szerepet már nem kapott. Később bajor szolgálatba állt, majd – a „sors iróniája”, hogy – az osztrák örökösödési háborúban (1740–1748) több alkalommal is megverte bajor seregeivel az osztrák csapatokat.⁶³ Gróf Friedrich Heinrich von Seckendorffnál jóval rosszabbul jártak a svájci származású Nicolas Doxat de Démoret tábornok és a niši várőrség császári tisztjei. A tábornokot – Niš feladása miatt – 1738. március 20-án Belgrádban kivégezték (lefejezték). Az egykori niši várőrség főtisztjeit pedig rangvesztésre és börtönbüntetésre ítélték. A Niš feladó császári várőrség katonáit pedig az első sorba vezényelték a következő, 1738. évi hadjárat alkalmával.⁶⁴

⁶³ WURZBACH, CONSTANTIN VON: *Seckendorf, Friedrich Heinrich Graf*. In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. 33. Theil. Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei. Wien, 1877. 261–266. pp.

⁶⁴ RÉDVAY, 1935. 99–100. pp.

III. 1. Felhasznált nyomtatott irodalom

BODART, GASTON: *Militär-historisches Kriegs-lexikon (1618–1905)*. C. W. Stern. Wien und Leipzig, 1908

BÖHM LÉNÁRT: *Dél-Magyarország vagy az ugynevezett Bánság külön történelme. Első kötet*. Emich Gusztáv tulajdona. Pest, 1868

CIERLIŃSKA, HANNA: *A Panorama of Polish History*. Interpress Publishers. Warsaw, 1982

CHISHOLM, HUGH (szerk.): *Anne, Empress of Russia. Encyclopædia Britannica. 2. kötet. 11. kiadás*. Cambridge University Press. Cambridge, 1911

COLLETTA, PIETRO (translated by HORNER, S.): *History of the Kingdom of Naples, 1734–1825*. T. Constable and Co. – Hamilton, Adams and Co. Edinburgh – London, 1857

FENCsik LÁSZLÓ (szerk.): *Politikai kisszótár*. Kossuth Kiadó. Budapest, 1980

GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. Az összes ismeretek enciklopédiája. I. kötet (A–Aradmegye)*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest, 1893

Geschichte des k. k. Linien-Infanterie-Regiments Erzherzog Wilhelm. I. Theil. Druck und Verlag von L. W. Siedel und Sohn. Wien, 1877

GILDEA, ROBERT: *Barricades and Borders: Europe 1800–1914. Third Edition. Short Oxford History of the Modern World*. Oxford University Press. Oxford, 2003

Grosses vollständiges Universal Lexicon aller Wissenschaften und Künste. 22. kötet. Johann Heinrich Zedler. Leipzig und Halle, 1739

HAJNAL ISTVÁN: *Egyetemes történet*. III. kötet. Az újkor története. In: HÓMAN BÁLINT – SZEKFÜ GYULA – KERÉNYI KÁROLY (szerk.): *Egyetemes történet. A Magyar Szemle Társaság kiadása*. Budapest, 1936

HOCHEDLINGER, MICHAEL: *Austria's Wars of Emergence: War, State and Society in the Habsburg Monarchy, 1683–1797*. Longman. Pearson Education Limited. Harlow–London, 2003

JACQUES, TONY: *Dictionary of Battles and Sieges. Volume II (F–O)*. Greenwood Press. Westport (Connecticut, USA) – London (UK), 2007

KANITZ, FELIX: *Das Königreich Serbien und das Serbenvolk*. Verlag von Bernhard Meyer. Leipzig, 1909

Kriegs-Chronik Österreich-Ungarns. Militärischer Führer. Teil III. Heft 1. Verlag von L. W. Seidel & Sohn. Wien, 1891

LÁZÁR BALÁZS: *Nagy csaták. 13. kötet. A Habsburg Birodalom zászlói alatt. Magyar katonák Európa harcterein Savoyai Jenő, Nagy Frigyes és Napóleon korában*. Duna International – Duna Könyvklub. Budapest, 2013

LINDSAY, JEAN OLIVIA (szerk.): *The New Cambridge Modern History. Volume VII. The old Regime (1713–1763)*. Cambridge University Press. Cambridge, 1957

LUND, ERIK A.: *War for the Every Day: Generals, Knowledge, and Warfare in Early Modern Europe (1680–1740)*. Greenwood Press. Westport (Connecticut, USA) – London (UK), 1999

MACDONOGH, GILES: *Frederick the Great: A Life in Deed and Letters*. St. Martin's Griffin. New York, 2001

MANGOLD LAJOS – HORVÁTH CYRIL (szerk.): *Az újkor története. XIV. Lajos és Nagy Frigyes kora. Tolnai Világ-történelme. A Magyar Kereskedelmi Közlöny, Hírlap- és Könyvkiadó-vállalat kiadása*. Budapest

MARCZALI HENRIK: *A magyar nemzet története. VIII. kötet. Magyarország története III. Károlytól a bécsi congressusig (1711–1815)*. Kiadja az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat. Budapest, 1898

MEYER SETTON, KENNETH: *Venice, Austria, and the Turks in the Seventeenth Century*. The American Philosophical Society. Independence Square. Philadelphia (Pennsylvania, USA), 1991

MIKABERIDZE, ALEXANDER (szerk.): *Conflict and Conquest in the Islamic World: A Historical Encyclopedia*. I. kötet. ABC–CLIO. Santa Barbara (California, USA) – Denver (Colorado, USA) – Oxford (UK), 2011

MÜLLER, FRANZ: „Die” kaiserl. königl. österreichische Armee seit Errichtung der stehenden Kriegsheere bis auf die neueste Zeit, 2. kötet. Verlag, Druck und Papier von Gottlieb Haase Söhne. Prag, 1845

PETROVA, MARIA A.: *II. Katalin és II. József. Az orosz–osztrák szövetség formálódása. 1780–1790*. Klió. Történelmi Szemlélő Folyóirat 25. évfolyam. 2. szám. DE-BTK Történelmi Intézet – Klió Alapítvány. Debrecen, 2016. (Fordította és összegezte Dinnyés Patrik.)

RÉDVAI ISTVÁN: *Az 1736 és 1739 közötti törökországi háborúk. Az első (1737.) hadjárat év*. In: GYALÓKAY JENŐ (szerk.): *Hadtörténelmi Közlemények*. 36. évfolyam. 1. szám. A Magyar Tudományos Akadémia Hadtörténelmi Bizottságának megbízásából. Budapest, 1935

RIBÁRY FERENC (szerk.): *Világtörténelem. A mívelt magyar közönség számára*. VII. kötet. (Az ujkor.) Kiadja Méhner Vilmos. Budapest, 1884

ROUSSET DE MISSY, JEAN: *Les Interêts presents des Puissances de l'Europe*. III. kötet. Adrien Moëtjens. A la Haye (Hága), 1736

SCHMETTAU, FRIEDRICH WILHELM KARL VON: *Geheime Nachrichten von dem Kriege in Ungarn in den Feldzügen 1737, 1738 und 1739*. Frankfurt und Leipzig, 1788

STONE, DAVID R.: *A Military History of Russia: From Ivan the Terrible to the War in Chechnya*. Greenwood Publishing Group. Westport (Connecticut, USA), 2006

SZAKÁLY FERENC: *Hungaria Eliberata. Budavár visszavétele és Magyarország felszabadítása a török uralom alól. 1683–1718*. Corvina Kiadó. Budapest, 1986

TOCQUEVILLE, DE HERVÉ: *Histoire philosophique du règne de Louis XV. Chapitre XIV*. Librairie D'amiot Éditeur. Paris, 1847

TÓTH FERENC: *Hadik András az 1737–39-es török háború katonai iskolájában*. In: HERMANN RÓBERT ET AL. (szerk.): *Hadtörténelmi Közlemények*. 124. évfolyam. 1. szám. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum folyóirata. Budapest, 2011

TUCKER, SPENCER C.: *A Global Chronology of Conflict: From the Ancient World to the Modern Middle East. Volume II*. ABC–CLIO. Santa Barbara (California, USA) – Denver (Colorado, USA) – Oxford (UK), 2010

TUTTLE, HERBERT – ADAMS, HERBERT BAXTER: *History of Prussia*. Houghton, Mifflin and Company. Boston (Massachusetts, USA), 1883

WURZBACH, CONSTANTIN VON: *Seckendorf, Friedrich Heinrich Graf*. In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. 33. Theil. Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei. Wien, 1877

ZACHAR JÓZSEF: *III. Károly két háborúja az Oszmán-török Birodalom ellen és a magyarok (1716–1718 és 1736–1739)*. In: ENGEL PÁL – HANÁK PÉTER (főszerk.): *Történelmi Szemle. A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének Értesítője*. XXX. évfolyam. 1987–1988. 2. szám. Budapest, 1987

III. 2. Felhasznált elektronikus irodalom

BÁNLAKY JÓZSEF: *A magyar nemzet hadtörténelme*. 19. kötet. Budapest, 1941. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0019/1725.html>

BÉRENGER, JEAN: *Guerre de la Succession de Pologne (1733–1738)*. Universitatis.fr: <https://www.universalis.fr/encyclopedie/guerre-de-la-succession-de-pologne/>

ENGEL PÁL: *A középkori Magyar Királyság intézménye / Rácz Árpád interjúja Engel Pállal*. Rubiconline: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_kozepkori_magyar_kiralysag_intezmenye_racz_arpad_interjuja_engel_pallal
Kölcsey Ház Alapítvány: <http://www.kolcsy.org/wp-content/uploads/2016/05/Habsburg-birodalom.jpg>

SZÉCHY KÁROLY: *Gvadányi József. 1725–1801*. In: SZILÁGYI SÁNDOR (szerk.): *Magyar Történeti Életrajzok*. Magyar Történelmi Társulat. Budapest, 1894. Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/05700/05771/html/01.htm#55>

TARJÁN M. TAMÁS: *1718. július 21. | A pozsareváci béke megkötése*. RUBICONLINE: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1718_julius_21_a_pozsarevaci_beke_megkotese

A vajdasági magyar mozgókép történeti áttekintése

Második rész

Még egy filmműhely

Az eddigiekből kiderült, hogy a termékeny topolyai szociográfiai filmműhely után Magyar-kanizsa vált a vajdasági magyar filmművészek központjává. A Cinema Filmműhely nevű civil szervezet pártonkívüli, jótékonyági, nonprofit társulás több, a mozgóképes művészethez kötődő területen jeleskedik. A csoport alkotásai már eddig is több elismerést szereztek különböző fesztiválokon. A Lakiteleken megrendezett Kistérségi és Kisközösségi Televíziók Filmszemlájén egyszerre nyerte el Iván Attila és Fejős Csilla a Krónika kategória különdíját a tiszavirágok táncáról készített, *Angyali kismenyasszonyok* című alkotásával; Művelődés kategóriában S. Gordán Klára *A szecessziós Szabadka* című filmje, a film operatőre, Király Attila különdíjas lett, akárcsak Váradi Livia és Iván Attila *Cigonya* című, Dobó Tihamér életéről forgatott műve.

A műhely jelenleg is aktív, és más támogatók mellett mozgásban tartja a vajdasági magyar filmművészetet.

A Magyar-kanizsai Cinema Filmműhely tagjai: Fejős Csilla, Csubrilo Zoltán, Iván Attila, Apci Jenő. A filmes csoport sok filmet készített, kb. 30-at.

2002 kisjátékfilmek: *Majomsziget, Csöndvárosi Ramazuri, Sánta kutya*

2002/2003 dokumentumfilmek: *Egy falusi plébános élete, Adorján népi építésze, Angyali kismenyasszonyok – Tiszavirágzás, Ágnes nővér, Ünnepek a szórványban* stb.

2004 kisjátékfilmek: *Tűzút*; dokumentumfilmek: *Szivárványkigyó – Bicskei István portréja, Tallián Emil a törökkanizsai világutazó, 10 éves a Jazz fesztivál* stb.

2005 dokumentumfilmek: *A Kosztolányi hagyatéka, A naplemente fonákja, Mozgásban – Urbán András portréja*

2006 dokumentumfilmek: *A Mozi 50 éve, Az álarc az igazi arc, A horgosi Kárász család, A szép Tisza* stb.

2007 dokumentumfilmek: *A Maestro (Dan Reisinger Magyar-kanizsán), Ki vagy mi voltam, A vajdasági Giuletta Masina (Erdélyi G. Hermina)*

2008 dokumentumfilmek: *Az 1848-as Magyar szabadságharc délvidéki emlékei, Jó bort mindenkinek, Testté lett alázat, Mindennapi kenyerünk, Agyag (Művészek a bácskai agyagmezőkön), Még oda nem ér az idő*

2009 dokumentumfilmek: *A szülőföld színpompája, A rózsaszín ecset, A Csodakút, Gettó* stb.

2010 dokumentumfilmek: *A szabadkai Városháza, Zenével és színekkel érkezem, Oszt akkor indulunk..., A férfi sorsa a nő, Avar temető, Puszta*

2011 *A zene összeköt, Sok mindent ki kő bírni...*

2013 *Kútfúrás, avagy kincskeresés másképp*

2014 dokumentumfilm: *Újrakezdés*

2015 dokumentumfilmek: *A félárnyék színe, Beilleszkedés*

2017 dokumentumfilm: *Fohász a déli végeken*

A földet nem vitték el

A film elsősorban a képek révén szólítja meg a nézőt. Vicsek Károlynak az 1100 esztendő Kórógy magyar lakossága exodusáról készített filmjében legbeszédesebbek az arcok. Az első megszólaló voltaképpen higgadtan, szinte érzelemmentesen ad számot a polgárháború előli meneküléséről, Magyarországon, majd Kanadá-

ban mulatott idejéről, az otthontalanság életérzéséről, ám egyetlen pillanatra sem néz a kamerába, és ezt a gesztusát terebélyesítette a rendező a zaklatottság metaforájává.

Idős nénikék vonulnak edénykéikkel egy ablak előtt, megkapják az eledelt, amit aztán némán, külső és belső magányukban kanalaznak. Mint ha valamelyik népkonyhán lennének, annyira szomorúak és elesettek ezek az asszonyok. A helyzet viszont ennél drámaiabb, menekülttáborban forog a kamera, a néma, bezárt arcok mérhetetlen tragédiát őriznek. Koros házaspár mesél megpróbáltatásairól, a rendező egy csukott ajtó elé ültette őket, az udvarra, ahol szemmel láthatóan csípős a levegő – úgy érezzük, a senki földjére vetette a történelem ezeket az embereket. Idős, fejkendő asszonyok néma kórusa figyel a tévében a számukra immár nem létező otthonról érkező híreket. Népdal csendül, férfiak kórusa kíséri az előéneklőt, a kisemmizettség képei közé népi multság jelenetei ékelődnek. E kettő kontrasztja nem csupán dinamizálja a filmet, hanem ellenpontosító szerkesztéssel emeli ki mindannak a súlyát, amit elveszítettek azok az emberek, akiket ezeréves lakhelyükről űztek el a múlt század 90-es éveinek elején. „A kórogyi nép olyan volt, hogy amikor dolgozni kellett, akkor dolgozott, amikor mulatni kellett, mulatott” – halljuk az egyik férfitől, egy másik lakonikusan fogalmaz: „A magyar ember nem bosszúálló.”

Ezt a mondatot már újra odahaza mondja. A lerombolt, kifosztott, elcsúfított falu képeit takaros házak, új utak, fölújított közművek képei váltják föl, a horvát kormány újra élhetővé tette a falut, a hazatelepülőket pedig ellátta a legszükségesebbekkel. A kis közösség lábadozik, saját iskolája van, benne gyerekekkel. De felhőtlen mosoly sehol.

Vicsek Károly 2009-ben készült dokumentumfilmjének megrázó erejét azáltal nyeri, hogy nem csupán állapotokat és helyzeteket mutat be, hanem helyzetbe hoz: a visszatelepülteket szembesíti a menekülttáborban, illetve a menekültek között forgatott képsorokkal, a közönség előtt vetített felvételeken olyanok is megszólalnak, akik nem érhették meg a hazatérést, mások egykori önmagukat láthatták viszont a felvételeken, a múlttal szembesülés feszültsége átjárja a néző zsigereit.

A filmben elhangzik egy siratóének, előadója meg is kérdezi a forgatócsoportot, ugye szép. Erre a falu lelkipásztora valahogy úgy fogalmaz, hogy az ének juttatta eszébe, Kórogyon szép élni, és meghalni is szép. Első hallásra banális gondolatnak tűnik, de nem az. Benne van a sors-elfogadás, a megbékélés, a remény és az alázat szép és nemes ajándéka.

Ki vagy mi voltam

Iván Attila filmjei (*Alföldi opus*, *A szállító*, *Tűzút*, *A szép Tisza és más stb.*) közül azért esett a választásom a *Ki vagy mi voltam* című alkotásra, mert napjaink egyik súlyos problémájával, a szenvedélybetegségekkel foglalkozik a dokumentumfilm eszközeivel, ráadásul viszonylag új alkotás.

A filmet a Horgoshoz közeli Tau közösség tanyáján, illetve a közösség egyik tagja szüleinek lakásán forgatták. Így két párhuzamos történet bontakozik ki benne, az egyik a lakhelyüket, ugyanakkor önmagukat is újraépítő közösség tagjainak mindennapjait mutatja be, a másik pedig az előtörténetet, azt, hogy egy drogfüggő hogyan kerül a gyógyító közösségbe, és milyen megpróbáltatásoknak tette ki családját.

A film a közösség szinte hermetikusan zárt világába vezet, ahol a szenvedélyüktől szabadulni óhajtó fiúk maguk építik közösségi világukat. A spártai környezetet csupán keresztény szimbólumok díszítik, a fakesztereket maguk készítik, nem mives munkák, jelképiségüket a befektetett munka és igyekezet növeli. A közösség tagjai nem vallanak sorsukról, felekezeti vezetőik sem szólalnak meg, a képsorok viszont végigkísérik a közösségi életet önként vállalók imáit a kápolnában, illetve a szabadban, bibliai elmélkedéseiket, fohászaikat, mindennapi munkájukat a tanya körül és a jószágnevelésben.

Egyedül az egyik fiú apja beszéli el, miként határozott gyermeke – aki maga is a filmszakma közelében dolgozott, akárcsak apja – a közösségbe lépésről, ahol még szülei sem találkozhat, bár ha úgy érzi, már gyógyult, elhagyhatja azt, de a gyógyuláshoz a szakértők szerint három-öt évig kellene a zárt közösségben maradniuk a szenvedélybetegeknek. Az apa felolvassa a fiú levelét, amelyben szüleit biztosítja, hogy föl-

ismerte, a drog megváltoztatta, nem az már, aki volt, hajdani önmagával nem azonosítható identitás fészkelte belé, és bizodalját fejezi ki, hogy a Tauban megleli és visszanyeri egykori identitását. A levél a film szöveges vonulatának csúcspontja, és hangulata teljesen áthatja az alkotást. A higgadt, letisztult operatőri munka harmonikusan ötvözi a „kinti” és a „benti” világ egymástól elkülönülő jellegzetességeit, a reményt pedig az ügyesen komponált, a külön világok érintkező mezsgyéjén elhelyezett természetfelvételek sugallják Iván Attila alkotásában.

Örvényben

A vajdasági magyarság sorsproblémáit, hovatartozásának kérdéseit járja körül a film szerzői változata, amely mire televízióra kerül, bizonyára felére zsugorodik, pedig valójában a duplája se lenne elegendő mindannak felidőzésére, ami ezzel a nemzeti közösséggel történt a 20. században. A filmben maga a szerző foglalja össze – személyes megjelenése egyfajta keretet ad a filmnek – dokumentumfilmjének szándékát, majd a vajdasági „járőrözése” során megszólaltat újságírókat, politikust, a legutóbbi háborúk idején tanulóéveiket töltöket, harctérre vezényelteteket, az 1999-es bombázások elszenvedőit. Siflis rutinosan komponál, kellő dinamikával váltja helyszíneit és alanyait, illetve az események során készített dokumentumképsorokat, ezek révén fogalmazza meg, hogy a vajdasági magyarság egyetlen évszázad alatt ötször szembesült a „menni vagy maradni” sorskérdésével.

Az egy évtizeden át tartó balkáni háborúk naplószerű történetét, eseményeit a vajdasági

magyarság szemszögéből dokumentálja a szerző, föltárván a működő és a csődbe torkolt túlélési stratégiákat, egyéni sorsokat. Tehette ezt a szerző annál fogva, hogy folyamatosan televíziós tudósításokat készített a vajdasági kényszermozgósításokról, frontélményekről, az országot kényszerűen elhagyókról. Ezen tudósítások nyomán komponálta meg drámai, tragikus súlyú alkotását.

Filmesszéirók Fövenyóra

Tolnai Szabolcs témája ugyanaz, mint Siflisé meg Vicseké, az ember kiszolgáltatottságának, a hatalom és az egyén viszonyának a Közép- és Kelet-Európa közelmúltját idéző kontextusában elhelyezett fölmutatása, a diktatórikus viszonyok ábrázolása. Előbbi két rendezőnk – a dokumentumfilm eszközeivel – kiszolgáltatott közösség, illetve intő szándékkal pellengérré állított csoport exodusának, kálváriájának feldolgozásával fogalmazta meg üzenetét. Tolnai Szabolcs közelre fókuszált, egyetlen ember, ami bárhonnét is nézve egy családot is jelent, azontúl a család társadalomban elfoglalt helyének is behatároló tényezője, fókuszba kerülve történelmi toposzokat idéz, arról beszél a film, hogy a történelmi forgatagban a kisebbségi-többségi viszonyok változása során egyáltalán miként is élhet az ember a kényszerű gyökérvesztés, az identitás elköcsönységódása, az önazonosság válsága után.

Kik vagyunk, mik vagyunk ebben a ránk kényszerített jelenben? Mit hordozunk a felmenőink

Siflis Zoltán: Örvényben (kép a filmből)

Tolnai Szabolcs: Fövenyóra (kép a filmből)

sorsából? Hol vagyunk vagy hol lehetnénk úgy odahaza, hogy az számunkra is, a környezetünk számára is elfogadható legyen. Csakhogy ez az állapot, amelyet manapság toleranciának nevezünk, nem kopírozható rá a második világháborús népiirtási plánumokra. A film hőse, Danilo Kiš megjelenített alteregója Auschwitzbe hurcolt édesapja után nyomozva kerül a filmbe. Identitását keresi, az identitás pedig nem egyéb az egyéni emlékezetnél. A hős ennek az emlékezetnek a nyomába ered, és – mi másként oldható meg filmbelileg – saját emlékeiben és látomásaiiban epizódot epizódhoz illesztve kutat.

Nem irigylem a rendezőt, neki kész irodalmi szövegek mentén kellett fölépíteni a szerb–magyar koprodukcióban készült alkotást, amelynek mércéje egy másik művészeti ágban, Kiš műveiben már rögzítve volt.

Ennél a pontnál merül föl az első kérdés a két művészi megfogalmazás viszonyával kapcsolatosan. Mit mond, illetve mond-e bármit a játékfilm annak, aki nem ismeri Danilo Kiš életművét, személyét, családi beágyazottságát, familiájának illeszkedését Közép- és Kelet-Európa 20. századi, politika és nacionalizmus, parancsuralmak és xenofóbia, antiszemitizmus és sovinizmus által átítatott létterében? Magyarán: megáll-e saját kifejezőeszközeinek talapzatán a film, anélkül, hogy éreznénk a „felhasznált irodalom” narratív hátterét?

Tolnai Szabolcs: Fövenyóra (kép a filmből)

Egyértelműen igen a válaszuk, bár ebbe belejátszhat, hogy előttünk nem ismeretlen a felhasznált írói opus, ám igyekszünk ettől eltekinteni, és elmerülni Pohárnok Gergely opera-

Tolnai Szabolcs: Az erdő (kép a filmből)

tőri munkájának remeklésében. A film vizuális világa az öntörvényű filmalkotás irányába nyit átjárót, amelyben Tolnai Szabolcs a realitás és a látomás közti tartományban fogalmazza meg a közép- és kelet-európai gyötrelmek eredőit és következményeit, egyetlen személyre, egyetlen alkotói életműre koncentrálna, tudatosítván, hogy a történelem nem egyéb, mint egyéni sorsok halmaza. A minimálzenével kísért, fekete-fehér képsorok mintha egytől egyig művészfotókból állnának össze, egyes jelenetekben szürrealisztikus, misztikus, olykor pokolian drámai pillanatok merevednek ki, szinte tapintható a Halál csókját osztogató gonosz jelenléte.

Tolnai és Pohárnok közös munkája *Az erdő* című nagyjátékfilm is, egy önmagába visszacsavarodó történet. A Vajdaságban játszódó film kíméletlen társadalomkritika, egyben az anyaság apológiája. Tolnai és Pohárnok összeszokott alkotópáros, filmjükre jellemző a hosszú sötétségek, nagy némaságok, a komor zene, a hangok és zörejek szerepe, ami remek, magyar és szerb színészi alakításokkal párosul. A sötétség a különös fordulatokban bővelkedő történetben és a vizuális megjelenítésben is uralkodik, a vizuális elkomorodást drámai közelképek tagolják. Pohárnok kamerája különösen vonzódik a fény és az árnyék szürkületbe mosódó határvonalához. Remek stábmunka, briliáns alkotás.

Szikkfilm

A Szóts István magyar és Albert Lamorisse francia rendező és forgatókönyvíró munkássága előtt tisztelgő rövidfilm a vizualitást teszi meg ön-

nön tétjévé, kizárólagos beszédmódja a látvány megjelenítése, amihez különböző, az ábrázoltat továbbillusztráló, zömmel természeti hangokat rendel, a tarlót súroló talpak neszezését, madárfüttyöt, légyapírra ragadt dongók fekete tremolóját...

A rendező hosszú képsorokkal kíséri egy félmeztelen, klottgatyás fiút, aki szoborszerű mozdulatlanságból indul el a film kezdetén, és hasonlító, szoborszerű alakzatba merevedik a film végén. Időközben pedig jár, néha cselesen váltja a tarlósorokat, máskor szinte tánclépésekkel kerülgeti a buckákat. Előbb azonban hosszan halad a határban a nyárfasorral szegélyezett úton, majd változik körötte a táj, szikes sík, búza- és kukoricatarló, zöldellő kukoricasorok, egy tanya összetákolt kerítése, végül a tanya udvara. A kamera líraian mesél.

Bicskei Zoltán: Szikfilm (kép a filmből)

A fiú meg a természetben föllelt anyagokból műalkotásokat hoz létre, csontokból, madárfészekből, kagylóból, virágból, kukoricacsutkákból, a talált tárgyak művészi átminősítése mellett olykor gesztusművészként, vagy inkább a tájművészet és a testművészet mentén maga is műalkotássá minősül. A rendező ezeket a jeleneteket jelképekké növeszti, amikor hosszan mutatja a földből kifordított fa bonyolult gyökérzetét, a semmi közepén hátára borított csónakot, a szélben piruettozó, száraz kukoricalevelet, a düledező kerítés ívét, a dongókat a légyapíron.

A film a hosszú képsorokat pillanatnyi részletkinagyításokkal ritmizálja, ezek a motívumokat vizualizáló elidőzések a képzőművészet eszközeivel élnek: a fény és az árnyék alkotta alakza-

tok, a fehér és fekete kontrasztja, a jellegzetesen roncsolt struktúrák, a sivár felületek és a túlcsorduló színek, a perspektívaváltások egyaránt alkotóelemeivé válnak Bicskei Zoltán filmnyelvének, amelynek egyértelmű üzenete, hogy bármi és egyben minden a művészet tárgya.

Álom hava

Korábbi munkáiból ismerem a forgatókönyvíró-rendező Bicskei Zoltán vonzódását a Bácskaság síksági tájához meg a vizekhez, mocsarakhoz, a kies tájképekhez. Ez most, ebben a filmjében is meghatározó, hatalmas panorámákat fog képbe a remek operatőr, Jovan Milinov, néha eláll a lélegzet, pedig az ilyen kies vidékkel mi, bácskaiak naponta találkozunk. A kamera által megörökített táj viszont szinte kozmikus méreteket ölt, a (sehol) semmi metaforájává növekszik – újra és újra fölmutatván –, ami vizuális fölvezetése és kísérelője a rá következő, filozofikus monológoknak és párbeszédnek.

A film háromnegyede ugyanis, jobb kifejezést most nem találva, statikus. Hatalmas kihívás mind a rendezőnek, mind az operatőrnek, hogy az aracsi pusztatemplom belső terében vizuálisan megjelenítsen gondolatokat, álmokat, metafizikai jelenéseket, kezdve a török fogságból a 17. század végén hazatérő, harcos, deák és szolga szembesülésétől a kihalt földdel, ami önvizsgálat révén és kételkedő tépelődés után a magyarság korabeli jelenének kilátástalanságával és megmaradásának szellemi lehetőségeivel szembesíti a nézőt. Az aracsi pusztatemplom önmagában metaforikus helyszín, teteje a pusztaság. Barátok, pap nélkül csupán rom, az égre nyitott mennyezet viszont talán közvetlen kommunikációt biztosít az ima és címzettje közt. Ugyanakkor a mennyezet hiánya a védtelenség jelképe is. A maga módján még időkapuként is működik a rom. Táltozó lép be a történetbe, majd a magyarság jeles királyai jelennek meg, de egyéb metafizikai időátjárások is történnek, annak fürkészése érdekében, hogy a kereszténység visszaszerezheti-e szellemiségét ezen a pusztán, és a magyarság újra megvetheti-e talpát a pusztítás után. Vagy egyáltalán, bármikor. Az Álom hava voltaképpen december hajdani elnevezése, de a film esetében nem

csupán közvetlenül, hanem áttételesen is értelmezhetővé válik: a kérdező, kutató, válaszokat kereső deák látomások, jelenések sorával szembeesül, hiszen történelmi eligazításra van szüksége a háromfős, időközben gyarapodó csoport jövőképeinek elképzelése során. A jelenések olykor valóságosnak tűnnek, máskor irreálisnak mutatkoznak, hiszen amíg a sámán és lánya dramaturgiai funkcióval bírnak, a magyarság királyai nem szellemi, hanem történelmi tapasztalataikkal vannak jelen, még Attila, a hun király is, aki a kereszténység lehetőségeit fürkészi.

Bicskei Zoltán: *Álom hava* (kép a filmből)

Az operatőr virtuóz kameraállásokkal tágítja kozmikusá a teret, nem csupán a pusztán a térből kilépő szereplők fotografálásával, a természetlen, kicserepesedett talaj borzalmának kinagyításával, a sivárság, az élet hiányának vizuális hangsúlyozásával, hanem a romtemplomon belül készített felvételeivel az elhangzó párbeszédnek bölcséleti nyomatékát is erőteljes beállításokkal erősítve. A kép és szöveg szinergikusan erősíti egymást, egyszerre beszélnek önmagukért és egymásért. Emlékezhetünk-e múltunkra és vizionálhatjuk-e jövőnket, mi vet majd árnyékot a másikra, a jövő a múltra, vagy a múlt az eljövendőkre? Legrövidebben fogalmazva talán ez a film alapkérdése.

Az *Álom hava* cselekményvilága redukált. Ha történik valami, az tragikus. Marakodás egy marék köles körül, ami a jövő zálogának metaforájaként küld üzenetet a nézőnek a kies, természetlen táj totál plánjaiból, majd gyilkosság, nemi erőszak. Mintha minden onnan folytatódna, ahol befejeztetett, vagy semminek sincsen vége, a

szereplők (és a néző) valamiféle tébolyodott körforgásba zuhantak volna vissza, a sorsba vetettség, az eleve elrendelt létállapot vajon a film szereplőire szabott fátum, hiszen a szereplők hiába keresik családjukat, otthonukat, a remény bármilyen rejtőzködő jelét – vagy ez a kilátástalanság globális, kivétel az egész nemzetre?

A gerjedő pesszimizmust a film negatív figurája, a gyilkos és erőszaktevő szolga töri meg, amikor a romtemplomot elhagyva kimondja, a vályogot pelyva hiányában a kór is összetartja. Sokértelmű gondolat, úgy is értelmezhető, hogy új templomot kell építeni magunknak és a nemzetünknek, amíg nincs fa vagy kő, hát vályogból, és ha termés híján pelyva sincs, megteszi helyette a kór is. Az utolsó képben szívós kór borul a vándorok fölé, mintegy boltozatként. Tekintve a gondolatot kimondó kilétét, magatartását, erkölcsi arculatát, e mondatnak egyéb értelmezési lehetőségei is fölmerülnek, de ezt érdemes a nézőre hagyni.

Bicskei Zoltán: *Álom hava* (kép a filmből)

A szereplők közül (Szilágyi Nándor, Kovács Frigyes, Székely B. Miklós, Tóth Anita, Barkó György, Horváth Csaba, Csendes László, Mercs János, Dánielfy Zsolt, Vicei Natália, Búza Ákos, dr. Papp Lajos) senkit sem szeretnék, főként nem tudnék kiemelni, ugyanis mindannyian toronymagassat alakítottak. Az általam fellengzősen „statikusnak” minősített jeleneteket zseniálisan oldották meg, és ebben mellettük nagy munkája volt a rendezőnek és operatőrnek egyaránt. A cselekményes jelenetek hitelesek és életszerűek. Úgy tűnik, mintha a produkció teljes alkotógárdája azonos elképzelés mellett dolgozott

volna, mondhatnám, egy húron pendültek, ha itt most a zenéről is szólnék.

Előtte viszont a jelmezekről. Nem értek hozzá, nem mondhatom, hogy korhű, azt sem, hogy nem az. Viszont zsigerből meggyőző. Morvay Ibolya textilművész munkája számomra autentikus jelmezvilágot mutatott be, ami erősen nyomtatékosan hitelesítette a film képi világát, azon túl, hogy szerintem Bicskei Zoltán a korhűségen messze túlmutató alkotásának a jelmezek elhagyhatatlanul fontos elemei.

Végül a zene. Itt is zseniális alkotók fogtak össze. Köztük Mezei Szilárd, Szabados György, Lukács Miklós, Berecz András, Dresch Mihály és Bakos Árpád. Ők teljesítik ki a film alkotóinak egy húron pendülését. A kép, szöveg, zene hármassága, szervezettsége, dinamikája döbbenetes. Mindhárom elemében fölzaklató. Ettől, az idegszalakat tépő, a saját kérdéseink közé folyton visszalökő, látványvilágával fölrazzó zaklatásától kerekedik tökéletes filmalkotássá.

Írások a vajdasági magyar filmről

A 20. század második felében a vajdasági magyar sajtó ugyanúgy reagált minden színházi, televíziós bemutatóra, filmekre, mint a megjelent szépirodalmi alkotásokra, értelmező-elemző, akár vitát gerjesztő bírálatok sora látott napvilágot egy-egy alkotás kapcsán. A századvégen és onnét folytatódólagosan jószerevével eltűnt a művészetkritika, a filmművészetről a nagyjátékfilmek kapcsán szólal meg a média, ám ilyen alkotás, miként már jeleztem, jó esetben háromévenként kerül néző elé Vajdaságban. A ritka sajtóhírek, kritikák, interjúk, recenziók mellett a téma átfogó feldolgozása is foghíjas. A dokumentálást Siflis Zoltán, a filmes mindenek fontos feladatának tekintti.

Szabadkai filmes lexikon

Az újonnan teremtett értékek tényleges súlyának meghatározásához viszonyítási pontokra van szükség. Ezek a viszonyítási pontok a múltban és a jelenben egyaránt megtalálhatók. A jelenben minden bizonytalansággal könnyebben, hiszen

a folyamatos odafigyelés bármely művészeti ágban fogódzkodókat nyújt, ugyanakkor félrevezető is lehet az online információáramlás, hiszen megtörténhet, hogy olyan kérdésfelvetést szalmalángot vélünk irányadó fénycsóvának, amely tévútra tereli az alkotói szándékot. Ennek a kockázata viszont azóta fennáll, hogy az ember a művészetekkel kacérkodik. Gondoljunk csak arra, hogy igencsak régen a történelemírás is a betűk révén megképződő irodalom fogalomkörébe tartozott, összemoszt azokat a tartományokat, amelyeket immár úgyszintén régtől fogva tudományként, illetve művészetként kezelünk.

A viszonyítási pontok ugyanakkor nem csupán a jelenben lelhetők föl, hanem a múlt vonalát is fel kell tárni a hozzájuk vezető úton. Hiszen nem kétséges, minden, a művészetre irányuló emberi cselekvésnek van origója, kiindulási pontja, ahonnét – a mából visszaindulva – kijelölhetőek lesznek egyéni vagy csoportos eltökéltségek, alkotói eredmények, a teljesítmények kortárs megítélése, s ne feledjük, a hamvukba holt nekiiramodások és a múlt viszonyítási pontjai között tartandók számon.

Legegyszerűbben fogalmazva, az emberi tevékenységben, legyen az bármire irányuló – esetünkben a filmművészetben – az értékteremtésnek párhuzamban kell állnia az értékek megőrzésével, napvilágra tárásával, szem előtt tartásával. A hajdani értékek, csellengő kísérletek, szalmalángok és összeroskadó elképzelések, megvalósult álmok, loholó experimentumok mind fontos szakaszait képezik annak a művészeti ágnek, amelyet a Délvidék remek szabadkai és zombori gyökerekkel annyira-amennyire kisajátított magának.

Annyira. Mennyire? A különbségtétel és az értékörzés érdekében írta meg Siflis Zoltán a *Szabadkai filmalkotók arcképcsarnoka* című, háromnyelvű, magyar, szerb és angol szövegű filmlexikonját.¹

A Lifka Sándor születésének 132. évfordulójára megjelentetett kötet csupán Szabadka filmművészeit veszi számba, azokat, akik a város és egyben az akkori ország első moztulajdonosának és egyben egyik első operatőr-rendezőjének munkássága nyomán operatorként, rendezőként, producerként, díszlettervezőként, zeneszerzőként a mozgóképi létrehozásában jeleskedtek, illetve ma is e művészeti ág to-

vábbi lombosításában vesznek részt. Összesen 41 rövid élet- és pályarajz olvasható a kötetben, és mindegyik szócikk voltaképpen hívoszó ebben a minilexikonban. Hiszen az idehaza és külföldön alkotó filmművészek listájához kíváncznak a filmjeikben fölbukkanó, műkedvelő és hivatásos színészek, a forgatókönyvírók, az őket ihlető művek szerzői, és ne legyünk szerénytelenek, azok, akik Szabadkán kívül ugyanolyan elkötelezettséggel építették kamerájukkal, tollukkal, kottájukkal vágó- és tervezőasztalaikon a honi mozgókép hírnevét, mind a játékfilm, mind a dokumentáris, kísérleti, animációs és egyéb műfajokban.

A könyvet lapozván egyre növekszik az olvasó étvágya: bele kellene vágni egy hasonló vállalkozásba Vajdaság más régióiban is, ki kellene terjeszteni a kutatást a társzművészetek közreműködő alkotóira, valakinek meg kellene írnia az itteni filmmunkások alkotásainak honi és külföldi recepcióját... megannyi tennivalót vet föl Siflis Zoltán munkája. Ebből a buzdító indíttatásból kitűnik: úttörő és egyben alapozó munkát vehetett kézbe a filmes múltunk iránt érdeklődő olvasó.

A minilexikon valóban az alapozást szolgálja, kijelöli a Szabadka város filmes életében meghatározó alkotók pozícióját, jelenvalóságuk bizonyosságát, de ettől nem rugaszkodik tovább: pontosan annyit ad a szűkre szabott életrajzok és filmográfák révén, amennyi egy ilyen kiadvány esetében elvárható. Nem rangsorol, nem minősít, hanem tényeket rögzít, és ennek a feladatnak a megoldásával a művelődéstörténet egyik megkerülhetetlen sarokkövét alkotta meg, amiből kiindulva a kutatók átfésülhetik a szabadkai filmalkotók munkájának eredményét, értékelhetik, nivellálhatják, leírhatják azok tartalmi-esztétikai minőségét, és tudatosíthatják az időben visszamenő, illetve a jelen filmművészettel megfeleltethető értékeit.

Siflis Zoltán talán nem is tudja, a *Szabadkai filmalkotók arcképcsarnoka* című kötetével remélhetőleg a délvidéki filmművészet-kutatás Pandóra-szelencéjét nyitotta föl.

Kisebbségi létábrázolás

A Budapesti Corvinus Egyetem Társadalomtudományi Karának Magatartástudományi és Kommunikációs Intézetében írt a témáról szakdolgo-

zatot² Szakács Melinda. A filmeket kizárólag tematikai szempontból vizsgálta, esztétikumukkal, filmnyelvi megjelentetésükkel nem foglalkozott. Az alkotásokat a dokumentumfilm és játékfilm kategóriákon belül aszerint is különválasztotta, hogy a történelmi múltra vagy a jelenre reflektálnak. Természetesen a besorolás sem volt egyszerű, hiszen a például 30 éve készült, jelenleg foglalkozó film az idő során átcsúszott a történelmi alkotások kategóriájába. Dolgozatának kivonatában a következőket írja: „Egy úgynevezett »filmes történelemkönyvet« készítettem, amely bemutatja a vajdasági magyarság történelmét a trianoni békeszerződés hatására kisebbségi helyzetbe kerülésüktől egészen napjainkig. A kutatás során megállapítottam, hogy számos olyan film készült az elmúlt negyven évben, amely kifejezetten a vajdasági magyarság életét, helyzetét, problémáit, nehézségeit mutatja be. Véleményem szerint nagyon nagy szükség van ezekre a filmekre, hiszen a vajdasági kisebbség egész történelmét elrejtették az alkotók ezekben a művekben.”

A dolgozatban 9 játékfilmmel és 21 dokumentumfilmmel, elsősorban Vicsek Károly és Siflis Zoltán munkáival foglalkozik.

A szerző végkövetkeztetése tanulságos: „Véleményem szerint a délvidéki kisebbségi filmgyártás elképesztően fontos szerepet tölt be az ottani közösség fennmaradása szempontjából. Az alkotók a filmekkel olyan értéket őriznek meg, amely nélkül ez a kisebbség sokkal gyorsabban a feledésbe merülne. Ezek a képkockák elmondanak mindent erről a közösségről; történelmét, hagyományait, szokásait, művészeit, tabutémáit, problémáit és szenvedéseit sorakoztatják fel. Mindezen értékek megőrzése és a további kérdések filmbéli feldolgozása iszonyatosan fontos az ott élő magyarság számára. E dolgozatban számba vett alkotások zöme tabukat tört fel, hiszen valamennyi felsorolt film fő témája elsősorban a trianoni trauma következményeit és a negyvenöt utáni évek elhallgatott történeteit dolgozták fel, melyeknek feltárása jelenösen segített/segíthet abban is, hogy a kisebbségi léthelyzet történetének filmes elbeszélése is végtére megtörténjen, lehetővé váljon. Roppant fontos, hogy egy közösséget ne feszítsen tovább a kibeszéletlenség terhe.”

A vajdasági magyar filmművészet központi témája műfajtól függetlenül a kisebbségben megélt létállapot, kezdve a gyakori öngyilkosságoktól, a kisemmizettségtől a gazdasági ellehetetlenülésen, a háborúba kényszerítésen át a kollektív elűzetésig, a vegyes házasságoktól az önkéntes emigrációig, az itteni magyarsággal és néemtséggel szemben 1944–45-ben elkövetett népirtástól a '70-es, '80-as évek vállalkozásokat, karriereket derékba törő, társadalmi fonákságain át a '90-es évekbeli jugoszláv polgárháborúk a magyarokra is lesújtó következményeinek fölletározásáig. Hogy pontosan melyik alkotásokra is gondolhatunk ezen a tematikán belül, Szakács Melinda rendszerezése lehet segítségünkre. Ő a történelmi múltat bemutató filmek közé sorolta a *Teher* (r. Vuk Babić, Deák Ferenc, 1969³), a *Szikkadó földeken* (r. Vicsek Károly, Saffer Pál, 1987), a *Határ* (r. Zoran Maširević, Deák Ferenc, 1990), a *Bolygóút* (r. Vicsek Károly, 2003) és a *Ha nem volna szerelem, a világ sem lenne* (r. Vicsek Károly, 2004) játékfilmeket; a *Nehéz idők* (r. Siflis Zoltán, 1987), az *Ez egy inkvizíció* (r. Siflis Zoltán, 1988), a *Nézünk egymásra?* (r. Siflis Zoltán, 1989–1990), a *Temetetlen holtjaink* (r. Siflis Zoltán, 1990–1991), a *Cselédsors* (r. Szemerédi Magda, 1991), az *Elveszettek a történelemben* (r. Rácz-Marinka Eteleka, 1991), a *Hamis vádak árnyékában* (r. Siflis Zoltán, 1995), az *Édentől délre* (r. Siflis Zoltán, 2005), az *Értünk haltak meg* (r. Vicsek Károly, 2005), a *Földet nem vitték el* (*A földet nem bírják elvinni*, r. Vicsek Károly, 1996; *Hazatérés a holtak országába*, r. Vicsek Károly, 2009) című dokumentumfilmeket.

A jelenkor társadalmi helyzetét ábrázoló játékfilmek a következők: *Parlag* (r. Vicsek Károly, Deák Ferenc, 1974), *Trófea* (r. Vicsek Károly, Deák Ferenc, 1979), *Naplemente* (r. Vicsek Károly, Eva Ras, 1982), *Fajkutyák ideje* (r. Vicsek Károly, Deák Ferenc, 1984). Ugyanide tartoznak a dokumentumfilmek: *Kereszt csillaggal* (r. Vicsek Károly, 1971), *Kubikusok* (r. Vicsek Károly, 1973), *Ebben a pusztában* (r. Siflis Zoltán, 1987), *Gádorlakók* (r. Siflis Zoltán, 1988), *Piros* (r. Szemerédi Magda, 1989), *Tolja a szél a szekeret* (r. Siflis Zoltán, 1989), *Veszendő végeken* (r. Siflis Zoltán, 2000), *Az ezeréves határnál* (r. Tari István, 2002–2003), *Gyökérverés a semmibe* (r. Vicsek Károly, 2004), *Ki vagy mi voltam* (r. Iván Attila, 2007).

A vajdasági magyar film nyelvi aspektusai

A témáról Beke Ottó írt tanulmányt⁴ doktori tanulmányai során. A *Vajdasági magyar film(történet)* és *nyelvhasználat* című dolgozatában a nyelvet az orálisban megképződő verbális kommunikáció mellett szélesebb kontextusba helyezi, beleértve a vizualitást és az alkotói megformálást is. Komplex elemzésnek veti alá Iván Attila *Csodakút*, Vicsek Károly *Fajkutyák ideje* és Siflis Zoltán *Gádorlakók* című alkotásait. A nyelv-, az irodalom- és a kommunikációelmélet keresztműzében vizsgálja a filmek vizualitását, a kameramozgást, vágást, a megjelenített tipográfiát, a hangelemeket, a szereplők beszédmódját és az elhangzottak tartalmát – mindazt, ami jelentésképzőnek minősül a filmkészítés során. A három film közötti összefüggések kiemelése nyomán megfogalmazza azok erkölcsi, filmtettként értelmezhető üzenetét is. Számára a Film maga a Nyelv.

A továbbéltetők

Egyre kíméletlenebb és kilátástalanabb körülmények közt dolgoznak a vajdasági magyar filmesek, ám öröndetes, hogy a fiatalok, (Magyarországon) egyetemi képesítést nyert alkotók nem szakadtak el szülőföldjüktől, Goretity Péter például eddigi filmjeit Zomborban és környékén fogatta, K. Kovács Ákos is itteni témát járt körbe operatőri tehetségével, Kovács István pedig Siflis dokumentumfilmjei mellett az egyik legmegrázóbb alkotást készítette.

Ferge Roland *EI (Away, 2013)* című filmétudje nem hagyományos dokumentumfilm, hanem annak megrendezett változata, fikciós dokumentum(film). Újszerű megoldás ebben a tekintetben, hiszen a szereplők nem *vallanak*, hanem *játszanak*, viszont egyben az alkotás visszatérés a gyökerekhez, a zenével kísért, fekete-fehér némafilmhez. Minimális eszközökkel létrehozott film, konkrétumot nem árul el (pedig Vajdaságról van szó), csupán azt látjuk, hogy a gyerekek lassan sereglenek a buszpályaudvarra, és elhagyják szülő- vagy lakóhelyüket. Egy szó sem hangzik el, a filmet K. Kovács Ákos (a stáblista szerint Kovács Ákos) zseniális kame-

rája hozza mozgásba a tartalmi szint fölötti képi világban. Néha a hajdani filmezéshez visszatérően statikus, majd a személyiségre rákérdező, ráközelítő kivágásokat alkalmaz, egyben vizuális eszközeivel hangsúlyozza a téma komorságát és mély drámaiságát, végső soron tragikusságát is.

Ugyanez a téma jelenik meg Goretity Péter *Menni vagy nem lenni* című kisjátékfilmjében is, de a rendező-vágó teljesen más eszközökkel dolgozik. A kameraállások, a beállítások, a dialógusok, a zene és a zörejek, a színészi játék egyaránt egy már alig élhető falu kocsmájára, a vendégmunka vállalása miatt széteső párkapcsolatra fókuszál, és a fiatal nemzedék, vele együtt a vajdasági magyarság teljes kilátástalanságát fogalmazza meg. Az elvándorlás a tartományban szinte minden családot közvetlenül érint, és visszafordíthatatlan folyamatnak tűnik. A forgatókönyvíró Lennert Móger Tímea a párbeszédnek révén igyekszik megőrizni némi optimizmust, lehetne jövője idehaza is a fiataloknak, ám ez pusztán légből kapaszkodásnak tűnik, miként az otthonukat elhagyók boldogságkeresése. A debütáns filmjét mindössze húszévesen készítő alkotó műkedvelő szereplőkkel és hivatásos színészekkel forgatott a későbbiekben is. Profi szereplők játszanak záróvizsgafilmjében, *Az irtalmas angyalban* is. A Szerbia 1999-es NATO-bombázásának a kisemberre gyakorolt hatását feldolgozó kisjátékfilm önéletrajzi elemekre, családi emlékekre, dramatizált fikcióra épül, és egy leendő nagyjátékfilm előkészületi munkájának (is) tekinthető.

Hasonlóan előmunkának látom Kovács István *Szürke senkik* (2016) filmjét, noha az majdnem nagyjátékfilm. Első világháborús történet, magyar, román, osztrák, olasz szereplőkkel, echte Monarchia, zseniális fölvezetésekkel, az egyre szűkülő fókuszú elbeszélés kibontatlanul maradó szálaival. Jók a színészek, a kamera csodálatos, a zene meglepő, szerintem kemény vállalkozás egyetlen népdallal kíséni a filmet, szóval minden rendben, csupán azt sajnálom, hogy vége van. A takarékos fölvezetés ellenére ezer szál irányába nyílhatott volna ki ez a remek film. Bár ez a filmal-

kotások elemi gondja, ha valahonnét elindulnak, egyszer végük szakad. A rendező mondaná tovább, a néző még nem kelne föl a moziszékből, de eddig pörög a filmszalag. Bonyolult film, a hadi szolgálatot teljesítő postagalambok vezérmotívuma közép-kelet-európai vonulat mellett a történelmet alakító emberi sorsokat mutatja be.

Kovács István az oromhegyesi nők heroikus küzdelmét jeleníti meg az *Asszonyok lázadása* című dokumentumfilmjében. 1992 májusában, a jugoszláv polgárháború során egyetlen nap 200 mozgósító parancs érkezett a 2000 lakosú vajdasági településre. Ekkor már mindenki tudta, mit jelent a katonai behívó, már érkeztek a harcterekre a bádogkoporsók, ezért a helyi asszonyok úgy határoztak, nem engedik a frontra gyermekeiket, férjeiket, hozzátartozóikat, de nem odahaza rejtegették őket, hanem a falu Zitzer klub elnevezésű vendéglőjében tartották őket kollektíven, mert így nem hurcolhatta el őket egyenként éjszaka a katonai rendőrség. Ebből nőtt ki a három hónapon át létező „Zitser Köztársaság”, a hatalom erőt demonstrálva tankokat is fölvonultatott a település körül, de az asszonyok és férfiak háromhavi ellenállása után az oromhegyesi mozgósítottaknak nem kellett bevonulniuk, sőt, csökkent a vajdasági magyarok tartalékos behívóinak száma is. A 2016-ban készült dokumentumfilm rendezője természetesen már történelmi távlatból tekint vissza a közel negyed évszázaddal korábbi eseményekre, ebből a perspektívából szólítja meg a történetek részeseit, akik szó szerint egzisztenciájukat tették kockára az ellenállás során, családjukkal egyetemben, amihez hasonló, tömeges ellenállásra nem került sor másutt. Fölhasználja az akkoriban forgatott filmanyagot, amely a szinte stúdiós körülmények közt rögzített interjúkkal, pontosabban nyilatkozatokkal párhuzamba állítva, a rögtönzést és az átgondoltságot szembeesítő képsorokban a társadalmi, szociális, családi és egyéni feszültségeket zsigeri tapasztalattá növeli. A film, *Siflis Örvényben* című munkájával egyetemben, a vajdasági magyarság háborús megpróbáltatásainak mementója.

Függelék:**A vajdasági magyar film mindenese, Siflis Zoltán által összeállított válogatott filmográfia**

(Az aláhúzott filmcímek a Topolyai Szociográfia Film-műhely filmográfiájához tartoznak.)

Vicsek Károly, Újvidék

- *A földet nem tudják elvinni* – dokumentumfilm, 1996
- *Értünk haltak meg* – dokumentumfilm
- *Bolygótüz* – játékfilm, 2002
- *Ha nem lenne szerelem, a világ sem lenne* – játékfilm, 2004
- *A földet nem vitték el* – dokumentumfilm, 2009
- *Hazatérés a holtak országába* – dokumentumfilm, 2009

Szemerédi Magda és Hoffman Artúr (operatőr):

- *Cselédsors* – dokumentumfilm, 1986

Siflis Zoltán, Szabadka

- *Nehéz idők* – dokumentumfilm, 1986
- *Ebben a pusztában világban* – dokumentumfilm, 1987
- *Gádorlakók* – dokumentumfilm, 1988
- *Nézünk egymásra?* – dokumentumfilm, 1987
- *Ez egy inkvizíció* – dokumentumfilm, 1988
- *Temetetlen holtjaink* – dokumentumfilm, 1991
- *Veszendő végeken* – dokumentumfilm, 2000
- *Ilan Eldad* – dokumentumfilm, 2010
- *Örvényben* – dokumentumfilm, 2014/15
- *A kamerás emberek* – dokumentumfilm, 2017

Tolnai Szabolcs, Palics

- *Nyári mozi* – játékfilm, 1998
- *Arccal a földnek* – játékfilm, 2002
- *Fövenyóra* – játékfilm, 2007
- *Minotaur* – játékfilm, 2015

Bicskei Zoltán, Magyarkanizsa

- *Dobó Tihamér vonásai* – filmesszé, 1992
- *Szikfilm* – kisjátékfilm, 1993
- *Nagyapáti Kukac Péter mennybemenetele* – játékfilm, 1999
- *Alföldi opus* – filmetűd (társrendező: Iván Attila), 2003
- *Álom hava* – játékfilm, 2017

K. Kovács Ákos operatőr, Szabadka–Budapest

- *El (Away)* – játékfilm, 2013, r. Ferge Roland,
- *Ernelláék Farkaséknál* – játékfilm, 2016, r. Hajdu Szabolcs

Rácz-Maronka Etelka, Hübsch Éva, Kishegyes–Újvidék

- *Elveszettek a történelemben* – 2012
- *Ahol a madár sem rak fészket* – 2013

Rácz-Maronka Etelka, Fejős Csilla

- *Tűzhalom* – dokumentumfilm, 2001
- *A világ kulcsa* – portréfilm Nagy Józsefről

Kovács István, Zenta–Budapest

- *Asszonyok lázadása* – dokumentumfilm, 2016

Fejős Csilla, Palics, 15 filmet jegyez rendezőként, köztük:

- *Tűszúrások* – Tolnai Ottó portréja
- *Szivárványkigyó* – Bicskei István portréja
- *Mozgásban* – Urbán András portréja
- *Kútfúrás, avagy kincskeresés másképp*
- *A félárnyék színei* – Péity Laura portréja
- *Zenével és színekkel érkeztem* – portré Miroslav Jovančićről
- *Fohász a déli végeken* – portré Bogdán József pap költőről

Goretity Péter, Zombor

- *Menni vagy nem lenni* – kisjátékfilm, 2015
- *Fehér föld* – kisjátékfilm, 2015
- *Agyag* – kisjátékfilm, 2016
- *Hagyaték* – kisjátékfilm, 2016
- *Ida* – kisjátékfilm, 2016
- *Az irgalmas angyal* – kisjátékfilm, 2017

Szász Csongor, Csantavér–Budapest

- *Pálínkafilm – Extraktum Vitalis* – fikciós dokumentumfilm, 2012

¹ Siflis Zoltán: *Szabadkai filmalkotók arcképcsarnoka*. European Film Festival Palić. Szabadegyetem, Szabadka, 2012, 62 oldal.

² Szakács Melinda: *A vajdasági magyar kisebbségi létábrázolás a délvidéki magyar dokumentum- és játékfilmek tükrében*. Kézirat, 78 oldal.

³ Más források szerint 1970, bizonyára a film készítésének és bemutatásának dátuma szerepel a különböző helyeken.

⁴ Beke Ottó: *Vajdasági magyar film(történet) és nyelvhasználat*. In: Bene Annamária (szerk.): *A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban*. III. kötet. *A sokoldalú nyelv*. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2013. pp. 97–107. ISBN: 978-86-87095-23-6

Profán apokrif

Hauser Beáta textiljei, rajzai

Profán: közönséges, hétköznapi, tiszteletlen, kegyeletsértő, durva, otromba. Apokrif: kétséges eredetű, hamisított (írás), nem ismert, névtelen, titkos, kétes (szerző).

Két szó, amely a szépséges, áhítatos, mindent szépnak látó és az igazi, az ismert, a megdöntetlen ellentéte: Hauser Beáta egyik textiljének címe. Egyik textiljének és annak az alapállásnak, amely művészetét jellemzi. Mert nem kegyeletsértő, hanem őszinte. Nem titkos és kétes, hanem a valóság lakkozását gyűlölő.

De kezdjük az elején.

A kárpitszövésnek a huszadik században két útja volt. Évszázadok óta ismert megoldás az, amikor egy művész, egy mester elkészít egy kárpitervet – rajzot vagy színes képet –, majd ennek alapján készül egy karton, amelyet immár a kárpit kívánt nagyságának megfelelően színekre, árnyalatokra bontva adnak át a szövőnek, aki elkészíti a kárpitot.

Először ösztönösen, majd tudatosan kezdte el Magyarországon Ferenczy Noémi maga megszőni saját tervezésű kárpitjait. Hogy milyen pluszt tud adni egy kárpitnak a saját kezű szövés, arra Hauser Beáta munkái a legjobb példák.

Ferenczy Noémi szemlélete értő követőkre talált a mai textilművészek között, hiszen a Főiskola tanáraként nagy hatással volt tanítványaira.

Hauser Beátát már a főiskola idején foglalkoztatni kezdte az a szövés mód, amely más, mint az akkor (és ma is) népszerű francia gobelin: a felsoros szövés, a pont- és csíkraszteres szövés. Ez a szövés mód ugyanis minden másnál jobban illett témájához, a régi fotográfiák sárgult, homályos ábrázolásához. Elsőnek egy olyan csoportos kép készült el, a Család, amelyet a főiskola elvégzésének évében beküldött a szombathelyi textilbiennáléra, és látványos sikert ért el vele. Négy év múlva ennek a technikának az alkalmazásával született a Reménység, amellyel már a Biennálé-díjat is elnyerte. A technika lényege az, hogy a tévé képernyőjének csíkraszteres felbon-

tásához hasonlóan ábrázol, és ez, illetve a felsoros szövésből adódó alig észrevehető hullámzás még egy dimenziót ad a képnek. Eltávolítja, fátyolt von fölé, amit a szürkés, barnás tónusok még ki is hangsúlyoznak. A szövött felületen minden jellemző vagy Hauser által annak vélt részlet fontos szerepet kap: a szemek, az öltözék egy-egy jellegzetes darabja, egy-egy tárgy, miközben a ruha vagy a kabát foltta simulva válik lényegtelené. A Pár nőtagja egy szál virágot, a férfi egy üdvözlésre emelendő félig telt poharat tart a kezében (ez is 1980-ban készült), az 1988-as Búsmagyar csoportképen is a pohár boré s a hegedű a főszerep. Az összegzőnek számító Reménységen a már ismert arcokat és gesztusokat felvonultató família egyetlen pontra függeszti tekintetét, egy, az előtérben álló ijedt szemű kisfiúra, a család szeme fényére, reményére.

A kárpitok alakjai közel emberméretűek, s ezzel a méretváltással jelentőssé, jelképpé nőnek, nem önmaguk képviselői többé, hanem koruk, világuk letéteményesei. Hauser, miközben kritikus szemmel nézi és ábrázolja múltbéli alakjait, szigorúan tárgyilagos is tud lenni, például a Részlet 1914-ből apátlan családjának szomorúságát mutatva be: a kor képe ez, az akkoré, a múlt jelene.

Groteszk iránti hajlama már ezeken a kárpitokon is megmutatkozik, grafikai beállítottsága viszont kisebb portréin jelenik meg először. A szövés eleve „tarka” műfaj. Hauser veszi magának a bátorságot, hogy egyetlen színnel dolgozzon a nyers alapra. Ebben a pontszövés van segítségére, hogy ne üres felület legyen az eredmény. Iróniája határtalan. A Romantika (1983) női portréjának szeme és hervadt rózsája feldúlt éjszákáról árulkodik, az Angyal meglehetősen ördögien néz ki, a Mosoly – vérfagyasztó (mindegyik 1983-ból).

A mozdulatlanság a régi fotográfiák sajátja, Hauser később – úgy tűnik – megunja, hogy faliképein megáll az idő. Egyre többször szerepel képein mozdulat vagy éppen – és ez a gyakoribb – mozdulattöredék. A Kilenc firkán (1986) például egy sanda pillantás, egy kézmozdulat, a Pro-

fán apokrif (1994) felhőjáték, zsinogtekeredés, strandjelenet, alvó nő, szöveg is van: rajzok megszöve.

A szövésnek persze mindig is kezdete a rajz, a terv. Hausernél ez azonban énjének másik része lett. A szövés – eposz, a rajz – epigramma. Ő epigrammákból csinál eposzt. Grafikai szentenciái: egy megdolgozott életmű eszenciája. Karcai harcairól is szólnak.

Grafikai tanulságait felhasználva mindig viszsztatér a szövéshez. Ferenczy Noémiről készült többszörös portréja nagy merészségről árulkodik. Mert amíg ismeretlen vagy alig ismert családtagok portréit fogalmazta szövetté, nem grafikai pontosságra kellett törekednie. Ami egy ismert ember esetében elengedhetetlen. Különösen, ha az nem is portré, hanem hármaskép, Ferenczy Noémi gyermeki, fiatal lánykori és időskori portréja.

Petőfije még ennél is továbbmegy. Az ismert dagerrotípiát használja, a kontraszteres szövés pontosan kiadja az arcot. Ám Hauser többet akart: megjeleníteni azt a lángot, amely ezt a fiatal költősenit életre gyújtotta és elhamvasztotta.

A fény Petőfi feje körül, a szembenéző szemek és a lángtól megsemmisülő alak még azzal is megéretteti a forradalmi költői hivatást, aki esetleg nem ismeri.

Hauser szereti a kihívásokat. Nemrég a Textilmúzeum felhívására a régi Jacquard-gépekhez használatos lyukkártyák felhasználásával kértek műveket, és rendeztek belőle kiállítást. Hauser Bea Rajzfolyama tusrajzzal készült.

Hauser szereti a kihívásokat. Ezért a legtöbbször igent mondott azokra a megbízásokra, amelyekre a kollegák kérték fel. Így először a Fiatal Iparművészek Szövetségének lett elnöke, később a Művelődésügyi Minisztérium, majd a Nemzeti Kulturális Alap tanácsadó testületének tagja, jelenleg a Kulturális Alapítvány a Textilművészetért elnöke. Munkássága aranyfedezete e társadalmi tisztségeknek.

Kegyeletsértő lenne, titkos, kétes? Aligha. A Profán apokrif – Hauser életműve a bizonyíték rá – a keserű igazságokról szól.

Napút Online, 2002. augusztus, IV. évf. 6. sz.

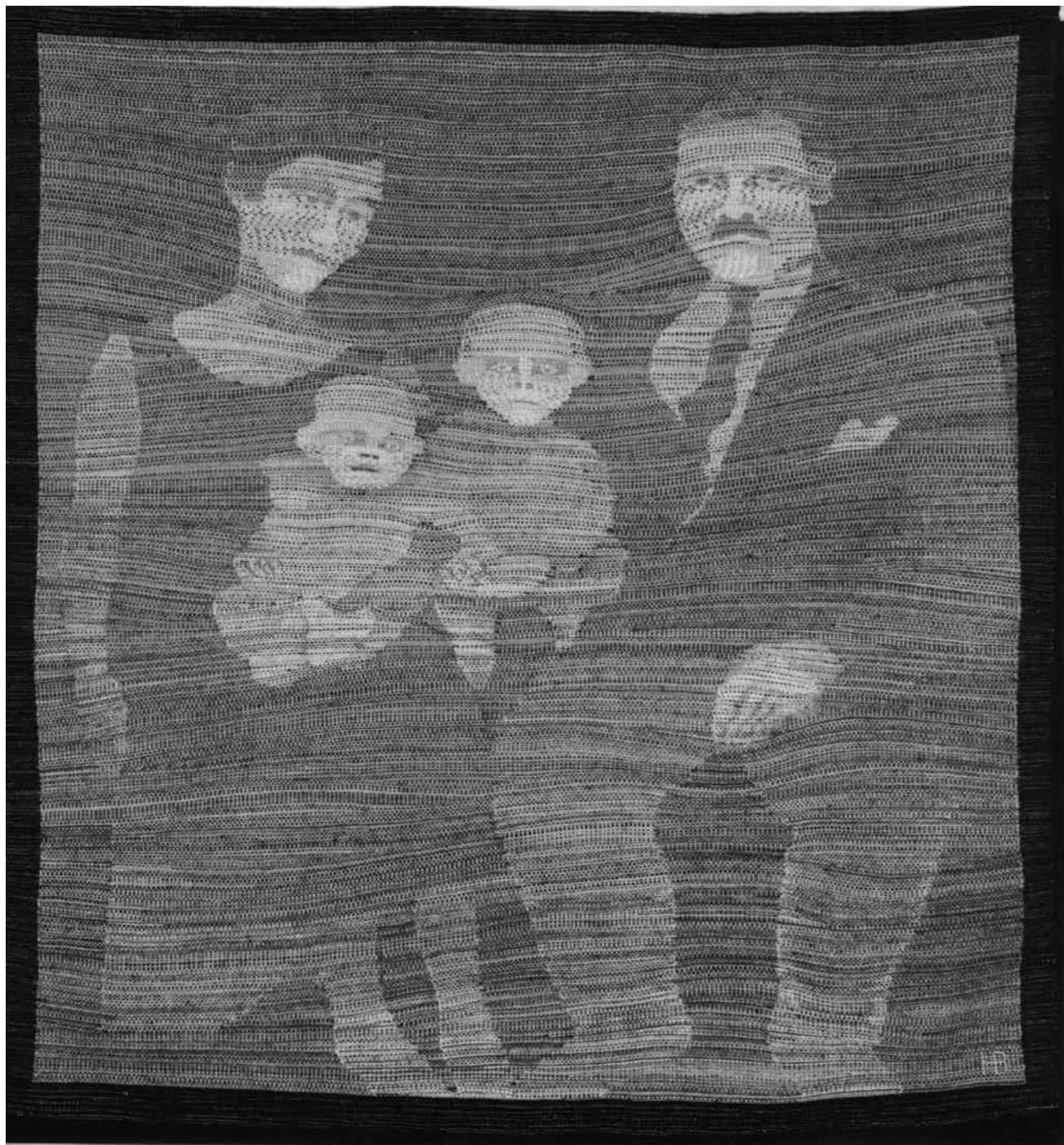
Reménység – részlet, I.

Reménység

Csoportkép

Család II.

Curriculum vitae

Mindig szerettem rajzolni, véletlenek soroza-
taként kerültem be a művészeti szakközépiskolá-
ba, textil szakra (1970–1974). Mivel nem mertem
megmondani, hogy rajzolni szeretek, a gobelint
választottam a Magyar Iparművészeti Főiskolán
(1975–1980). Öntudatos leányként azonnal ma-
gamra haragítottam a tanárokat. Keserves négy
és fél év után viszont saját stílusomra rátaláva
léptem ki az iskolából. Másként, a rajzolás olda-
láról közelítettem meg a kárpitkészítés műfaját,
ezzel egy új gondolkodásmódot és szövésfajtát
kialakítva készítettem el munkáimat. Hamar be-
kerültem a szakma, a kiállítások, a textilbiennálék
világába, és díjakat is kaptam, ami óriási öröm és
megtiszteltetés volt számomra.

Kezdetektől fogva lelkesen vettem részt szak-
mai és szervezési munkákban, zsűrizésben, a
szövetség textilszakosztályának munkájában. A
Fiatal Iparművészek Stúdiójának elnöke voltam,
a Kulturális Alapítvány a Textilművészetért tagja,
később elnöke, az NKA első iparművészeti kollé-
giumának a kurátora, és még számtalan testület-
ben tettem javaslatot kollégák díjazására, utazá-
sára, a textiles szakma támogatására.

2002-ben elegem lett, számtalan ok következ-
tében minden ilyen tevékenységet befejeztem,
és úgy döntöttem, hogy most csak szőni és raj-
zolni fogok.

Mindig az ember érdekelt, munkáim ekörül fo-
rognak. Legfontosabbnak az őszinteséget és az
önkritikát tartom. A mérhetetlen elkeseredések
és örömek között a rajzolás a szabadság, az út-
keresés, a gyógyír. Szeretem kifejezni, megmu-
tatni a véleményemet, nemcsak rajzban, sajnós
szóban is. Ez általában nem egy egyszerű dolog,
de úgy látszik, nekem nem elég, ha más nehezíti
a dolgomat, nekem saját magamat is akadályok
közé kell sodornom. Nem vagyunk tökéletesek.

Fotó: Varga Péter

*Hauser Beáta 2019. november 9-én a magyarkanizsai
Dobó Tihamér Képtárban megrendezett önálló kiállításán,
amely a helyi Regionális Kreatív Műhely szervezésében, a
Magyar Művészeti Akadémia támogatásával valósult meg*

Kiállítások:

Számtalan hazai és külföldi csoportos kiállítás,
32 egyéni kiállítás.

Művészeti szervezeti tagság:

1980–: Magyar Alkotóművészek Országos
Egyesülete (MAOE) és jogelődje, tag
1976–: Magyar Képző- és Iparművészek Szö-
vetsége és jogelődje, tag
1989–1991: Fiatal Iparművészek Stúdiója Egye-
sület, elnök
1990–1994: A Művelődési és Köznevelési Miniszté-
rium Képzőművészeti Szaktanácsadó Testülete, tag
1992–: A Kulturális Alapítvány a Textilművésze-
téért Kuratóriuma, tag, 2000–2002: elnök

1994–1997: A Nemzeti Kulturális Alap Iparmű-
vészeti Szakkollégiuma, kurátor

2007–: Folyamat Társaság, tag

2013–: Magyar Művészeti Akadémia, rendes tag

Díjak:

25 szakmai díj, többek között:

A Textil Biennálé díja, 1984, 1988

Ferenczy Noémi-díj, 1992

Rózsa Anna-díj, 1994

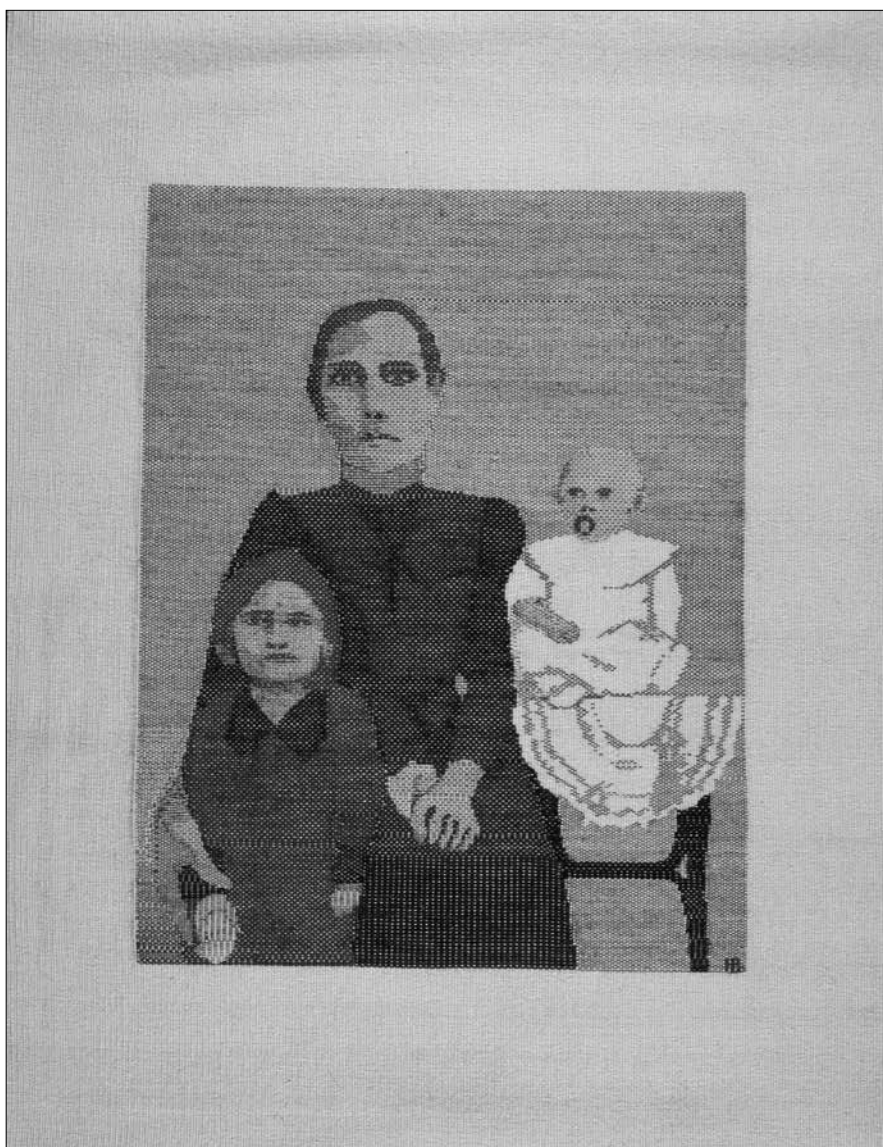
A Magyar Festők Társaságának díja, 1999

Petőfi-pályázat díja, 1999

Az Országos Rajzbiennálé díja, 2002

Magyarország Érdemes Művésze díj, 2011

A Pilseni Nemzetközi Rajzbiennálé Short List díja, 2014

Részlet 1914-ből, I.

Az Aracs 2019-es évfolyamának repertórium

Tanulmányok, esszék, publicisztika

1. ÁCS Margit

Bezzeg a Nyugat! / Ács Margit = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 32–36.

A XX. század hatvanas-hetvenes évek magyar művészetéről. – Elhangzott a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2017. november 16-án.

2. BAKOS István

Búcsú a Magyar Élettől – búcsúzás Csapó Endrétől / Bakos István = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 10–11.

3. BATA János

[Csapó Endre képe alá] / B. J. [Bata János] = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 6. Illusztrációval.

4. BAYER Zsolt

Néma dzsinn ült Ady torkán / Bayer Zsolt = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 18–20.

5. BENCZE Izabella

A Hymnus / Bencze Izabella = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 35–36.

6. BENCZE Izabella

Június fontos hónap történelmünkben / Bencze Izabella ; a plakát Orosz István alkotása = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 26–29.

A szovjet megszállásról és Trianonról. – Illusztrációval.

7. BENCZE Izabella

Kollektív gyűlöletkeltés / Bencze Izabella = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 26–29.

Tartalom: Akiknek fáj az Orbán-beszéd ; A megbélyegzett közösség.

8. BENCZE Izabella

A trágárság nem közéleti kategória : az uszító ellenzéki hangnem szomorú következménye a Nagy Blanka-jelenség / Bencze Izabella = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 48–49.

Megjelent a Magyar Idők 2019. 01. 21-ei számában.

9. BERTHA Zoltán

„Gyökerek fogják szívemet” : a föld lírai metaforája és metafizikája – kortárs költők verseiben / Bertha Zoltán = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 72–78.

10. BESZÉDES István

Robbanás-belülnézet : (Lázár Tibor Pannon pop / Habsburg pop című sorozata kapcsán) / Beszédes István = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 97.

11. BICSKEI Zoltán

Ady Endre „művészete” / Bicskei Zoltán = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 14–17.

Részletek Hamvas Béla *Egy új Ady-revizíó* című esszé-ből és Szabados György *Az Összeszedődés előtt* című előadásából.

12. BICSKEI Zoltán

„Így is lehet élni” : Sára Sándor (1933-2019) : [in memoriam Sára Sándor] / Bicskei Zoltán ; Mohi Sándor fotója = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 6–7. Illusztrációval.

13. CSAPÓ Endre

Emlékezzünk október 6-án --- / Csapó Endre = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 21–22.

14. CSAPÓ Endre

Európa Trianonja / Csapó Endre = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 31–33. Illusztrációval.

15. CSAPÓ Endre

A Nyugat alkonya / Csapó Endre = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 7–9.

16. CSORBA Csaba

Geopolitika és történelem / Csorba Csaba = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 70–72.

17. DALMAY Árpád

Jus murmurandi Petőfi ügyében / Dalmay Árpád = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 73–80. Petőfi Sándor „szibériai” verseiről.

18. DIÓSZEGI György Antal

Hunyadi János várnai csatájának egyetemes jelentősége / Diószegi György Antal = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 40–51.

Elhangzott a Várna a kereszténység védőpajzsa című nemzetközi tanácskozáson 2019. április 25-én az Ország-házban. – Illusztrációval.

19. DIÓSZEGI György Antal
Huszárvilág és kereskedelem a Rákóczi-szabadságharc idején / Diószegi György Antal = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 71–79. Illusztrációkkal.
20. DIÓSZEGI György Antal
Mátyás-pajzsunk egyetemes művészettörténeti jelentősége / Diószegi György Antal = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 69–76. Illusztrációval.
21. DIÓSZEGI György Antal
A Rákóczi-emlékév egyetemes jelentősége / Diószegi György Antal = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 61–69. Illusztrációval.
22. DOBOS Marianne
Korunk pártfogója / Dobos Marianne = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 37–40. Ecuador történetéből. – Illusztrációval.
23. DOBOS Marianne
Példát mutató hitvallók dokumentumai / Dobos Marianne = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 56–59. Adalberto Wojciech Topoliński szerzetes és Kelemen Didák atya életéről.
24. DOMONKOS László
A harapófogó érintése / Domonkos László = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 22–24. Döbrentei Kornél verseiről.
25. DOMONKOS László
Volt egyszer egy Gárda / Domonkos László = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 21–25. Részletek *A Héjjas-nyárfa árnyékában* című könyvből.
26. FEKETE J. József
A vajdasági magyar mozgókép történeti áttekintése. 1. rész / Fekete J. József = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 103–112. Illusztrációkkal.
27. GILINGER Katalin
Batikművészete páratlan a magyar képzőművészetben : Jámborné Balog Tünde vásznai / Gilinger Katalin = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 112–117. *Jámborné Balog Tünde vásznai* című album bevezetőjének rövidített változata.
28. GYÉMÁNT Richárd
A Bánság visszafoglalása, avagy III. Károly első háborúja a törökök ellen : (1716–1718) / Gyémánt Richárd = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 80–91. Illusztrációkkal.
29. GYÉMÁNT Richárd
A Bánság visszafoglalása, avagy III. Károly első háborúja a törökök ellen : (1716–1718). 2. rész : Az 1717. év fontosabb hadieseményei és a pozsareváci békeszerződés / Gyémánt Richárd = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 52–67. Illusztrációkkal.
30. GYÉMÁNT Richárd
Torontál vármegye az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc idején. 2. rész: Az 1849. év fontosabb eseményei / Gyémánt Richárd = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 81–94. Illusztrációkkal.
31. GYÉMÁNT Richárd
A történelmi Torontál vármegye Alibunári járásának települései a statisztikai adatok tükrében : egykor és most / Gyémánt Richárd = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 86–111. Illusztrációkkal.
32. HÓDI Sándor
A jugoszláv válság hatása a Délvidék magyarságára / Hódi Sándor = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 40–42. Elhangzott a Napleány-díj átadásának ünnepségén 2015. március 11-én.
33. HÓDI Sándor
Nyelv és etika / Hódi Sándor = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 37–39.
34. HÓDI Sándor
Nyelvi változások a társadalom és a személyiség tükrében / Hódi Sándor = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 60–65. Elhangzott a Szarvas Gábor Napokon, Adán 2016. október 13-án.
35. HUSZÁR Zoltán
Tévedések színjátéka. 1. rész / Huszár Zoltán = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 53–54.
36. HUSZÁR Zoltán
Tévedések színjátéka. 2. rész / Huszár Zoltán = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 66–68.
37. HUSZÁR Zoltán
Tévedések színjátéka. 3. rész / Huszár Zoltán = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 59–60. A magyar nyelvről.
38. HUSZÁR Zoltán
Tévedések színjátéka. 4., befejező rész / Huszár Zoltán = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 68–69.

39. IANCU Laura
A végvári vitéz hét napja / Iancu Laura ; [... Gubás Ágota összeállítása] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 5.
Bata János *Megkopott táj* c. verskötetéről.
40. KABDEBŐ Lóránt
Miről is beszél nekem Trianon? / Kabdebő Lóránt = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 18–20.
41. KLAMÁR Zoltán
A hagyomány és a fejlődés nem ellentéte egymásnak : Harkai Imre emlékezete / [szöveg és fotó] Klamár Zoltán = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 95–97.
Illusztrációval.
42. KONDOR Katalin
Egy különleges ember emlékére, akit Lovas Istvánnak hívtak / Kondor Katalin = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 16–17.
A Lovas István Társaságról.
43. KONDOR Katalin
Tükörcserepek : odaát Szerbiában / Kondor Katalin ; [... Gubás Ágota összeállítása] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 9–10.
Bata János *Megkopott táj* c. verskötetéről. – Megjelent a Szentesi Élet 48. számában, 2018. november 30-án. – Illusztrációval.
44. KÖŐ Artúr
A magyar nyelvű sajtó szerepe a regáti diaszpóra identitásörzésében és érdekvédelmében / Köő Artúr = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 93–95.
Makkai Béla *Határon túli magyar sajtó – Trianon előtt. Bukaresti és eszéki magyar lapok az identitásörzés és a kisebbségi érdekvédelem szolgálatában* c. könyvéről.
45. LÁZÁR Tibor
[Életrajzi vázlat] / Lázár Tibor = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 98–99.
Illusztrációval.
46. MADÁR János
Erkölc és irodalom : befejezetlen forradalmak Döbrentei Kornél költészetében : [Döbrentei Kornél költészetéről] / Madár János = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 9–12.
Részlet a készülő monográfiából.
47. MAJOR Anita
Mint örmény szőnyeget : sorsok, művek Kabdebő Lóránt számvetésében / Major Anita = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 92.
Kabdebő Lóránt *Esettanulmányok? Sors-vállalások!* című könyvéről.
48. MARTON Árpád
Tűzben égők : Barkos Bea és Simon Miklós munkáiról / Marton Árpád = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 124–127.
Tartalmazza még: Barkos Beáta ; Simon Miklós. – Illusztrációkkal.
49. MEZEY László Miklós
Kétrétegű nemzedéktörténet : Grendel Lajos Bukott angyalok című regényéről / Mezey László Miklós = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 77–81.
50. MEZEY László Miklós
Nyelvjárási nagyszótár – transzszilván „szótár-regény” / Mezey László Miklós = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 93–96.
Sántha Attila *Bűhnagy székely szótár* című könyvéről.
51. MEZEY László Miklós
Új egyszerezős országtörténeti monográfia : Romsics Ignác: *Magyarország története*. Budapest, Kosuth Kiadó, 2017, 543 p. / Mezey László Miklós = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 102–104.
Könyvismertető.
52. MOLNÁR Pál
Csapó Endre laudációja / Molnár Pál = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 12–15.
Elhangzott Budapesten 2018. december 6-án.
53. PAPDI Izabella
Az Aracs 2018-as évfolyamának repertórium / Papdi Izabella = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 105–113.
54. REPPMANN Dékány Zsuzsanna
Csúza könyve : [Ács Gedeon] / Reppmann Dékány Zsuzsanna = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 113–120.
A Csúza könyve – Fejezetek egy Árpád-kori magyar falu történetéből című kiadványban megjelent írás rövidített változata.
55. RÓNA Judit Ágnes
A középkori scriptorok 21. századi leszármazottja : Szabó Ferenc SJ: Világító emberek – időszerű művek. Válogatott tanulmányok. JTMR–Távlatok, Budapest, 2018 / Róna Judit Ágnes = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 98–101.
Könyvismertető.
56. RUZSA György
Verhoturjei Szent Szimeon, a vogulok térítője : élete, ikonábrázolásai / Ruzsa György = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 121–123.
Illusztrációkkal.

57. SÁGI Zoltán
Az egyén és a közösség kisebbségi érzése / Sági Zoltán = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 87–92.
58. SÁGI Zoltán
Fertőz vagy gyógyít? / Sági Zoltán = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 43–47.
A szociális jártasságról.
59. SÁGI Zoltán
Végesszorongásaink / Sági Zoltán = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 64–67.
60. STANYÓ Tóth Gizella
„A határok által egymástól elválasztott reformátusság összetartozás-tudata töretlen” : a magyar református egység napja Debrecenben : naplójegyzet interjúval / Stanyó Tóth Gizella = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 42–57.
Tartalmazza még: [Beszélgetés Halász Bélával]. – Illusztrációkkal.
61. STANYÓ Tóth Gizella
Lebegés a mindenség peremén / Stanyó Tóth Gizella = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 11–12.
Tartalmazza még: Stanyó Károly halálára / Klemm József.
62. STANYÓ Tóth Gizella
„Merjünk tudásban, ismeretben, szorgalomban nagyok lenni” / Stanyó Tóth Gizella = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 34–43.
Székely András Bertalan és Horváth Jenő írásairól.
63. STANYÓ Tóth Gizella
Tiszavirág-életű Vándorbot / Stanyó Tóth Gizella = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 55–60.
A *Vándorbot* c. irodalmi és kritikai folyóiratról. – Tartalmazza még: Ria versek / Varga Sándor. – Illusztrációkkal.
64. SZABÓ Ferenc
Magyar sors – magyar hivatás itthon és a kisebbségben : Illyés, Dsida, Reményik Trianonról : Kerkai Jenő SJ a magyar jövőről / Szabó Ferenc = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 32–37.
Tartalmazza még: Illyéssel tűnődve / Szabó Ferenc ; Gyűrűt készítették / Reményik Sándor ; Íme, bizonyosság--- / Reményik Sándor ; A Házsongárdi temetőben / Szabó Ferenc ; Psalmus Hungaricus : (részlet) / Dsida Jenő ; Pünkösöd Csíksomlyón – 1997 / Szabó Ferenc. – Rövidítve elhangzott Székesfehérváron 2018. október 6-án.
65. TÓTH Gy. László
Egy történelemhamisító szabadkőműves : Márton László / Tóth Gy. László = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 33–34.
66. TRÁSER László
Cédulák. 21. [rész] / Tráser László = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 50–52.
67. TRÁSER László
Cédulák. 22. [rész] / Tráser László = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 82–85.
68. TRÁSER László
Cédulák. 23. [rész] / Tráser László = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 68–70.
69. TRÁSER László
Cédulák. 24. [rész] / Tráser László = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 99–102.
70. TRÁSER László
Megkopott táj / Tráser László ; [... Gubás Ágota összeállítása] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 11.
Bata János *Megkopott táj* c. verskötetéről.
71. WODIANER-Nemessuri Zoltán
Csökkenő távolság a császárkori Róma és Brüsszel között / W. [Wodianer]-Nemessuri Zoltán = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 44–46.
72. WODIANER-Nemessuri Zoltán
Ünnep után Antall Józsefről / W. [Wodianer]-Nemessuri Zoltán = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 28–32.
- Az Aracs szerkesztőségi közleménye
73. TISZTELT Olvasóink!... / [a szerkesztőség] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 116.
Felhívás az Aracs Alapítvány munkájának támogatására.
- Versek
74. ÁGH István
A puszták harangja / Ágh István = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 12.
75. BATA János
15. márczius, 2008 : [versek] / Bata János ; [... Gubás Ágota összeállítása] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 6–8.
Tartalmazza még: Egy dicstelen évfordulóra ; Melléd ülnék ; Szentek hóhullásban.
76. DÖBRENTÉI Kornél
Magyarok kenyere / Döbrentei Kornél = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 20–21.
77. FARKAS Árpád
Ostorzúgásban ének : [versek] / Farkas Árpád = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 13.
Tartalmazza még: Véres havak.

78. IANCU Laura
Gondviselten / Iancu Laura = 19. évf., 3. [74.] sz.
(2019. augusztus 20.), p. 5.
Tartalmazza még: Kövekkel álmodtam ; Három levél.

79. IANCU Laura
Reggel Délen : [versek] / Iancu Laura = 19. évf.,
2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 5.
Tartalmazza még: Évfordulón.

80. MADÁR János
Megmárciusodunk / Madár János = 19. évf., 1.
[72.] sz. (2019. március 15.), p. 24.

81. MADÁR János
Vér és intelem / Madár János = 19. évf., 3. [74.]
sz. (2019. augusztus 20.), p. 25.

82. MARTON Árpád
Te és a táj / Marton Árpád = 19. évf., 3. [74.] sz.
(2019. augusztus 20.), p. 58.
Tartalmazza még: Dél a keresztúri temetőben ; Állókép ;
Ítélet-idő.

83. MOLNÁR Rózsa
Mint Noé idejében --- / Molnár Rózsa = 19. évf.,
4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 25.

84. RADNAI István
Emlék-talpak a pelyheken : [versek] / Radnai
István = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 30–31.
Tartalmazza még: Hályog ködéből ; Kopott díszek az alsó
fiókból.

85. RADNAI István
Remények kapuja május : [vers] / Radnai István
= 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 30.

86. SZAKOLCZAY Lajos
Ámul s örül : [vers] / Szakolczay Lajos = 19.
évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 6.

Színmű

87. BICSKEI Zoltán
27 kórus szabadság : hangjáték – valós törté-
nettel / Bicskei Zoltán = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március
15.), p. 13–23.
Illusztrációkkal.

Elbeszélések, novellák

88. BORBÉLY László
A varázsló feltámad : Csáth Géza (Szabadka,
1887. február 13. – Kelebia és Szabadka közelében, 1919.
szeptember 11.) emlékének / Borbély László = 19. évf., 4.
[75.] sz. (2019. október 23.), p. 70–71.

89. MARCSÓK Vilma
Ébredés / Marcsók Vilma = 19. évf., 2. [73.] sz.
(2019. június 4.), p. 47–48.

90. MARCSÓK Vilma
Kackiás légtornász / Marcsók Vilma = 19. évf.,
3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 30–31.
Tartalmazza még: A tabu.

91. MEZEY László Miklós
Fagy / Mezey László Miklós = 19. évf., 4. [75.]
sz. (2019. október 23.), p. 83–86.
Részlet a *Határ* című novelláskötetből.

92. RADNAI István
Lakozott sírkeresztek / Radnai István = 19.
évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 23–24.

Beszéd

93. HAJNAL Jenő
„Kérd számon a történelemtől az embert” : [in
memoriam Sára Sándor] / Hajnal Jenő = 19. évf., 4. [75.]
sz. (2019. október 23.), p. 8–10.
Elhangzott az Aracs Társadalmi Szervezet 2010. évi díjki-
osztó ünnepségén. – Illusztrációkkal.

94. SÁRKÖZY Péter
Prokopp Mária laudációja / Sárközy Péter ; fotó
Bata Faragó Katalin = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.),
p. 7–8.
Elhangzott 2019. március 26-án, megjelent a Vigília 2019.
májusi számában. – Illusztrációval.

Interjú

95. BOGNER István
„Feldolgozni csak a Jóisten segítségével lehet”
: beszélgetés Bogner Istvánnal / [beszélgetőtárs] Mihályi
Katalin = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 13–15.

96. DALMAY Árpád
A szent suhanc rejtélye : beszélgetés Dalmay
Árpáddal / [beszélgetőtárs] Molnár Pál = 19. évf., 2. [73.]
sz. (2019. június 4.), p. 52–55.
Petőfi Sándor esetleges szibériai életéről.

Önéletrajz, napló, emlékezések

97. GUTAI István
Az álomcsapat / Gutai István = 19. évf., 4. [75.]
sz. (2019. október 23.), p. 26–27.

98. JÁMBORNÉ Balog Tünde
Életem / Jámborné Balog Tünde = 19. évf., 2.
[73.] sz. (2019. június 4.), p. 118–119.
Tartalmazza még: [Földrajz-rajz szakon végzett...] – *Jám-
borné Balog Tünde vásznai* című albumból. – Illusztráció-
val.

99. MARCSÓK Vilma
„Nehéz az élet” / Marcsók Vilma = 19. évf., 1.
[72.] sz. (2019. március 15.), p. 38–39.

100. MÉREY Katalin
Mezsgyén / Mérey Katalin = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 18–19.

101. MÉREY Katalin
A nagymama imakönyve / Mérey Katalin = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 16–17.

102. MÉREY Katalin
Visszatért / Mérey Katalin = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 28–29.

103. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 5. [rész] / Mezey Katalin = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 25–27.

104. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 6. [rész] / Mezey Katalin = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 49–51.

105. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 7. [rész] / Mezey Katalin = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 61–63.

106. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 8. [rész] / Mezey Katalin = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 79–82.

107. RADNAI István
Mélyenszántók / Radnai István = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 41.

108. SZÉKI Soós János
Tizenkét kőműves / Széki Soós János = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 96–98.

Műmelléletek, illusztrációk

109. BARKOS Beáta
[Barkos Bea tűzzománcai és festményei] / Barkos Beáta = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.).
Tartalom: Keresztek (4); Egyre feljebb (17); Lélek-kereszt (22); Angyal (24); Palmetta (34); Maszk (67); Életfás kereszt (71); Életfa (78); Tejút (126). Színes melléklet (129–132): Jeleink (129); Csángóknál (129); Hun ló (129); Jeleink (129); Palmetta (129); Asszonyéletfa (130); Leletmentés (130); Palmetta (130); Asszonyéletfa (130); Védelmező (130); [Keresztek] (131); Keresztek (131); [Keresztek] (131); Szt. Borbála (132); Járom (132); Tulipán (132); Palmetta (132); Faanyácska (132); Ballada (132); Indák (B3); Rege (a hátlapon); Életfa (a hátlapon).

110. BICSKEI Zoltán
[Bicskei Zoltán grafikái] / Bicskei Zoltán = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.).
A tartalomról: Csodaszarvas (a címlapon); Fejetlen Szent János (a hátlapon).

111. JÁMBORNÉ Balog Tünde
[Jámborné Balog Tünde batikképei és terrakotta kisplasztikái] / Jámborné Balog Tünde = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.).

Tartalom: Csángó pietà (a címlapon); Elment a két lány (4); Európa elrablása (5); Éneklő angyal (6); Fűtül már az új vonat (12); Kandúr mindig szerelmet jelent (A Krúdy: Álmoskönyv c. sorozatból) (20); Fiastyúk asszonyosság (30); Halas pásztor (33); Nagy ikon (46); Gardonos angyal (48); Az őszi eső szürke kontya (48); Fenyőkorpusz (55); Csúnya angyal (65); Jónás (68); Gyimesi sirató (81); Kalotaszegi altató (81); Mese a zöld disznóról (85); Vakvarjúcska (85); Torreádorsirató (117). Színes melléklet (121–B3): Kőműves Kelemenné (121); Erzsébet asszony kéreti lányát (121); Elindultam szép hazámbul (121); Sánta Kata (121); Hőc, hőc, katona (122); Nagyapám kártyázik a pópával (122); Dédapám huszár volt Bécsben (122); Gyí, te lovam, gyí Brassóba (122); Öreg honvéd (122); Február (123); November (123); Szeptember (123); Maros triptichon III. Bagolyasszonyka (124); Makó víz által való pusztulásáról III. (124); Makó víz által való pusztulásáról I. (124); Maros triptichon I. Kortyogói öreg halász (124); Antal Anna hiába vár (124); Maros triptichon II. Lúdvári kisasszonyok (124); Öregasszony imádsága (125); Táltosfiú viaskodik (125); Imádság hályogru (125); Ostoros csillag (126); Hidasjáték II. (126); Ökörhajtó csillag (126); Kaszás csillag (126); Mariska néni epitáfiuma (127); Soproni töredék (127); Görög Ilona (127); Szent Gellért utolsó miséje (127); Ölik, ölik az embert (128); Végítéletkor II. (128); Halotti beszéd (128); Végítéletkor I. (128); Végítéletkor III. (128); Máramarosi próféta (B3); Fűzfű (B3); Júlia szép leány (B3); Bördudás angyal (B3); Szénagyűjtő Széken (B3); Nagyboldogasszony (B3); Új Hold, új király (B3); Somfiú (B3); Külvárosi éj (B3); Kiáltás Csíkból (a hátlapon); Ábel (a hátlapon).

112. LÁZÁR Tibor
[Lázár Tibor munkái] / Lázár Tibor = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.).

Tartalom: Liliomok #1 (a címlapon) Házi kedvenc #6 (4); Február (9); Házi kedvenc #7 (11); Találkozás (17); Vektor (29); Távirányított landolás (36); Teadélután (40); Lakoma utáni álmoság (67); Családi összejövétel (78); Buborékok megülése (91). Színes melléklet (101–B3): Csendélet homárral (101); Kristálykalitka (101); Nimfa (101); Tanulmány homárral és citrommal (101); Hús (101); Látlak (101); Nyárközép #2 (102); Klorofill, kalcium, kalória (102); Koleszterin nélkül (102); Csoda szép kalcium (102); Nyári vegetáriánus csendélet (102); Április (102); Nagymamánál #1 (103); Harci játék (Benczúr Gyula után) #2 (103); Kalitka nélkül (103); Nagymamánál #2 (103); Zsákmány (103); Nagyapánál (A trófea) (103); Pink szent (104); Organikus csendélet (104); Pink sérülés (104); Március (104); Zajos csendélet (104); Festmény a nappali falára (104); Házi kedvenc #2 (105); Anakronisztikus csendélet (105); Házi kedvenc #8 (105); Házi kedvenc #4 (105); Házi kedvenc #9 – Fehér ló, fehér mezőn (105); Házi kedvenc #1 (105); A nagy falat (106); Szónok (106); Fészek (106); Toll (106); Lakoma

(106) ; Madáretetés (106) ; Jó nap a vadászatra, jó nap a halálra (107) ; Homáros lakoma (107) ; A bőség zavara (107) ; Nyárközép #1 (107) ; Bőség (107) ; Az idén bőséges termés volt (107) ; Klorofillek lakomája (108) ; Gránátalma és csiga (108) ; Távirányított érkezés (108) ; Uralkodó (B3) ; Strandszezon (B3) ; Piknik a parkban (B3) ; Fejfájás az acetaminofen előtti korból (B3) ; Kitinkockák (B3) ; Sárga csikok (B3) ; Házi kedvenc #5 (a hátapon).

113. SIMON Miklós

[Simon Miklós tűzzománcai és festményei] / Simon Miklós = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.).

Tartalom: Székelyföldi üzenet (a címlapon) ; 56. november 4. (4) ; Egyensúly (32) ; Ikarosz (39) ; Apám emlékére (86) ; Megváltó (92) ; Ikarosz (98) ; Látó (102) ; Az Ember (112) ; Oltárkő (126). Színes melléklet (133–136): Angyal-lány (133) ; Fájdalom (133) ; Pásztor (133) ; Megbékélve (133) ; Veronika kendője (133) ; Pléhkrisztus (133) ; Kettős kereszt (134) ; Palánk (134) ; Tatárlaki lelet (134) ; Kereszt-út (134) ; Hej, tulipán, tulipán (134) ; Ősi törvények (134) ; Kemencekatedrális (135) ; Szárhegy (135) ; Aracs (135) ; Feszület sziluettje (135) ; Hargita alján (135) ; Szárhegyi kolostorban (135) ; Hargitai fények (136) ; Üzenet (136) ; Múltunk jelene (136) ; Hagyaték (136) ; Mezőségben (136) ; Gyimesben (136) ; Kompozíció (B3).

Hirdetések

114. BADACSONYI Sándor (1949–2016) emlékkiállítás... : [hirdetés] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), B2.

115. CREDO : Kárpáti Tamás festőművész kiállítása... : [hirdetés] = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), B2.

116. HALLGATNI Aranyt! : online hangoskönyv : [hirdetés] = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. B2.

117. ŐSZI lehalászás : M. Novák András... kiállítása : [hirdetés] = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), B2.

Névmutató

Ábel 111
Ács Gedeon 54
Ács Margit 1
Ady Endre 4, 11
Ágh István 74
Antall József 72
Arany János 116
B. J. Id. Bata János
Badacsonyi Sándor 114
Bakos István 2
Barkos Beáta 48, 109
Bata János 3, 39, 43, 70, 75
Bata Faragó Katalin 94
Bayer Zsolt 4
Bencze Izabella 5–8
Benczúr Gyula 112
Bertha Zoltán 9

Beszédes István 10
Bicskei Zoltán 11, 12, 87, 110
Bogner István 95
Borbála, Szent 109
Borbély László 88
Csapó Endre 2, 3, 13–15, 52
Csáth Géza 88
Csorba Csaba 16
Dalmay Árpád 17, 96
Diószegi György Antal 18–21
Dobos Marianne 22, 23
Domonkos László 24, 25
Döbrentei Kornél 24, 46, 76
Dsida Jenő 64
Erzsébet 111
Farkas Árpád 77
Fekete J. József 26
Gellért, Szent 111
Gilinger Katalin 27
Görög Ilona 111
Grendel Lajos 49
Gubás Ágota 39, 43, 70, 75
Gutai István 97
Gyémánt Richárd 28–31
Habsburg 10
Hajnal Jenő 93
Halász Béla 60
Hamvas Béla 11
Harkai Imre 41
Hódi Sándor 32–34
Horváth Jenő 62
Hunyadi János 18
Huszár Zoltán 35–38
Iancu Laura 39, 78, 79
Illyés Gyula 64
Jámborné Balog Tünde 27, 98, 111
János, Szent 110
Jónás 111
Júlia 111
Kabdebó Lóránt 40, 47
Károly, III., magyar király 28, 29
Kárpáti Tamás 115
Kelemen Didák 23
Kerkai Jenő 64
Klamár Zoltán 41
Klemm József 61
Kondor Katalin 42, 43
Kossuth 51
Kőmíves Kelemenné 111
Kőő Artúr 44
Krúdy Gyula 111
Lázár Tibor 10, 45, 112
Lovas István 42
Madár János 46, 80, 81
Major Anita 47
Makkai Béla 44
Marcsók Vilma 89, 90, 99
Mariska 111
Marton Árpád 48, 82

Márton László 65
 Mátyás király 20
 Mérey Katalin 100–102
 Mezey Katalin 103–106
 Mezey László Miklós 49–51, 91
 Mihályi Katalin 95
 Mohi Sándor 12
 Molnár Pál 52, 96
 Molnár Rózsa 83
 Nagy Blanka 8
 Noé 83
 Novák András, M. 117
 Orbán Viktor 7
 Orosz István 6
 Papdi Izabella 53
 Petőfi Sándor 1, 17, 96
 Prokopp Mária 94
 Radnai István 84, 85, 92, 107
 Rákóczi Ferenc, II. 19, 21
 Reményik Sándor 64
 Reppmann Dékány Zsuzsanna 54
 Romsics Ignác 51
 Róna Judit Ágnes 55

Ruzsa György 56
 Sági Zoltán 57–59
 Sánta Kata 111
 Sántha Attila 50
 Sára Sándor 12, 93
 Sárközy Péter 94
 Simon Miklós 48, 113
 Stanyó Károly 61
 Stanyó Tóth Gizella 60–63
 Szabados György 11
 Szabó Ferenc 55, 64
 Szakolczay Lajos 86
 Szarvas Gábor 34
 Székely András Bertalan 62
 Széki Soós János 108
 Szimeon, Szent 56
 Topoliński, Adalberto Wojciech 23
 Tóth Gy. László 65
 Tráser László 66–70
 Varga Sándor 63
 Veronika 113
 Wodianer-Nemessuri Zoltán 71, 72

Tisztelt Olvasóink! Ha Önök 2020-ban az Aracs Alapítvány munkáját 1200 dinárral támogatják, akkor mi a továbbiakban is eljuttatjuk Önökhöz az Aracs ez évi négy példányszámát.

уплатилац 		шифра плаћања 189		валута DIN	износ 1200,00.- din
сврха уплате Uplata donacije		рачун примаоца 160-352841-17			
прималац FONDACIJA „ARACS” HORGOS		број модела 	позив на број (одобрење) 2020		
печат и потпис уплатиоца 		место и датум пријема 		датум валуте 	

E számunk szerzői

Bata János	költő, közíró, Horgos
Bencze Izabella	közíró, jogász, Budapest
Bertha Zoltán	író, irodalomtörténész, Debrecen
Bicskei Zoltán	grafikus, filmrendező, Magyarkanizsa
Bobory Zoltán	költő, Székesfehérvár
Diószegi György Antal	művelődéskutató, Budapest
Domonkos László	író, közíró, Budapest
Fekete J. József	irodalomtörténész, Zombor
Gubás Ágota	újságíró, lapszerkesztő, Szabadka
Gutai István	író, nyugalmazott könyvtáros, Paks
Gyémánt Richárd	demográfus, jogász, Szeged
Hauser Beáta	kárpitművész, grafikus, Budapest
Hódi Éva	író, nyugalmazott könyvtáros, Ada
Iancu Laura	költő, néprajzkutató, Velence
Julesz János	költő, belgyógyász, Szeged
Marcsó Vilma	író, Nagybecskerek
Mérey Katalin	író, Szeged
Mezey Katalin	költő, író, Budapest
P. Maklári Éva	költő, Székesfehérvár
Papdi Izabella	könyvtáros, Csantavér
Stanyó Tóth Gizella	újságíró, Újvidék
Szakács Árpád	közíró, újságíró, Budapest
Szentesi Zöldi László	író, újságíró, Budapest
Takaró Mihály	költő, író, irodalomtörténész, Budapest
Torday Alíz	művészeti író
Tráser László	író, újságíró, Szeged
W.-Nemessuri Zoltán	író, Budapest

Velei goblin – részlet, I.

Velei goblin – részlet, IV.

Noémi

Noémi – részlet, V.

Noémi – részlet, VII.

Tollas kalap

Házi használatú gobelin

Füvek – részlet, II.

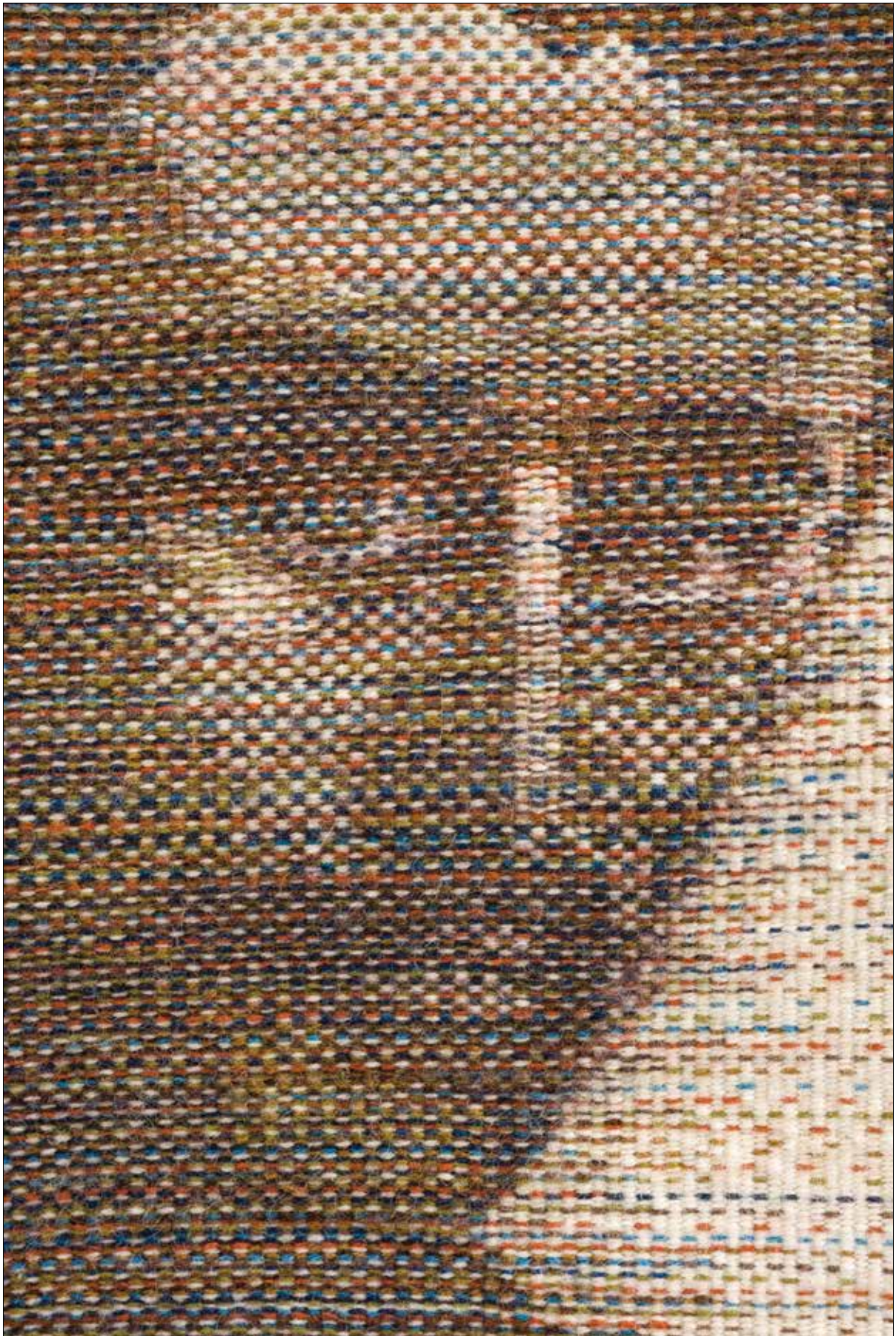
Toll – részlet, II.

Marskő nő – részlet, II.

Füvek

Petőfi – részlet, IV.

Parasztpár – részlet, I.

Pár

Isten hozott – részlet, III.

Mosoly

Isten hozott

Parasztpár I.

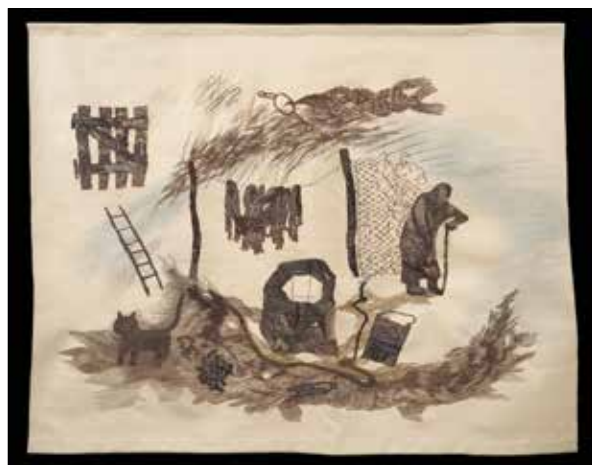
Fidibusz – füstbe ment – rajz, részlet, IV.

Fidibusz – füstbe ment – rajz, részlet, II.

Lila kalapos fej

Utazás

Profán apokrif – részlet, II.

Himnusz

— A MAGYAR NÉP IMÁI —

Népművészeti és iparművészeti kiállítás
a magyar kultúra napja alkalmából a Pesti Vigadóban

2020. 01. 23. – 2020. 04. 05.

1051 BUDAPEST, VIGADÓ TÉR 2. | V. EMELETI KIÁLLÍTÓTEREM

Szervező: Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozata

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

minden, ami művészet
mma.hu

VIIGADÓ
GALÉRIA

